

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA
ÜST ÖLÇEKLİ PROJELERİN ROLÜ 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
İSTANBUL VE FATİH SURIÇİ'NE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Yasemin TOSUN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

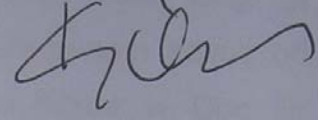
Kentsel Koruma ve Yenileme Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilek Erden ERBEY

İSTANBUL- HAZİRAN 2008

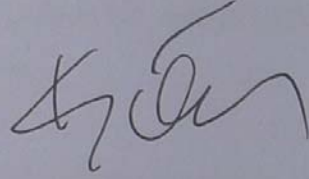
Yasemin TOSUN tarafından hazırlanan KÜLTÜREL MİRAS KORUNMASINDA ÜST ÖLÇEKLİ PROJELERİN ROLÜ: 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ İSTANBUL VE FATİH SURİÇİ'NE ETKİLERİ adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yard. Doç. Dr. Dilek Erden ERBEY

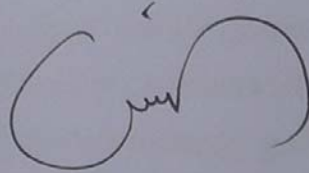

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kentsel Koruma ve Yenileme Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

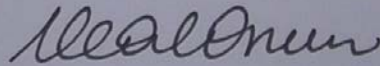
Başkan: Yard. Doç. Dr. Dilek Erden ERBEY

Üye: Prof. Dr. Güzin KONUK

Üye: Doç. Dr. İclal DİNÇER

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

ÖNSÖZ

Bu özel çalışmada her adımda bana destek veren, çalışmanın gelişimini ve büyümesini sağlayan, her sıkışık anımda beni rahatlatan, kapılarını her zaman bana sonuna kadar açan değerli hocam, canım ablam Yard. Doç. Dr. Dilek Erden ERBEY'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmanın sonuç bölümünde bana destek olan değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Güzin Konuk ve Doç. Dr. İclal Dinçer'e katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Fransa'da ki çalışmamda beni yönlendiren ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Pierre Pinon'a ve Paris Belleville Mimarlık Yüksekokulu çalışanlarına yardımlarından dolayı minnet borçluyum. Çalışmanın gelişiminde özel katkıları olan Okan Urun ve Emir Gamsızoğlu'na çok çok teşekkürler. Çalışmamı destekleyen ve özel yardımlarıyla katkıda bulunan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planlama Müdürlüğü çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Tezin tüm çalışma aşamalarında bana fedakârlıklar gösteren, beni destekleyen ve ellerinden gelen her türlü yardımı yapan canım aileme, samimiyeti ve sevgisinden şüphe duymadığım tüm dostlarıma sonsuz teşekkürler. Her adımda içime sinen, heyecanla yaptığım bu çalışmanın sevincini olduğu gibi, hayatımın diğer başarılarını da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Yasemin TOSUN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
RESİM LİSTESİ	x
HARİTA LİSTESİ	xi
GRAFİK LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı.....	2
Çalışmanın Kapsamı.....	3
Çalışmanın Yöntemi.....	4
1. KÜRESELLEŞME VE KORUMA BAĞLAMINDA KENTLER	6
KENTSEL KORUMA VE PLANLAMANIN ULUSLARARASI ÖLÇEKTE VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ	7
1.1.1. Koruma Genel Çerçeve.....	7
1.1.2. 1980 Öncesi Planlama ve Koruma	9
1.1.3. 1980 Sonrası Planlama ve Koruma.....	19
1.1.4. Türkiye'de Koruma ve Planlama Anlayışının Değişimi	23
1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTLER.....	27
1.2.1. Küreselleşmenin Etkileri	32
1.2.2. Dünya Kenti Kavramı	45
1.2.3. Koruma ve Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri	56
1.3.KÜRESEL KENT PARİS VE FRANSA'DA KENTSEL KORUMA.....	58
1.3.1. Fransa'da Kentsel Koruma	58
1.3.2. Paris'in Kentsel Gelişme Dinamikleri ve Küreselleşme Süreci.....	61
1.4. BÖLÜM SONUCU	69
2.ÜST ÖLÇEKLİ PROJELERDE KÜLTÜR ODAĞI VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ PROJELERİ	72
2.1. ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER	73
2.1.1. Olimpiyatlar	76
2.1.2. Fuarlar	78
2.1.3. Avrupa Kültür Başkentliği	81
2.1.4. Dünya Kupası ve Avrupa Şampiyonlar Ligi Organizasyonları	83
2.2. ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER AVRUPA ÖRNEKLERİ.....	85
2.2.1.Cenova/İtalya Expo 1992	85
2.2.2. Lizbon/Portekiz: Expo 1998 ve Avrupa Futbol Şampiyonlar Ligi 2004	90
2.2.3. Atina/Yunanistan: 2004 Olimpiyatları	99
2.3. KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ PROJELERİ.....	105
2.3.1. Kültür Ve Kültürel Miras.....	105
2.3.2. Üst Ölçekli Kültürel Projeler: Avrupa Kültür Başkenti Projesi ve Geçmişte AKB Olmuş Kentler.....	110
2.3.2.1. Atina Avrupa Kültür Başkenti 1985.....	112
2.3.2.2. Lizbon Avrupa Kültür Başkenti 1994	115

2.3.2.3. Cenova, Avrupa Kültür Başkenti 2004.....	117
2.3.2.4. Lille Avrupa Kültür Başkenti 2004	121
2.4. BÖLÜM SONUCU	128

3.KÜRESEL KENT VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ İSTANBUL'DA KENTSEL KORUMA, FATİH ÖRNEĞİ.....131

3.1. İSTANBUL'DA KENTSEL PLANLAMA VE KORUMA'NIN TARİHSEL GEÇMİŞİ.....	132
3.1.1. İstanbul'da 1980 Öncesi Planlama ve Koruma Yaklaşımları.....	133
3.1.2.1980 Sonrası İstanbul'da Planlama ve Koruma Yaklaşımları.....	138
3.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSTANBUL VE DÜNYA KENTİ KİMLİĞİ.....	147
3.3. İSTANBUL'DA ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER.....	158
3.3.1. HABİTAT II Konferansı 1996	159
3.3.2. İstanbul Olimpiyat Adaylığı (2000–2004).....	160
3.3.3. Formula 1 İstanbul Park	164
3.4.İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ PROJESİ.....	166
3.4.1. 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul için Oluşturulan Projeler	168
3.4.2. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesinin Hedefleri	187
3.5.2010 AKB SÜRECİNDE FATİH SURİÇİ.....	192
3.5.1.Tarihsel Gelişim.....	192
3.5.1.1.Roma İmparatorluğu Dönemi	192
3.5.1.2.Osmanlı Dönemi.....	195
3.5.1.3.Cumhuriyet Dönemi.....	200
3.5.2.Fatih Suriçi Mekânsal Gelişim ve Sosyal Yapı	201
3.5.2.1.1980 öncesi Fatih Suriçi	201
3.5.2.2. 1980 Sonrası Fatih Suriçi	203
3.5.3. Fatih Suriçi'nde Koruma Alanları ve Tescilli Yapılar.....	208
3.5.4. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projeleri ve Fatih	212
3.6. Bölüm Sonucu	215

4.SONUÇ VE ÖNERİLER.....217

ÖZET

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan dünya kentleri, buldukları ağ içerisinde konumlarını güçlendirmek adına üst ölçekli projeleri (big events) kendilerine çekmeye çalışırlar. Olimpiyatlar, Expo, Futbol Organizasyonları ve Avrupa Kültür Başkentliği gibi üst ölçekli projeler kentlerde “pulsar” etkisi yaratmaktadır. Bu projelerle kentlerde yeni işlevsel alanlar oluşmaktadır. Özellikle tarihi kent merkezlerini etkileyen bu projelerle, kentin kültürel ve tarihi mirasını vurgulanmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği yeni işlevler geliştirme ve yeni merkezler yaratma yaklaşımı ile kentsel korumanın muhafaza eden kapsamlı statik yaklaşımı bazı noktalarda çelişmektedir. Bu tezde, koruma alanlarının taşıdığı potansiyeller ve sorunlar, koruma-küreselleşme karşıtlığı ve paralellikleri incelenmiştir. Bu amaçla Batı kentleri ve İstanbul karşılaştırmalı ele alınmıştır. Çalışma’da Paris’in küreselleşme sürecinde koruma anlayışı, Cenova, Lille, Lizbon ve Atina kentlerinin üst ölçekli projeler karşısında hangi uygulamaları yaptığı incelenmiştir.

1980’li yıllarda küreselleşmenin etkilerini yaşayan İstanbul, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmaya hak kazanmıştır. Planlama ve Koruma konusunda eksiklikleri bulunan İstanbul, bu büyük proje ile kültürel değerlerini ve tüm potansiyellerini dünya kentlerinin gözleri önüne serme ve korumaya dair sorunlarına kalıcı çözümler üretme fırsatı yakalamıştır. İstanbul 2010 projesi kentte yaratacağı “pulsar” etkisiyle, tarihi değerlerin ve koruma alanlarının tekrar gözden geçirilmesine neden olacaktır. Bu yıl içerisinde kentte uygulanacak projelerin büyük bir kısmı Tarihi Yarımada ve Beyoğlu İlçeleri’nde yapılacaktır. Tarihi Yarımada’nın sivil mimarlık ve anıt eserler açısından zengin yerleşimi Fatih Suriçi bu tezin çalışma alanıdır. 2010 yılında İlçe’de uygulanacak projeler özellikleri bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan Fatih Suriçi’ni etkileyecek projelerin, kentsel kültür mirasının sürekliliğinin sağlanmasında etkin araçlar olup olmadığının tartışılması bu tezin temel sorusudur.

SUMMARY

World cities are taking place as a result of globalisation try to get the “Big Events” as often as they can, to strengthen their state position in the network they belong. “Big Events” such as Olympics, Expo, Football Organisations and being The European Capital Of Culture creat a “pulsar” effect over the cities. This kind of events cause new functional areas in the cities. Cultural and historical heritage of a city is emphasized by these events of which, specially effect the historical city centers. The attitude of creating new functions and new centers that are a result of globalisation and comprehensive static approach preserved by the urban conservation, contradict at some certain points. In this thesis, the problems and the potentials of the protected zones are examined as well as the contrasts and the parallelisms of conservation against globalisation. In this context, Istanbul and Western Cities are examined comparatively.

The conservative attitude of Paris during globalisation process and the choices that Geneva, Lille, Lisbon & Athens took in a “Big Event” situation is analysed in this work. As a city that witnessed the effects of globalisation in eighties, Istanbul is now entitled as the European Capital Of Culture in 2010. With all the defectiveness, in conservation and planning, Istanbul will have the opportunity to display its cultural heritage and the whole potential by the help of this “Big Event”. To find permanent solutions for the problems about conservation will be another opportunity for this metropolitan city. The project “Istanbul 2010” with the “pulsar” effect that it’s going to leave over the city, will cause a review a cultural heritage and conservation areas. Most of the projects that are going to be executed in 2010 are going to take place in Historical Peninsula and Beyoğlu. The rich structure of the Historical Peninsula and inside the ramparts of Fatih, with the colossal art and the civil architecture are the case study of this thesis. In 2010, the projects that are going to happen in the district have a huge importance because of their qualities.

The basic question of this thesis is arguing if the projects that are going to happen inside the ramparts of Fatih are effective tools to achieve continuity for the cultural heritage of a city.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Munster (1550) ve Bale Planı (1552), Notre Dame de Paris Katedrali	63
Şekil 1.2. Paris Munster Planı (1550), Braun ve Hogenberg Planı 1572.....	63
Şekil 1.3. Paris Seutter Planı (1760), Stockdale Planı 1800	64
Şekil 2.1. Cenova'nın Konumu	85
Şekil 2.2. Lizbon'un konumu	91
Şekil 2.3. Lizbon Expo Projesi'nin Logosu.....	92
Şekil 2.4. Atina'nın Konumu	99
Şekil 2.5. Atina Olimpiyat Logolar.....	100
Şekil 2.6. 2004 yılında Google Arama Motoru'nun Atina Temalı Olimpiyat Logoları	100
Şekil 2.7. Atina Olimpiyat Alanı	102
Şekil 2.8. Cenova 2004 AKB Logosu	119
Şekil 2.9. Lille'in konumu	122
Şekil 2.10. Lille ve Çevresi Metropoliten Kararları	123
Şekil 2.11. Lille'in logosu	123
Şekil 2.12. Lille Metropoliten Alan Şeması, Bağlantı Hatları	124
Şekil 3.1. Dünya Kentleri Grupları	152
Şekil 3.2. HABITAT II Kongferansı'nın Logosu.....	159
Şekil 3.3. Olimpiyat Köyü'nün ve İstanbul 2000 İçin Hazırlanan Olimpiyat Logo ...	162
Şekil 3.4. İstanbul Olimpiyat Köyü Planı.....	163
Şekil 3.5. Formula 1 İstanbul Park'ın Konumu	166
Şekil 3.6. İstanbul 2010 AKB Toprak Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler.....	170
Şekil 3.7. İstanbul 2010 AKB Hava Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler.....	173
Şekil 3.8. İstanbul 2010 AKB Su Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler.....	176
Şekil 3.9. İstanbul 2010 AKB Ateş Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler.....	179
Şekil 3.10. İstanbul 2010 AKB Diğer Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler	183
Şekil 3.11. Tarihi Yarımada Tarihi Doku	193
Şekil 3.12. Tarihi Yarımada'nın Tarihlerle Göre Mekânsal Gelişimi.....	197
Şekil 3.13. İstanbul 2010 AKB Projeleri'nin Fatih İlçesi'nde Uygulama Alanları.....	213

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1. Dünya’da ve Türkiye’de yıllara göre Koruma anlayışının gelişimi	17
Tablo 1.2. Küreselleşme yaklaşımları, taraflar ve özellikleri	31
Tablo 1.3. Günde 1 Dolardan Daha Az Bir Gelirle Yaşayan Nüfus-Milyon Kişi.....	37
Tablo 1.4. Küreselleşmenin Dünya Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri	38
Tablo 2.1. Olimpiyat Kış Oyunlarına Ev Sahipliği Yapan Ülkeler	77
Tablo 2.2. Yıllara göre Expo Sergileri’ne Ev sahipliği Yapan Ülkeler, Açılış Kapanış Tarihleri ve Katılımcı Ülkeler.....	79
Tablo 2.3.Yıllara Göre Dünya Kupası ve Avrupa Şmapiyonlar Ligi’ne Ev Sahipliği Yapan Ülkeler	84
Tablo 2.4. Cenova Expo 1992 Değerlendirme Tablosu.....	89
Tablo 2.5. Lizbon Expo 1998 Değerlendirme Tablosu	98
Tablo 2.6. Atina Olimpiyatları Değerlendirme Tablosu.....	104
Tablo 2.7. Atina AKB 1985 Değerlendirme Tablosu.....	114
Tablo 2.8. Lizbon AKB 1994 Değerlendirme Tablosu	116
Tablo 2.9. Cenova AKB 2004 Değerlendirme Tablosu.....	120
Tablo 2.10. Lille Avrupa Kültür Başkenti Değerlendirme Tablosu	127
Tablo 3.1. Fatih’in Yıllara Göre Nüfusu	206
Tablo 3.2. Fatih’in Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu	206
Tablo 4.1. AKB Projelerinin Kültür Mirasının Korunmasında Etkileri	224

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1.:Paris görüntüleri	68
Resim 2.1.Cenova Liman Alanı	87
Resim 2.2.Piscina Teatro Alanının İnşaat Öncesi ve Sonrası Görüntüsü	87
Resim 2.3. Cenova Expo Alanı	88
Resim 2.4.Cenova Liman Alanı Kamusal Alanlar.....	88
Resim 2.5. Lizbon Expo Alanı'nın Şematik Haritası	93
Resim 2.6. Lizbon Expo Alanı	94
Resim 2.7. Lizbon Pavilion Alanı	95
Resim 2.8. Benfica ve Alvalade Stadyumu.....	96
Resim 2.9. Atina 2004 Olimpiyat Görüntüleri.....	101
Resim 2.10. 2004 yılı Cenova Limanı'ndan bir görünüş.....	118
Resim 2.11. Lille AKB Proje Örnekleri.....	125
Resim 2.12. Euralille Tren Garı'ndan Görüntüler	126
Resim 3.1. Formula 1 İstanbul Park Alanı İnşaat Görüntüleri	165
Resim 3.2. İstanbul 2010 AKB Projesi'ni Tanıtıcı Resimler.....	167

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1. Prost Planı, Tarihi Yarımada.....	134
Harita 3.2. Tarihi Yarımada Suriçi Nazım Planı	136
Harita 3.3.1990 Tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı.....	140
Harita 3.4.1/5000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı.....	143
Harita 3.5. 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı (Fatih)	144
Harita 3.6. Fatih Suriçi Arazi Kullanımı	205
Harita 3.7. Fatih Suriçi'nin Koruma Bölgeleri.....	209
Harita 3.8. Fatih Suriçi'nin Mahalleler Göre Tescilli Eser Dağılımı.....	211
Harita 4.1. Fatih Suriçi Potansiyel Taşıyan Bölgeler	226

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1. Fatih İlçe'sinin Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü.....207

GİRİŞ

Kentsel koruma ortaya çıktığı günden bu güne, büyük bir gelişim süreci içerisinde. Kentsel planlama ile birlikte müdahale biçimleri ve uygulama teknikleri değişen kentsel koruma, özellikle 20.y.y'ın ikinci yarısında ulusal ve uluslararası anlamda, ortak bir bilinç ve ortak hareket etme eylemi göstermiştir. Gelecek nesillere geçmiş kültürel birikimleri ve değerleri aktarmak korumanın temel amacı olmuştur. Anıt ölçeğinden kent ölçeğine kadar koruma aynı amaç doğrultusunda ilerlemektedir.

Aynı temel amacı taşıyanlar da kentsel koruma araçları ve biçimleri dünya üzerinde farklılıklar göstermektedir. Her ülkenin kültürüne ve korunacak değerine göre yeni koruma araçları ve biçimleri ortaya çıkmaktadır. Bir yerde uygulanan koruma eylemleri başka bir bölgede uygulanamayabilir. Kentsel koruma, uluslararası açıdan ortak bir amaç ancak farklı eylemler içermektedir.

Türkiye'de kentsel koruma Batı anlayışını benimseyerek ilerlemiştir. Kentsel planlama ve kentsel koruma Avrupa örnekleri göz önüne alınarak yapılmaya çalışılmış, zaman içerisinde ülkeye özgü yeni karar ve müdahalelerle şekillenmiştir. Resmi anlamda Cumhuriyet sonrası uygulanan kentsel koruma müdahaleleri, ülkenin gelişme politikaları doğrultusunda bir alt hedef olarak kalmış, kent aktörlerini yeni ile eski arasında düşünmeye zorlamıştır.

Kentsel koruma, son yıllarda dünyanın geçirmekte olduğu küreselleşme süreci ile birlikte değişim göstermektedir. Küreselleşme süreci özellikle ekonomik ve sosyal açıdan etkilerde bulunurken bu etkilerin yansıması kent merkezi olmuştur. Küreselleşme kentlerin güç kazanmasına, kendi başlarına ekonomik açıdan güçlü birer varlık olarak, kendi aralarında bir rekabet içerisine girmelerine neden olmuştur. Böylelikle yarış kazanan kentler dünya kentleri unvanını almış, kendi içlerinde güç durumlarına göre sıralanmışlardır.

Dünya kentleri birbirleriyle öncelikle ekonomik sosyal ve kültürel anlamda yarış içerisine girmişlerdir. Küreselleşmenin etkisi olarak değerlendirilen bu durum sonucunda kentler, en özellikli merkezlerine finans ve hizmet sektörlerini çekmek için kentlerini bir ürün gibi pazarlama yoluna gitmişlerdir. Kendilerini tanıtan, kendi

reklâmlarını tüm dünyada yayınlayan bu kentlerin kendilerini ön plana çıkarmalarındaki en önemli araçları üst ölçekli projelerdir. Üst ölçekli projeleri kendilerine çeken kentler böylelikle dünya ağında seslerini duyurmuş, kentlerini tanıtmış küresel güçleri çekmeye çalışmışlardır.

Olimpiyat, Expo, uluslararası futbol organizasyonları ve Avrupa Kültür Başkenti gibi üst ölçekli projeleri kendilerine çekmeyi başarabilen kentler, özellikle küreselleşmenin etkilerinin görüldüğü 1980 yılları sonrasında bu projelere yönelik yeni kentsel planlar hazırlayarak kentlerini tanıtmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamak istemişlerdir. Bu isteklerini, özellikle tarihi ve kültürel değerleri yüksek olan kent merkezlerine yönelik projeler hazırlayarak gerçekleştirmişlerdir.

Küreselleşmenin kentlere olan etkileri ile kentsel koruma anlayışı bazı noktalarda çelişmektedir. Üst ölçekli projeler kentlerde tarihi çekirdekte yer almak istemekte ve yeni işlevsel yapılar gereksinimi duymaktadır. Eski doku ve yapısallığını muhafaza etmek isteyen koruma ile yeni hareket alanları isteyen küreselleşme bu anlamda karşı karşıya gelmektedir.

Kentsel koruma konusunda problemler geçiren İstanbul, dünya kentleri sıralamasındaki konumunu 2010 yılı için kazandığı Avrupa Kültür Başkenti unvanı ile güçlendirmek istemektedir. Kenti tanıtmak, kültürel değerlerini dünya ülkeleriyle paylaşmak ve dünya kenti konumunu güçlendirmek isteyen İstanbul, 2010 yılı için yeni projeler hazırlayarak küresel sürece eklenmeye çalışmaktadır. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projelerinin uygulanacağı alan Tarihi Yarımada, yani İstanbul'un tarihi kent merkezidir.

İstanbul'da tarihi kent merkezi olan Tarihi Yarımada Fatih ve Eminönü İlçelerinden oluşmaktadır. Eminönü tarihte İstanbul'un yönetim merkezi ve başkenti, Fatih ise en eski yerleşim alanlarında bir tanesidir. Tarihi ve kültürel miras açısından zengin olan bu alan, günümüzde hem korunmuş ve hem de harap olmuş yapılarıyla kentin en önemli tarihi merkezidir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın çıkış noktası, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projelerinin büyük bir kısmının tarihi alanları hedef alması ve üst ölçekli bu projenin tarihi kent merkezine olası etkileri olmuştur. Fatih Surları barındırdığı önemli anıtsal yapıların yanı sıra sahip olduğu değerli sivil mimarlık örnekleri ve yıpranmış tarihi dokusu nedeniyle alan çalışması olarak seçilmiştir. Eminönü'nün birincil önemli bölge olması, Fatih'in geçmişten bugüne ikincil sırada yer alması da seçim nedenlerinden biridir.

Fatih, geçmişte ikamet bölgesi olması ve taşıdığı tarihsel değerler göz önünde bulundurularak tezin çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Fatih Suriçi yerleşmeleri olan Ayvansaray, Balat, Yedikule, Samatya günümüzde sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserleri harap olmaya yüz tutmuş alanlardır. Bu alanların sürdürülebilir korunmasının sağlanması ve İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinden olumlu yönde etkilenebilmeleri amacıyla öneriler sunmak çalışmanın hedefleri arasındadır.

Üst ölçekli projelerin tarihi alan korumasında rolünü belirlenmesi ve bu tip projelerin tarihi alanların korunmasında bir fırsat olup olmadığı değerlendirilmesi bu çalışmanın hipotezini oluşturmuştur.

Çalışma, kavramsal arka planı küreselleşme ve dünya kenti kavramlarına dayanan üst ölçekli projeler ile kentsel koruma arasındaki karşıtlık ilişkisinin olumlu taraflarını ortaya çıkarmak için seçilmiştir. Kentsel korumanın “eski”yi muhafaza etmesi ve dünya kentlerinde küresel üst ölçekli projelerin “yeni”yi dayatması arasındaki ilişki yeni boyutlarıyla ortaya çıkarılmak istenmiştir. Avrupa Kültür Başkenti projesi içerisinde hem küresel etkileri barındıran hem de kültür odağıyla geçmişe atıfta bulunan bir proje olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kentsel koruma ve kentsel planlamanın tarihi geçmişi incelenmiştir. Kentsel planlamadan ayrılamayacak olan kentsel koruma yaklaşımı ortaya çıktığı ilk günden ele alınarak kentsel planlama ile birlikte değerlendirilmiştir. Değerlendirme aşamasında küreselleşmenin etkilerinin net biçimde gözüktüğü, dünya literatürüne dayanarak belirlenen 1980 yılı öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenmiştir. Türkiye’de planlama ve koruma süreçlerinin geçirdiği değişiklikler ele alınarak koruma ve kent arasındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır. Kentsel koruma değerlendirilmesinin ardından küreselleşme süreci etkileriyle birlikte incelenmiştir. Küreselleşmenin ekonomik ve sosyo-kültürel etkileriyle kentler üzerindeki etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Küreselleşmenin kentler üzerindeki en önemli etkisi olan dünya kenti kavramı ve kentlerin pazarlanması ortaya çıktıkları ilk dönemden bu yana ele alınarak incelenmiştir. Birinci bölümün örnek alanı Paris, küresel bir dünya kenti rolü ile birlikte kentsel koruma konusunda gelişmiş bir kent olarak ele alınmıştır. Paris’te yapılan bu çalışma ile Fransa’da koruma sistemi ve Paris’in mekânsal gelişimi irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, üst ölçekli projelerin kavramsal açıklaması ve örnek çalışmaları içermektedir. Olimpiyatlar, Expo, Avrupa Şampiyonlar Ligi ve Avrupa

Kültür Başkenti gibi üst ölçekli projeler büyük hedef kitleleri olan, kentin gelişiminde rol oynayan, kentleri dünya kentleri sıralamasında üst kademelere ulaştıran ve proje alanları ile tarihi kent merkezini etkileyen projeler olarak değerlendirilmiştir. Genova, Lizbon ve Atina kentlerinde Expo, Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonlar Ligi organizasyonları incelenmiş ve tarihi kent merkezlerine etkileri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda üst ölçekli bu projelerin kültürel geçmişe dayandırıldıkları sonucuna varılmıştır. Hem bu projelerin arka planını, hem Avrupa Kültür Başkenti projelerinin kültür odağını, hem de kültürel miras ile koruma ilişkisini anlayabilmek açısından kültür kavramı irdelenmiştir. Böylelikle küresel etkileri barındıran üst ölçekli projeler ile kültürel miras korunmasının ilişkisi netleştirilmeye çalışılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise, tüm kavramsal arka plan İstanbul ve Fatih üzerinde tekrar ele alınmıştır. İstanbul'un ve Fatih'in kentsel planlama ve koruma geçmişi, mekansal gelişme süreçleri, kırılma noktaları 1980 öncesi ve sonrası olarak ele alınmış, küreselleşme sürecinde İstanbul'un hangi dünya kenti statüsünde olduğu ve dünya kent vizyon çalışmaları verilmiştir. İstanbul'da bugüne kadar gerçekleşen ve kent için çok önemli etkileri olan HABITAT II konferansı, Formula 1 yarışları ve İstanbul 2000–2004 olimpiyat adaylık projeleri incelenerek dünya örnekleriyle ilişkilendirilmiştir. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti proje süreci, alt projeleri ve Proje Girişim Grubu'nun bu projeden bekledikleri irdelenmiş ve Fatih'te hangi alanların etkileneceği görsel haritalarla ortaya çıkarılmıştır. Günümüzdeki Fatih İlçesi'nin sosyo-ekonomik yapısından, arazi kullanımına ve barındırdığı tescilli eserlerle tarihsel değerleri ortaya çıkarılmış ve bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak Fatih'in 2010 sürecinde mevcut projelerle nasıl etkilenebileceği değerlendirilmiş ve potansiyel alanlar belirlenerek dünya örnekleri bağlamında 2010 yılı için öneriler üretilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, literatür tarama ve alan çalışması yöntemleriyle hazırlanmıştır. Kentsel koruma, küreselleşme ve dünya kenti kavramları literatür tarama yöntemi ile ele alınmıştır. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünün örneklerini oluşturan "Paris" ve "Lille" kentlerinin gelişimi ve projeleri, çalışmanın yurt dışında yapılan araştırmalar sürecinde ortaya çıkan başlıklardır. Paris Belleville Mimarlık Yüksekokulu ve Pavillon d'Arse'nin Paris'de "Paris Visit Guide" sergisi verilerinden ortaya çıkmıştır. Yurt dışı alan çalışmasında, Paris Şehircilik Atölyesi'nde yapılan mülakatlar ve St. Antoine bölgesinde alan çalışması yapılmıştır.

İstanbul 2010 Avrupa Kùltür Başkenti resmi internet adresinde açıklanan projeler derlenerek, ikinci b÷lümün verileri oluşturulmuştur. Avrupa Kùltür Başkenti projesi yurtdişı örnekleri internet sitelerinden elde edilmiş ve yapılan çevirilerle derlenmiştir.

Fatih Suriçi alışması, literatür tarama ve alandan elde edilen verilere dayanmaktadır. İstanbul Bùyükřehir Belediyesi verileriyle elde edilen paftalar alan fotoğraflarıyla bir arada sunulmuştur. Devlet İstatistik Enstitüsü verileriyle Fatih suriçi'nin sosyal profili ortaya konmuştur.

1. KÜRESELLEŞME VE KORUMA BAĞLAMINDA KENTLER

Küreselleşme, ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya atılan bir kavram olmasına karşın, 1980'li yılların sonlarında ve 1990'lı yıllarda sıkça gündeme gelmiştir. Küreselleşme, tüm dünyayı etkisi altına almış bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutlarda etkileri olan kavramın en büyük etkisi kentlerde meydana gelmektedir. Kentin fiziksel mekânındaki gelişmeler ve toplumsal açıdan yaşanan değişimler, geleceği şekillendirir niteliktedir.

Kentlerin geçmiőtten günümüze planlanması kentsel gelişmeye neden olmaktadır. Kentsel koruma ise kent planlamasının bir yaklaşımıdır. Tarihi alanların korunması ve gelişmesi koruma yaklaşımlarıyla olmaktadır. Küreselleşme sürecinde, tarihi alanların nasıl etkilendiği ve gelecekte nasıl etkileneceği dünya ölçeğinde tartışılmıő bir konu olup, olumsuz sonuçları engellenmeye çalışılmaktadır.

Küreselleşme bir süreç ve kentsel koruma bir yaklaşımdır. Bu bölümde, kentsel korumanın ve bağlı olduğu planlama sisteminin geçirdiği evreler incelenerek küreselleşme ile olan ortak bağıntıları çıkarılacaktır. Kentsel koruma ve planlama, Avrupa ve Türkiye ölçeğinde incelenecektir. Küreselleşme ise, ortaya çıkışı ve farklı düşünürleriyle kavramsal olarak ortaya konulacak, küreselleşmenin ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları ile kentlerin bu süreçten nasıl etkilendiği incelenecektir. Küreselleşmenin kentlere yüklediği dünya kenti ve küresel kent kavramları ele alınacak, kentlerin küresel sisteme nasıl entegre olmaya çalıştıkları açıklanacaktır.

1.1. KENTSEL KORUMA VE PLANLAMANIN ULUSLARARASI ÖLÇEKTE VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

Bir planlama yaklaşımı olan kentsel koruma, planlamanın geçirdiği tüm süreçlerden etkilenecek değişmiştir. Planlama, öncelikle sorun çözme odaklı gelişmiş daha sonraları gelişime yönlendirici olma niteliğiyle önem kazanmıştır. Koruma ise, tarihi ve kültürel değerleri muhafaza etme ve bir sonraki nesillere aktarma anlamını taşımaktadır.

Planlama, dünyanın yaşamış olduğu tüm süreçlerden etkilenmiştir. İlk insanın yerleşik topluma geçişi ve değişen üretim-tüketim ilişkileriyle, coğrafi açıdan o topluma uygun yerleşik düzenler oluşmuştur. Sanayi Devrimi ile bir kırılma noktası geçiren planlama, artık o devrin üretim-tüketim dengelerine uygun, sosyal yapının değişikliklerine ayak uyduracak modellerle gelişmiştir. Son olarak küreselleşme süreci planlamada yeni yaklaşımları getirmiştir. Bu yaklaşımlar, geleceğe yönelik sürdürülebilir gelişme ve kentsel kaynakların etkin bir biçimde kullanmasıyla ilgilidir.

Basit anlamda koruma ise, planlamanın yaklaşık son 200 yılında ortaya çıkan bir olgudur. İlk önce tekil yapıların korunması ele alınmaya başlanmış, bu konudan kentsel çevrenin korunması konusuna gelişmiş, günümüzde ise somut olmayan geçmiş mirası koruma tartışmaları başlamıştır. Geçmişin tüm değerlerinin gelecek kuşaklara, ortak miras adı altında aktarılması 20. y.y'da tüm toplumun ortak sorumluluğunda bir görev olmuştur.

Bu başlık altında kentsel planlama ve kentsel koruma 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenmiştir. 1980 yılı, koruma ve planlama için önemli bir kırılma noktası olmasından dolayı özellikle ele alınmıştır.

1.1.1. Koruma Genel Çerçeve

İnsanın fiziksel çevresinde, geçmişten günümüze kalmış değerler bulunmaktadır. Çevre, doğanın ve insanın ürettiklerinin izlerini taşır. Tarih ve kültür, fiziksel çevrede kendini, sokak dokularında ve yerleşim bölgelerinde büyük-küçük ölçeklerde gösterir. Tarihi çevre ise yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerin birikimi ve ürünüdür. O toplulukların yasadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekânda oluşturan kent ve

kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlardır (KTVK Kanunu, 1983).

Tarihi çevredeki tüm değerlerin muhafaza edilerek gelecek kuşaklara aktarılması koruma ile sağlanabilir. Koruma en basit ifadeyle muhafaza etmektir. Kentsel anlamda ise koruma, tarihi alanların, dokuların, yapıların ve doğal alanların muhafaza edilmesidir. Daha ayrıntılı bir tanımla, kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte; bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması biçiminde tanımlanır (Keleş, 1998).

Koruma yapı ölçeğinde ele alınabileceği gibi kent ölçeğinde de ele alınabilir. Tarihi bir evi korumaktan tarihi bir kent çekirdeğini korumaya kadar ölçek büyüyebilir. Tek yapı, anıt toplulukları, sokak dokuları, tarihi kent çekirdekleri ve bu öğeler gibi korunması gereken tüm değerler korumanın konuları arasına girer. Yapı ölçeğindeki mimari koruma restorasyonla sağlanmaktadır. Büyük ölçekli koruma anlayışında ise koruma planları yapılmakta ve uygulanmaktadır. Teknik olarak birbirinden farklı olsalar da, büyük ve küçük ölçekli koruma sonuç olarak geçmişin değerlerini geleceğe aktarma amacını taşımaktadır. Korunacak alanların veya yapıların belirlenmesi planlama ile ilişkilidir.

Doğal ve tarihi öğelerin korunması zaman içerisinde anlamını değiştirmiştir. Dünyada öncelikle tekil yapıların korunması ele alınırken, sürdürülebilir gelişme bağlamında yapıların çevreleriyle ele alınması ve tüm kültürel mirasların korunması anlayışı gelişmiş bu durum da planlamanın bir yaklaşımı olarak ele alınmıştır. Planlamada kentsel ve kırsal gelişme ile koruma arasında dengenin sağlanmasına çalışılmaktadır. Geçmişten alınan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında, koruma alanları ile çevresinin iç içe yaşaması amaçlanmaktadır. Tarihi çevre, Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi'nin Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri çalışmasında doğal ya da insan eliyle oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleriyle korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünler olarak tanımlanmıştır (Öztürk, 2007).

Koruma kültür ile ayrı düşünülmemeyecek bir olgudur. Kültürel değerlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan tarihi yapıların ve dokuların korunmasının ancak kültürel bakış açılarıyla gerçekleşeceği, koruma konusundaki yaklaşımlardan bir tanesidir. Bir diğeri de korumanın ekonomik boyutuyla ele alınarak gerçekleştirilebileceği

yönündedir. Korumanın, ekonomik boyut ve sosyal gelişmeyle paralel olarak gelişeceği öne sürülmektedir.

Korumanın, çevre kalitesini korumaya yönelik bir eylem olduğu da söylemler arasındadır. Korumacılıkta sürdürülebilir bir çevre yaratmak da korumanın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu anlayışı içermeyen koruma bakış açısının sadece bir çeşit bağınaz tutuculuğa, tarihin gerçekliğini yadsımak için tarihin bıraktığı nesnelere tutunma sürecine dönüştüğü savunulmaktadır. Bunu anlamadan gerçekten etkili ve başarılı bir korumacılık eylemini sürdürmenin eksik kalacağı belirtilmektedir (Arel, 1997). Korumanın başarıya ulaşabilmesi için, ekonomik, kültürel ve çevresel değerlerin göz önüne alınarak müdahale edilmesi gerekmektedir.

Doğal ve tarihi öğeler bağlamında “koruma”, planlamaya ve buna bağlı olarak iki ana yaklaşıma dayanmaktadır;

a) Doğal ve tarihi mirası öne alarak, her tür kalıcı, yani geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleyi ve giderek kullanımı kısıtlamak

b) Doğal ve tarihi mirasın kullanımını öne alarak, gereğinde geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleleri ve kullanım biçimlerini yönlendirmek (Bademli, 1997).

Koruma anlayışı uluslararası düzeyde ilk olarak 18 yy. da arkeolojik eserlerin korunması ile başlamıştır. 19 yy.’ın ilk yarısında bu anlayış devam etmiş, ikinci yarısından itibaren arkeolojik eserlerin korunmasına ek olarak, anıtların korunması bakış açısı gelişmiştir. Kent korunma düşüncesi, yerleşme dokusunu oluşturan öğelerin biçimsel ve tarihi değerlerinin anlaşılmasından sonra oluşmuştur (Ahunbay, 2004). Günümüzde, korumanın boyutları somut olmayan değerleri de içine almasıyla genişlemektedir. Bu süreç 18.yüzyılın sonlarında başlamış ve zamanla gelişmiştir. Sürecin daha detaylı irdelenmesi korumanın daha net anlaşılmasına neden olacaktır.

1.1.2. 1980 Öncesi Planlama ve Koruma

Uluslararası anlamda planlama ve koruma anlayışının değişimi, tüm dünyanın yaşamış olduğu süreçlerden etkilenmiş ve her ülkenin, bölgenin veya toplumların kendi yapısal özelliklerine göre de şekillenmektedir. Uygulamalar ve bakış açılarındaki farklılıklar her alana özgü yeni yaklaşımları getirmektedir. Kent planlaması, koruma anlayışından çok daha evvel ortaya çıkmıştır. İnsanların göçebe hayatı yaşadıkları zamandan bugüne, yaşam alanlarına müdahale etmiş

ihtiyaçlarına göre değiştirmiş ve düzenlemişlerdir. Planlama zamanla, insanların isteklerine ek olarak ekonomik ve toplumsal öğeleri içerisinde barındırmıştır.

Planlama ortaya çıktığı ilk günden bu yana, devletin işleyişi, kentlerin gelişimi, ekonomik piyasalar ve toplumların yaşamı gibi birçok alanda etkisini gösteren önemli bir araç olmuştur. Zamanla planlama anlayışı ve araçları da değişmiştir. Öncelikle ulus devleti ve refah devleti sürecinde ele alınırken, yeni dünya süreçlerinin ürettiği neo-liberal politikalarla ele alınmaya başlamıştır. Bu durum, kamu yararı, ekonomik gelişme ve çevre duyarlılığı gibi hedeflerden daha çağdaş dinamiklere yönelmiştir. Bunlar, sürdürülebilirlik, katılım, piyasa güçlerine duyarlılık gibi kavramlardır (Yıldırım, 2004).

19.yüzyılın ikinci yarısında planlama bakış açısı kentin gelişimine dair yeni kararların alındığı bir olgu değil, kentte oluşan olumsuzlukları çözme amaçlı ele alınmıştır. 1850'lerden sonra burjuva sınıfının, sanayinin kentte oluşturduğu olumsuz sonuçları çözebileceğini düşünmüştür ancak bu kentlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemiştir. 19 yy.dan itibaren, kent planlama anlayışı iki ana yaklaşımla gelişmiştir. Bunlardan ilki, İngiltere'de sağlık yasalarının çıkması ve kenti sağlıklı çevreler haline getirme anlayışıdır. İkinci gelişim şekli ise Paris'te Haussmann'ın yaptığı uygulamalar sayesinde olmuştur (Tekeli, 2001).

Tıpkı planlama gibi koruma anlayışının gelişmesine dair ilk hareketlenmeler Avrupa'da olmuştur. Restorasyon tekniğiyle koruma anlayışı başlamıştır. Tarihi yapılara sanat eseri gözüyle bakılan 19. yy'da, İngiltere'de Sir Gibert Scott ve Fransa'da Villot le Duc restorasyon çalışmalarıyla anıtları korumuşlardır. Restorasyon anlayışları "üslup birliğine varma" amacını kapsamıştır. Böylelikle restore edilen yapının geçirmiş olduğu evreleri kaldırarak tek bir dönemin etkisi altına sokmuşlardır. Yaklaşık aynı dönemlerde Romantik Görüş'ün etkisinde olan Jon Ruskin, "üslup birliğine varma" ilkesine eleştiri getirmiş, restorasyon anlayışı yerine sürekli bakım ilkesini taşımıştır. Çağdaş restorasyon gelişimi ve yapımına dair ilkeler, İtalyan mimar-mühendis ve sanat tarihçisi Camillo Boito tarafından 1883 yılında öne sürülmüştür. Bu ilkeler tarihi yapıların onarım kurallarını belirleme doğrultusunda ileri sürülmüş ve anıtların, insanlığa ait tarihi belgeler olduğundan bahsedilmiştir (Ahunbay, 2004).

1900'lü yılların başı kentler için üretilen yeni ütopyaların olduğu yıllardır. Ebenezer Howard'ın "Bahçe Kent", Tony Garnier'in "Cité Industriel" (Endüstriyel Kent) ütopyaları kentin estetik ve güzellik değerlerini öne çıkaran fikirlerden bazılarıdır. 1910'dan sonrası güzel kent anlayışından pratik ve etkin kent anlayışına

gidilmiştir.(Tekeli, 2001) Kent ütopyelerinin gelişmesi, “kent”in anlamının değişmesi ile birlikte çeşitli yasalarda koruma konusuna değinilmiş ve maddeler düzenlenmiştir. 1913 yılında, Fransa’da ve 1918 yılında Polonya’da çıkan Anıt Koruma Yasaları’nda anıtların yanı sıra, anıtın çevresindeki tarihi çevrenin ve onu oluşturan etmenlerin korunması yönünde hükümler yer almıştır (Erden, 2003). Bu tarihten itibaren 20.yy. son çeyreğine kadar koruma konulu kongreler, seminerler ve toplantılar düzenlenmiş, çeşitli birliktelikler ve sivil toplum örgütleri kurulmuştur.

Tarihi eser ve kentsel koruma anlamında meydana gelen ilk toplantı 1931 yılında Atina’da kısaca Atina Kartası olarak bilinen, tam adı “Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası konferansı” olan bir buluşmayla gerçekleşmiştir. Toplantının ana konusu tarihi eserlerin sanat eseri estetiğini taşıması ve tarihi kimlik değer taşıması olmuştur (Erden, 2003).

Dünya mimarlığı ve kent planlamasına yön vermek amacıyla düzenlenen Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri kapsamına gerçekleştirilen 1933 tarihli konferans sonucunda Atina Tüzüğü ortaya çıkmıştır. Korumanın kültürü öne çıkardığı, ancak korumanın insanların sağlıksız koşullarda yaşamasını gerektirdiği öne sürülmüştür. Estetik kaygıyla eski bina tiplerinin yeni yapılaşmada kullanılmaması gerektiği ilkelerin bazılarıdır (Atina Kartası Raporu, 1933). Bu anlamda Atina Kartasıyla yakın zamanlarda oluşan bu tüzüğün, 1931 kararlarıyla zıt olduğu görülmektedir (Okyay, 2005). Aynı tarihte İtalya’da meydana gelen “Carte del Restaura” hem anıt esere hem de anıtın çevresine saygılı olmak gerektiğini vurgulamıştır.

1931 yılı Atina Kartası’nın koruma yaklaşımı dışında bir diğer önemi ise, planlamanın ilk kez geleneksel planlama anlayışından kapsamlı planlama anlayışına geçiş yaşamış olmasıdır. Klasik planlama anlayışı müdahale edilen alanın teknik analizleri sonrasında kararlarının alınması ve bunun teknik anlatımlara dökülmesidir. Klasik kentçilik anlayışı, rahatlık, düzen ve etkenliği temel amaç olarak görürken ekonomik değerler ya da diğer sosyal parametrelerin, planlama sürecinin içine alınmadığı yaklaşımdır (Keleş, 2004). Klasik kent planlama anlayışı durağan (statik) bir anlayıştır. Sonuç olarak teknik bir belge ürettiği ve toplumun tüm sosyal ve ekonomik isteklerine cevap veremediği eleştirileri arasındadır. Geleneksel planlama, siyasal karar organlarına kolay hareket edebilme fırsatı vermez. Plancıyı teknik bir eleman olarak görür (Keleş, 2004). Plancının ve planlamanın harita mühendisliğinden farkı yoktur (Tekeli, 2001).

Modern şehircilik anlayışı, sanayileşme ve buna bağlı hızlı kentleşmenin yarattığı kaotik mekânların düzenlenmesi, sağlıklı ve yaşanabilir kentler haline gelmesini amaçlayan 19. yy. ütopya örneklerinden geliştirilmiştir. Toplumun tüm değerlerini ele almaya çalışan kapsamlı anlayış, stratejik uzun vadeli amaç ve hedefler doğrultusunda, esnek, fiziksel kent mekânının tüm çevresiyle ele alan bir planlama yaklaşımı olup zamanla dünya çapında yerleşmeye başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, ulus devletlerinin oluşması ile planlamanın üstlendiği görevler de değişmiştir. Planlamanın kapsamı geliştirilerek yasal bir çerçevede, kentsel gelişim yönlendirilmiş bunlarda rol alan aktörler arasında eş güdüm sağlanması hedeflenmiştir (Yıldırım, 2004). Savaş, kentlerde tarihi yapıların zarar görmesine çoğunun yıkılmasına neden olmuştur. 19. yy itibariyle toplumsal anlamda koruma bilincinin artması etkisiyle, savaş sonrası, büyük ölçekte yapı ölçeğine tarihi değeri ve karakteri bozulan, zarar gören kentlerde korumaya yönelik çalışmalar ve çabalar hız kazanmıştır. (G. H Bailly, 1975 aktaran Ahunbay, 2004) Gerçek anlamda kentsel koruma hareketlerinin II. Dünya Savaşı'nın sonucu olarak bozulan tarihi öğelerin kurtarıma isteğiyle başladığı söylenebilir.

Avrupa'da 1950'lerde, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, büyük yıkım dönemi başlamıştır. Yasal bir zeminde gerçekleşen bu yıkım hareketi öncelikle çöküntü alanlarında uygulanmaya başlanmıştır. Bir dönem işçilerin barınması için inşa edilen alanlar, sorun alanları haline gelmiş, hükümetler bu alanların yeniden sağlıklı hale getirileceği vaatleriyle yıkımlara başlamıştır (Erden, 2003). Bir anlamda temizleme diyebileceğimiz bu uygulamalarda, genellikle başvuru yasal yöntem, arazinin ve yapıların kamulaştırılması ve ardından projelendirilmesidir. Bu alanlar tüm fiziksel varlığıyla yok edilirken, sosyal boyut göz önünde tutulmaz.

Koruma konusunda ise, 1954 yılında Lahey'de Silahlı Çatışmalar Sonrasında Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmede taraflara, Avrupa'nın ortak kültür varlığındaki ulusal payını sürdürmek ve gerekli önlemleri almaları konusunda sorumluluk verilmektedir. Savaşta yok edilme tehlikesiyle karşılaşan değerlerin yaşatılmasına yönelik tedbirler alınmak istenmiştir (Tatlıcan, 2006). 1954 yılında gerçekleşen diğer anlaşma ise, Avrupa Kültür Konvansiyonu'dur. Avrupa Konseyi tarafından Strasbourg'da düzenlenmiştir.

1957 yılında Paris'te I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi ilk defa konusunda gerçekten uzmanlaşmış kişilerin toplanmasına neden olması açısından önem taşımaktadır. Kültür mirasının bütün insanlığa ait olduğu vurgulanmış, büyük anıtların korunması ve kurtarılması konusunda dayanışma

çağırısı yapılmıştır (Binan, 1999). 1950'li yıllarda yeni yapılaşma adına yıkımlar yaşanırken kültürel mirasın korunması ve yaşatılması adına bilinçli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu iki karşıt yaklaşım tarihi kent merkezlerinde etkisini göstermektedir.

Paris Kongresinde, tarihi yapılar ile turizmin ilişkisi ilk kez ele alınmıştır. Tarihi eserlerin ekonomik bir değer taşıması ve bu potansiyellerinin kullanılması gerekliliği tartışılmıştır. Büyümekte olan kentlerin sorunlarına dikkat çekilerek, koruma uzmanları konseyinin kurulması önerilmiştir. Bu konferans sonrasında, UNESCO tarafından 1957 yılında Roma'da Kültürel Değerler Uluslararası Koruma ve Restorasyon Araştırmaları Merkezi (ICCROM) kurulmuştur.

1960'lı yıllara gelindiğinde dünyanın yaşadığı demokratik süreçler sonucunda planlamanın eksikleri ortaya çıkmıştır. Planlamanın tanımlarının net olmaması, geleneksel planlamanın ana hedefi olan kamu yararı kavramının tam oturtulmaması, planlamanın kendini sorgulamaya başlamasına neden olmuştur (Adams,1995 aktaran Şengül,2002). Bu dönemde politik ortam içinde bireylerin eşitliğine dayanan ve bireylerin bir şekilde kararlara katılımı hakkının olması gerektiğini savunan görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bir kentsel çevreye yapılacak müdahalede yerel ihtiyaçların ve koşulların dikkate alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bir alanın yıkılıp yeniden yapılmasının ekonomik ve özellikle sosyal maliyetinin, alanın iyileştirilmesine göre çok daha ağır yükler getirdiği görülmüştür (Erden, 2003).

1964 yılında II. Uluslararası Tarihi anıtların Mimar ve Teknisyenlerin Kongresi sonucunda oluşan Venedik Tüzüğü'nde tarihi anıtın kavramsal açıdan tanımı geliştirilmiştir. Bu koruma anlamında önemli bir adım sayılmaktadır. Aynı tarihte Avrupa Konseyi Barselona Toplantısı'nda Palma örneği üzerinden sitlerin ve anıtların neden korunması gerektiği tartışılmıştır. Toplantıda, korunacak değerler olan sitlerin; "sanatsal, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi ya da efsanevi", anıtların ise; "tarihsel, sanatsal, arkeolojik ya da mimari" önlemleri nedeniyle korunması gerektiğine değinilmektedir (Erden, 2003).

1970'li yıllardan itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan koruma hareketinin merkezi yine Avrupa olmuştur. 1972 yılında UNESCO'nun çatısı altında Birleşmiş Milletler'e üye olan birçok ülkenin imzalamış olduğu "Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Korunması Sözleşmesi" imzalanmış, dünyadaki tüm değerler, hangi ülke topraklarında olursa olsun tüm dünyanın ortak mirası olarak kabul edilmiştir.

1973 Avrupa Konseyi İsviçre toplantısında korumanın; geçmişten gelenin, geleceğe aktarılması gerekliliğinin altı çizilmiştir. 'Geçmişimiz için bir gelecek' sloganıyla

yapılan toplantıda, Avrupa Konseyi tarafından kültürel mirasın, kişilerin cehaleti, kullanım ve yıllanma sonucu oluşan eskime, harap olma, ekonomik baskılar ile müdahale edilen koruma alanları ve yapıları, motorlu trafik araçlarının olumsuz etkileri, kötü uygulanan çağdaş teknoloji, hatalı restorasyon, arazi spekülasyonlarının da içinde bulunduğu her türlü bozulma ve ihmal tarafından tehdit edildiği saptanmıştır. Bu tehditlerin, bütünleşik koruma yaklaşımı ile önlenileceğine karar verilmiştir. Bütünleşik korumanın yasal, yönetsel, parasal, toplumsal ve teknik desteğe bağlı bulunduğu ve bunların ortak çabası olmadan başarıya ulaşamayacağına altı çizilmiştir. Avrupa mimarlık mirasının korunması sorununun ulusal değil, tüm Avrupa'nın ortak sorunu olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır¹.

1975 yılı Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmiş, takiben Amsterdam Bildirisi yayınlanmıştır. Mimari mirasın paha biçilemez bir değer olduğu tekrar vurgulanmıştır. Bu yıllar itibariyle koruma konusunun ekonomik boyutu da önem kazanmıştır (Erden, 2003). Miras, tüm Avrupa halkının ortak varlığı kabul edildiği için tüm tehlikelere karşı mirasın korunması halka ortak sorumluluklar yüklemektedir. Kültürel miras koruması, kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bunun getireceği tüm çevresel, kültürel ve ekonomik faydalar da halkın ortak paylaşımıdır.

UNESCO Genel Kurulunun 1976 yılında Nairobi'de "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler" konulu toplantısında, tarihi çevrelerin; insanların günlük çevrelerinin bir parçası olarak kabul edilmesi, geçmişin yaşayan varlığını temsil etmesi, toplumdaki çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli çeşitliliği sağlaması, insancıl bir boyut ve değer kazandırması vurgulanmıştır (UNESCO, 1976). Dünyada değişen süreçlerin bir sonucu olarak gösterebilen yüzyılın aynı olma, benzeşme ve tek olma tehlikelerine, kişiliksizleşme ve düşünülmeden yapılan yenilemelerin zararlarına dikkat çekilmiştir. Koruma, tarihi veya geleneksel alanlar ve çevrelerinin tanımlanması, korunması, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları şeklinde tanımlanmıştır. Kültürel mirası her bir bireyin korumakla yükümlü olduğu tekrar vurgulanmıştır (Tatlıcan, 2006).

1970'li yılların sonlarına doğru artık nelerin korunması gerektiğine net olarak karar verilmiş, koruyacak kurum ve kuruluşların görevlerine ek olarak toplumun

¹ http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_121.htm, Mayıs 2008

görevlerinin üstünde durulmuştur. Korumanın halkın bilinç ve katılımıyla yapılacağı, toplumun koruma konusunda çok önemli rolleri olduğu vurgulanmıştır. Tarihi alanlar ve çevreleri insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu varlıkların özgünlüklerine zarar veren, uygun olmayan kullanımlara, gereksiz eklemelere, yanlış ve duyarsız değişikliklere ve kirlenme gibi zararlı etkenlere karşı korunmaları gerektiği belirtilmiştir. Özellikle bu boyutta, müdahalecilerin olduğu kadar toplumun görevli olduğu vurgulanmıştır. Mimarların ve plancının, tarihi çevreler ile çağdaş yaşamın uyumlu bir biçimde bütünleştirilmesine özen göstermeleri beklenmiştir. Tek tip çevre yaratılması tehlikesinin bulunduğu dönemin koşullarında tarihi alanların korunmasının, ülkelerin kültürel ve sosyal değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yardımcı olabileceği belirtilmiştir (UNESCO, 1976). 1980–1982 yıllarında düzenlenen Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası kapsamında; fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, sosyal ve kültürel olanakların yaratılması ve toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi konularına ağırlık verilmiştir (Tatlıcan, 2006).

1970’li yılların sonlarına doğru tarihi kent merkezleri tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Koruma anlayışı yeni kavramların geliştiği, yeni tartışmaların olduğu ve dünyada hepimizin mirası anlayışıyla “tek” bilinçte toplandığı bu süreçte geleneksel planlama gelişimlere ayak uyduramamıştır. Bu yıllar geleneksel planlamanın artık kentler için yeterli olmadığı, geleneksel planlamaya eleştirilerin geldiği dönemdir. Demokratik katılım söylemi bu dönemin en önemli özelliğidir. Geleneksel planlamaya gelen eleştiriler 1980’li yıllara yaklaşırken artmıştır. Planlarda daha stratejik, hedef odaklı yaklaşımların olması gerektiği, demokratik katılımın önemi vurgulanmaya başlamıştır. Katılımcı planlama anlayışı, halkın katılımı anlayışını özüne almış planlama yaklaşımıdır. Katılımcı planlamanın eleştirisi ise, kişilerin karar almadaki tecrübesizliği ve uzun vadede karar veriyor olmaları, bireysel çıkarlarının öne geçiyor olması konularındadır. Bu noktada “savunucu planlama” gündeme gelmiştir. Savunucu planlama ve katılımcı planlamanın benzer noktaları vardır. Savunucu planlama, tüm plan kararlarında kazananlar ve kaybedenler olduğunu, plancının rolünün kaybedenlerden yana olması gerektiğini, yani plancının çıkarını savunamayacak durumda olanları savunması gerektiğini kabul eder. Savunucu planlama kentteki her çıkar grubunun kendi planını hazırlaması gerektiğini düşünür. Bu noktada plancının görevi plan yapmaktan, farklı organizasyon içinde yer almak olarak değişmiştir (Erden, 2003).

1980'li yıllara yaklaşırken, planlamanın ve plancının anlamı değişmeye başlamıştır. Planlamada tek aktörlü yapıdan çok aktörlü yapıya geçiş, durağan planlardan esnek planlara geçiş, sosyo-ekonomik olguların göz ardı edilmemesi önem kazanarak planlamaya dahil edilmesi bu süreçlerde başlamıştır. 1980 döneminin genel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, korumaya dair ilk hareketlerin özellikle 19. yy. sonlarında görülmesi ve 1930'lu yıllarda kamuoyu bilincinin artmasıyla konuya yaklaşımların arttığı görülmektedir. Koruma konusunda ayrıntılı tanımlar, gelişmiş yaklaşımlar getirilmiştir. 1950'li yıllar, planlama anlamında savaş sonrası yaraların sarıldığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Üst ölçekli yeniden geliştirme projeleri ile çeşitli yıkımların yapılması, kentlere yeni fiziksel mekânlar yaratmaya neden olmuştur. Bu dönemden sonra ortaya çıkan eksiklikler, 1960'lı yıllarda kentleri arayışlara itmiş, alanın kimliğinin ve yerel özelliklerinin ön plana çıkarmak önemli olmuştur.

Koruma planlamadan ayrılmaz bir olgudur. Dolayısıyla planlamada yaşanan süreçlerin etkileri korumada görülmektedir. Geleneksel planlamadan kapsamlı planlamaya doğru izlenen gelişme süreci, korumada tek yapı korunmasından kentsel korumaya ve somut olmayan kültürel değerlerin korunmasına geçişte gözlemlenebilir.

Kentsel planlama ve koruma 1980 öncesinde, ilk adımlardan gelişime doğru ilerlemiştir. 1900'lü yılların ilk yarısında korumanın sınırları belirlenmeye çalışılmış ve alt açılımları gelmiştir. Yapılan kongreler, tartışmalar ve toplantılar dünya çapında bu konunun uzmanlarının ve ülke liderlerinin konuya odaklanmasını sağlamıştır. 1980 sonrası yaşanan gelişmelerde, korumanın tek anlayışla ve tek beden olma ilkesiyle yürütülebileceği bilinci toplumlara aşılarmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.1. Dünya’da ve Türkiye’de yıllara göre Koruma anlayışının gelişimi ²

Tarih	Dünya Ölçeğinde	Türkiye	Etkisi/Amacı
1858		Ceza Kanunu	Kanununun 133.Maddesi kutsal ve anıtsal yapıları tahrip edenlere para ve hapis cezası
1869		Asar-ı Atıka Nizamnamesi	Koruma'nın Osmanlı'da ilk yansımaları
1874		İkinci Nizamname	Eski eserinin devlete ait olduğu, kazı sonucu bulunan eski eserlerin 1/3'ü eseri bulana, 1/3'ü eserin arazi sahibine ve kalanı devlete ait olduğunun altının çizilmesi, eski eserlerin yurtdışına kaçırılmasının engellenemeyişi
1877		Eski Eserler Komisyonu'nun Kurulması	Eski eserlerle ilgili sorunların çözülmesi
1884		Üçüncü Nizamname	Eski eserin kesinlikle devletin malı olduğu kararının alınması
1906		Dördüncü Nizamname	Eski eserlerle ilgili tüm detaylandırılmaların yapılması
1912		Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi	Yıkılması gereken anıtsal yapıların koşullarının açıklanması
1913	Koruma Yasaları (Fransa)	Evkafı İslamiye Müzesi	Osmanlı: Tarihi ve sanat değeri olan eserlerin toplanması
1918	Koruma Yasaları (Polonya)		Avrupa: Anıt dışı tarihi çevrenin ele alınışı
1922		Müzelerin düzenlenmesi ile ilgili kanunlar	Müzeler ve sanat eserlerin derlenmesine dair yeni kararların alınması
1924		Bakanlar kurulunun yeni kararları	Topkapı Sarayı'nın müze olması
1931	Atina: Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Konferansı (Atina Kartası) İtalya: Carta del Restaura		Atina: Koruma amacıyla toplanan ilk konferans İtalya: Hem anıta hem çevresinin önemini vurgulanması
1932		Jansen'in yaptığı Ankara Planı	Tarihi Kale ve çevresinin korunduğu ilk plan
1940		Yapılan planların artışı	Tarihi kent çekirdeklerinin mümkün olduğunca korunması yaklaşımı
1951		5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilî ve Vazifelerine Göre Kanun	Koruma İlkelerini belirlenmesi
1954	Lahey Sözleşmesi Paris Avrupa Kültür Konvansiyonu		Lahey: Silahlı çatışmalar esnasında kültür varlıklarının korunmasına ilişkin yasaların oluşması Paris: Kültür başlığı altında korunacak eserlerin konu edilmesi

² Bu bölümde okunan kaynaklardan derlenmiştir.

1956		6785 Sayılı İmar Kanunu	İmar kanununda koruma konuları ile ilgili açıklamaların olması
1957	Paris Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarı ve Teknisyenleri Kongresi		
1960		Devletin eski eserler konusundaki araçlarının gelişmesi	Özel mülkiyete ait eski eserlerin denetim altına alınması, eski eserlerin kamulaştırılabileceği ve ticaret koularının belirlenmesi
1961		1961 Anayasası	Tarihi ve Kültür Değeri olan eserler ve anıtları koruma zorunluluğunun gelmesi
1963			
1965	II.Uluslararası Tarihi anıtların Mimarı ve Teknisyenlerin Kongresi (Venedik Sözleşmesi) Avrupa Konseyi Barselona Sempozyumu	I.5 Yıllık Kalkınma Planı	Venedik Sözleşmesi: Anıtların korunmasındaki amaç sanat eseri olmalarının yanı sıra tarihi belge niteliğini taşımasıdır mantığının gelişmesi Barselona Sempozyumu: Sitlerin ve anıtların neden korunması gerektiğinin altının çizilmesi
1967		Venedik Tüzüğü'ne imza atılmıştır	Kalkınma Planında koruma ile ilgili bir ilke yoktur
1970		İstanbul Boğaziçi yalıları tescil edilmiştir	
1972	UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Korunması Sözleşmesi		Koruma üzerine detaylı tanımlar getirilmesi, ortak kültürel miras kavramının gelişmesi ve tüm dünyanın koruma anlamında tek bir bilince sahip olması gerektiği vurgulanmıştır
1973	İsviçre Avrupa Konseyi	*1710 sayılı eski eserler kanunu hazırlanıp yürürlüğe girmiştir *Avrupa Mimari Miras Yılı çalışmalarına katılmış, Avrupa Mimari Miras Sözleşmesine ve Amsterdam Deklarasyonu'na imza atılmıştır	Türkiye: Eski eserlere dair yeni tanım ve kısıtlamalar Avrupa: Kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliği,"Geçmişimiz için gelecek" sloganı
1975	Avrupa Mimari Miras Yılı Amsterdam Bildirisinin Yayınlanması	III. 5 yıllık Kalkınma Planı	5 yıllık kalkınma planında Eski Eser Koruma Anlayışının yerine arşivcilik ve müzecilik anlayışının gelişmesi
1976	Nairobi UNESCO Toplantısı		Avrupa Mimarlık mirası kartası olarak bilinen toplantı sonucu oluşan bildiridir. Mimarlık mirasının paha biçilemez olduğu vurgulanmıştır
1977			Tarihi alanların korunması ve ülkelere düşen roller ile ilgili tartışmaların yapılması
1979		IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı	
1980		1982 Anayasası	
1982	Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası		Meksika: Kültür Politikaları üzerine dünya konferansı, kültür kavramı ve insani temel hakların sorgulanması
	Meksika Konferansı		Kalkınma Planında kültürel mirasın korunmasına öncelik verilmesi

			Anayasa Kültür ve Doğal Varlıkların Korunması'na önem verilmesi
1983	Durham Semineri Suensa Semineri Lille Semineri Val d'Aosla Semineri	2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	Durham: Merkezi ve Yerel Yönetimlerin rollerinin tartışılması Suensa: Yeni teknolojinin etkilerinin tartışılması Lille: Tarihi dokusu olan ve endüstri kenti olan kentlerle ilgili tartışmalar, kentsel yenileşme kavramının tartışılması Val d'Aosla: Kırsal Mimari Mirasın Korunması
1984	Tuscany Semineri		Kent planlama ve Arkeolojik Değerlerin Korunması konularının tartışılması
1985	Granada Avrupa Mimarlık Mirasın Korunması Sözleşmesi Lyon Semineri		Lyon: Endüstriyel mirasın koruma stratejilerinin ortaya konması
1986	Madrid Semineri		Kültürel Mirasın ve İnşaat sektörünün tartışılması
1987	ICOMOS Washington Tarihsel Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi		
1992	Rio Zirvesi Malta Avrupa Sözleşmesi		Rio: Sürdürülebilirlik ilkesinin gündeme gelmesi, tüm kaynakların en etkin biçimde kullanılması Malta:Arkeolojik mirasın korunmasına dair yeni açılımlar
1993	Lugano Sivil Yükümlülük Sözleşmesi		Toplumun kültürel miras konusundaki rolünün tekrar ele alınması

1931 Atina Kartası itibariyle, dünyada koruma konusunda girişimler hız kazanmıştır. Türkiye bu gelişmeleri yasalarda ve kalkınma planlarında yansıtmaya çalışmış ancak ulusal ve uluslararası anlamda etki yaratabilecek bir atılımda bulunamamıştır.

1.1.3. 1980 Sonrası Planlama ve Koruma

1980'li yıllar planlama ve şehircilik açısından önemli bir kırılma noktası sayılmaktadır. Geleneksel planlamanın; dünya süreçleriyle şekillenen yeni akımlara, yeni ihtiyaçlara cevap verememesi, bu yıllarda planlamayı yeni arayışlara itmiştir. Planlama, daha kapsamlı ve daha bütüncül yaklaşımların etkisine girmiştir. Bu dönemin en önemli planlama yaklaşımı kapsamlı planlama anlayışıdır. Bu anlayışın, temel ilkeleri, ABD'de Chicago Üniversitesi'nden bir grup planlama uzmanı tarafından geliştirilmiştir. Kamu yararı kavramı planlama eyleminin merkezine konulurken, planlamanın uzun vadeliği ve kapsamlılığı gibi ilkeler ortaya çıkmıştır. Kapsamlı planlamanın en önemli ilkesi planlama sürecinin uzun erimliliği ve geniş

kapsamlılığıdır. Bu bağlamda planlama kurumları, kentsel süreçlere yön veren kurumlar ve aktörler arasında eşgüdümü sağlamaktadır (Şengül,2002).

Kapsamlı planlama birbirini izleyen alt süreçleri barındırmaktadır. Temel amacı kamu yararı, halkın katılımı, uzun vadeli ve kapsamlı planlama anlayışı, fırsat ve seçeneklerin herkes için genişlemesi, eşgüdümü sağlama Amerikan Planlama Birliği'nin kabul ettiği ilkelerdir (Şengül,2002).

Planlama 1980 sonrası, küreselleşme, mal ve hizmet piyasalarındaki akışların ve ekonominin değişiminden etkilenmiştir. Küresel sermayenin kontrol edilmesi, kentler arasındaki ilişkiler ağı, bu ağın bir parçası olmak için ortaya çıkan kentler arası rekabet ve bunun etkisiyle kentlerdeki üst ölçekli projelerin hazırlanması ve uygulanması planlamanın daha esnek ve daha stratejik olmasını gerektirmiştir.

1980'li yılların en önemli özelliği küreselleşmenin ekonomik sonuçlarının kentlerde ve ülke düzeninde dışa dönük bağımlı ekonominin oluşmasıyla açıklanır. Bununla beraber, ülkedeki ekonomik gelişim dengesizliği kırdan kente göçü hızlandırmış ve kentsel açıdan gelişimi öngörülmemiş alanların işgaline yol açmıştır. Öngörülemeyen bu hızlı kentleşme hem kentsel mekânın hem de korunması gereken alanların tahribine yol açmıştır. Planlamada, 1980'ler arazi kullanım planlaması (zoning) ve bağımsız kentsel tasarım projelerinin yaygın olarak kullanıldığı bir dönemdir. ABD ve Avrupa'daki birçok ülkede bu tür planlar hızla gelişmeye başlamıştır.

Uluslararası anlamda koruma, bu dönemde ilk olarak 1982 yılında Meksika'da yapılan "Kültür Politikaları Üzerine Dünya Konferansı" toplantısında, kültür kavramıyla daha fazla anılır hale gelmiştir. Kültür kavramı konusu ve insanın varlığı, dayandığı temel haklar değinilen konulardır. Bu toplantıyı takiben 1983 yılında Durham Semineri düzenlenmiş, "Kentsel Açık Alan Oluşturulmasında Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Rolü ve Uygulanması" başlığı altında gerekli kentleşme politikaları tartışılmıştır. 1983 Suensa Semineri'nde yeni teknolojilerin kentsel gelişmeye etkileri konusu çerçevesinde yeni planlama anlayışları tartışılmıştır. Aynı sene Lille'de düzenlenen Avrupa'da geleneksel endüstri yolu ile Kentsel Yenileşme semineri ile 1980'li yılların temel konularından biri olan kentsel yenileşme kavramı ele alınmıştır. 1983 Val d'Aosla Semineri'nde ise Kırsal Mimari Mirasın Korunması konusu çeşitli boyutlarıyla gündeme gelmiştir. Bir sene sonra, 1984 yılında Tuscany'de, Kent Planlama ve Arkeoloji Değerlerin Korunması konulu sempozyum gerçekleştirilmiştir. 1985 yılında Fransa'nın güneybatısında bulunan Lyon kentinde Endüstriyel Mirasın Korunma Stratejileri adı altında bir seminer düzenlenmiştir.

(Gülersoy,1991) Böylelikle 80'li yılların ilk yarısı, yeni kavramlar ve yeni bakış açılarıyla kentsel gelişme ve kültürel miras konusu irdelenmiştir.

80'li yılların koruma konusunda en önemli adımlarından biri sayılabilecek olan 1985 yılında Granada'da "Avrupa Mimarlık Mirasın Korunması İçin Sözleşme" ve 1987 ICOMOS Washington'da "Tarihsel Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi" imzalanmıştır.

Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında Strasbourg'da düzenlediği Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı neticesinde Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ve Avrupa Kentsel Şartı hazırlanmıştır. Avrupa Kentsel Şartı, kent sorunlarına insan hakları çerçevesinde yaklaşılması bakımından önemli bir adım sayılmaktadır (Tekeli, 2001) Tarihi çevrenin, planlamaya temel veri olarak katılması ve çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi, bütüncül korumanın temel şartı olarak kabul görmüştür. Kentsel mirasın korunmasıyla sağlanan yeniden canlandırmaların başarılı bir ekonomik canlanma olduğu belirtilmiştir (Tatlıcan, 2006).

1992 Rio Zirvesi, kent planlamaya yaklaşımın gelişimi açısından önemlidir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi gibi bir bakış açısına ek olarak küreselleşme ve doğal etkilerin ele alındığı bir toplantıdır. Ana konular, enerji, kirlilik ve atıklar gibi konulardır. 1992 Rio Zirvesi sonrasında, Yerel Gündem 21, planlamada yerel yönetimlerin rolünün önemi ve sorumluluklarını küresel ölçekte tanımlamıştır. Bu dönemde planlamada yeniden "aşağıdan yukarı" yaklaşımının önemini ortaya konmasıyla birlikte "yerel ölçek" kavramı yeniden planlamanın gündeminde tartışılmaya başlanmıştır (Erden, 2003).

80'li yıllarda, kapital ve bilgi akışının artması, UNESCO ve ICOMOS gibi kurum ve komitelerin koruma bağlamında birleştirici bir kimliğe sahip olmalarını kolaylaştırmıştır. Bu kurumlar sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan 3. Dünya ülkelerinde koruma kavramının anlaşılması ve uygulanmasında etkili bir rol oynamıştır.

Şehircilik tarihi açısından yeni dönem olarak sayılan bu yıllarda, 70'lerde önem kazanan kent merkezleri, kent ekonomileri için önemli alanlar haline dönüşmüştür. Kent merkezlerinin ve tarihi alanların çekici hale geldiği bu dönemde kentsel çöküntü alanları dikkat çekmeye başlamıştır (Erden, 2003).

Sanayi kentlerinin birer birer yok olmasıyla beraber kentlerde ekonomik dengeler değişmiş, kentler arası ve kırdan kente göç hareketleri hızlanmıştır. Bunun sonucu olarak hızlı kentleşme ile karşılaşan büyük kentler, gerekli konut, altyapı, kentsel donatı gibi hizmetleri yeterli düzeyde verememiştir. Dönemin en belirgin yaklaşımı

tarihi kent merkezlerinin canlandırılması için yapılan soylulaştırma ve kentsel yenileşme kavramıdır. Soylulaştırma, tarihi bölgelerde yaşayan kişilerin yerlerinden çıkartılarak bu alanlara, ekonomik anlamda daha üst sınıfların yerleştirilmesi hedeflemiştir. Böylelikle tarihi kent çekirdeğinin, daha iyi korunacağı savunulmuş ve kent merkezleri daha canlı, kullanılan mekânlara dönüştürülmek istenmiştir. Bir anlamda çürümeden kurtarmanın bir yolu olarak sunulmuştur.

Kürselleşme ve neo-liberal kent politikalarının da etkisiyle, kentsel yenileşme kavramı önem kazanmıştır. Kent yenileme ve yenileşme hareketleri bu dönemde tarihi kent merkezlerinde görülmüştür. Yeni bir koruma aracı olarak ortaya çıkan yenileme, dönüşüm, yenileşme ve soylulaştırma özel sektör ve yerel yönetimlerce de destelenmiş, yeni kent merkezleri önem kazanmıştır (Erden, 2003). Böylelikle eski kent çekirdeğinde, kamusal yatırımların yanısıra, küçük-büyük yatırımcılar, bankalar, şirketler gibi yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Bu yeni aktörler de kentin yenilenmesi için yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Böylece serbest piyasa girişimcileri de kentteki gelişmelerin bir parçası haline gelmişlerdir. Özel sektör ve yerel yönetimlerce de destelenen bir çok kent merkezi dönüşüm projesiyle bu alanlar yeni cazibe alanları haline gelmiştir (Erden, 2003).

Dönemin diğer önemli kavramı ise “özelleştirme” olmuştur. Kentlerdeki önemli stratejik büyük alanlar girişimciler tarafından satın alınarak özelleştirilmiş ve yeni iş alanları yaratılmıştır. Her iki kavram; gentrification ve özelleştirme, kent merkezinde ortaya çıkmıştır (Erden, 2003).

1990’larda kent planlamada en çok tartışılan planlama yaklaşımlarından biri stratejik planlamadır. Stratejik planlama, kentsel ve bölgesel ölçekte ulaşım, sağlık, çevre gibi konulara yönelik bütüncül bir bakış açısıyla ortaya çıkmıştır. Stratejik planlama, özellikle belirsiz ve rekabetçi ortamlarda çalışmak durumunda olan özel sektörden doğan bir planlama yöntemidir (Erden, 2003).

Stratejik planlamanın temel yaklaşımları şöyle özetlenebilir:

- Uzun vadeli hedefleri kısa dönemde gerçekleştirecek eylemler yaratma özelliğine sahip olması,
- Kaynakların etkili kullanımını tanımlaması,
- Sorun alanları için etkin projeler geliştirmesi,
- Gelecek için vizyon sağlaması,
- Yeni bakış açısı kazandırması,
- Tarafsız olması,
- Gerçeği kurmacadan ayırt etmesi,

- Kamu ve özel sektörler arasında işbirliği sağlaması,
- Katılımı ve uzlaşmayı sağlaması (Castells,1997).

Stratejik planlamaya geçiş her ülke sisteminde aynı kolaylıkta ve hızda olmamıştır. Planlamada ve korumada tüm dünyada yaşanan bu evreler önce Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet'in ilanıyla Türkiye'de yaşanmıştır. Ancak Türkiye bu konuda, Avrupa'ya göre daha geç bir gelişim göstermiştir.

1.1.4. Türkiye'de Koruma ve Planlama Anlayışının Değişimi

1930'lu yıllara kadar planlama anlayışı dünyada geleneksel kent planlama anlayışıdır. Türkiye'de bu anlayış günümüzde hüküm sürmektedir. Cumhuriyet'in ilanına kadar Batı'dan etkilenme, kendini yasalar ve yönetmeliklerde göstermektedir. Bu tarihten itibaren kapsamlı planlamaya geçiş hareketleri gözükse de 1980'li yıllara kadar tam anlamıyla bir geçiş olmamıştır. Günümüzde ise, hala klasik planlama anlayışının izlerinin bulunduğu, geleneksel planlama ile kapsamlı planlama anlayışı arasında bir noktada olduğumuz söylemler arasındadır.

Türkiye'de ilk koruma hareketleri cumhuriyet öncesinde başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin batılılaşma hareketi ile paralellik gösteren koruma anlayışının ülkemizdeki yansımaları, ilk olarak yasalardaki değişikliklerle kendisini göstermiştir. Osmanlı devleti koruma ve planlamada batıyı kendine örnek olarak bu hedeflerle yola çıksa da, hiçbir zaman batının planlama ve koruma anlayışı düzeyine ulaşamamıştır (Erden, 2003).

Korumanın izine ilk olarak 1858 yılında, Ceza Kanunu'nun 133. Maddesinde rastlanmıştır. Direkt olarak bir koruma anlayışının varlığı anlaşılmasa da bu kanunla kutsal ve anıtsal yapıları tahrip edenlere para cezası öngörülmüştür. (Gülersoy, Mumcu) Koruma'nın Osmanlı'daki ilk yansıması,1869 yılında çıkarılan Asar-ı Atıka Nizamnamesidir.

Bu nizamname 7 maddeden oluşmakta ve arkeolojik kazılarla ilgili izinler, sınırlandırmaları ve bulunan eserlerin yurtdışına kaçırılmasını engelleyen maddeleri kapsamaktadır (Zeren, 1991). 1874 yılında çıkarılan ikinci nizamname ile ilk nizamname genişletilmiştir. Bu nizamnamede arkeolojik kazılar sonucunda bu eserin mülk hakkını düzenleyici maddeler bulunmaktadır. Buna göre kazı sonucu bulunan eski eserin 1/3'ü eseri bulana, 1/3'ü kazının çıktığı arazi sahibine 1/3'ü devlete aittir. Ancak bu nizamname ile de eserlerin yurtdışına kaçırılışı engellenememiştir. (Akozan, 1971 aktaran Gülersoy, 1991)

1877 yılında eski eserlerin korunması ile ilgili sorunların çözümlenmesi için eski eserler kadrosu komisyonu oluşturulmuş, 1884 yılında üçüncü nizamname yayınlanarak eski eserin devletin malı olduğu kesin çizgilerle belirlenmiştir (Gülersoy,1991). 1900'li yılların hemen başında 1906 yılında IV. nizamname ile korunacak eserlerle ilgili daha geniş kapsamlı detaylandırmalar getirilmiştir. Bu nizamnameyi 1912 Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi izlemektedir. Bu tüzükte çeşitli nedenlerle yıkılması gereken anıtsal yapıların koşulları açıklanmıştır (Gülersoy, 1991).

1913 yılında Fransa'da Anıt Koruma Yasası ile anıtın ve çevresindeki yapılarında korunmaya dâhil olduğu ile ilgili yasa çıkarılırken, ülkemizde o yılda eski eserlerin toplanmasına yönelik Evkafı İslamiye Müzesi kurulmuştur. 1922 yılında müzelerin düzenlenmesi ile ilgili yeni bir tüzük oluşturulmuştur.

Cumhuriyetin ilanıyla beraber 1924 yılında, İstanbul'da Muhafaza-i Asar-ı Atika Komisyonu anıt eser korunmasında danışman görevi üstlenen bir kurum olarak kurulmuştur (Kuban, 2004). Aynı sene ilk müzecilik ve koruma hareketi olarak sayılabilecek Bakanlar Kurulu'nca alınan karar, 1924 yılında Topkapı Sarayı'nı müzeye dönüştürme kararıdır. Bunu takiben Ankara'da 1932 yılında Jansen ilk koruma anlayışını içeren ilk planı yapmıştır. Bu planda Ankara Kaleiçi ve çevresi korunmaya alınmıştır (Gülersoy, 1991).

1940'lı yıllardaki planlarda kent merkezlerinin ana çekirdeklerinin müdahaleler dışında tutulduğu görülmektedir. 1951 yılında 5805 Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun oluşturulması, anıtların korunmasına yönelik atılan önemli bir adımdır. Her türlü tarihsel anıtın envanterini çıkarmak, tescil etmek ve onarım projelerini denetlemek bu kurulun görevleri arasında yer almaktadır. GEEAYK, bu arada Uluslararası gelişmelerle de ilişki kurmuş ve 1967'de Venedik Tüzüğü'ne imza atmıştır. Çıkan bu yasayla, tarihsel anıtları korunması devlet tarafından biçimsel olarak kabul edilmiş olmaktadır. 1951–1983 yılları arasında bu kurul birçok tarihsel anıt ile konut mimarlığının önemli örneklerini yok olmaktan kurtarmayı başarmıştır (Kuban, 2004). Takiben 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu'nda koruma konusuna açıklık getirilmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde devlet, özel kişilere ait eski eserler üzerindeki hakları sınırlandırmıştır. 1961 Anayasası'nda tarihi ve kültür değeri olan eserler ve anıtları koruma zorunluluğu getirmiştir.

Ancak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında böyle bir ilke bulunmamaktadır. 60'lı yıllar eski eserlerin kamulaştırabileceği, devletin eski eseri korumakla yükümlü

olduğunun altının bir kez daha çizildiği ve eski eserlerin ticaret koşullarının belirlendiği yıllardır (Gülersoy, 1991).

1970 yılında ise İstanbul Boğaziçi Sahil şeridindeki yalılar tescil edilmiştir. 1973 yılında, 1710 sayılı Eski Eserler kanunu hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Bunun akabinde Türkiye, “Avrupa Mimari Miras Yılı” çalışmalarına katılmış, Avrupa Mimari Miras Sözleşmesine ve Amsterdam Deklarasyonu’na imza atmıştır. 1973–1977 yılları arasında Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Eski Eser Koruma Anlayışı Yerine arşivcilik ve müzecilik anlayışı gelmiştir. 1979–1983 tarihinde çıkan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ise kültürel mirasın korunmasına öncelik vermiştir (Zeren, 1991, Erden 2003).

1970’li yıllarda Avrupa’da koruma anlayışının gelişmesinin bir sonucu olarak Türkiye’de bu konuda yeni atılımlar yapılmıştır. 1972 yılında Eski Eserler Yasası yürürlüğe girmiştir. Anıtlar Yüksek Kurulu’nun sit alanlarına uzanamayan yetkisinin olmayışı, bu kanunun çıkmasını gerektirmiştir. Böylelikle yeni yasa, geniş alanların, gerek kentsel, gerek arkeolojik açıdan tarihsel sit korunması altında incelenebilme olanağını getirmiştir (Kuban, 2004). 1982 yılında çıkarılan Anayasa’da Kültür ve Doğal Varlıkların korunmasının altı çizilmiş hemen bir yıl sonra 1983 tarihli Boğaziçi Yasası, Boğaziçi koruma alanı içinde kalan tarihsel yapılar ve evlerin onarımı dışında her türlü yeni inşaatı yasaklamıştır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. 2004 yılında bu kanun güncellenmiştir. 1980’li yıllar tıpkı dünyada olduğu gibi Türkiye’de kent merkezlerini çürümeden kurtarma eğilimlerinin ve yıkım operasyonlarının olduğu yıllardır.

Ülkemizde, imar planlaması ile yeni konut alanlarının düzenlenmesi, yolların açılması gibi temel imar faaliyetleri başlatılmıştır. Bu planlar öncelikle Ankara ve sonrasında Anadolu kentlerine yayılmaya başlamıştır. Bu planlar,

- Mahalle planları
- Köy planlamaları
- Eskiden var olan kentlerin planlanmaları
- Yeni kentlerin planlanmaları
- Bölge planları (Tekeli, 1980) olarak sınıflanmıştır.

Ülkemizde Cumhuriyet’in ilanından sonra, batıdan örnek alma süreci yerinin batılılaşmaya bırakmıştır. Ulus devlet anlayışının önem kazanması ve Ankara’nın yeni başkent olması o dönemin önemli olaylarıdır. Başkentini değişimi, yeni bir

planlama bakış açısı olarak sayılabilir. Ülkenin doğusu ve batısı arasındaki dengenin sağlanması adına yapılmış bu atılım, İstanbul'un ekonomik, siyasal ve toplumsal yükünü hafifletmiş olduğu söylenebilir. Bu dönemde modernite anlayışı kent planlama ile paralel gelişmiştir. İlk plan Ankara için, 1932 yılında Jansen tarafından yapılmıştır.

Tarımda makineleşmenin gelişmesi sonucu kırdan kente göç hızlanmış ve kentlerde hızlı, plansız bir kentleşme sürecine girilmiştir. Altyapı ve konut yetersizlikleri, kentin en merkez alanlarında gecekonduların oluşmasına neden olmuştur. Bu gelişmelere klasik kent planlama anlayışı cevap verememiştir. 1980'li yıllar planlama ve koruma anlamında bir kırılma dönemi olmuştur.

Ülkemizde bu dönemde, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu, kentleşmenin yarattığı sorunların çözümü için bir araç olacağı düşüncesiyle, sorunları çözmek ve düzenlemeler yapmak amacı ile oluşturulan yasanın nitelikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Planlamayı bir sisteme bağlamak,
- Fiziki plan kademeleri ile sosyo-ekonomik baza dayalı kararları mekâna yansıtma,
- Planlı ve plansız alanları bir bütün içinde ele almak,
- Valilik ve Belediyelerin plan üretimi ve uygulanması sürecinde etkinliklerini artırarak, belediyeler ve valiliklere plan onama yetkisini devri,
- İşlemleri basitleştirmek,
- Ruhsat işlemlerini kolaylaştırmak (Erden, 2003).

Bu kanun, kentlerin gelişimini yönlendirmeyi amaçlamasına rağmen durağan bir planlama anlayışına neden olmuş, teknik bir bakış açısıyla kentlerin sosyo-ekonomik özelliklerini plana dâhil edemeyen planlama sistemini oluşturmuştur. Dolayısıyla, geleneksel planlama anlayışının hala devam etmesini sağlayan bir planlama sistemi olma özelliğindedir.

1990'lı yıllarda planlama; 80'lerin kentsel mekânda yarattığı çöküntü alanlarının, gecekonduların fiziksel ve sosyal sorunlarını çözme yolunda atılan adımlardan oluşmaktadır. Sürdürülebilirlik, kaliteli çevre arayışı, kentsel kalite, katılımcılık bu dönemde özellikle vurgulanan kavramlar olmuştur. Ancak İmar planları günümüzde devam etmekte, yeni esnek, katılımcı ve sürdürülebilir kent anlayışıyla çelişmektedir. 1950–1980 döneminin başlarında tek partili siyasal yaşam hüküm sürmektedir. Bu dönemde ekonomik büyümeye odaklanan ve refah devleti kavramına şiddetle karşı çıkarak, ekonominin serbest bırakılması yönündeki

adımları atan yeni devlet düzeni planlama anlayışını da kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmıştır (Yıldırım,2004). 1980 döneminin en önemli özelliği, kentlerin küreselleşmenin etkileriyle değişmeye ve dönüşmeye başlamasıdır.

1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTLER

Küreselleşme kavramı, dünyanın yaşamış olduğu ekonomik, toplumsal ve kültürel süreçlerin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde yeni dünya düzeni olarak anılan küreselleşme, tüm dünyayı birçok alanda etkileyen ve etki çapı çok geniş olan bir kavramdır. Küreselleşme dünyanın “bir” olması yani “tek dünya” adında genel bir algılayış olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme kavramının tek ve kesin bir tanımı yoktur. En basit tanım olarak, mal ve hizmetin serbest dolaşımı, iletişim ve teknolojinin hızlı geliştiği bir süreç olarak tanımlanabilir. Küreselleşme bir süreç olarak açıklanır. Tek ekonomik düzende tek dünya anlayışdır. Sosyo-ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel, politik ve çevresel açılardan tüm dünyayla birleşmenin ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Ekonomik ilişkiler açısından tüm dünya ülkelerinin, her bir ulusal ekonominin diğerlerine bağlı olduğu tek bir dünya ekonomisi yaratma noktasına dek büyümesi anlamını taşımaktadır. Küreselleşmenin teorisyenlerinden Robertson’a göre küreselleşme, dünyanın daralması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin artışı olarak tanımlanmıştır (Robertson, 1999).

Giddens küreselleşmeyi sosyolojik açıdan tanımlar. O’na göre küreselleşme, dünyadaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır. Uzak yerellikleri birbirine bağlayan bu yoğunlaşmanın çok kuvvetli olduğunu, böylelikle yerel olayların kilometrelerce uzaktaki olaylar tarafından biçimlendirildiğini ve bazen bunun tersinin de söz konusu olduğunu söylemektedir. Küreselleşmeyi, politik ve ekonomik etkilerin birleşiminden oluşan bir dizi karmaşık süreç olarak tanımlar (Giddens, 2000).

Küreselleşme kavramı ağırlıklı olarak, ekonominin ve dünyanın yaşamış olduğu ekonomik devirlerin sonuç ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin önceleri sadece ekonomik anlamda etkilerinin olmasına rağmen, sosyal ve kültürel açılardan etkileri göz ardı edilmeyecek boyutlara ulaşmıştır. Burada dikkat çeken nokta, küreselleşmenin ilişkiler üzerinden tanımlanmasıdır. Süreç ilişkilerin artması veya yoğunlaşması ile anlamını kazanmaktadır. İlişkinin yoğunluğu ilişkiye giren tarafların, birbirleri arasındaki trafiği arttırmaktadır. Böylece küreselleşme kavramı, ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik tüm sınırların yok olduğu, mal-hizmet ve insan akışının

hızlandığı, bilgi teknolojileri trafiğinin daha hareketli hale geldiği, herkesin diğer toplumların ya da organizasyonların yaptıklarından kolaylıkla haberdar olduğu bir ortamı betimlemektedir (Tümer, 2007).

Küreselleşmenin süreç olarak ifade edilmesi, toplumsal ilişkilerin ve işlemlerin örgütlenmesinde kapsam, hız ve etki açısından bir dönüşümü içermesiyle açıklanır. Bu açıdan küreselleşme süreç ya da süreçler kümesi olarak düşünülebilir. Bu dönüşüm kıtalararası ve ya bölgelerarası akışları ve faaliyet ağlarını, etkileşimi ve güç kullanımını meydana getirmektedir (Held David, 2000).

Bir başka tanıma göre, küreselleşme ya da global bütünleşme, “ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin gelişip yaygınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi ilk bakışta farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren bir süreç” olarak açıklanmıştır (DPT, 1995).

Ekonominin değişimi ve kurallara bağlı tek ekonomik sistemin yaratılması, toplumsal açıdan bir çok insanın kültürel, yaşamsal pratiklerinden diğer insanların kolayca haberdar olmaları, tüm sınırların ve mesafelerin kalkması, teknolojik açıdan gelişmelerin ve bilimsel buluşların artması, bilginin öneminin artışı ve bilginin tüm dünyayı etkisi altına alması ve tüm bu etkileşimlerin dünyayı sonuçlarıyla etkilemesi küreselleşme olarak tanımlanabilir.

Küreselleşmenin özellikle 1960–1970 yılları arasında ortaya çıktığı görüşünün aksine bunun çok eski zamanlara dayandığını söyleyen taraflar da vardır. Bu süreçte bazı düşünürler küreselleşmenin ilk insanın var olduğundan bu yana çeşitli anlamlarla var olduğunu, bazı düşünürler başlangıç tarihinin sivilleşme çabaları olduğunu, bazıları küreselleşmenin modern çağın bir ürünü olarak kabul edilmesi gerektiğini bazıları ise 1800’lü yılları işaret etmektedir (Taner, 2004). Küreselleşmenin ilk insandan bu yana var olduğu düşüncesine dayanarak, tarihte bugünküne benzer iki küreselleşme süreci daha yaşandığı tarafların bazılarıdır. tarım çağının başlangıcında Asur merkezli küreselleşme ilk, sanayi çağının başlangıcında Batı Avrupa merkezli küreselleşme ise ikinci küreselleşme olarak tanımlanmıştır. Bu dönemleri şu şekilde açıklanmaktadır;

Birinci Küreselleşme: İlk insanın tarımsal üretim biçimiyle uğraşması bu dönemin özelliklerindedir. İlk olarak Mezopotamya’da başlamıştır. Asurlular, tekerleği keşfederek bu çağın iletişim devrimini yapmışlardır. Tekerleği, savaş arabalarında kullanmış ve tekerleğin sağladığı ticaret olanaklarıyla ulaşabildikleri her noktaya

ulaşmışlardır. Takas sisteminden ticaret sistemine geçmeleri ve bunun ardında yerleştikleri yerlerde serbest ticaret bölgeleri oluşturmalarıyla gelişimlerini devam ettirmişlerdir. Kullandıkları araçların farklı olması ve o dönemin özellikleriyle kendi küreselleşmelerini yaşamış oldukları düşünülmektedir. Fakat genellikle tarih öncesi dönemdeki küreselleşme sınırlı düzeydedir. Bu dönemde mevcut coğrafi ve toplumsal engelleri aşma yeteneğine sahip ileri teknolojiler genellikle mevcut olmamasından; uzun mesafelerdeki gerçek anlamda karşılıklı kalıcı etkileşimler hiç meydana gelmemiştir (Steger, 2004).

İkinci Küreselleşme: Amerika'nın keşfi, sanayinin ortaya çıkmasına ve bu sanayi de gerçekten küresel olan bir pazarın oluşmasına yok açmıştır. Sanayi, ticaret, denizcilik ve demiryollarındaki gelişmeler ekonomik anlamda gelişmelerle birlikte toplumsal sınıflara neden olmuştur. Büyük keşiften sonra, toplumsal ve ekonomik anlamda yeni bir düzen getiren Sanayi Devrimi, dünyanın yaşadığı ikinci küreselleşme olarak tanımlanmıştır. Batı Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi'nin en önemli buluşu trenler ve buharlı gemilerdir. Böylece üretim şekilleri değişmiş, daha hızlı ve daha etkin bir üretim sistemine geçilmiştir. O dönemin araç gereçleri farklı olsa da etkisi tüm dünyada çok büyük olmuştur. Hem ekonomik hem de toplumsal ilişkileri değiştirmiştir. Avrupalılar tüm dünyada kurdukları serbest ticaret bölgeleri ve ticaret ağlarıyla, kendi küresel dünyalarını yaratmışlardır. Bu devirden öncesinde de görülen sömürgecilik artık daha ağır bir boyuta ulaşmıştır. Sömürü pek çok yerde yağmaya dönüşmüş ve hatta yeni çağın yeni silahlarıyla bazı milletler son fertlerine kadar yok edilmiştir. Bu ikinci küreselleşme süreci de geçici bir dönem olarak savunulmaktadır. Sanayi çağının değişimlerinin tüm dünya tarafından benimsenmesi, başka bir değişle sanayi çağının tam olarak ortaya çıkmasıyla sanayi çağının başlangıcındaki küreselleşme süreci sona ermiş ve sömürü etkisi azalmaya başlamıştır (Steger, 2004).

Üçüncü Küreselleşme: Bugün yaşamakta olduğumuz küreselleşme çağıdır. Sanayinin önem kaybetmesi ve bilginin önem kazanmasıdır. Artık ekonomide, sosyal ilişkilerde ve kentlerde sanayi ve tüm sistemin gerektirdiği araçlar yerini bilgi teknolojilerine bırakmıştır. Günümüzün yeni araçları; iletişim uyduları, bilişimin iletişim uygulamaları, internet gibi araçlardır. Sanayi çağındaki motorlu iletişimin ve tarım çağındaki tekerleğin icadının bugünkü karşılığıdır (Demirel, 2008).

Küreselleşmenin bir süreç mi yoksa bir durum mu olduğu, ne zaman ortaya çıktığı, hâkim özelliklerinin neler olduğu, avantajları ve dezavantajlarını, gelecek için hangi sonuçlar getireceğine dair çeşitli farklı görüşler vardır. Bazı düşünürler

küreselleşmenin önüne geçilemez bir süreç olup dünyayı olumlu anlamda etkileyeceğini düşünürken, bazıları bunun tam tersini iddia etmektedir. Küreselleşme konusunun tarafları, ideolojik anlamda bakış açıları ve konuyu ele alış biçimleri farklıdır. Taraflar küreselleşme sürecinin, sanayi çağından bilgi çağına geçiş süreci olduğunu ve kesinlikle bunun da geçici bir süreç olduğu savunulmaktadır. Yaklaşımlar genel olarak üç ana grup etrafında toplanabilir. Bunlar, Aşırı Radikal Küreselleşmeciler, Kuşkucular/Küreselleşme Karşıtları ve Dönüşümcülerdir (Yıldırım, 2004).

Aşırı radikal küreselleşmeciler (Hyper Globalisers), küreselleşmenin karşı konulamaz, tersine çevrilemez ve alternatifsiz bir süreç olduğunu, küreselin etkisi altında kalmış tüm yerel özelliklerin kendini koşulsuz şartsız teslim etmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu gruba göre, küreselleşmenin yarattığı olumsuz sonuçlar kısa sürede olumluya dönüşebilir, piyasa her türlü olumsuzluğu olumluya dönüştürebilecek güce sahip olduğu yönündedir. Dolayısıyla, devlet mümkün olduğunca küçülmeli ve ekonominin tek başına rol almasını öngörmektedir. Küreselleşmeyi “mevcut ekonomik ilişkiler çerçevesinde daha fazla uluslararası ticaret ve yatırıma yönelik konjonktürel bir değişiklik olarak değil, yeni bir ekonomik yapının ortaya çıkması” olarak tanımlamaktadır (Hirst ve Thompson, 2003). Küreselleşme bu anlamıyla yeni bir ekonomik dünya düzeni olarak tanımlanabilir.

Şüpheciler (sceptics) , küreselleşmenin hiç de iddia edildiği gibi yeni bir süreç olmadığını, benzer bir uluslararasılaşmanın 19. yy sonu ile 20. yy başında yaşanmış olduğunu söylemektedirler. Dünyanın büyük bir bölümü için küreselleşmenin sadece bir söylemden ibaret olduğunu ve küresel akışların bu ülkelere uğramadıklarını iddia etmektedirler. Dolayısıyla küreselleşmenin olumsuz etkilerini ancak yerelin korunması ile yok edilebileceğini düşünmektedirler. Devletin küresel pazara karşı en önemli düzenleme ve direnç mekanizması olduğu, küçülmesinin düşünülemez olduğu savunulmaktadır.

Tablo 1.2. Küreselleşme yaklaşımları, taraflar ve özellikleri (Held McGrow, 1999)

Özellikler \ Taraflar	Radikal Aşırı Küreselleşmeciler	Kuşkucular	Dönüşümcüler
Yeni Olan Ne?	Küresel bir çağ	*Ticaret blokları *Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (Geogovernance)	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağımlılık
Hakim özellikler	*Küresel kapitalizm *Küresel yönetim *Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağımlı	Yoğun ve derin küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor- aşınıyor	Güçleniyor - çoğalıyor	Yeniden inşa ediyor Yeniden yapıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm- teknoloji	Devlet- piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşırma- bölgeselleşme	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel yörünge	Küresel uygarlık	*Bölgesel bloklar *Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık:küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşırma, devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve siyasetini dönüştürüyor

Dönüşümcüler (transformationists), küreselleşmeyi reddetmekle birlikte, eleştirel bir bakış açısıyla düzenlenmesi ve kontrol edilmesi gerektiğini düşünürler. Bu guruba göre küreselleşme karşısında direnmek anlamsız olsa da, küreselleşmenin olumsuz etkilerinden en az zarar görmek en büyük savaştır. Piyasanın düzenlendiği ölçüde iyi bir araç olabileceği, devletin ise müdahale etmekten çok düzenleyici bir işlev üstlenmesi gerektiği savunulmaktadır (Held,D.; McGrew, A.; 1999).

Kavramsal yaklaşımların çeşitliliğinin yanı sıra, küreselleşmenin ne zaman ortaya çıktığına dair de kesin bir görüş açısı olmamaktadır. Küreselleşme sürecinde de tıpkı yaşanan diğer önemli dönemlerde olduğu gibi, küreselleşmeyi savunan kesimler ve küreselleşmeye karşıt olan kesimler ortaya çıkmıştır. Öyle ki bu kesimlerin düşünceleri birbirine taban tabana zıt olmuştur. Bazıları için küreselleşme zenginlik, bolluk ve özgürlüğün başka bir tanımı olurken bazı kesimler içinde

yoksulluğun ve eşitsizliğin birebir anlamı olmuştur. Sürecin arkasındaki ekonomik politikaların ve toplumsal değişimlerin hızı bu karşıt görüşler arasındaki uçurumu arttırmıştır.

Küreselleşmenin tüm dünya için riskleri ve fırsatları olduğu savunulmaktadır. Risklerin başında ekonomik istikrarsızlığın artma ihtimali söylenilebilir. İlişkilerin artması veya yoğunlaşması bir anlamda “sınırsızlaşması” bir takım sonuçlar doğurmuştur. Ülkeler arasındaki siyasi ve iktisadi sınırların kaybolmaya yüz tutması ülkeleri ve ekonomileri birbirlerine daha bağımlı hale getirmiştir. Bu durum her hangi bir krizde ülkelerin birbirlerinden daha kolay etkilenmelerini ve her ülke için dış müdahalelerin daha kolay olduğu anlamına gelmektedir (Tümer, 2007). Aynı zamanda ekonomik anlamda güçlü devletler küreselleşmenin tüm özelliklerini avantaja çevirme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Ekonomik güç ile tüm dünyayla daha fazla ve daha kolay iletişime geçme, dünya pazarlarına daha rahat hâkim olabileme gibi durumlar ekonomik açıdan güçlü devletler için fırsat olurken, geliştirmekte olan ülkeler için risk anlamına gelmektedir.

Fırsatlar açısından, ülkelerin birbirleriyle daha yoğun ve sıkı bir ilişkilerinin olması, iletişim teknolojilerinin artması ve ülkelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel hareketliliğinin daha kolay yapılabilmesi sayılabilir. Ülkelerin tüm dünyayla bütünleşmesi, kültürel etkileşimler ve serbest ticari atılımlar küreselleşme sürecinin olumlu sayılabilecek etkileridir.

1.2.1. Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşme, 1990'lı yıllar itibaren ekonomik ve toplumsal anlamda hızlanmış ve çok seri akan bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu süreci hızlandıran faktörleri şu şekilde tanımlanmıştır;

- Ülkeler ve bölgeler arasındaki talep özelliklerinin benzeşmesi
- Ar-Ge maliyetlerindeki artış
- Artan ölçek ekonomisi ve maliyet baskısı
- Hükümet politikalarının rolü
- Dünya Genelindeki Faktör Maliyetinin gelişimi
- Yeni dağıtım kanallarının ortaya çıkışı
- Taşıma, iletişim ve depolama maliyetlerindeki azalma (Tağraf, 2002).

Küreselleşme süreci birçok alanda etkisini göstermektedir. Özellikle ekonomik anlamda küreselleşmenin tanımı çok daha geniş yapılmaktadır. Ekonomiye yarattığı

etkilerin yanı sıra, toplumsal, teknolojik ve kültürel etkileri birer tartışma konusudur. Bu etkilerin yansıdığı mekân ise şüphesiz kent mekânlarıdır.

Küreselleşme dünyanın yaşadığı yeni bir süreç ve yeni bir dönemdir. Küreselleşme tüm yönleriyle insanları, ülkeleri ve fiziksel mekânı etkiler nitelikte olmuştur. Ekonomik, toplumsal ya da kültürel küreselleşme olarak ayırabileceğimiz bu etkiler, olumlu ya da olumsuz yönde tüm yaşamsal öğeleri ve değerleri değiştirme yeteneğine sahiptir.

Küreselleşmenin etkileri genel olarak ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler olmak üzere açıklanır. Ancak bu büyük sürecin sonucu olarak kentler, her anlamda etkilenir. Ekonominin değişimi, sosyolojik açıdan değişimler, kültürel açıdan anlayışların ve yaşayışların değişimi, yeni arayışlar, yeni akımların tüm etkileri fiziksel mekânda kendini gösterir. Kentler gerek mimari açıdan gerek yönetim açısından gerek kentsel planlama yaklaşımları açısından küreselleşme sürecinden aldıklarını fiziksel mekânlarında gösterirler. Bu gelişim ve değişimleri anlayabilmek adına küreselleşmenin, öncelikle ekonomik ve sosyokültürel açıdan etkilerinin açıklanması gerekmektedir.

Küreselleşmenin Ekonomik Etkileri: Küreselleşmenin ekonomik boyutu en fazla öne çıkan ve diğer boyutlarına göre tartışmaları ve açıklamaları en eski zamanlara dayanan boyuttur. Yoğun yabancı sermaye ile ulusal sermayelerin etkilenmesi, dış müdahalelere açık ülke ekonomileri, ulusal niteliğini kaybeden çok uluslu şirketlerin varlığı ve dünya ekonomisiyle bütünleşmeleri bu konunun temel öğeleridir.

Küresel Kuzey'in iki önemli ekonomik güçleri, ABD ve Büyük Britanya'nın önderliğinde 1920–1940 yılları arasındaki korumacı politika anlayışlarını tersine çevirerek, uluslararası ticareti geliştirme yönünde kararlar almış ve uluslararası ekonomik faaliyetler konusunda bağlayıcı kurallar getirmişlerdir. Her ülkenin parasının ABD dolarına sabit altın değerine bağlandığı bir döviz kur sistemini oluşturmaya karar verilmiş, bununla beraber oluşturulan uluslararası ekonomik örgütler yeni düzenin ana rollerini oynamışlardır (Steger, 2004).

Küreselleşmenin ekonomik etkileri ağırlıklı olarak mal ve hizmet piyasalarında kendini göstermektedir. Üretim, rekabet ve maliyet ilişkisi bu noktada önem kazanmıştır. Ticaretin serbestleşmesi, üretilen ya da pazarlanan üretimin dolaşımını bir anlamda hızlandırmış, ticareti yapılabilen ürün pazarlarının aralarındaki rekabeti arttırmış, birim imalat maliyetlerine, vergilere ve ücretlere baskılar getiren ithalat ve ihracat imkânlarını genişlemiştir. Teknolojinin ve iletişimin güçlenmesi ise bu aşamada önem kazanmıştır. Teknolojik yaratıcılık, iletişim ve ulaştırma maliyetlerini

düşmesi daha çok açık pazarlar şeklinde, rekabeti arttırıcı yönde etkisini göstermiştir. Bununla birlikte artan sermaye akışkanlığı, uluslararası şirketlerin ve iş çevrelerin pazarlık gücünü arttırmıştır. Ayrıca dünya üzerindeki birliktelikler ile (AB gibi) bölgesel bütünleşme projeleri, küresel ölçekte piyasa güçlerinin serbest hareket imkânlarını güçlendirmiştir (Dolvik, Jon Erik-Torres Liv, 2002 aktaran Ar, 2007).

Küreselleşme sürecinde Ulus ötesi şirketlerin (UÖŞ) gücü artmıştır. Ekonomik güçleri açısından ulus devletlerle yarışan bu şirketler, dünyadaki yatırım sermayesinin, teknolojinin ve uluslararası pazarların büyük bölümünü denetimi altında bulundurmaktadırlar. Dünyanın finans devlerini ve çok uluslu şirketlerini stratejik ulusal çıkarları etkileyebilecek ekonomik karar ve uygulamaların başlıca aktörleri durumuna getirmiştir. (Hirst, Thomson, 2003) Sadece çok uluslu şirketler değil uluslararası ekonomik örgütler küresel ekonomiyi şekillendirmektedirler. (IMF, IBRD, GATT, WTO vb.) Son yıllarda bu örgütler sayesinde birçok organizasyon dünya ekonomisini düzenlemek amacıyla yapılmıştır. Bu örgütlenmeler daha çok ticaretin ve üretim faktörlerinin karşılaştığı içsel problemleri çözme amaçlıdır. (Köse, 2003) Örgütlenmenin esasında girişimciyi ya da tarafları destekleme ve ilerlemeye yardımcı olma vardır. Bir anlamda güçlü-zayıf ilişkisinin bir sembolü olarak görülebilir.

Dünyada artık, üretimi dışarıya yaptırmak ve malı içte tüketmek ve dışarıya ihraç etmek anlayışı hâkim olmuştur. Dolayısıyla dünya ülkeleri, üretimi yapacak ucuz iş gücünü dışarıda aramaya başlamıştır. Ülkelerin iç pazarlarına yönelik yatırım yapan şirketler kurmak yerine düşük ücretli maliyetlerle çalışan ekonomik anlamda yoksul ülkelere zengin ülkelere ihracat yapma amaçlı atölyelerin kurulması ekonomiye yeni bir boyut kazandırmıştır. Çin, Tayvan gibi ucuz iş gücü bulunabilecek ülkelere fason üretimle diğer ülke pazarlarına mallar ulaşmaktadır. Zengin ülkeler, yabancı ülkelere yapılan yatırımlarla kendi iç pazarlarının gelişimini sağlamaktadır. Böylece, ülkeler ülke dışı yatırımlarıyla iç pazarlarını etkilemektedirler. Bu durumun en önemli riski iç pazardaki üretimin durma tehlikesi olduğu var sayımıdır (Ar, 2007).

Küreselleşmenin, ekonomiye kazandırdığı yeni özellikler; bilginin hızlı ve her alana yayılması bunun getirdiği dijitalleşme ve sanallaşma, internet aracılığıyla desteklenen hızlı iletişim, ülkeler, kentler ve kişiler arasında oluşan ağlar, ekonomik anlamda sektörel değişiklikler, inovasyon, üretici ve tüketici bütünleşmesi, hız, küreselleşme ve çatışma olarak ifade edilebilir (Bayraç, 2002).

İletişimdeki gelişmeleri, ekonomi tetiklemiştir. Sonuçları yine ekonomiyi etkilemektedir. Ulaşım gibi teknolojik alanlardaki gelişmeler ekonomik piyasada

ürünlerin hızlı bir biçimde üretilmesini ve diğer ülkelere çok daha rahat ve hızlı bir biçimde ulaşımını sağlamaktadır. Teknolojiyi ve iletişimi kullanabilen varsıl ülkelerin ekonomik anlamda gelişmesi söz konusu olabilirken, yoksul ülkelerin hem ekonomik anlamda gerilemesi hem de toplumsal açıdan yoksulluk kavramıyla karşılaşması söz konusudur. Burada roller, zengin ülkenin parası ile teknoloji, iletişim ve Pazar ağlarını kullanması ekonomik anlamda zayıf ülkelerin ise ucuz iş gücüyle çalıştırılması, ekonomilerinin diğer ülkelere bağımlı olması şeklinde dağılmaktadır. Böylelikle, küreselleşme toplumsal açıdan gelir farklılıklarını yaratmıştır. Ülkeler arasında da aynı durum söz konusudur. Ülkelerin bazıları ekonomik düzene ayak uydurma durumlarına göre zengin ülkeler kategorisine girmiş, diğerleri gelişmekte olan ülkeler adını almıştır.

Küreselleşmenin ekonomik etkilerini özetlemek gerekirse; ticaretin serbestleşmesi, iletişim teknolojileri gelişmeleri, iç ve dış pazarın yeni dengeleri, küresel ekonomiyi etkileyen örgütler başrolleri paylaşmaktadır. Bunların en önemli etkisi ise toplumsal yaşam üzerinedir. Artan gelir uçurumu, ülkelerin kendi ekonomileri doğrultusunda orta halli toplulukları yok etmiş, toplumlar varsıl ya da yoksul olarak iki uç noktaya gitmişlerdir. Aynı şekilde, artık dünya haritasında varsıl ülkeler diğer adıyla gelişmiş ülkeler ve yoksul ülkeler diğer adıyla gelişmekte olan ülkeler yerlerini almıştır.

Küreselleşmenin ekonomik sonuçlarının kente etkileri özellikle 3 konuda olmuştur.

- Teknolojik ve iletişim gelişmelerin kente yansması,
- Büyük şirketler ve uluslararası örgütlerin kentte yer seçtikleri bölgeler,
- Varsıl ve yoksul kişilerin yaşam alanları.

Teknolojik ve iletişim açısından; kentlerde ulaşım proje ve yatırımların hız kazanması, her bölgenin ulaşılabilirliğinin artması, altyapı sistemlerinin gelişmesi, internet ağlarının kurulması, uydu alıcıları, baz istasyonları, basın-yayın sektörlerindeki gelişme yayılma sayılabilir.

Büyük şirketler ve uluslararası örgütler, kentin yeni gelişme alanlarında, eski kent merkezlerinde, ulaşım ağının ve altyapının güçlü olduğu alanlarda, kente hâkim olunabilen noktalarda, kentin çevresiyle ilişkisinin kolay kurulabileceği alanlarda özellikle başkentlerde ya da ekonomik anlamda ülkenin ağırlığını taşıyan kentlerde yer seçmektedirler. Kurumun, örgütün ve ya şirketin yapısal özelliklerine göre kendi yer seçim kriterleri söz konusudur.

Toplumsal ve ekonomik anlamda sonuç veren gelir dağılımdaki eşitsizlik, yaşam alanlarının farklı olmasına neden olmuştur. Varsıl olarak sayılabilecek gelir grupları

kentin merkezinden uzak, altyapı açısından gelişmiş ve ya hızlıca gelişmekte olan, doğa ile iç içe, kapalı ve güvenli sitelerde yer edinmeye başlamıştır. Yoksul kesim ise, kent merkezlerinin çevresinde, sağlıksız yaşam koşullarına sahip bir biçimde gecekondularda yaşamaktadır. Kentteki konut alanlarındaki bu ayrışma, toplumsal sonuçlarının yanı sıra kentsel anlamda prestijli kentsel mekânları ve çöküntü alanlarını ortaya çıkarmaktadır.

Küreselleşmenin ekonomik boyutunun kent mekânına etkileri olumlu ve olumsuz olarak düşünülebilir. Bir yandan kent, küreselleşen dünya ekonomisinin zorunluluklarına ayak uydurmaya çalışmakta diğer yandan bu sürecin olumsuz sonuçlarıyla baş etmeye çalışmaktadır. Bu noktada kent yönetimi ve alınan kararlar devreye girmekte ve kentlerin geleceğini belirlemektedir. Ekonomik anlamda gelişme ile fiziksel mekândaki gelişmeler minimum olumsuz sonuçlarla paralel yürütülmeye çalışılmaktadır.

Küreselleşmenin Sosyokültürel Etkileri: Küreselleşmenin toplumsal alanda yarattığı etkilere bakıldığında ekonomik ve teknolojik gelişmelerle kesin çizgilerle ayrılmadığı fark edilir. Küreselleşme sürecinde hem ekonomi hem de teknoloji, toplumsal yapıyı ve toplumsal sistemi belirlemektedir.

Oldukça karmaşık ve çok boyutlu olan toplumsal gelişmenin temelindeki küresel değişim dinamikleri, tüm dünya ülkelerini etkilemekte, düşüncelerde, inançlarda, geleneklerde, değer yargılarında ve kurumsal oluşumlarda yol açtıkları devrimlerle toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında köklü değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır (Bauman, 2006).

Ekonomik anlamda, tüm dünya ekonomilerinin entegrasyonu, ulus devletin zayıflaması, ekonominin dış pazarlar üzerinden yürümesi ve üretimin dış ülkelerde yapılması toplumsal açıdan ülkeler arasında var-sıl-yoksul ayrımına, ülkelerin kendi içinde var-sıl-yoksul ayrımına, tek ekonomik düzene ayak uydurma sürecinde toplumların yaşamak zorunda oldukları gelişim basamaklarının hızlıca atlanmasına neden olmaktadır. Bu durumun en önemli sonucu, gelir dağılımındaki eşitsizliktir. Ekonomik açıdan kişiler arasındaki sınıf farklılıklarının artması sosyal sistemdeki sınıfları belirlemektedir.

Artan gelir farklılıkları, zengin ve fakirin arasındaki ekonomik uçuruma en güzel örneklerden birini Şenses "Paris'te yaşayan orta sınıf bir ailenin gelirinin, Güney Doğu Asya'da kırsal kesimde yaşayan bir ailenin gelirinin yüz katını aşması, New York'lu bir avukatın bir saatlik gelirinin, Filipinli bir köylünün iki yıllık gelirine eş değer olması, ABD'nin yıllık Coca-Cola ve Pepsi tüketim harcamalarının 100 milyon

nüfuslu Benglades'ten fazladır" şeklinde örnelemiştir (Şenses, 2006). Aynı şekilde, bir ülkenin kendi içinde de bu farklılıklar yaşanmaktadır.

Malların her yerde en ucuza üretilmesi ve her yerde satılması, iş bulma ve bulunan işi değerinde yapabilme konusunda sıkıntı yaratmaktadır. Küresel sistemde tutunabilmeye çalışan bireyler yaptıkları işlerin değerlerinin altında ücretlere çalışmaları, iş güvencesinde ve sosyal yardımlar konusunda kesintilerin yaratılması, üretim ve tüketim dengesizliği gelir dağılımında dengesizliklere yol açmıştır. Bu etkilerin sonucu olarak yoksulluk kavramı yeni boyutlara ulaşmıştır.

Dünya Kalkınma Raporu'na göre dünya genelinde kişiler arasındaki gelir eşitsizliği 19. yüzyılda önemli bir şekilde yükselmiş ve 20. yüzyılın ilk yarısında hemen hemen sabit kalmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında çok hızlı olmamakla beraber tekrar yükselmiştir. Küresel gelir eşitsizliğinin ve zengin-yoksul ülkeler arasındaki ortalama gelir farklılıklarının temel belirleyicisi nispi ekonomik büyümedir (World Development Report, 2007).

Tablo 1.3. Günde 1 Dolardan Daha Az Bir Gelirle Yaşayan Nüfus-Milyon Kişi (Dünya Bankası,2001)

	1987	1990	1998
Doğu Asya ve Pasifik	417,5	452,4	267,1
Doğu Asya ve Pasifik (Çin Hariç)	114,1	92	53,7
Doğu Avrupa ve Orta Asya	1,1	7,1	17,6
Latin Amerika ve Karayipler	63,7	73,8	60,7
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	9,3	5,7	6
Güney Asya	474,4	495,1	521,8
Sub-Saharan Afrika	217,2	242,3	301,6
Toplam	1.183,20	1.276,40	1.174,90
Çin Hariç Toplam	879,8	915,9	961,4

Dünya Bankası'na göre sadece dünya nüfusunun yarısı günde 2 dolardan daha az bir gelire yaşamaktadır, buna ek olarak dünya nüfusunun 1/5'i, yani yaklaşık 1,2 milyar kişi 1 dolardan daha az bir gelire sahip bulunmaktadır. Güney Asya ve Afrika bu rapora göre yoksulluğu en fazla barındıran bölgelerdir. Uzun dönemli büyümedeki eşitsizlikler de zengin ve yoksul ülkeler arasındaki farkı açıklamaktadır. Birkaç istisna dışında 19. yüzyılda büyümeye başlayan ülkeler büyüme süreçlerini devam ettirmişlerdir. Bazı ülkelerde kişi başına gelirler kabaca iki yüzyıl öncesiyile aynı düzeydedir. Kaçınılmaz bir şekilde bu ülkelerle, büyümeyi ilk gerçekleştiren ve bu büyümelerini devam ettiren ülkeler arasındaki fark gittikçe büyümüştür.

Sürekli büyümeyi yaratmada başarısız olan ülkeler, çoğunluğu Sahraaltı (sub-Saharan) Afrika'da yer alan ve küreselleşmenin sunduğu fırsatlardan yararlanmak için gerekli önkoşullara sahip olmayan ülkelerdir. Yoksulluğu azaltmanın ve gelir farklılıklarını kapatmanın yolu bu tür engelleri ortadan kaldırmak olduğu savunulmaktadır (Dünya Bankası, 2001).

Küreselleşme, ülkelerin sınırları içerisinde toplumsal açıdan gelir eşitsizliğine sebep olurken aynı şekilde diğer ülkelerle de arasında bir gelir eşitsizliğine yol açmaktadır. Küresel sürece ayak uyduramaya çalışan ülkeler geliştirmekte olan ülkeler adını almışlardır. Bu ülkelerin geliştirmekte olup olmadığı ya da küresel sistemdeki yerlerini büyüme oranları belirlemektedir

Tablo 1.4. Küreselleşmenin Dünya Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri (Dünya Bankası, David Dollar and Aart Kraay, 2001)

Dönem	Küresel Eşitsizlik Eğilimi	Uluslararasıdaki Eşitsizlik		Uluslar İçindeki Eşitsizlik	
		Eğilim	Küreselleşmenin Etkileri	Eğilim	Küreselleşmenin Etkileri
1500–1820	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Açık bir Etki Yok	Eşitsizlik Artışı (Batı Avrupa)	Açık bir Etki Yok
1820–1914	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Katılımcı ülkeler katılımcı olmayanlara göre avantaj sahibi. Katılımcı ülkeler arasında göç sermaye akışından daha fazla eşitsizliği azaltmıştır. Daha fazla serbest ticaret, istisnalarla birlikte eşitsizliği azaltmış olabilir	Açık bir eğilim yok.	Küreselleşme yeni dünyada eşitsizliği artırmış, katılımcı Eski Dünya uluslarında ise azaltmıştır.
1914–1950	Açık bir eşitsizlik eğilimi yok	Eşitsizlik Artışı	Küreselleşmeden geri çekilme uluslararasıdaki farkı genişletmiştir.	OECD'de eşitsizlik azalışı	Açık bir Etki Yok
1950–2000	Hafif bir eşitsizlik artışı	Hafif bir eşitsizlik artışı	Küreselleşmiş ticaret ve göç katılımcı ülkeler arasındaki farkı daraltmıştır. Katılımcı olmayan ülkeler geride kalmışlardır.	OECD'de hafif bir eşitsizlik artışı	Küreselleşme OECD ülkeleri içinde eşitsizliği artırmıştır. Diğer ülkeler içinde, katılımcı olmayan bölgeler geride kalmışlardır.
1820–2000	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Küreselleşmiş ticaret ve göç katılımcı ülkeler arasındaki farkı daraltmıştır. Katılımcı olmayan ülkeler geride kalmışlardır.	Açık bir eğilim yok	Açık bir Etki Yok

Sosyal ilişkiler, tüm tarihsel süreç içerisinde ekonomik temele dayanan ve belli bir tarihsel döneme özelliğini veren tüm üretim araçlarının değişmesiyle şekillenir. Küreselleşmenin sosyal etkileri teknoloji ile de ilişkilidir. Teknolojik anlamda; internet

ve sanal tüm diğer uygulamalarla iletişimdeki hız, bilgiye ulaşabilirliğin ve etkinliğin artması toplumdaki bazı kesimlerin yararına bazı kesimlerin de zararına yol açmıştır. Teknolojik gelişmenin etkileri ülkeden ülkeye değişmektedir. Her ülkenin kendi potansiyeline göre dışarıdan algısı ve bunu içselleştirmesi farklıdır. Teknolojik gelişmelerin etkileri süreç içerisinde artarak devam etmektedir. Bu sebeple toplumlar bilgi birikimini artırarak, gelişmelerini tanımlamak, bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak, yaymak ve bunlardan teknoloji üretmek amacıyla yoğun bir rekabete girmişlerdir. Amaç yine ekonomik kalkınmadır. Çağımızda gelişmiş ülkeler, sanayi toplumundan sıyrılarak bilginin öneminin farkına varmış ve bilgi toplumu olma yolunda ilerlemişlerdir. İletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, bilgi toplumunun oluşmasında en önemli etmenler olmuştur.

Bilgi toplumu, iletişimin hız kazanmasını, toplumsal alanda kişilerin hızlı bir biçimde bilgiye ulaşmalarını ve bunu kullanabilmelerini getirmektedir. Bilginin hızlı kullanımı, ulaşım alanındaki teknolojik ilerlemeler ile kentler arasındaki iletişimin de hızlanmasını beraberinde getirmektedir. Böylelikler kentler ve toplumlar birbirlerine daha kolay ve daha hızlı erişebilir hale gelmişlerdir. Dünyanın bir yerinde olan bir olayın, aynı anda diğer dünya ülkeleri tarafından bir iletişim ağı üzerinden duyulması ve anında tüm haberlerin yayılması iletişimin nasıl bir boyuta ulaştığının önemli bir göstergesidir.

İletişim sektöründe yaşanan ilerlemeler, küresel anlamda tüm toplumların ortak bir bilinç oluşturması konusunda kendini göstermektedir. Farklı ülkelerden farklı insan grupları belirli bir ortak amaca yönelik birliktelikler ve aynı zamanda eylemler yapabilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin büyük roller üstlendiği bu durumda özellikle çevre ve sağlık ile ilgili konularda birlikte hareket edebilme sürecine girilmiştir (Yıldırım, 2004).

Kültürel etkileşimlerin artması ve teknolojik gelişmeler toplumlarda yerel öğelerin kaybolmasına bir anlamda yol açarken bir anlamda da yerel değerlerin önem kazanmasına neden olmaktadır. Bu durum, küreselleşmenin siyasal etkileri olarak da değerlendirilebilmekle birlikte, devlet ve bölgesel sınırların ortadan kalkması, her kentin ya da bölgenin tek başına ulusal sistemde yer alma gücünün olmasıyla da açıklanabilmektedir.

Küreselleşme sürecinde, toplumsal yapının içerisinde açıklayabileceğimiz kültürel bir takım etkiler, genel olarak Sanayi Devrimi sonrası yaratılan yeni yapılanma döneminde modernizm'e dayanırken, 1970'li yıllar sonrasında postmodernizme dayanarak açıklanmaktadır. XX. yüzyılın ortalarından itibaren iletişim araçlarında

yaşanan gelişmeler; bireyler, toplumlar ve kültürlerarası ilişkileri yoğunlaştırmış; kendi dışındaki toplum ve kültürlerden habersiz “kapalı toplum”ları açık topluma dönüştürmüştür (Mahiroğulları, 2004). İletişim teknolojilerinin hızlanmasıyla her ülke diğer ülkelerin, her toplum diğer toplumların haberlerini hızlıca almakta ve kültürlerinden daha ayrıntılı bir biçimde haberdar olmaktadır. Diğer toplumlar da, bu sayede kendi dışındaki toplumların tüm kültürlerinden haberdar olmuşlardır. Bu bakımdan, ülkeler arası haberleşme ağlarının yaygınlaşması, ister istemez bir başka kültürlerden etkilenmeyen kültür bırakmamış, kültürler arası etkileşime yeni bir ivme kazandırarak dünya ölçeğinde kültürel akışı hızlandırmıştır. Dolayısıyla kapalı toplumların sınırlarının aşıldığı bir dönemde kültürlerarası etkileşim, kaçınılmaz ve doğal bir olgu haline gelmiştir. Kültürler arası etkileşim, bir kültürün diğer kültür üzerinde baskın konuma geçmediği sürece olumsuz sonuç doğurmayacağı için, kültürel zenginliğe de katkıda bulunabilir. Ancak, kültürel değişme, etkilenen kültürü giderek aşındırmaya, çözüme sürecine yönlendirmeye neden oluyorsa (Erkal, 2000), sonuçta ulusal kültür, hâkim kültürün içinde erimeye başladığı savunulmaktadır (Aslanoğlu, 2000).

Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkilerini aşağıdaki gibi 4 gruba ayrılabilir.

- Gelişen küresel kültürde aynı olma ve farklı olma arasındaki gerilim
- Ulus ötesi medya şirketlerin popüler kültürü yaymasındaki rolü
- Dillerin küreselleşmesi, dil çeşitliliğinin azalması ve yabancı eğitime yöneliş
- Maddeci ve tüketimci değerlerin dünya ekolojik sistemleri üzerindeki etkisi (Steger, 2004).

Kültürel etkileşimin yayılması kültürel zenginlik olması anlamında olumlu sayılabilirken, ekonomik veya toplumsal açılardan baskın olan ülkelerin kültürlerinin diğer kültürleri etkisi altına alması ve bunu tek kültürlülüğe doğru gelişen bir sürecin takip etmesi kültürün küreselleşmesi konusunda olumsuz olarak sayılmaktadır. Kültürün önemli unsurlarından biri olan dil konusunda, baskın kültürlerin etkisi hemen görülmektedir. Avrupa ülkelerindeki okullarda, ülkenin kendi dilinde eğitim verilirken özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitim İngilizce’ye doğru kaymaktadır.

Küreselleşmenin sosyokültürel sonuçlarının kente etkilerini Steger 3 başlıkta toplamıştır;

- Gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluk ve varsıllık
- Bilgi toplumu
- Kültürel değişimler ve kültürel akışın hızlanması (Steger, 2004).

Ekonomiyi de içerisine alan gelir dağlımındaki eŐisizliėin fiziksel mekânda yapıların değişimi, çöküntü alanların oluşması ve kent merkezi dışındaki kapalı güvenli siteleri oluşmaktadır. Bunun bir diğer etkisi ise, yaşam koşulları ve toplumsal psikolojinin bozulmasıyla kentin deėiŐimidir. Yoksul kişiler genel olarak tarihi kent merkezleri ve çevrelerinde yer edinmiŐlerdir. Bu bölgelerde ya ucuza ev yapmışlar ya da çok ucuz maliyetlerle bakımsız tarihi yapılarda oturmaktadırlar. Yönetim sorunları, planlama ve koruma anlamındaki boşluklarla birlikte bu kişilerin yaşam alanlarına uzun süre dokunulamamıştır. Bunun sonucu olarak tarihi yapılar köhnemeye gitmiş, bu tip bölgeler çöküntü bölgeleri olmuş ve burada yaşayan insanlarda sosyolojik açıdan toplumun diğer kesimlerince ötekileŐmiştir. Toplumsal kutuplaşmaya kadar gidebilen, belirli grupların bir arada yaşamalarıyla güçlenen farklı kentsel gruplar meydana gelmiştir. Varsıl kesimlerle ve ya kent yönetimiyle girilen gerilimlerle, sorunları özölemeyen ve birçok kesim tarafından da kendilerinin sorun olarak göröldüğü küçük topluluklar oluşmuştur. Gerilim, bu kişilerin yaşadığı alanlara müdahale edilememeye kadar varabilmiştir.

İletişim ve teknolojiyi hız kazanması çağın endüstri çağından bilgi çağına geçişini sağlamıştır. Endüstri kentlerinin önem kaybetmesi, dönüşmesi ve kentin içerisinde üretimin dışarıya atılması kentlerdeki en önemli fiziksel değişimdir. Ulaşım yenilikleri ve hızlı bilgiye ulaşma teknolojileri toplumu hareketlendirmiş, mekânı hızlı ve daha aktif bir biçimde kullanmaya başlamışlardır.

Kentlerde en küçük toplulukların yerel özellikleri bu hızlı değişim ve yeni akımlar sayesinde tüm dünyayla paylaşılabılır olmuştur. Kültürlerin birbirleriyle iletişimi hızlanmış ve ilişkisi artmıştır. Doğal ve yerel özellikler tek başına tüm dünyanın gözleri önüne serilmeye başlanmış, diğer dünya ölkelerini kendi evlerine davet edebilir niteliği ulaşmıştır. Örneğin, Karadeniz bölgesinden çıkan fındık, üretim sisteminin değişiminin de etkisiyle Fransa'da, Kuzey Avrupa'da, Amerika'da bulunabilir olmuş ve bunun ünüyle yakından tanışmak isteyenlere Karadeniz ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Kültürel değişim ve gelişimin, kentleri ziyaret edenlerin sayısında bir artışa neden olduğu söylenilebilir. Haberleşme ağındaki gelişme kültürleri birleŐtirmiş ve etkileşimi arttırmıştır.

Küreselleşmenin Kentsel Mekâna Etkileri: Küreselleşme sürecinin kente etkilerini anlayabilmek için kentlerin süreç içerisinde dönüşümünü incelemek gerekmektedir. Kentlerin geçirdiği tüm süreçlerle küreselleşme ilişki içerisindedir. Küreselleşmenin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin sonuçlarının göröldüğü mekân kentsel mekândır.

Kentler tarihten bu yana sürekli bir değişim süreci içerisinde. Yaşanan tüm gelişmeler, akımlar, savaşlar, toplumsal olaylar, doğa olayları..vs. gibi tüm süreçler fiziksel mekanı etkilemektedir. Kırsal ve kent yaşantısının hem mekânda hem de sosyal yapıda bu etkilenme hali, sürekli bir değişimi getirmektedir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin de etkisini her alanda gösterdiği gibi kentsel mekân için de etkisinden söz edilebilir. Bilginin, hammaddelerin, mal ve hizmetlerin artan bir şekilde uluslararası dolaşım ve paylaşımına girmesi ile belirginleşen, teknoloji ve iletişimde meydana gelen büyük ilerlemelerin yönlendirdiği süreç olarak tanımlanan küreselleşme birçok alanda bir dönüşüm süreci yaşatmaktadır. Kentlerde etkilerini gösteren değişimler, bazı kentlerin önemi günümüzde giderek artmaktadır. Bilgi çağında bulunduğumuz 21. yüzyılda bu kentler toplumsal değişimin ve küresel ekonominin beşiği olma özellikleri ile ön plana çıkmaktadır (Pustu, 2006).

Küreselleşmenin kentler üzerindeki etkisi konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birinci yaklaşım, kentlerin ilk ortaya çıktıkları andan beri sürekli bir değişim içerisinde olduklarını ve zamanla da çağın gerekliliklerine göre değişimlerinin doğal olduğudur. Yani küreselleşme sürecinde kentlerde yaşanan değişiklikler olağan sayılmaktadır. İkincisi ise, küreselleşmenin kentleri etkilemesinin altının iyice çizilmesinin gerekli olduğu ve kentlerdeki değişim sürecinin küreselleşme ile çok farklı bir evreye girmiş olmasıdır. Dünyadaki birçok önde gelen kentler, küresel kapitalist ilişkiler çerçevesinde değiştirilmektedir ya da günümüz söylemi ile dönüşümü istenmektedir (Kiper, 2006).

Küreselleşmenin kent mekânını etkilenme biçimi de toplumsal, ekonomik, kültürel ve teknolojik olarak ayrılabilir. Toplumsal açıdan, gelir dağılımı farklılığı, farklı toplumsal grupların çeşitli isteklerinin yarattığı karmaşa, grupların yaşadığı bölgelere göre farklı gelişim ve değişim hızı kentleri etkiler. Küresel güçlerin kentlerde yer seçimleri ve teknolojik gelişmeler ekonomik boyutun içerisine alınabilir. Kültürel açıdan, yerel kültürel özelliklerin ön plana çıkması, artan ulaşım ağları ve haberleşme teknolojileri ile kişiler arasındaki etkileşimin hız kazanması sağlanmıştır. Dolayısıyla kültürlerde karşılıklı ilişki içerisine girmiş ve her hangi bir kentte farklı bir kentin ya da bölgenin kültürel özellikleriyle bezenen öğeleri görmek mümkün olmuştur. Teknolojik açıdan ise, ulaşım, altyapı, internet, fiber optik gelişmeler kent yaşantısını hızlandırmış ve endüstri kentlerini dönüştürmüştür. Küresel dünyada kentler, bilgiden ve bilginin, insanın, haberleşmenin her noktaya ulaştığı bilgi toplumlarının oluşturduğu yapılar olmuştur.

Küresel kentlerin en belirgin özelliği, hem toplumsal hem ekonomik sayılabilen artan gelir eşitsizliğinin kent mekânına yansması ve oluşan ikili kentsel yapılanmadır. Gelir dağılımındaki eşitsizliklerle, kentte yoksul ve varıl kesimler arasındaki uçurum artmış ve bunun en önemli etkileri kent fiziksel mekânında görülmektedir. Kent varılları kendilerine kent merkezinden uzakta yepyeni kent parçaları yaratmakta ve oralarda yaşamayı tercih etmektedirler. Buna karşın yoksullar barınma sorununu, ya kent çeperlerinde gecekondu türü yapılaşmış alanlarda ya da kent merkezinde bakımsızlıktan konut değeri ve çevresel özellikleri iyice düşmüş olan eski konut bölgelerinde çöküntü alanlarında çözmektedir. Bu ikili yapılanmanın sonucunda ortaya çıkan alternatif yerleşim bölgeleri olan uydu kentler, çöküntü alanlarının tekrar ele alınması şeklinde kabaca ifade edilebilen kentsel dönüşüm, yeni iş merkezi biçimi olan gökdelenler, kent içinde ve kent çeperlerinde yer alan yeni alışveriş merkezleri, tek yapı biçiminde olan prototip yapılar bu dönemin en önemli mekansal sonuçlarıdır (Kiper, 2006).

Küreselleşmenin en göze çarpan etkisi olan bu “yeni” yapılarla birlikte sosyal yaşantı biçimi de değişmiştir. Kentliler, kentin nüfus yoğunluğundan trafik sorunlarına kadar tüm problemlerden mümkün olduğunca sıyrılmak için, doğanın daha az bozulduğu, kent çeperlerinde kurulan küçük kentlerde yer edinmektedirler. Bu küçük kentler, kişilerin hem yaşam kalitesinin yüksek tutabildiği hem de yaşam alanları olarak daha geniş bir alanda yaşayabildikleri küçük merkezler olmuştur. Toplumsal açıdan varıl kesimin burada yer edinmesi, varıl yoksul ayrımının da fiziksel mekândaki bir yansması olmuştur. Böylece kent içinde kalan yaşam alanları yoksul kesimin ve iki gruba göre daha az sayıda olan orta halli kesimin yaşama mekânı olmuştur. Bu toplumsal ayırım zaman zaman, yoksul kesimde sosyolojik açıdan çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bunun göstergesi olarak, kentte çıkan olaylar, tepkisel davranışlar olayın yaşandığı kent mekânıyla bütünleşmekte ve mekânsal yeni bir ayırım çeşidine yol açmaktadır. Gazi Mahallesi ya da Kemer Country gibi iki yaşam alanının farklı algılanışı buna bir örnek olarak sayılabilir.

Küreselleşme sürecinde ekonomi merkezli bir takım yatırımlar, kent mekânında yerini bulmaktadır. Küresel ekonomik sisteme dâhil olma çabasıyla kentte yer alan, yeni büyük şirketlerin ve uluslararası örgütlerin yer seçimleri kentsel gelişmeyi etkilemektedir. Gelişime açılan kent arazileri ve bu alanlara yapılan altyapı ve donatı yatırımları kenti şekillendirmektedir. Nüfusun artması, yeni yüzyılın getirileri ve yaşam modası olarak sayılabilecek alış-veriş merkezleri, gökdelenler ve plazalar, çok yıldızlı oteller ya da rezidanslar kentin en özel alanlarında yerini almaktadır. Kent içi trafiğin artması, bunun getirdiği yoğunluk ve düşünülen otoparklarda kentteki

yoğunlaşmayı arttırmaktadır. Bunlar kent mekânındaki en önemli somut göstergelerdir. Bu süreçte, çoğu zaman geleneksel merkezler ve iş kolları yerine; geleneksel pazarlar ve mahalle yaşantısı yerine tüketme odaklı yeni iş alanları, iş merkezleri ve konut alanları önem kazanmaktadır.

Öte yandan; küreselleşme sürecinde, yeryüzündeki kentlerin pek çoğunda gözlenen bu değişim/dönüşümler, kentsel mekândaki yansımaları ile kentleri birbirine benzer hale getirmektedir. Kentler hem dünyadaki diğer kentlerle benzeştirilmeye hem de kentlerin kendi içindeki semtlerinin aynı olması için çaba gösterilmektedir. Benzer tasarımlarla, aynı yapım teknolojisi ve yapı malzemesi ile üretilen yapılar ve oluşturulan çevreler dünya kentlerini birbirine benzeştirmektedir (Kiper, 2007). Özellikle gelişmekte olan ülkeler, küresel dünya ülkelerinin yaptıklarını örnek alıp kendi ülkelerine entegre etmektedirler. Kent planlama ve mimari anlayışta da bu geçerlidir. Kullanılan bir planlama aracı veya mimari bir materyal hem taklit bir anlayışı getirmekte hem de kentlerin ve ülkelerin kendi kültürel özelliklerini arka plana iterek yenileşmeyi sağlamaktadır. Kentlerdeki tek düzelik ve kültürel geçmişe ait olmayan öğelerin ortaya çıkması bu sebeptendir.

Kent bu süreçte, küresel dış güçlere adapte olmaya çalışmakta bunu yapabilmek için de hem fiziksel mekândan hem de toplumdaki bazı durumlarda ödün vermek durumundadır. Fiziksel mekânın karmaşıklığı, artan nüfus, kentlere müdahale biçimleri, her toplumsal kesimin farklı ihtiyaçları kentlerdeki kaotik duruma sebep olur. Varsılların istekleri ile yoksul kesimin istedikleri bazı noktalarda çakışmakta ve genel olarak farklı içeriklere sahip olmaktadır.

Küreselleşmenin kent sınırları dışarısındaki etkileri ise daha farklı olup sınır içi karmaşıklığın sebebi olarak sayılabilir. Dünya kenti vizyonuyla hareket eden kentler, artık bilgi ve teknolojiyi en etkili biçimde kullanmaya başlamışlardır. Üretim biçimlerinin değişmesi, sanayi gibi tarih içerisinde çok önemli olan bir ekonomik kazanç biçiminin artık gelişmiş ülkelere kaydırılma çabaları, doğanın sürdürülebilir kullanımı, doğaya zarar veren birçok üretim biçiminin uzaklaştırılması gibi etkenler küreselleşmenin etkenleridir. Bunu kavrayan ve ya ekonomik gücü buna müsait olan gelişmiş ülkeler artık bilgi ve teknoloji pazarını kullanmaktadır. İç ve dış Pazar dengelerini bu şekilde kurmaktadır. Böylece ulusal hareket etme bilinci yerini daha küçük ölçeğe bırakmıştır. Yani bölgeler ve kentler önem kazanmıştır. Kentlerin kendi üretim şekli, kendi iç ve dış pazarları sınırları içerisinde yetmeye başlamıştır. Küreselleşme sürecinde kentler, eski anlamdaki ülkelerdir. Her kent kendi başına bir varlık olarak kendi ekonomik, sosyal ve kültürel

sistemini oluşturmaya başlamıştır. Her kentin kendi potansiyelleri ve avantajları kullanarak öngörüler yapılmakta ve ileriye atılan adımlar buna dayandırılmaktadır.

Küresel sistemin tüm etkileri ve tüm bu gelişmeler sonucunda, kentler tek başlarına küresel oyunda rol alan birer aktör olmuşlardır. Kendi ekonomilerini yaratmış kendi kültürleriyle ön plana çıkmışlardır. Günümüzde de, küresel sisteme entegre olabilen kentler grubunda olabilmek için birbirleriyle yarışmakta, tüm ekonomik, sosyal ve kültürel güçleri kendilerine çekmeye çalışmaktadırlar. Birer dünya kenti olabilmek ve tüm güçleri ellerinde barındırarak kendi ülke ekonomilerine katkıda bulunmak için bu küresel yarışın içine girmektedirler. Bu yarışta en büyük projeleri kendine çeken, en dikkat çekici kültürel öğelerini kullanarak bir anlamda kendini pazarlayan kentler güçlü dünya kenti olma yolunda ilerlemektedir. Küreselleşme ve kentlerin ilişkisini daha iyi anlayabilmek için dünya kenti, kentlerin yarışabilirliği ve kentlerin pazarlanması kavramlarını incelemek gerekmektedir.

1.2.2. Dünya Kenti Kavramı

Küreselleşmenin kentlerdeki en büyük etkisi, kentlerin tek başına bir varlık olarak dünyada yerini almasıdır. İlerleyen teknoloji, gelişen ekonomik pazarlar, iletişimin hızlanması kentleri güçlendirmiştir. Artık kentler tekil olarak ekonomik sistemini kurabilen, diğer kentler ve bölgelerle ilişkiler kurabilen varlıklardır. Küreselleşme sürecinde kentler, küresel pazarların ve yeni gelişmiş bilgi teknolojilerinin ve denetim işlevlerinin yoğunlaştığı stratejik mekânlar haline gelmiş ve bu durum sahip oldukları ayrıcalıklarıyla bazı kentler diğer kentlere göre daha önemli hale gelmiştir. Bu durum kentler arasında başka bir sürecin başlangıcı olarak sayılmaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte kentlerin dünya haritasındaki konumlarını belirleyen ilişkiler hızla değişmiştir. Bilgiye ve teknolojik gelişmelere, serbest ticari pazara hızlı ve kolay ulaşabilen ve bunu doğru şekilde kullanabilen bazı kentler yükselirken bazıları da hızlı bir düşüş sürecine girmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kentleri bu süreçte olumsuz etkilenmiştir. Süreç kentlerde, bir dizi değişikliğe yol açmıştır. Uluslararası mal, hizmet ve sermaye hareketliliğinde kontrol ve komuta merkezlerini barındıran, uluslararası sermayenin dünya çapında dolaşımına yön veren kentler ön plana çıkmıştır. Bu süreçte kentler üretim merkezi olma işlevlerinden sıyrılmışlar ve sanayi, kenti tanımlayan temel öge olma niteliğini yitirmiştir. Artık günümüz kentlerini tanımlayan temel faktör, sundukları hizmet, iletişim, haberleşme, vb. olanakları olmuştur. (Pustu, 2006) Bunun yanı sıra kültürel aktivitelerde gelişme, yerele ait yeni kültürlerin belirmesi diğer bir değişimdir. Diğer yandan küreselleşme, kentler arası rekabeti hızlandırmış, kentlere yarışabilirlik

özelliği kazandırmış ve kentler yepyeni ekonomik, politik ve kültürel roller yüklenmiştir (Işık, 1999). Günümüzde artık ülkeler kentleri aracılığıyla birbirleriyle rekabet etmektedirler. Bankacılık, ticaret ve ulaşım gibi alanlarda ulusal ve uluslararası sistemle bütünleşmiş kentlere sahip olan ülkeler bu rekabette avantajlı konuma geçmektedirler. Uluslararası sermayenin ihtiyaç duyduğu türde hizmetleri sunabilen, finans ve bunun gibi hizmetlerin merkezi olabilen kentler uluslararası sermayenin desteği ile hızla yükselmekte, bu sürecin dışında kalan kentler de ekonomik anlamda geri kalmaktadırlar.

1980'lerden sonra kentlerde yaşanan mekânsal ve toplumsal dönüşümleri ülkelerin kendi iç dinamikleriyle açıklamak süreci ifade edememiş ve kentlerle küresel güçler arasındaki ilişkileri anlatmak üzere , “dünya kenti” ya da “küresel kent” kavramları ortaya çıkmıştır (Sassen,1996). Küresel kent söylemi, daha kapsamlı bir biçimde kürselleşme söylemi içinde ortaya çıkmıştır. Söylemin akademik çerçevesi Freidmann ve Wolff tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Sassen ve bir dizi diğer akademisyen tarafından geliştirilen “dünya kenti” hipotezi etrafında açıklanmıştır. Dünya kenti söylemi, özetle küresel kentlerin ortaya çıkışını yeni bir küresel ekonominin ortaya çıkmasıyla açıklamaktadır (Öktem, 2006).

Küresel sermayenin ve üretimin yeniden örgütlendiği kürselleşme sürecinde, J. Friedman ve G. Wolf tarafından yapılan çalışmada, Friedman ve Wolf “Dünya Sistem Analizi” adı verilen çalışma çerçevesinde ele almışlardır. Daha sonraki çalışmalarında Friedman, dünya ölçeğinde ön plana çıkan kentlere “world city” yani dünya kenti adını vermiştir. Friedman dünya kenti kavramını:

- Farklı piyasalar ve üretim faaliyetleri için önemli kavşak noktaları,
- Uluslararası sermayenin toplandığı merkezler,
- Global finans piyasalarının, ulaşım ve iletişim faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar,
- İç ve dış göç akımlarının başlıca hedefi olan merkezler (Short, 1999)

Olarak tanımlamaktadır. Friedman'ın tanımından yola çıkarak dünya kenti, uluslararası sermaye hareketleri için kilit öneme sahip yerler olarak tanımlanabilir. Bu kentler kürselleşme sürecinde, dünya ekonomik ve siyasal gelişimine yön veren kentlerdir (Pustu, 2006).

Freidmann'a göre kentlerde yaşanan yapısal değişiklikler, onların dünya ekonomisine eklemlenme biçimine ve bu bütünleşme sürecinde var olan çeşitli işlevler ile iş gücünün mekândaki farklılaşmasına göre belirlenmektedir. Küresel sistemde kentlerin birbirlerine göre kademelenmelerinden söz edilmektedir. Küresel

kent ya da dünya kenti kavramları, bu sıra düzenin üstlerinde yer alan kentler için kullanılmaktadır. New York, Los Angeles, Tokyo, Londra, Hong Kong, Singapur benzeri kentler, dünya finans piyasalarında ilgi odağı olarak ulus aşırı şirketlere reklam, danışmanlık ve hukuk gibi küresel hizmetlerin sunulduğu ya da bunları ucuz emek sunumu ile destekleyen üretim sektörünün yoğunlaştığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır (Kiper, 2006).

Dünya kenti, küresel ekonominin kontrol, yönetim ve organizasyon merkezi olarak tanımlanmaktadır. Freidmann'a göre (1986) uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve sermaye birikimin gerçekleştiği mekânlardır. Bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomiler bu kentlerde eklemlenirler. (Freidmann, 1995).

Freidmann dünya kentleri için aşağıdaki görüşleri ileri sürmektedir;

- Küresel sermayeyi çekebilecek altyapısı bulunan kentler dünya kenti olabilirler
- Dünya kentleri uluslararası sermayenin yoğunlaştığı, uluslararası şirketlerin yönetim merkezleri, uluslararası finans kuruluşları, küresel ulaşım ve iletişim, reklamcılık, muhasebe, sigorta bürolarının olduğu yerlerdir.
- Dünya kentlerinde insanlar bağlamında da uluslararası olabilen mekanlardır.
- Dünya kentlerinde, ekonomik dönüşüm sürecinde yükselen sınıfsal kutuplaşma mekana da yansımaktadır. Dünya kentlerinin, toplumsal çelişkilerin, eşitsizliklerin kutuplaşmaların olduğu alanlardır. Bu gelişmenin getirdiği kentlerde ikili yapılanmalar söz konusudur.
- Dünya kentlerinin ülkelere ve topluma pahası ağır olmaktadır. Yaşanan yoğun göç: konut, eğitim, sağlık, ulaşım gibi toplumsal gereksinimlerin artışına neden olmaktadır. Ancak ulusal kaynaklarla bunların karşılanabilmesi giderek olanaksız hale gelmektedir (Çınar, 1998).

Sassen ise dünya kentlerini sadece kontrol ve yönetim merkezleri olarak değil, buna ek olarak aynı zamanda ticaret ve hizmet sektörü ile finansal yeniliklerin üretiminin de gerçekleştiği kentler olarak tanımlayarak dünya kenti kavramını zenginleştirmiştir.

Böylelikle

- Uluslararası finansın bir yerde yoğunlaşması
- Uluslararası firmaların genel merkezlerinin bir yerde yoğunlaşması
- Küresel ulaşım ve iletişim ağlarına sahip olma
- Medya ve kültür aracılığını etkin kullanabilme küresel kentlerin temel özellikleri olarak tanımlanmıştır (Öktem, 2006).

Sassen'in diğer bir görüşü de küresel kentlerin, bir bakıma yeni türde üretim merkezleri olarak, yüksek düzeyde uzmanlık isteyen hizmetlerin üretimi için, gerekli olan ticari pazarları barındırması yönündedir. Sınır tesi bilgi, teknoloji, meta ve para akışı için önemli merkezler haline gelen bu kentler artık, finansal girişim, uluslararası muhasebe ve hukuk gibi alanlarda yabancı uzman ve yöneticilerin yeni yaşam ve çalışma mekânlarıdır (Sassen, 1996).

Dünya kentleri kendi içlerinde sınıflandırılmışlardır. Muhasebe, reklâm, finans-sigorta ve hukuk kriterlerine göre sınıflanan kentler alfa, beta ve gama grup isimlerini almışlarıdır. Böylelikle;

Alfa Grubu Kentler : 12–10 puan

Beta Grubu Kentler : 9–7 puan

Gama Grubu Kentler : 6–4 puan

Alfa Grubu Kentler:

- 12 puan: Londra, NewYork, Paris, Tokyo
- 10 puan: Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan, Singapur

Beta Grubu Kentler:

- 9 puan: San Francisco, Sidney, Toronto, Zürih
- 8 puan: Brüksel, Madrid, Mexico City, San Paolo
- 7puan: Moskova, Seul

Gama Grubundaki Kentler:

- 6 puan: Amsterdam, Boston, Caracas, Dallas, Dusseldorf, Cenevre, Houston, Jakarta, Johannesburg, Melbourne, Osaka, Prag, Santiago, Taipei, Washington
- 5 puan: Bangkok, Pekin, Roma, Stockholm, Varşova
- 4 puan: Atlanta, Barselona, Berlin, Buenos Aires, Budapeşte, Kopenhag, Hamburg,
- İstanbul, Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Montreal, Münih, Shanghai olarak ayrılmışlardır.

Küreselleşmenin, dünya ekonomisinin karşı konulmaz piyasa güçleri tarafından yeniden yapılandırıldığı ve bunun da teknolojiadaki gelişmelere bağlı olarak gerçekleştiği varsayımı, son olarak yaşanan bu küreselleşmenin kaçınılmaz ve karşı konulmaz olduğunun kanıtı olarak gösterilmiştir. Öktem, küresel ekonominin bu yeni duruşu, sanayinin özellikle gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere

desantrilizasyonu olarak kendini gösterdiğini dile getirmiştir. Finansal aktiviteler ile hizmet sektörünün küresel ölçekte genişlemesi sağlanmaya çalışılmıştır. Buna paralel olarak üretimin ve finansal piyasaların küresel ölçekte genişleyen ağını kontrol ve yönetim ihtiyacının, küresel kentleri oluşturduğu ileri sürülmüştür (Öktem, 2006).

Küreselleşme sürecinde kentler küresel pazarların ve yeni gelişmiş bilgi teknolojilerinin ve denetim işlevlerinin yoğunlaştığı mekânlar haline gelmiştir. Sassen, küresel kentlerin oluşumundaki en önemli etkenin küresel ekonomik ilişkiler olduğunu belirtmektedir. Ekonomik ilişkilerin kuruluş biçimlerine göre kentler, dünya ekonomisinde stratejik önemde konumlar elde etmiştir (Kiper, 2006).

Tüm bu gelişmeler ışığında, kentler ve küreselleşme süreci arasındaki etkileşim, yeni bakış açılarını gündeme gelmiştir. Kentin dünya ekonomisine eklenme biçimi ve bu süreçteki oluşturulan bir takım fiziksel işlevler, kentte oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir. Bu süreçte küresel sermayeyi çekebilecek altyapıya sahip olan kentler giderek dünya kenti sıralamasında üstlere doğru kaymaktadır. Kentler artık günümüzde ekonomisiyle, kültürüyle, sosyal ve siyasal yapılanmasıyla ön plana çıkan birimler olmuşlardır (Aslanoğlu, 1998). Günümüzde dünya ekonomisini ve siyasetini yönlendiren küreselleşme, kentlerin anlamlarını ve işlevlerini de dönüşüme uğratmakta, kentler artık ulus devletlerin mülki sınırlarını aşan etkilere sahip kararların alındığı mekanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte kentler, anlam ve önemini kaybetmeyecekler, hatta etkinliklerini daha da artıracaklardır (Pustu, 2006).

Dünya kenti ağında kentler güçlerine güç katmak için kent potansiyellerine eğilerek gelişme stratejilerini belirlemişlerdir. Bu stratejiyi tüm dünya ülkeleriyle paylaşarak kentlerini tanıtmaktadırlar. Bir anlamda kendilerini diğer kentlere pazarlayarak güçlenmeyi hedeflemektedirler. Bu noktada, kentler bir ürün gibi pazarlanarak diğer kentlerden üstünlüklerinin altı çizilmeye çalışılmaktadır. Küreselleşme sonucu oluşan dünya kentleri küresel bir pazarlanma ve yarışma içerisindedir.

Kentlerin Pazarlanması ve Yarışabilirlik Kavramı: Kentlerin yarışabilirliklerini arttırmak için benzer politika stratejileri izlenmiştir. Politikacılar ve akademisyenler arasında küresel kentlerin mekansal yapısına ilişkin genel bir görüş hâkimdir. Bu görüş, mevcut politika formülasyonu altında bir dünya kenti fonksiyonu öncelikle büyük ölçekli altyapı projelerinin teşviki ve yabancı yatırımlara garanti verilmesi, ikinci olarak da kentin yeni imajlarının muhtemel yatırımcılara ve tüm dünyaya satılmasıdır (Douglass, 1999).

Küresel kent söylemleri, ise kapitalizmin son dönem politik projesi olan neoliberal küreselleşmenin kent ideolojisidir. Markusen'in (1999) işaret ettiği gibi küresel kent söyleminin metodolojik sorunları (küresel kentin tanımında ve küresel kent kriterlerindeki belirsizlik ve hatta bir uzlaşma olmaması, kavramın belirli bir ekonomik aktiviteye dayanması, tarihsel boyutu ve dünyadaki diğer yerleri dışlaması, dünya kenti araştırmalarında küresel kentin güç ve kontrol kapasitesinin nasıl ölçüleceğine dair genel bir fikir birliğinin olmaması, uluslararası alışkanlıkları ölçebilecek veri eksikliği) bir taraftan akademik çalışmalarda veri bolluğuna yol açarken diğer taraftan politikacılara ve diğer güç odaklarına kendi çıkarlarını meşrulaştırmak için imkân tanımaktadır. Bu noktada, kentlerin pazarlanması yarışmacılık kapasitesini arttırmak adına önem kazanmıştır (Paddison 1993). Kentler kapitalist toplumdaki, herhangi bir diğer meta gibi paketlenen, reklâmı yapılan ve pazarlanan bir meta haline gelmiştir (Goodwin 1993). İlginç olanı ise kentlerin bu yarışmaya benzer aktivitelerle katılmasıdır (Öktem, 2006).

Küreselleşmenin etkileri bilimsel açıklamalarla ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak açıklanmaktadır. Küreselleşmenin somut etkileri ise kentlerde görülmektedir. Küreselleşen dünya, kentler arasındaki rekabeti de hızlandırmıştır. Kentlere yeni roller dağıtan bu süreçte, kentlerin hem kendi içlerinde hem de diğer kentlerle her anlamda yarışmaları gerektiğini aşılarmıştır. Farklılıklarını arttırarak sermayeyi çekebilen kentler, bu yarışmayı devam ettirebilen kentler olup ön plana çıkarken, yarışmayı devam ettiremeyen kentler ise hızlı bir düşüşe geçmişlerdir (Sarıoğlu, 2005).

Dünya kenti tanımında bahsedildiği gibi, kentlerin finansal merkezleri çekme kapasiteleri, ekonomik anlamda güçlenme çabaları ve tüm eksikliklerini geliştirilmeye çalışmaları söz konusudur. Küresel dünyada artık ülkelerin adı yerine kentlerin isimleri ön plana çıkmıştır. Fransa, İngiltere, İtalya yerine Paris, Londra ve Milano denilmektedir. Ülkeler arası yarış kentlere devredilmiştir. Her kent kendi potansiyelleriyle bir rekabet içerisinde kendini bulmuştur.

Barselona aynı ülke sınırında bulunduğu Madrid'le yarışmakta, Milano moda merkezi olmak için Paris ile rekabet içerisine girmekte, Londra Tokyo ile kozlarını paylaşmaktadır. Kentler birbirleriyle yarışabilirliklerin arttırabilmek için çeşitli stratejiler ile hareket etmektedir. Özellikle bir pazarın merkezi olmak kentleri güçlendiren en önemli özelliktir. Finans merkezi, turizm kenti, kültür merkezi, moda merkezi, teknoloji merkezi gibi merkez tanımları kentlerin yarışabilirlik potansiyelinin arttırmaktadır.

Yarışabilirlik, kentlerin bölgesel ve yerel özelliklerinin ön plana çıkmasıyla biçimlenebilir. Yeme-içme, kültürel değerler, doğa özellikleri, fiziksel mekândaki bir takım değerler, kentsel miras sayılabilecek tarihi özellikler doğru ve planlı müdahalelerle kentlerdeki yarışabilirlik özelliğini arttırabilir. Bunun yanı sıra üst ölçekli kentsel projeler kentlerin diğer kentlerle rekabet potansiyelini arttırmaktadır. Örneğin Dubai gibi bir kentin çöl iken petrol bulunması ve bunun avantaja projelerle dönüşümünün sağlanması ve günümüzde çok önemli bir merkez haline gelmesi buna örnektir. Dubai alışverişin ve turizmin merkezi oma yolundadır. Bu kendiliğinden değil, üst ya da diğer anlamla ifade edebileceğimiz büyük ölçekli kentsel projeler ile sağlanmıştır.

İşte bu noktada, kentlerin yarışabilirlik özelliklerini arttırabilmek için kentler için düşünülen projeler bir anlamda kentlerin pazarlanması adı verilen yeni bir kavramın açılımıdır. Goodwin'in tanımına göre "kentler kapitalist toplumdaki, herhangi bir diğer meta gibi paketlenen, reklamı yapılan ve pazarlanan bir meta" haline gelmiştir (Goodwin, 1993).

Kentlere ürün pazarlaması gözüyle bakmak ve çeşitli anlamlar yüklemek küresel kentlerin özelliklerindedir. Üst ölçekli projelerde bunu yapabilmek için bir araçtır ve kentlerin pazarlanmasını kolaylaştırmaktadır. Dubai örneğinde olduğu gibi hangi konuda dikkat çekilmek isteniyorsa buna uygun projeler hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Bazen, dünyada uygulanan bir organizasyonun uygulanacağı kent olma için bir çaba gösterilir. Proje kentlere çekilmeye çalışır. Buna en büyük ve en bilinen örnek olimpiyat oyunlarıdır. Olimpiyat oyunlarının yapılacağı kentler, turist çekme açısından öne çıkar ve kentin tanınması için çok önemli bir fırsat olarak değerlendirilir.

Küreselleşme, yarışabilirlik, kentlerin pazarlanması ve üst ölçekli projeler burada ifade edildiği gibi birbirlerine bağımlıdır. Kentler yenedünya düzenine ayak uydurabilmek için tüm potansiyellerini kullanma yönünde ilerlemektedirler. Böylelikle, toplumsal ve ekonomik problemlerini tama anlamıyla çözememiş ve ya en aza indirgeyememiş kentlerde küreselleşme yukarıda sayılan kaotik durumlar ile kendini gösterir. Kent sınırları içersinde karmaşıklıklar çözülmeye çalışılırken yeni karmaşıklıklar doğmaktadır.

Yeni ekonomik yapılanma, 1970 ve 1980'lerin ekonomik durgunluğu sonrasında teşvik edilmiş ve bir takım temel sonuçlar doğurmuştur. Sadece üretimin ne ve nasıl olduğuna dair değil, üretimin nerede olduğu da çok önem kazanmıştır. Mekânsal etkilere dayanırsak yeniden yapılanma süreci, eski endüstri bölgelerinde imalattaki

eğilimler ve kentteki ekonomik aktivitelerde yeni yerel tiplerin ortaya çıkışı ile sonuçlanmaktadır. Yerel ve bölgesel kalkınma ajanslarının harcadığı tüm efor, geleneksel endüstrilerini kaybetmiş kentlerde ekonomik temelli yeniden canlanmayı sağlamak için iç yatırımları çekmeye odaklanma üzerinedir. Ajansların müdahaleleri, fırsatların ve yatırımların yerel temellerinin nerede olduklarını incelemeleri, en önemli davranışlarıdır. İç yatırımların çekimi, merkezi devletin cesaretlendirdiği ortak temelli ortak paydada buluşulan bir ekonomik gelişmeye bağlıdır. Merkezdeki mekânsal hareketliliğin hızlanmasıyla, bu uluslararasılaştırılma ve Avrupa örneğinde tek Avrupa pazarı kurulumu örneğiyle, iç yatırımları çekme yarışı daha şiddetli olmuştur ve kentlerin yarışabilirlik özelliği bu temele dayanmaktadır (Paddison,1993).

Mekânlar arasındaki yatırım çekme yarışı, kapitalist ekonominin doğal sonucu olup yerel girişimlerin bu yarışmada uyarıcı bir etkisi vardır. Yeni kentsel girişimciliğin yükselişi ve ekonomik yeniden yapılanma akım sürecinin yansımalarında, kentlerin pazarlanması kavramı kentlerin yarışabilirliği anlamında dikkatlerin artmasını sağlamıştır. 1980li yıllarda kentlerin pazarlanması teriminin yaygın olarak Avrupa kentsel literatüründe geçtiğini, uzun zaman sonra ise Amerikada bu kavramın kullanıldığını söyleyenmektedir (Paddison,1993).

80'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayan kentlerin pazarlanması kavramı, kenti tıpkı bir şirket gibi gerçekleştirdiklerini ve imajını "satarak" "kentler piyasasında" yerini bulmaya çalışmasıyla anlam kazanmıştır (Rosemberg, 2000).

Pazarlamanın temel amacı tüketiciyi memnun etmektir. Bunu ürün, fiyat ve yer ile yapar. Ekonomide pazarlama, firmaların yarışmacı pozisyonunu artırıcı bir özelliğe sahiptir ve hizmet etmek zorundadır. Bireysel müşteri refahı için çalışmakta, örneğin geniş ve ya az sayıdan oluşan bir toplumda bazı analizlere dayanarak, firmaların organizasyon ihtiyaçlarını baştan yapmak ve beklentileri için garanti vermek durumundadır. Alanlar, özellikle kentsel alanlar, sosyal pazarlamanın değişkenidir. Kentlerin pazarlanması farklılıklar serisidir, objektiflerle ilişkili, kentlerin yarışılabilirliğini arttırıcıdır. Kentin, iç yatırımlara açıldığı, imajın ve sosyal refahın değiştiği, geliştiği bir durumdur. Tipik olarak, kentlerin pazarlanması, hizmetlerin çevresinde, sonuçlarının etkinliklerinin ölçütleriyle daha problematiktir. Pazarlama stratejileriyle istihdamın kazandıkları nicelenebilir, kentin imajını yükseltici etkileri kolaylıkla belirtilebilir (Paddison,1993).

Laurent Davezies kentsel pazarlama konusunda "bir yerin gelişiminin en önemli hedefi, mümkün olan en fazla zenginliği yaratmak değil, mümkün olan en fazla

zenginliği kendine çekmektir” yaklaşımıdır (Davezies, 2005). David Harvey 1989 yılında aynı şekilde söylemlerini sürdürür: “Eskiden üretim yeri olarak kendini satmaya çalışan şehirler, şimdi tüketim yeri olarak kendilerini satıyorlar” söylemiyle süreci tanımlamaktadır (Harvey, 1989). Hubbart 1996 yılında ise konuya şöyle yaklaşmaktadır “Kamu alanı kavramını tekrar göz önüne alarak yerli sakinlere uygun yeni kentsel alanlar yaratmak ve bunları canlandırmak için söz konusu olan bir şehrin reklâm kampanyası yapması değildir, konu aynı zamanda yetkin düzenleme çalışmalarının yapılmasıdır.” Bu son nokta kimliksel hegemonya problemini ortaya çıkarabilir. Birincisi, Amerikalı araştırmacıların tanımlamasına göre, bazı bireylerin diğerlerine göre üstünlüklerini ortaya koyan ve toplumda ötekileştirmeyi ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan öte, nasıl klasik kent pazarlamasından hiçbir yere ait hissetmeme etkileriyle birlikte (burada olmak ama başka bir yerde hissetmek, burada ama hep online olmak), gerçek ve sanalın birbirine karıştığı bir yerde, gitgide küreselleşen sosyal bir isteğe yanıt vermek adına yaratılmış kentsel alanların, kalitesi üzerinde çalışan, bir eyleme geçildiği sorusunun yanıtını bulmaktır. Baudrillard, yeni literatürde bu alanları “kentsel tüketim alanları” olarak adlandırmıştır (Baudrillard, 2004). Burada, tabii ki, tüketim terimi herhangi bir mülkün alımı anlamında değildir, daha karmaşık bir anlama sahiptir (Park, 2005).

Kentlerde pazarlamanın neden olduğu çeşitli sebepler, ya ürün ya da sosyal pazarlama kampanyalarında sorun olmaktadır. Birincisi, kentler sürekli değişebilen ancak sert yapılardır, ihtiyaçları olmasına karşın bunların karşılanması uzun zaman alır. Tarihsel büyümenin sonucunda, kentler geniş ölçekte sosyal kapital yatırımlarını temsil ederler. Kentsel altyapı ve donatıların yaşlanması ve eski endüstri kent kimlikleri modern olmayan İmajları oluşturmaktadır. Yenileme süreci ve yerel mali üstünlük bu durumu hafifletmektedir. Kentlerin pazarlanması hakikaten, direk olarak altyapı ve donatılarda özel kapital desteğinin olmasıyla düzeyini arttırmaktadır (Paddison,1993).

İkinci olarak, pazarlama kentsel düzeyde sık sık yürütölmekte, etkileri kentsel sınırlara uzanmaktadır. Pazarlama problemleri artmakta, pazarlama çabaları bölgesel organizasyonlarda olmalıdır. Kentsel ve ölçekselsel önem burada anlam kazanmaktadır. Bu özellikle eski endüstri bölgeleri örneğinde olur, tipik olarak değişen derecelerde kent ağlarını kapsar. Geleneksel ekonomik temelde eğilim gösteren bir deneyimdir. Yeniden yapılanmanın etkisi endüstri kenti bölgelerinde, ekonomik tamamlayıcılar etkileşimde olan geniş kentler arasında kaybolmuştur. Yakınlıkları, eski endüstri kentleri içinde işlevsel varlıklarının etkileri, kentlerde sorumluluklara yol açıyor, yeni ekonomik hücrelerin kurulumunu amaçlamakta,

yatırımlarda yarışma sağlamaktadır. Kentler arasında bu yarışmacılığın taraflarından birileri kaybetmekte biri kazanmaktadır, her kent merkezinin sınırları dağılmakta, yeni yatırımları takip etmektedir (Paddison,1993).

Üçüncü olarak, kentlerin pazarlanması politik hesaplaşma ve eşitlik, tarafsızlık konusunda soruları arttırmaktadır. Tüm pazarlama ortamlarının demokratik olmaya ihtiyaçları olduğunu, ürünlerin gelişiminin Pazar ihtiyaçları olan yerlerde olduğunu belirten düşünce söylemler arasındadır. Kentlerin pazarlanması, geleceği yönlendiren temel soruları sormaktadır. Pazarlama kampanyalarında temsiliyetin ne ve nasıl olduğuna dair, hedeflenen yatırımların neler olduğuna dair sorulardır bu temel sorulardır (Paddison,1993).

Tüm argümanlar, yeni kentsel girişimciliğin kentlerin pazarlanması adına kentsel ekonomiyi geliştirmede bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu pazarlama projesinin doğasıdır, bu durumu pozitifleştirmek için, özel ürünlerdeki tüketimi gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu tanıtım konusunda ispatlayıcı bir nitelikte değildir, ancak kentsel pazarlama gayretinde kritik bileşendir. Kentlerin satışında, kent imajı için pozitif elemanların vurgu yapma ihtiyacı vardır. Diğer bir deyişle, pazarlama mesajlarında iyi konuşma sanatlarına kentler ihtiyaç duyarlar (Paddison,1993).

Kentler kendilerini sergilemekten ve satmaktan vazgeçmemektedirler. Artık şehirler parçalara ayrılmış deneysel “pazarlama” alanlarına dönmektedirler. Günden güne daha fazla istekli olan tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap veren parçalara bölünmekte ve bu tüketiciler isteklerinde kaygan zeminde oturmakta ve aç gözlü kalmaktadırlar. Özetle tüketici, sürekli tüketmek istemektedir (Vancutsem, 2005).

Kentsel pazarlama dış sermayeleri çekmek, ve kültürel, sosyo-turistik faaliyetlerin ve çevre korunmasının gelişmesi için yapılan, farklı müşteri hedeflerine yönlendirilmiş (şirketler, ziyaretçiler, yeni sakinler, turistler..vs) bir şehrin promosyon faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilir (Park, 2005).

Kentlerin pazarlanmasında aktörlerin ortaklıkları ve çeşitliliği başarının temel noktasıdır. Önemli olan aktörler, proje öncesi kısmı, şehirde ve şehir dışında oturanlar, sade vatandaşlar, kurum temsilcileri, belediye ekibi ve potansiyel yatırımcılar bu gruptadır. Genelde, tüm bunlar kent için aynı amacı gütmektedir. Sosyal psikolojiye göre tanımlarsak, üyelerinin aynı işi yüklediği performanslarında birbirine bağlı olarak yaptıkları işte davrandıkları, işin gerçekleşmesinde karşılıklı eylemler içinde bulunan bir grup oluştururlar (Rossemberg, 2000).

Kamunun ev sahipliği yaptığı kent pazarlama projelerinde genel olarak o yerin Belediye başkanı bir şirket yöneticisi gibi davranmaktadır. Aktörler arasında kurulan ağ ve aralarındaki bilginin yayılımı pazarlama projelerinin başarısını artırıcı öğelerdir (Rossemberg, 2000).

Kent için yapılan projeler genel olarak proje karar vericilerinin en başta düşüncelerinde oluşmuş projelerdir. Öncü grup adı verilen bu karar alıcılar ilk başta gayri resmi olmakla birlikte, ilk olarak basına tanıtılan gruptur. Daha sonra ise, bu grubun dâhil olduğu veya olmadığı bir proje grubu oluşturulur.

Bu proje grubunu oluşturan aktörler arasında o bölge ile ilgili kamu kurumları, özel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri olmakla birlikte dünyaca ünlü tanınmış bir mimarın olması neredeyse şart olmuştur. Bu mimarın da pazarlanan o kentle ilgili bir geçmiş bağının olması projelere inancın kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Örneğin mimarın üniversiteyi proje kentinde okumuş olması, proje kentinde doğmuş olması, o bölgede kısıda olsa bir süre yaşamış ve araştırmalarını yapmış olması gibi. Bu durum projenin inandırıcılığını ve başarısını arttırmaktadır. Proje aktörlerinin projeye inançları sorgulanmamalıdır. Çünkü her koşulda projeler aktörlerin istekleri doğrultusunda olmakta ve her seferinde saf bir kamu yararı amacıyla yapılamamaktadır (Rossemberg, 2000).

Kentsel pazarlamanın tek hedefi sadece dış sermayeyi çekmek değildir. Bu, sosyal dinamikleri, yaşam tarzı değişimlerini (evrimleri) ve semt hayatını (mahalle) göz önüne alan oturanlarca paylaşılan, bir imaj yaratımıyla paralel gider. Hubbart (1996) üretim için o kadar az, tüketim için o kadar çok zaman harcayan bir toplumda, özellikle çekici bir imaj yaratımı, karar vericilerin gözünde gitgide daha zor bir hal aldığını belirtmektedir.

Tüketim kavramı şekli, yerel planlama aşamasında ve aynı zamanda şehir merkezlerinin yeniden canlandırma ve yenileme müdahalelerinde kendisinin de göz önünde alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yeni tüketici tavrı cool, şık sofistike mekanların ortaya çıkmasını ve kültürel donatılar yüksek çekim potansiyeli olmasını sağlamaktadır (Topfer, 2004).

Fazla bir tüketim, o yere insanların fazla uğramasını ve iyi yaşayan semt dinamiği yerel imajın gözle görülür bir biçimde iyileştirmesini sağlar. Bir çok kent, günümüzde, bu tarz kent ve mahalle yenileme projeleri yapmaktadır. Sanayi şehri olmaktan çıkma durumunu yaşayan Avrupa şehirlerinde bu yapılmıştır. Tüm bu tarz farkı kentsel yenileme programlarının çoğu, bazen kültürel sporsal lokomotif projeler gerçekleştirerek, hemen hemen hepsi yatırımcı orta düzeyde tüketici ve turist

çekmeyi amaçlar. Ve bunu üretimden çok tüketime doğru yöneltir. Guggenheim Bilbao, İner Harbor- Baltimore bunlara örnek olabilir (Hubbard, 1996).

Eğlence amaçlı olması, mekânsal kalite, konforlu alan, günümüz tüketim alanları gitgide, daha yapay, temiz, klimatize ve emniyetli olma riski taşımaktadır. Bu alanların hepsi aynı amacı taşımaktadır. Eğlence amaçlı ve yapay olurlar. Eğlence kenti ve üst ölçekli projeleri (olimpiyat oyunları, dünya kupası gibi) çekmeye çalışmak pazarlamanın en önemli ögesidir.

Tüketim ve üretim aktivitelerinin bir birinden ayrıldığı ortamlarda kentsel pazarlama git gide üretim aktivitelerinden çok tüketim aktivitelerine yönelmektedir. Kamusal ve özel çıkarlar birbirleriyle örtüşmektedir. Bir taraftan kamusal hizmetlerin iyileştirilmesine çalışılırken diğer taraftan, ticari ve gelir getirici anlalar yaratılmaktadır. Özetle her şey ekonomiye dayalıdır (Park, 2005). Kentsel pazarlamanın içinde tuhaf biçimde genel yarar hedefleri ekonomik rant anlayışı birbiri içine geçmiştir. Londra, New York Tokyo gibi dünya kentleri, pazarlama ve küresel kent yarışında üstün grupta yer almaktadır. Bu kentleri Paris, Frankfurt, Madrid gibi kentler izlemektedir.

Kentler küreselleşmenin etkilerini ve sonuçlarını yaşarken bir yandan kültürel ve tarihi değerlerini pazarlamanın konusu haline getirmektedir. Üst ölçekli projeleri kendilerine çekmeye çalışan kentler, kültürel ve tarihi değeri yüksek alanlarda projelerini üretir ve küresel ağa entegre olmaya çalışırlar.

1.2.3. Koruma ve Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri

Koruma ve küreselleşme birbirine iki zıt kavram olarak görülmektedir. Korumanın muhafaza etme özelliği ile küreselleşmenin hızlı ve esnek dinamikleri bazı noktalarda karşı karşıya gelmektedir. İkisinin ortak noktası, tüm etkirlini kentsel mekânda göstermeleridir. Kentsel koruma kentin parça ve bölgelerini ele alarak uygulamalar yapar, küreselleşme sosyal, kültürel ve ekonomik etkiler üzerinden kentin tüm alanlarını etkiler.

Kentsel korumanın temel konularından bir tanesi nelerin, kentte hangi bölge ve alanların korunacağı konusudur. Geçmişte anıt ölçeğinde koruma yaklaşımları, anıtların korunması mantığını getirmiştir. Venedik Tüzüğü'nde genişletilmiş anıt kavramı, 1976 yılında UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içerisinde yoğunlaşarak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere "kültürel varlık" kavramını ortaya koymuştur.

1983'de yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na alınan bu kavram, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Korunacak değerler taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kanuna göre taşınmaz Kültür Varlıkları tanımı içerisinde sit kavramı geçmektedir. Yasada sit; "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler, tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gereken alanlardır" olarak tanımlanmıştır. Ahunbay sit kavramını, doğal sit, tarihi sit, arkeolojik sit, kentsel sit, kırsal sit ve karmaşık sit olarak 6 gruba ayırmıştır (Ahunbay, 2004). Kentsel korumanın, alan ve bölge tanımının içini sit kavramı doldurur.

Kanunlarla belirlenen kentsel sit alanları; sokak dokuları, anıt toplulukları, sivil mimari örnekler ve kültürel değerler taşıyan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanların, sit alanlarına yönelik özel kararlar ile korunması sağlanmıştır. Bölgelemeler ve sitlerin kendi içerisinde önem derecelendirmeleriyle koruma kararları değişmekte, buna uygun koruma planları yapılmaktadır.

Küreselleşme uzun yıllardan bu yana yaşanan dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla etkileri diğer dinamiklerle birleşerek gelişir ve değişir. Dolayısıyla etkileri de farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin 1980'li yıllarda etkileri ile 1990'lı yıllarda olan etkileri farklı olmuştur. 80'li yılların etkileri 90'lı yıllarda biçimlenmekte ve yeni dinamikler oluşmaktadır. Dolayısıyla, zamanın getirileriyle karşılıklı beslenen bu sürecini kente etki alanları da farklılaşmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kentlerde yaşanan gelişmeler ya da bu süreçte dünyadaki kentlere etkileri özellikle birkaç alanda kendini göstermiştir. Bunlar;

- Kent yönetim sistemi
- Kent fiziksel mekânı ve
- Kent yaşantısı toplumların tüketim alışkanlıkları üzerinde olmuştur (Kiper, 2006).

Küreselleşme, bir dönem kentin iş alanlarını etkilerken, zamanla konut alanlarını, turizm alanlarını, kentin yeni gelişme bölgelerini, sanayi alanlarını etkilemiştir. Tarihi kent merkezleri de bu etkileri direkt olarak alan kent parçalarıdır.

Küreselleşme ve koruma arasındaki çelişki bu noktada başlamaktadır. Küreselleşmenin dünya kenti olabilme baskısı, kentlerde yeni ulaşım ağlarının, merkezi iş alanlarının, mass turizm alanlarının oluşumunu desteklerken, kentsel koruma yeni hiçbir müdahaleyi kabul etmeyen tamamıyla eski dokuları muhafaza etme amacı taşımaktadır.

Küreselleşme ve koruma arasındaki uyum ise, küreselleşmenin kültürel miras konusuna önem vermesi ile başlamaktadır. Küreselleşme kültürel miras ve kentsel koruma alanlarına önem verdiği noktada kentler, dünya kenti olabilmek için bu noktada da küresel olmaya çalışmış, tarihi çevrelerini koruyabilecek yeni araçlar bulmuşlardır.

Tarihi ve kültürel değerleri yüksek olan Avrupa Kentleri, küreselleşme ve koruma arasındaki dengeyi sağlama çabasıdadır. Bu kentler içerisinde Paris önemli bir örnektir. Dünya kenti özelliğine sahip olan bu başkent aynı zamanda kentsel koruma alanları için katı kurallara sahip, ekonomik kalkınmasını da bu alanlar üzerinden yapan bir kenttir. Bu açıdan Paris'in koruma ve küreselleşme arasında dengeyi kurma çabası, tarihi mekânsal gelişmeleri doğrultusunda incelenmiştir.

1.3.KÜRESEL KENT PARİS VE FRANSA'DA KENTSEL KORUMA

Paris küresel kentler arasında güçlü bir dünya kenti konumundadır. Dünya kentleri açısından beta grubu olan kent, koruma ve şehircilik anlayışıyla da yüzyıllar öncesinden kalan yapılarını günümüzde barındırmaya devam etmektedir. Bu açıdan küreselleşen ve aynı zamanda korumayı başarabilen bir kent olarak değerlendirilebilir. Bu iki kavramın zıt duruşu, koruma açısından zaman zaman kaotik bir ortam yaratsa da, geçmişten gelen bilinç ve ekonomik güç ile kent, yüzyılın dünya kentidir. Bu nedenle tezin amacı kapsamında Fransa'da kentsel koruma anlayışı Paris kenti küreselleşme ve koruma bağlamında gelişimi irdelenecektir.

1.3.1. Fransa'da Kentsel Koruma

Fransa, Avrupa'nın ekonomik ve kültürel anlamda öne çıkan ülkelerinden biridir. 22 bölgesi olan ülke'de kentsel koruma 17. yy'ın sonlarında başlamış, 18. ve 19. yüzyılda gelişmiştir. Fransa'da anıtların korunmasına dair ilk ciddi adım 1887 ve sonrasında 1913 yıllarında çıkan yasalardır. 1930'larda otomobilin yaygınlaşması ve varlıklı kesimlerin iç turizme yönelmesi biraz da Romantik Hareket etkisi ile doğal çevrenin estetik görünümünün korunması talebi giderek doğal sit kavramını daha sık gündeme getirmiştir (Okyay, 2001).

Fransa'da tarihi anıt koruması bilincine İhtilal'den yaklaşık 90 yıl evvel, bazı aydınlarda rastlanmaktadır. 1703 yılında Roger de Garniere adlı özel koleksiyoncu, çeşitli yapıtların yıkılmadan önce izin alınması gerektiğini yıkılacaksa da bir sanatçıya deseninin çizdirilerek kaldırılması gerektiğini belirtmektedir (Okyay, 2001).

Vincent, kültürel miras kavramının Fransa'da ihtilal sonrası doğduğunu belirtmektedir. Kraliyet döneminin, kilise'nin ve soyluların taşınır ve taşınmaz mal varlıklarına eski rejim'in sembolleri gözüyle bakılıp yok edilmemeleri ve Ulus'un mal varlıkları olarak oldukları gibi korunmaları gerektiği bilincinin kazanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavram önce tarihî anıt kavramında ortaya çıkmıştır³.

Fransa'da 1837 yılında Tarihi Anıtlar Milli Komisyonu (Comission Nationale des Monuments Historique) ve 1884 yılında Fransız Anıtları Müzesi (Le Musee des Monuments français) kurulmuştur (Okyay, 2001).

Victor Hugo'ya göre bir anıtın kullanımı mal sahibine aittir, fakat güzelliği herkesindir. İkinci nitelik tüm mülkiyet hakkının üstündedir (Aktaran Okyay, 2001). Böylelikle kültürel miras kavramının ilk tohumu atılmış sayılabilir. Değerlerin, hangi ülkenin coğrafi sınırları içinde bulunduğu değil tüm dünyaya ait olması vurgulanmıştır. Fransa'da kentsel koruma 1906 yılında ilk yasal boyuta ulaşmış ve sonrasında yeni yasalarla gelişerek günümüz boyutuna ulaşmıştır. Fransa'nın koruma geçmişi aşağıdaki yasaların çıkmasıyla özetlenebilir:

31 Aralık 1913: Tarihî anıtlarla ilgili olan bu yasa günümüzde Fransa'da hala yürürlüktedir. Eklerle geliştirilmektedir. Koruma anlayışında tarihi yapıların sınıflandırıcı özelliği vardır

2 Mayıs 1930: Anıt korunmasından sit korunması kavramına geçiş yasasıdır. Doğal yapıların ve sanatsal, tarihi, bilimsel, güzel görünümlü ve ünlü sitelerin korunmasına ilişkindir.

27 Eylül 1941 : (Bu yasa 1945'te yürürlüğe konmuştur) Arkeolojik kazıların devlet müdahalesi ile ilgili kurallar getirdiği yasadır.

25 Şubat 1943 : (1945'te yürürlüğe girmiştir) Yasa, sınıflandırılmış veya kayıt altına alınmış her anıtın etrafında yarıçapı 500 metre olan bir çevre alanı oluşturarak 1913 yasasına ek olmuştur. Bu çevre alanına yapılacak her türlü müdahale (yıkım, bina

³ <http://www.ambafrance-tr.org/>, Nisan 2008

yapımı, düzenleme) o bölgede yetkili olan Fransa Yapıları Mimarından daha önceden alınacak izne bağlanmaktadır;

4 Ağustos 1962: 1959'da kurulan Kültürel İşler Bakanlığının başına getirilen André Malraux, kentleri modernleştirmek amacıyla yapılacak kitlesel müdahaleler ve bunların gerektireceği yıkımlara karşı korunan kesimler ve taşınmazların restorasyonu ile ilgili ilk yasayı kabul ettirir. Bu yasa, kültür mirası kavramını kentlerin tüm tarihî semtlerini içine alacak biçimde genişleterek ve bu tarihî semtlerin "koruma ve değerlendirme planı" yoluyla yöneltmesi sağlamıştır. Paris'teki Marais semti, Bordeaux, Rennes, Nantes gibi kentlerde uygulanmıştır. "Malraux Yasası" olarak anılır.

1964: Yine André Malraux tarafından başlatılmış olan Fransa'nın Sanatsal Anıt ve Zenginliklerinin Envanteridir. Kültür mirasına ait hangi çeşit olursa olsun her varlığın saptanması ve incelenmesine yönelik bu geniş eylem günümüzde de sürdürülmektedir.

1983 ZPPAUP: Kentsel Mimari Miras ve Doğal Değerleri Koruma Yasası adını alan bu yasa, devletin kültür mirası üzerindeki genel sorumluluğuna resmi nitelik vermektedir. Tüm bölgelerin bu sorumluluğun bir parçası olduğu bilincini yaymaya çalışmıştır.

10 Temmuz 2000: Devletin resmi koleksiyonlar oluşturmak için çıkardığı bu yasa, XX yüzyıl boyunca Fransa'da kültür mirası kavramının kapsamını arttırıcı niteliği olmuştur. Anıttan kentlere ve köylere özgü kültürel varlığa, tek ve değerli bir parçadan mahallî yapılara ve manzara değin, giderek genişlemiştir. Bu gelişmenin başka açılımları da olmuştur: binalardan mobilyalara, somut olandan soyut olana, özellikle etnolojik miras, beceriler, giysiler konusunda her türlü varlığı koruma anlayışı yeni yüzyılın ilk yaklaşımıdır.⁴

Fransa'da Koruma anlayışının değişiminde, göze çarpan özelliklerinden ilki, yasaların birbirini tamamlayıcı olmasıdır. Önceleri tek anıt koruma ve sit alanı korumasına geçişte korumaya bakışın geliştiği görülmektedir. 1960'lı yıllara gelindiğinde dünyadaki değişiklikler ve etkiler ile konut açığının ortaya çıkması tarihi kent merkezlerinin harap edilmesine neden olmuş, görünen yasal boşluklar tamamlanmıştır. Böylelikle, Malraux yasası gibi koruma yasaları, ülkede planlama dinamiklerini harekete geçirmiş, planlama ve koruma alanında kurumsal

⁴ <http://www.ambafrance-tr.org/>, Nisan 2008

yapılaşmalara neden olmuşlardır. Konut Sıhhileştirilmesi için Ulusal Ajans, (Agence Nationale pour l'Amelioration de l'Habitat, L'ANAH), Kentsel Arsa Derneği (Association Fonciere Urbain,L'AFU) , Paris şehircilik Atölyesi (L'Atelier Parisien d'Urbanisme, L'APUR) bu örgütlenmelerden bazılarıdır (Okyay, 2001).

Fransa'nın başkenti Paris kültürel mirası koruma anlamında ülkenin en önemli zenginliğidir. Ülke senede 75 milyon turisti ağırlar ve bunun %35'i Paris'e gelmektedir. Avrupa'nın başkenti sayılan Paris ekonomik ve kültürel anlamda lider küresel bir kent sayılmaktadır. Küreselleşme sürecinin izleri kentin gelişiminde görölrken koruma konusunda da gelişmiş bir anlayışa sahiptir. Bu anlamda, Paris'in gelişim sürecini irdelemek küreselleşme ve koruma dengesini anlamak açısından önemli olacaktır.

1.3.2. Paris'in Kentsel Gelişme Dinamikleri ve Küreselleşme Süreci

Paris, Fransa'nın başkenti İle-de-France Bölgesi'nin merkezidir. Seine nehri kıyılarının çevresinde kurulan kent bugün Seine nehrini tam ortasına alır durumdadır. Tarihi mekânlarıyla ünlü kent, anıtsal yapılarını günümüze kadar korumayı başarmış ve koruma anlamında örnek alınabilecek niteliktedir.

Paris'in şehircilik anlayışı 4 ana dokudan oluşmuştur.

- Paris Faubourg'ları: Sınırlandırılmış ancak gerçekte olan bir yerleşme alanı fırsatı sunar, yeşil alan ve donatı yaratımı açısından önemlidir.
- 1970 dinamikleriyle oluşan yeni mahalleler: Kentin büyük üst ölçekli projelerle tanışmasını ve kentsel yenilemeyi sağlayan mahallelerdir. Kentsel Yenileşme Milli Ajansı'nın (ANRU, Agence Nationale pour la renovation urbaine) üzerinde çalıştığı yerlerdir.
- Boş alanlar, demiryolu çevreleri: Kentsel gelişmeye uygun alanlar olarak şehirleşmeye yardım etmektedirler.
- Diğer özellikli alanlar: Tepe bölgeler, çevre bulvarları, ulaşım ağlarına bağlanan donatısal alanlar, özellikle kentin kuzeybatısında Paris'le kentsel anlamda bağlantısı olabilecek politik isteğe bağlı ayrılmış bölgeler Paris'in genel dokusunu oluşurmaktadır.

Kentte, 1.144.726 adet konutların, %67'si tarihi evlerdir. Konut sayısının %14,98'i (171.502 adet) sosyal konuttur. Paris genelinde İle-de-France bölgesinde, evlerin ortalama taban alanı 54–75 metrekare arasındadır. Tarihten gelen konut anlayışları küçük alanlar üzerinedir. Kentsel donatı açısından sağlık, eğitim, kültür, sosyal yaşam gibi yapılar planlarda yer edinir. Her sene 150'den fazla yeni donatı birimleri

projelerde planlanır ve mümkün olduğunca kente eklenir. Günümüzde Paris'in toplamda 1.600.000 kamu ve özel sektör istihdamı bulunmakta, bunların %32'si Île-de-France'ın içinde kalmaktadır.

Şehircilik anlamında ise 3 tip prosedür vardır.

- Kentsel Yenilemede Büyük projeler (Le Grand projet de renouvellement urbaine-GPRU): Mevcut binaların ve apartmanların rehabilitasyonu, yeni donatıların kente yerleşmesini ve oturanlar, sakinler adına, lehine yeni teşebbüslerde bulunmasından sorumludur. GPRU'nun Paris'te 11 bölgesi vardır. Özellikle 1970 mahallelerinde bulunmaktadır.
- Yerleşim Zonları Tasarımı (Les Zones d'aménagement concerté-ZAC): Planı yapan kişi ve kurumlar arasında koordinasyon sağlamak, birlikteliğin öncüsü olmak görevindedir. apartman, ofis, yeşil alan, donatı ve kamusal alan programları yapar
- Sektörler: Değişimdeki sektörlerin yerleşim müdahalelerine kamu ve ya özel sektör aracılığıyla yön vermesinde etkin buluna kurumlardır.

Kentin tarihten gelen geçmişi aşağıdaki gibi gruplandırılabilir.

M.S. 1200- 1600 yılları: Kent surlarla çevrili kapalı bir görüntü çizmekte ve Philippe Aguste ve Charles V. Hükümdarlarının izlerini taşımaktadır. Kiliseler, katedraller, aristokrasi yerleşmeleri, manastırlar bunlardan bazılarıdır St. Chapelle bu dönemin önemli bir örneğidir.

Notre Dame de Paris Katedrali, 1550, Munster

Notre Dame de Paris Katedrali, Bale Planı, Turschet ve Hoyau

Şekil 1.1. Munster (1550) ve Bale Planı (1552), Notre Dame de Paris Katedrali

1600-1700 yılları Estetik Kent Paris: 16.yy. başında, Henri IV.'ün hayali kenti güzelleştirmek olmuştur. 1546'da Louvre Sarayı'nın inşası, Tuileries sarayı ve bahçesinin yapımı ile yeni değerler kazanmıştır. Yeni yapılaşmalar İtalyan etkisiyle yapılmaktadır.

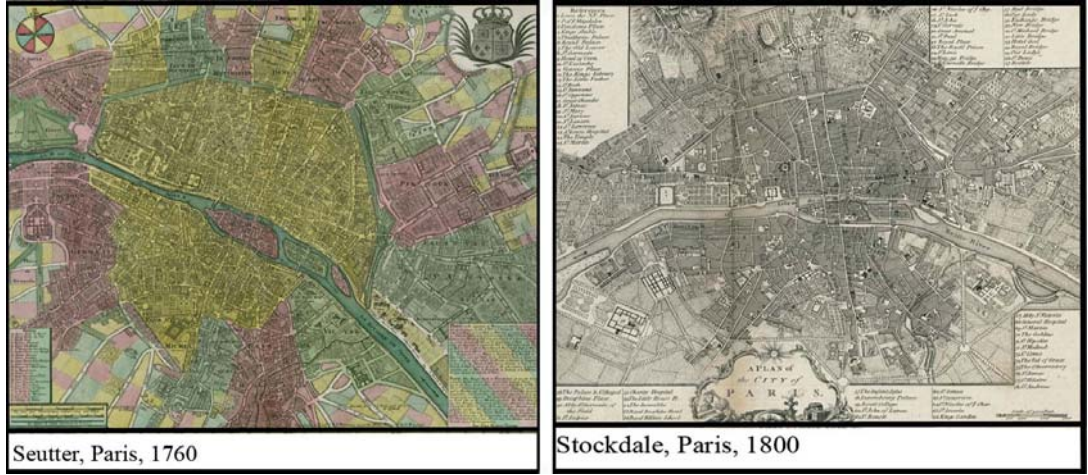
Munster Planı, Paris, 1550

Braun ve Hogenberg Planı, Paris, 1572

Şekil 1.2. Paris Munster Planı (1550), Braun ve Hogenberg Planı 1572

Gezi Kenti Paris: Bu dönemde şehircilik, merkezilik anlayışıyla gelişmektedir. Bazı önemli büyük yapılar kent düzeninden ayrılarak daha baskın, yüksek olara kentte kendini göstermekteydi.

Şekil 1.3. Paris Seutter Planı (1760), Stockdale Planı 1800 ⁵

1700-1800 yılları: Global bir kent Hayali içerisinde olan Paris, 18. yy boyunca durmaksızın gelişmektedir. 1783 ve 1784 yıllarında çıkan bir takım yasalarla gelişme kontrol altına alınmak istenmiştir. Özellikle yeni açılan yollar ve yerleşmelerle ilgili kurallar getirilmiştir.

Fransız ihtilali ile toplumsal yaşamdan devlet düzenine değişikliklerin yaşanması, anıt eserlerin ve tarihi yapıların korunması konusundaki bilinci arttırmıştır. Artık eski olan tüm eserler bakım ve restorasyon ihtiyaçlarını karşılamak üzere ele alınmıştır. 1816'da güzel sanatlar okulunun kurulmasıyla bu konuda teknik destek ve kurumsal bir bakış açısı sağlanmıştır.

1800-1900 yılları: Napolyon'un kenti-Haussman Prosedürleri-Modern Paris-Uluslararası sergiler: Paris bu yıllarda, Avrupa'nın en önemli kenti haline gelmiştir. I. Napolyon kenti dönüştürmek istemiş, kentsel gelişmeyi sınırlandırıcı ve kontrol altına alıcı daha önce konulan bir takım yasalarla temkinli ilerlemiştir.

Bununla birlikte kentin düzenlenmesi yeniden ele alınmıştır. 1790 yılında Paris departmanı, 1794 yılında Seine departmanına dönüşmüş, 1805 yılında evlere numarataj zorunluluğu getirilmiştir. Paris'te ilk demiryolu 26 ağustos 1837 yılında açılmıştır. Bu tarihi takiben yeni hatlar açılmıştır. Napolyonun kenti dönüştürme

⁵ <http://historic-cities.huji.ac.il/>, Mayıs 2008

isteğinden sonra, benzer bir biçimde 19.yy. sonlarına doğru Londra imajı göz önünde tutularak yeni bir kent imgesi yaratılmaya çalışılmıştır. Paris yeni garları ve kentin yeni kapılarıyla dönüşmeye başlamıştır.

Hausmann dönemindeki müdahaleler, kentin radikal bir modernizasyon süreci geçirmesini sağlamıştır. Bu sürecin en önemli öğelerinden biri kentin iyi yönetilmesinden ve doğru kurallar ve yasalara göre işleminde yatmaktadır. Kentin içindeki parklar ve kenti çevreleyen ormanlarla kent nefes alabilen bir yapıya sahip olmuştur.

Paris 1855,1867, 1878, 1889, 1900 ve 1937 yıllarında uluslararası sergilere ev sahipliği yapmıştır. Bu olay her seferinde büyük grupları kente çekmiştir, 1900 yılında 50 milyon ziyaretçi kente gelmiştir. Bu olay kenti ve kent peyzajını gösterme fırsatı vermiştir. Mimarlar bu olayı estetik ve teknik açıdan bir fırsat olarak görmekteyler. Eiffel Kulesi (1889), Büyük Saray (1900) ve Trocadero (1878) gibi yapılar bu yıllarda yapılmıştır.

20. yy.'ın ilk yılları: Metropol Kent- Tarihi Kent- Küresel Kent: 18. ve 19. yüzyıllar boyunca, kurallar ve yasalar birbirini izlemiştir. 1783, 1852, 1882, 1884 yıllarında çıkan kurallarla; binaların, sokak dokularının ve diğer önemli yapıların ana görevi kendini korumak ve onu kullananlarla arasında bir saygınlık ilişkisi yaratma hedeflenmiştir. 1900'lü yılların öncesinde başlayan bu anlayış bu yıllarda gelişmiştir.

Ulaşım ile ilgili 1898 yılında metropol taşıma sistemi gelmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri 1900 yılındaki uluslararası sergiye Paris'in ev sahipliği yapacak olması olmuştur.

Böylelikle kente gelenleri memnun etmek ve Paris'in tarihsel konumunu güçlendirmek adına projeler hız kazanmıştır. İlk metro hattı bu sene açılmıştır. Günümüzde Paris 14 metro hattı ile ulaşım problemini büyük ölçüde azaltmış küresel bir kenttir.

1930 yılından itibaren Paris, dünyadaki gelişme eğilimlerini belirleyen kent olarak nitelendirilmektedir. 1932 yılında, Henri Prost Paris Bölgesini Düzenleme ve Genel Organizasyon Komitesi'nin planlama müdürü olmuştur. Bu tarihten itibaren planlama ve koruma özellikle kentsel donatı eksikliği gidermeye çalışılmıştır. Yeni bahçeler kentin içinde yer almaya başlamış ve korunmuştur. Banliyöler kendi gelişim süreçlerini tamamlamaya çalışmaktadır.

1892'de yapılan kamuoyu görüşmeleri ve anketi sonucunda sağlıklı olarak görülen bölgeler ve mahalleler 1906–1937 yılları arasında tasarımları hazırlanmıştır. Acil

durumlara uygun müdahaleleri kapsayıcı zonlamalar yapılmış, bazı yapım ve yıkımların dışında konutlarda, adalara 1960-1970'li yıllara kadar dokunulmamıştır. Kenti küresel kent haline getirecek öneriler 20.yy'ın getirdiği parametrelere uygun olarak belirlemiştir. Paris'in gelişme Komisyonu Donat-Alfred Agache, Henri Prost Paris'i banliyöleriyle bütünleştirme amaçlı planını yapmışlar, park ve yeni caddeler arazide bölgelere ayrılmıştır. 1925 yılında Le Corbusier "Plan Voisin"ni tarihi kent merkezlerinde yenileme gibi radikal bir karar ile ortaya koymuştur. Bu plan, bazı mahallelerdeki yapıları tamamen ortadan kaldırma ve yerine gökdelenler yapma kararlarını içermektedir.

1950 itibariyle Avrupa'nın en önemli kenti Paris: 1950 yılı itibariyle Avrupa Kentlerinde yeni yapılaşma ve koruma adına önemli adımlar atılmıştır. Kentin kendi, kaderini belirleyeceği anlayışı hâkim olmaya başlamış ve küresel yarış başlamıştır. Bernard Lafay ve Raymond Lopez 1954 planlarında Paris için, radikal bir dolaşım ağı planı ortaya koymuşlardır. Bu yıllarda yenileme müdahaleleri genel olarak sağlıklı eski mahallelerde yapılmaktadır. Kent merkezinde birçok ev yıkılarak yerlerine yeni yapılar gelmiştir.

1959 itibariyle Kentsel Planlama Yönetimi'nin (PUD) 1902 kararlarının yerine geçtiği görülmektedir. Yeni kararlar, Paris için yeni bir imaj getirmektedir. Yollar yasaklanmış, binaların bitişik düzen sırasında yapılması yürürlükten kaldırılmıştır. Yapıların yüksekliği ile ilgili kurallar yenilenmiş, Montparnasse gibi bir örnek en dorukta kendini göstermiştir. Paris'in merkezi Beaubourg yaylasının düzeni ve Halles pazarının radikal biçimiyle Orta Çağ'dan bu yana biçimlenmiştir. 1970 yılında Georges-Pompidou Modern Sanatlar Müzesi Renzo Piano ve Richard Rogers tarafından tarihi kent merkezinin ortasına radikal yapısıyla yerleşmiştir.

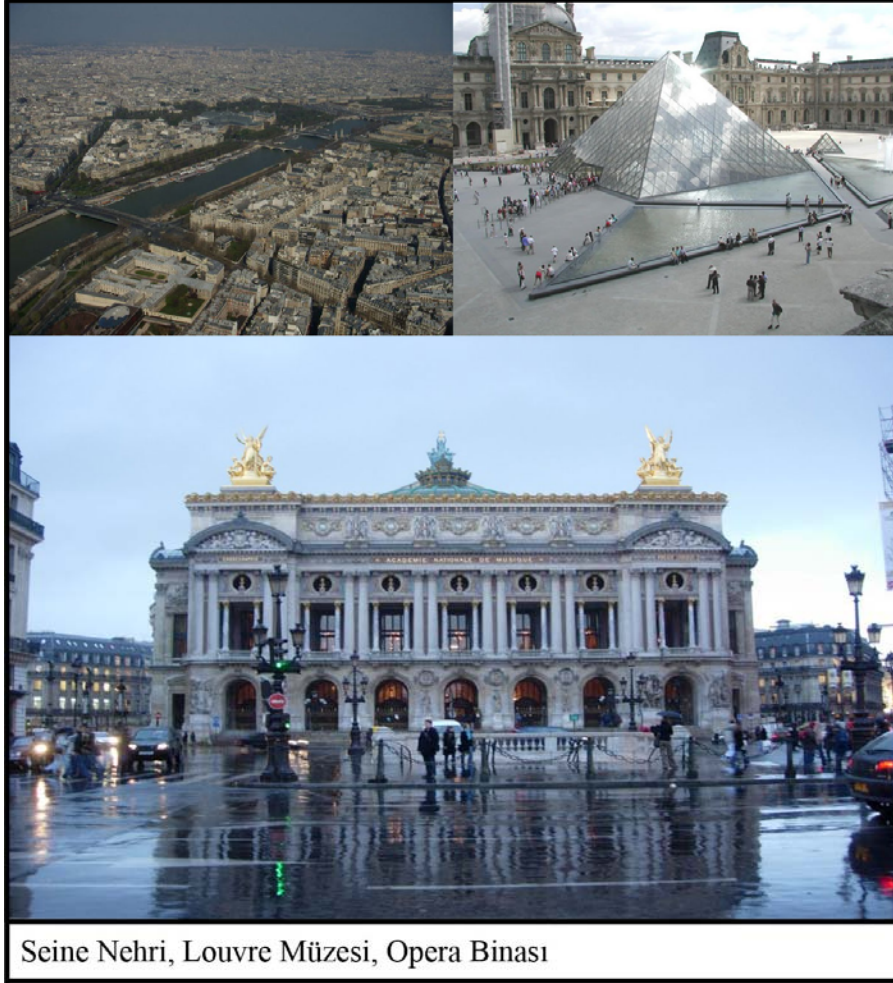
1950'li yıllarda, tarihi kentin yenilenmesi bazen zor güçlerle olsa da yapılmaktadır. Yeni mahallelerde de aynı şekilde çevresiyle ve tarihiyle bağı olamadan düzenlemeler yapılmıştır. 1959 yılında Andre Malraux sistematik politikaya yeniden başlamış ve 1964 yılında Marais'in Koruma Planını yapmıştır. 1960'lı yıllara gelirken kentte fonksiyonların ayrılma çabasının oluştuğunu görmektedir. İş alanlarının ve konutların ayrılma çabası yeni şehircilik anlayışını oluşturmuştur.

1970'li yıllarda kentsel teoriler ve pratikler değişmiştir. Çevre ve yaşam kalitesi konuları ana hedef olarak kafalarda yer almaya başlamıştır. Plan d'occupation de sol (POS) 1977 yılında adapte edilmiştir. Bu tarihte planlama anlayışının ele alınışı kültürel miras konusunu tekrar ön plana çıkarmış, rehabilitasyon çalışmaları artmıştır.

Paris'in statüsü 1977 yılında değişmiştir. Seçilen bir vali ve belediye başkanı tarafından kent yönetilmeye başlanmıştır. La Defense bölgesi kentin yeni yüzü olarak tarihi kent merkezinin batısına iş alanı olarak yapılmıştır. Yeni havaalanının kuzeyde Charles de Gaulle, yapılmasıyla birlikte kentte yeni kutuplar meydana gelmiştir. RER adlı toplu taşıma treni banliyölerle kenti bağlayan hızlı ulaşım araçları olmuştur. 20. yy'ın başında yapılan banliyölerle kenti birleştirme düşüncesi tekrar ele alınmıştır.

Tarihçi François Loyer tarafından APUR desteğiyle, eski yapılarla ilgili bir araştırma yapılmıştır. Bu bir sayım sonucu vermiştir, parsel parsel, yapı, yapım tarihlerine göre sınıflandırma ve diğer niceliklerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Bu etüt, parizyen tipin gelişimini, karakteristik ve estetik özellikleri anlamayı sağlamıştır. Aynı biçimde, kentsel anlamda birbirini takip eden ve homojen olan birliktelikler arasındaki tüm farklılıkları sorgulamıştır. Direk bir model betimlemeden, parselde birleşik binalar ortak kullanımındaki duvarla kentsel dokuda ayrılmıştır.

Georges Pompidou ismini bir müzeye ve Seine nehrinin kenarındaki bir caddeye miras bırakmıştır. Valery Giscard d'Estaing Orsay müzesinin var olmasına izin vermiştir. Bunu örnek olarak François Mitterand, Parc de la Vilette, Arap Dünyası enstitüsü, Milli Kütüphane ve Louvre Müzesi'nin gelişiminde katkılar sağlamıştır. Bu yeni yapılaşmalar her zaman Fransa'nın bu önemli başkentinin prestijini ve kentsel kalitesini artırıcı olarak değerlendirilmiştir. Kentin, tarihi ve çağdaş miras sayesinde seçkin turistik bir kitleye sahip, her sene 26 milyon turist kenti ziyaret etmektedir.

Seine Nehri, Louvre Müzesi, Opera Binası

Resim 1.1.:Paris görüntüleri (Kişisel arşiv, 2007)

Bugün Paris çevresiyle birlikte (Île-de-France) 11.000.000 nüfusa sahiptir. Bu nüfusun %20'si Fransızdır. 12.000 km² toplam alan da 8 departman, 1281 yönetim birimi vardır. Alanın %80'i orman, toprak, 500 km nehir ve kolları, 2400 km² orman, 1427 km su yolu, 11.000 km karayolu ağı, 4400 km toplu taşıt ulaşım ağından oluşmaktadır.

Paris kent içi (Île de la Cité) ise 2.153.000 nüfusa sahip, 20.000 nüfus/km² yoğunluğunda, senede 26.000.000 turiste ev sahipliği yapan bir kenttir. 105 km² ormanlık arazi, 20 bölge, 13 km Seine nehri uzunluğu, 37 köprü, 580 km otobüs hattı, 14 metro hattı, 400 park ve bahçe, 496 ha yeşil alan, 1841 ha Boulogne ve Vincenne ormanı toplam alan, 478.000 ağaç, 171.502 sosyal konut, 1200 okul, 300 kreş, 360 spor donatısı, 69 yerel kütüphane, 130 müze, 372 sinema salonu, 20.000 kafe, 110 çeşme, 80.000 sokak lambası, 9300 oturma bankını barındıran küresel bir kenttir.

1900'lü yıllardan itibaren küreselleşme etkileri Paris'e yönelmiştir. Ulaşım düzenlemeleri, kenti daha kolay ve kullanılabilir kılma ilkesi, çıkarılan şehircilik yasalarıyla kent şekillenmeye başlamıştır. 1980'li yıllara kadar şehircilik konusunda kurumsallaşmasını büyük ölçüde tamamlamış olan kent bu tarihten itibaren, bu düzenin revizyonu ile ilgilenmiştir. Avrupa Kültür Başkenti ve Şampiyonlar Ligi gibi organizasyonlara ev sahipliği yapan kent, gelişmekte olan ülkelerin aksine küreselleşme sürecini 1980 sonrası değil bunun öncesinde hızlı bir biçimde tamamladığı söylenebilir.

Kentsel koruma uygulamaları ve bilinci, yüzyıllar öncesine dayanmakta olduğundan kent, küreselleşme sürecinde koruma ve küreselleşme çelişkisini geliştirmekte olan dünya kentlerine göre daha az yaşadığı görülmektedir.

1.4. BÖLÜM SONUCU

Kentsel koruma, kentin gelişiminden bağımsız ele alınmaması gerekli bir planlama yaklaşımıdır. Kentsel koruma tarihi anıtlar, tarihi dokular ve çevreler üzerine kararlar getirilerek, onların sonsuz bir zaman dilimi için gelecek nesillere aktarılması hedefindedir. Zarar görmelerini engellemek, tarihi çevrenin ait olduğu dönemin etkisini göstermesini sağlayabilmek korumanın temel konusudur. Ancak kentler dinamik alanlardır. Özellikle dünya kentleri çinde yer almaya çalışan, yarışan kentler gelişmeyi, büyümeyi tüm hedeflerden önde tutmaktadır. Tarihsel kültür mirasına sahip dünya kentleri ise gelişme ve korumayı bütünleştiren stratejiler geliştirmektedir. Bunun için, yasalar, kararlar ve yeni teknikler ortaya koymaktadır. Anıt ölçeğinden kent ölçeğinde koruma kararlarını uygulamak amacıyla yeni yollar ve yöntemler arayışındadırlar.

Kentsel planlama kentsel koruma yaklaşımına göre daha eski bir zamana dayanmaktadır. Bu anlamda planlama alanında yapılan müdahaleler, koruma kararlarının uygulanabilirliğine göre daha etkindir. Koruma kararların olması gerektiği etkisi kadar halkın bilinç düzeyiyle ilgili bir konudur.

Bugünün kentleri, kaçınılmaz küreselleşme sürecinin etkisi altındadır. Dünyanın özellikle ekonomik anlamda tek olma hedefi doğrultusunda, tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan ve çeşitli zorunluluklar getiren sürecin etkileri ekonomik ve sosyo-kültürel alanlardadır. Bu etkilerin yaşandığı alan ise kentsel mekândır. Kentler, küreselleşmenin getirdiği tüm olumlu ve olumsuz sonuçlara ev sahipliği yapmaktadır.

Ekonomik anlamda tek olma hedefi, dünya ölçeğinde kalkınma adına uygulanan ticari yapısal modelleri kentlere getirmektedir. Kentlerin ekonomik yapısı değişim yaşamaktadır. Üretim biçimleri değişmekte bunlarda kent mekânına doğrudan yansımaktadır. Sosyo-kültürel açıdan ise, kentte yaşayanların da gelir eşitsizliği sonucu olan ikili yapı içinde kalmaktadırlar. Gecekondu, sağlıksız apartmanlaşan alanlar ile kent çeperindeki prestij mekanların oluşumu buna bağlanabilir.

Küreselleşme sürecinde kentlerin gelişme alanları dışında etkilenen en önemli alanlar tarihi kent merkezlerdir. Küreselleşmenin getirdiği yeni yapılaşmalar, yeni fonksiyonlar, dönüşüm süreçleri, uluslararası sermaye tarihi ve kültürel değerleri olan kent merkezlerinde yer almak istemektedir. Bu noktada korunması gerekli kent merkezi, bir çok proje ve değişimin hedefi haline gelmektedir. Böylece koruma-yenileme-yenileşme gibi kavramlar ve etkileri önem kazanmaktadır.

Küreselleşme, yeni kentsel projeleri kentlere çekme, gelişmeye yönelik, dinamik ve esnek bir planlama anlayışını getirmekteyken; koruma muhafaza etmek bakış açısıyla, tek tip olmaya karşıt, özgün kimliği ortaya koyucu, statik bir planlama anlayışını getirmektedir.

Koruma, yerel kültürel değerleri öne çıkarmak ve bu kültürel zenginliği ifade etmenin bir yolu olarak görülmektedir. Küreselleşme ise yerel kültürü daha fazla küresel olabilmek için öne çıkarmaya çalışır. Yerel değerlere vurgu yaparak o bölgenin önemini dünya ağında altını çizer ve küresel etkilerini o kente yönlendirir.

Küreselleşmenin sonucu kentler dünyadaki ekonomik sistemler ve diğer ölçütlere göre dünya kenti ya da küresel kent adını alırlar. Bu ağ içinde dünyanın gelişmiş ülkelerin kentleri, güçlü ekonomik konumlarıyla ayakta durmaya çalışırlar. Ekonomilerini güçlendirmek bir yarış halini almıştır. Kentlerin bu yarışı, kendi ünlerini ve isimlerini daha çok duyurma çabalarıyla ölçülmektedir. Bu yarışta kazanabilmek için küresel ekonomik güçleri kentlere çekmeye çalışmaktadırlar. Finans merkezi olmak, hizmet sektöründe gelişmek en önemli hedeflerdir.

Küresel kentler yarıştaki durumlarını güçlendirmek için kentlerini bir ürün gibi pazarlamaya çalışmaktadır. Bu pazarlama ile hedef kitleler belirlenir, kentin potansiyellerine göre yeni projeler ve yeni vizyon çalışmalarıyla imajları kuvvetlendirilir. Amaç ürünü daha çok kişinin almasıdır.

Küreselleşme sonucunda dünya kenti, dünya kenti olabilmenin gereklilikleriyle o kentlerin yeni pazarlama stratejileri kente yeni projeler getirmektedir. Bu projelerin en önemli kentsel mekânı tarihi kentsel çevrelerdir. Böylelikle kentler manevi ve

maddi değeri yüksek olan bu alanlar üzerinden yeni prestijler elde etmeye çabalamaktadırlar.

Koruma yaklaşımları küreselleşme süreci karşısında bazı noktalarda çıkmaza girmiş, bazı noktalarda ise avantajlarıyla karşılaşmıştır. Küreselleşmenin getirdiği bir yaklaşım olan, ekonomik merkezli oluşturulan yeni rgtleşmeler (IMF, GATT, WTO..vb) koruma konusunda da dünyayı tek algılamak gerektiğini vurgulamıştır. UNESCO, ICOMOS, DOCOMOMO..vb gibi tarihi kentleri ve anıtları koruma amaçlı örgütler, tüm dünyadaki kültürel miras öğelerini tek anlayış ve tek çatı altında toplamak istemektedir. Böylelikle, kentsel koruma konusunda uygulama ve planlama eksiklikleri küresel glerin baskılarıyla zorunluluk haline getirilmektedir.

Dünya kentleri arasında önemli bir yere sahip olan Paris, küreselleşme sürecini korumayla beraber tamamlamış kenttir. Koruma konusunda gelişme tarihi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Fransa'da 1913 yılı itibariyle yasalarla korumanın altı çizilmiş, bunun bir dev ve bir vatandaşlık sorumluluğu olduğu vurgulanmıştır. Gelişmesini büyük lde tamamlamış olan bu kent, küreselleşme sürecinde eğilimleri yönlendirici bir kent olmuştur. Dolayısıyla Paris, küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeler için yarattığı olumsuz sonuçlardan bu ülkelere göre daha az etkilenmiştir.

Paris, küreselleşme ve koruma gibi zıt görünen iki kavramı içerisinde barındırmıştır. Küresel etkiler kenti gelişmeye zorlamış, kent yönetimi bunu şehrin dışında yeni iş alanları, alışveriş merkezleri açılması kararlarıyla yönlendirmiştir. 1980 öncesinde kentsel planlama ve koruma adına atılan kurumsal yapılaşmalar, küreselleşme sürecinden etkilenen bir kent değil, küreselleşmeyi yönlendiren bir kent olduğunun kanıtı niteliğindedir.

2.ÜST ÖLÇEKLİ PROJELERDE KÜLTÜR ODAĞI VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ PROJELERİ

Küreselleşmenin kentler için en önemli sonucu, dünya ölçeğinde kentlerin tek başlarına var olmaları, kendi ekonomik düzenlerini oluşturmaları, kendi kimliklerini tüm dünyaya tanıtmaları ve pazarlamalarıdır. Dünya kentleri yarışabilirliklerini arttırabilmek için, ulusal ölçekte ses getiren projeleri, kentlerine çekmek istemektedir. Olimpiyatlar, büyük sergiler, festivaller ve Avrupa Kültür Başkentliği gibi üst ölçekli projeler kentlerin, ekonomik anlamda kalkınmaları, yerli ve yabancı turistleri kentlere çekmeleri ve kentlerin birçok anlamda gelişmeleri için uygulanmak istenmektedir.

Bu tip üst ölçekli projeler ile kültür arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Kültür projelerin dayandığı temel nokta olup projelerde, bölgesel ve yerel kültürler konu edinilir ve projeler zaman zaman bir temayla süslenir. Olimpiyat bir spor müsabakasıdır. Ancak temelinde Yunan Kültürü'nün izlerini taşır. Kültür odaklı projelerin son yıllardaki en önemli örneği Avrupa Kültür Başkenti projeleridir.

Bu bölümde, küresel kentlerde kentlerin pazarlanmasında üst ölçekli projelerin rolü, üst ölçekli projelerin tarihsel kökenleri incelenecek ve kültür ile bağlantısı kurulacaktır. Kentsel ve kültürel miras korunması ve üst ölçekli projelerin tarihi alanlara nasıl etkilediği incelenecek, bu bağlamda dünyadaki Avrupa Kültür Başkentliği örnekleri irdelenecektir.

2.1. ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER

Proje, çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda hedefleri olan ve tanımlanmış bir süre içerisinde yapılan, birbirleriyle ilişkili faaliyetler sistemidir (Ada, 1987). Projeler genel olarak, orta ve uzun vadede başarıyı hedeflerken, belirli bir zamanda kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını amaçlar.

Projeler genel olarak bir ihtiyaçtan doğmakta ve bu ihtiyacı karşılamayı hedeflemektedir. Problemler hedeflere, hedefler yapılan faaliyetlere dönüştürülür. Projenin özellikleri arasında projeyi üstlenen taraflar, hedef alanları ve koşullar ön plana çıkmaktadır. Genel olarak bu özellikler şu şekilde açıklanabilir;

- İlgili tarafların net bir şekilde belirlenmiş olması: İlgili tarafların; projenin içinde bulunduğu çevrenin, ürünün/hizmetin sunulduğu kitlenin, projede görev alanların, finansman kuruluşların, çevresel koşulların ve proje mekânının belirli olması.
- Belirli bir zaman diliminde gerçekleşmesi,
- Belirli kaynakları tüketmesi ve sonucunda belirli çıktıları sağlaması
- Özgün ve tek olması.
- Hedeflere ulaşmak için yapılması gerekli her faaliyet ve bu faaliyetlerin nasıl bir sıralama ile gerçekleştirileceğinin ayrıntıları belirlenmiş olması.
- Sürdürülebilirliğin nasıl sağlanacağı açıklanmış olması.
- Varsayımları net ve kabul edilebilir olmasıdır.⁶

Her projenin kendi özelliklerine göre plan, program ve fizibilite çalışmaları yapılmaktadır. Büyük ölçekli projeler ise, yapıldığı ve uygulandığı alanlara göre etki çapı büyük olan projelerdir. Özel ve Kamu Kurumları dâhil olmak üzere çeşitli büyük projeler yapılmakta ve uygulanmaktadır. Bunlar;

- Ticari ve Kamu Yatırım Projeleri
- Yeni Mamul Geliştirme Projeleri
- Araştırma ve Geliştirme Projeleri
- İnşaat ve Diğer Yatırım Projeleri
- Bilgi Sistemleri Geliştirme Projeleri

⁶ karaman.meb.gov.tr/abdosyalari, Şubat 2008

- Yönetim Projeleri
- Bakım ve Onarım Projeleri'dir (Ada, 1987). olarak tanımlanmıştır.

Kentsel projeler, bu gruplamaya göre birden çok sınıfa dâhil olma özelliğine sahiptir. Projenin yapıldığı alan çok büyük bir kent alanından sokak ölçeğine kadar küçülebilen bir alan olabilir. Kentsel projelerin yapımını ve yürütücülüğünü genel olarak yerel yönetimler üstlenirken; bir kamu kurumu, özel kuruluşlar ve birlikeliklerden (sivil toplum örgütleri, üniversiteler, girişimci dernekler, gönüllü kişiler..vs) oluşan topluluklar da bu işi üstlenebilir. Castells kentsel projeleri, üç kategoride ele almaktadır (Castells 1997,aktaran Erden, 2003).

Büyük Ölçekli projeler: Bu projeler, küreselleşme etkileriyle stratejik planlama yaklaşımı içinde ortaya çıkmışlardır. Çoğunlukla, kentlerin etki alanındaki bölgelerde yer alırlar. Bu tür projelerde aşağıdaki 3 şart aranmaktadır.

- Projenin senaryosunun geleceğe yönelik sosyal, ekonomik ve kültürel hedeflerle ilişkili olması gerekir
- Projenin kentin diğer bölgelerindeki projelerle ve dinamiklerle uyumlu olması gerekir.
- Projenin çevresine güçlendirici ve itici bir güç vermesi gerekir.

Orta ölçekli kentsel projeler; mevcut kent içinde yer alır. Bu tip projeler genellikle, merkezin yenilendiği, yeni kentsel merkezlerin ve gelişme akslarının olduğu kentler ortaya çıkarır.

Bu tip projeler mevcut kentin fiziksel kalitesini artırıcı, yeni dönüşümler sağlayabilecek projelerdir. Orta ölçekli projelerin stratejik değerini artıran parametreler şunlardır:

- Projeler, diğer projelerle ulaşılabilirlik, yatırımlarla ilgili kamusal kararlar, trafik üzerindeki etkileri veya çevresel etkileri vb. açısından uyumlu olmalıdır.
- Projenin hem fiziksel açıdan hem de kent imajı, servisler ve donatılar vb. açısından yüksek kaliteyi sağlaması gereklidir.
- Projenin ilgili olduğu kurumlara katalizör etki yapabilecek türde olmalıdır.

Küçük ölçekli projeler; kentsel gelişme için kullanılan projelerdir. Bu tür projelerin özellikleri şunlardır:

- Kullanımlardaki çeşitlilik ve çevresel kaliteyi bütünleştirir niteliktedir.
- Mevcut dinamikleri ve potansiyelleri güçlendiren, kentin gelişimindeki olumsuzlukları, zorlukları ve eksiklikleri cevaplamaya yöneliktir.
- Kendi sahip oldukları özelliklerle kentin alanlarının değerini artırır.

Küçük ölçekli projelerde, ulaşılabilirliği kolay ve kent içinde ayırt edici özgün bir kimliği olan alanları seçilir. Örnek olarak; oteller, alışveriş merkezleri, eğlence alanları, iş merkezleri gibi özellikle tarihi binalara verilen yeni fonksiyonlar yoluyla gerçekleştirilir (Erden, 2003). Bu tip projeler, kentsel problemlere çözüm odaklı bir yaklaşım getirmektedir. Kentin kendi potansiyelleri göz önünde bulundurularak problemlere cevap aranır.

Üst ölçekli projeler, kentlerin hemen hemen her bölgesinin, her kesiminin etkilenmesi öngörülen ve kentlerin geleceği için yapılan büyük projelerdir. Bunlar kent planları olabileceği gibi, ülkesel, bölgesel ve metropoliten alanı etkileyen projeler, çevresel koşulları içine alan planlar olabilmektedir. Üst ölçekli projelerin en önemli özelliği sürdürülebilir olması, kentin diğer projeleri ve vizyonu ile entegre olması, diğer dinamiklere katalizör etki yaratmasıdır.

Bu noktada planlar ve projelerin arasındaki uyum konusu dikkat çekmektedir. Birbirleriyle entegre olmuş plan ve projeler başarı kriterinin en önemli ölçüsüdür. Bu noktada projelerden;

- Projenin kentsel bölge ilişkisinin sorulmasını beklemektedir.
- Projenin kent vizyonu ve perspektif ilişkisini/ilişkilmesini istemektedir
- Projenin çevresel kalite ve sosyal eşitlik yaratma çabasını beklemektedir.
- Projenin tesadüflüğü reddetmesi emprovizasyonuna yer vermemesini istemektedir
- Projenin uzun erimli plan bütünü ilişkisini sorgulanmasını istemektedir
- Projenin kentsel senaryoyu tetiklemesini istemektedir (Konuk, 2003). Plan ve projenin uyum sağlaması projelerin daha içselleştirilmesine neden olmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte plan ve proje arasındaki ilişki üzerinde sorgulamalar artmış ve yeni ilişki modelleri ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme süreci sonrasında kentler, dünya kentleri arasında ortaya yarışabilirlik potansiyellerinin arttırabilmek için çeşitli projelere ev sahipliği yapmak istemişlerdir. Üst ölçekli büyük projelerin kentlerde olmasının, ekonomik anlamda kentleri kalkındırabilecek, toplumsal bir takım sorunları çözebilecek olacağı düşünülmüştür. Nitekim potansiyeller doğru, kaynaklar yerinde kullanıldığı zaman üst ölçekli projelerin kentlere çekilmesi ve uygulanması kentlerde oldukça olumlu etkiler

bırakmıştır. Kentler, kendileri için en kolay biçimde ve kısıtlı zaman dilimleri içerisinde uygulanabilecek projeleri tercih etmişlerdir. Bunların en önemlileri; Avrupa Kültür Başkentliği projesi, Olimpiyat Projesi, Expo Dünya Fuarı Projesi, Karnaval ve Festival projeleri, G8 ve bunun gibi uluslararası toplantılar, Dünya Futbol ve Şampiyonlar Ligi Kupaları'dır. Bu projelerin hangi ülkelerde, hangi zaman diliminde gerçekleştirildikleri ve yer aldıkları kentler üzerindeki etkileri bu bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

2.1.1. Olimpiyatlar

Olimpiyatlar, antik Yunan Mitolojisinde şenlik ve gösteriler olarak ortaya çıkan ve günümüzde spor müsabakaları olarak devam etmektedir. Ana konusu spor olan bu organizasyon 4 senede bir düzenlenmektedir

M.Ö. 776 yılınca Isparta Kralı Likorgos'un tavsiyesi üzerine, Elid Hükümdarı İphitos tarafından, tanrılar tanrısı Zeus'un kutsal adına Mora yarımadasının batı sahillerindeki Elide kentinin kutsal bölgesi Oлимп'te dinsel bir anlam taşıyan büyük şenlikler düzenlenmiştir (Atabeyoğlu, 1984 aktaran Yılmaz, 1999, 20). 19. yy.'a kadar devam eden bu tören, 1896 yılından itibaren Modern Dönem Olimpiyatları olarak yapılmaya devam etmiştir. Olimpiyat oyunları yaz ve kış olimpiyatları olmak üzere ikiye ayrılır. Yaz olimpiyatları 1896'dan bu yana Dünya Savaşları dışında her 4 yılda bir yapılmıştır. Kış oyunları ise 1924 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır.

Olimpiyat Oyunları'nı organize etmek amacıyla 1896 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) kurulmuştur. Komitenin merkezi İsviçre'nin Lozan kentindedir. Komite'nin ilk kabul ettiği ilkeler arasında Olimpiyatların tüm dünyaya açık olduğu ve her olimpiyatın başka bir ülkede yapılması ilkeleri yer almıştır. İlk oyunlar aynı sene Atina'da yapılmış, ikinci oyun ise Paris'te düzenlenmiştir. Olimpiyat oyunları düzenlendiği ilk yıldan itibaren çok fazla kişiye hitap etmiş ve katılımcılar her oyunda artarak çoğalmıştır. 2002 yılına gelindiğinde Sidney'de 200'ü aşkın ülkeden oyunlara katılım olmuştur. Bu şekilde oyunlar dünyanın en büyük katılımcı ve medya olaylarından biri durumuna gelmiştir.

5 kıtayı temsil eden, ilk kez 1920 Olimpiyatlarında kullanılan Olimpiyat Bayrağı'nda mavi daire Avrupa'yı, sarı Asya'yı, siyah Afrika'yı, kırmızı Amerika'yı, yeşil de Avustralya'yı temsil eder. Bu beş kıtanın üzerinde bir tek güneş parladığı kabul edilmiş, Güneş ışınlarından yararlanılarak bir büyüteçle yakılan olimpiyat meşalesi de oyunlar devam ettiği sürece söndürülmemektedir.

Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapacak kentler, Olimpiyat Komitesi tarafından Olimpiyat Tüzüğü'ne göre seçilir. (Olimpiyat Tüzüğü) 1999 yılının aralık ayından itibaren bu seçim iki aşamalı olmuştur. İlk aşamada olimpiyat kenti olarak başvuran şehirlerin, organizasyona nasıl ev sahipliği yapacağı Olimpiyat Komitesi tarafından incelenir. İkinci aşamada ise, organizasyonun yönetim organlarıncı takvimlendirilmesi aşamasıdır ve olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapabilecek en uygun şehir seçilir⁷. Olimpiyat oyunlarının yapıldığı yıl ve oyunlara ev sahibi ülkeler aşağıdaki gibidir;

Tablo 2.1. Olimpiyat Kış Oyunlarına Ev Sahipliği Yapan Ülkeler⁸

Olimpiyat Kış Oyunları			
Yıl	Oyunlar	Şehir	Ülke
1896	I. Olimpiyat Oyunları	Atina (1)	Yunanistan (1)
1900	II. Olimpiyat Oyunları	Paris (1)	Fransa (1)
1904	III. Olimpiyat Oyunları	St. Louis (1)	Amerika Birleşik Devletleri (1)
1906	Ara Oyunlar	Atina	Yunanistan
1908	IV. Olimpiyat Oyunları	Londra (1)	Birleşik Krallık (1)
1912	V. Olimpiyat Oyunları	Stokholm (1)	İsveç (1)
1916	VI. Olimpiyat Oyunları	Berlin	Almanya (yapılmadı)
1920	VII. Olimpiyat Oyunları	Antwerp (1)	Belçika (1)
1924	VIII. Olimpiyat Oyunları	Paris (2)	Fransa (2)
1928	IX. Olimpiyat Oyunları	Amsterdam (1)	Hollanda (1)
1932	X. Olimpiyat Oyunları	Los Angeles (1)	Amerika Birleşik Devletleri(2)
1936	XI. Olimpiyat Oyunları	Berlin (1)	Almanya (1)
1940	XII. Olimpiyat Oyunları	Helsinki	Finlandiya (yapılmadı)
1944	XIII. Olimpiyat Oyunları	Londra	Birleşik Krallık (yapılmadı)
1948	XIV. Olimpiyat Oyunları	Londra (2)	Birleşik Krallık (2)
1952	XV. Olimpiyat Oyunları	Helsinki (1)	Finlandiya (1)
1956	XVI. Olimpiyat Oyunları	Melbourne (1)	Avustralya (1)
1960	XVII. Olimpiyat Oyunları	Roma (1)	İtalyaİtalya (1)
1964	XVIII. Olimpiyat Oyunları	Tokyo (1)	Japonya (1)
1968	XIX. Olimpiyat Oyunları	Meksiko (1)	Meksika (1)
1972	XX. Olimpiyat Oyunları	Münih (1)	Almanya (2)
1976	XXI. Olimpiyat Oyunları	Montreal (1)	KanadaKanada (1)
1980	XXII. Olimpiyat Oyunları	Moskova (1)	Sovyetler Birliği (1)
1984	XXIII. Olimpiyat Oyunları	Los Angeles (2)	Amerika Birleşik Devletleri (3)
1988	XXIV. Olimpiyat Oyunları	Seul (1)	Güney Kore (1)
1992	XXV. Olimpiyat Oyunları	Barselona (1)	İspanya (1)
1996	XXVI. Olimpiyat Oyunları	Atlanta (1)	Amerika Birleşik Devletleri (4)
2000	XXVII. Olimpiyat Oyunları	Sidney (1)	Avustralya (2)
2004	XXVIII. Olimpiyat Oyunları	Atina (2)	Yunanistan (2)
2008	XXIX. Olimpiyat Oyunları	Pekin (1)	Çin (1)
2012	XXX. Olimpiyat Oyunları	Londra (3)	Birleşik Krallık (3)

⁷ www.olympic.org, Şubat 2008

⁸ www.olympic.org verilerinden üretilmiştir, Şubat 2008

1980'li yılların ikinci yarısından itibaren olimpiyat oyunları, yapıldığı kentin özellikli alanlarında yeni projelerin üretilmesine neden olmuştur. Barselona olimpiyatlarında liman alanı, Atina olimpiyatlarında kent merkezi, olimpiyat projesine ev sahipliği yapmadan önce tasarlanmış ve hazırlanmıştır. Barselona ve Sidney'de bu alanlar, oyunların bitmesine rağmen "olimpiyat alanı" olarak anılmaya devam etmiştir. Kente, ekonomik etkinin yanı sıra sürdürülebilir turizm anlamında olumlu etkide bulunan oyunlar, kentlerin kendilerini pazarlaması için de fırsat niteliğindedir.

2.1.2. Fuarlar

Fuarlar, uluslararası ticareti geliştirmek amacıyla belli bir süre için kurulan pazarlar olarak ortaya çıkmıştır. Alıcı ve satıcıların bir araya gelerek iş anlaşmaları yaptıkları bu pazarlar genellikle düzenli aralıklarla, her yıl aynı tarihte birkaç haftalığına kurulmaktadır. Bu sergiler tek bir iş koluna ya da belirli bir iş kolunun tek bir dalını konu alabileceği gibi her tür ürünü ve hizmeti de kapsayabilmektedir. Uluslararası ticarete büyük önemi olan fuarlar, 21. yy'ın küresel kentlerinde daha da önemli hale gelmiştir.

1851 yılında ilk olarak Londra'da yapılan dünya fuarlarının amacı öncelikle ticari olmuştur. Ticaret anlamı taşıyan fuarlar, dünya insanların her gün deneyimlerle yeni keşiflere çıkarmayı amaçlamaktadır. Başka kültürlerle kaynaşmak, yeni bilimsel buluşları paylaşmak ve yeni kazançlar edinmek ve yeni katılımlar sağlamak, ilk ticari fuarların hedefleri arasında sayılabilir. Zamanın değişmesiyle, dünya fuarlarının anlamı zamana göre değişmeye başlamıştır. Yeni dönemin getirdiği idealler, düşünceler, umutlar ticaretin ihtiyaçlarını da değiştirmiştir. O güne ait özgün temalar doğrultusunda yapılan fuarlar, sadece ticaret ve ilgili kişilere değil, tüm dünya halkına açık pazarlar haline gelmiştir.

Expo Museum Grubu, Dünya fuarlarının Olimpiyatlar ve Birleşik Milletler ile ilişkili bir organizasyon olduğunu, ancak dünya fuarı bunların arasında katılımcıların her gün kendi kendine deneyim edinebildikleri bir aktivite olduğunu dile getirmişlerdir. İnternet ve televizyon dünyasının bu kadar yaygın olmasına rağmen, dünya fuarları zamanın değişimlerine göre kendini geliştirdiğini, her zaman, o güne ait yeni nefesler olup, yeni yollar üzerinde bilgi verdiğini ve yeni düşünce yolları açtığını dile getirirler⁹.

⁹<http://expomuseum.com/history/>, Şubat 2008

EXPO'lar birer ticari fuar olmaktan öte eğitsel amaçlı bir tema ve kültür etkinliği olarak anılır. Söz konusu tema ve kültür etkinlikleri; teknoloji, yenilik ve doğaya uyum gibi evrensel konuları hedef alarak tüm dünya ülkelerinin kültürel mirasları ile geleceğe yönelik beklentilerini harmanlamaya yöneliktir (Güngörürler, Öktem, 2008). Aşağıda ki tabloda fuarların yapıldığı seneler ve ev sahibi ülkeler gösterilmiştir;

Tablo 2.2. Yıllara göre Expo Sergileri'ne Ev sahipliği Yapan Ülkeler, Açılış Kapanış Tarihleri ve Katılımcı Ülkeler¹⁰

Expo Sergileri			
Yıl	Şehir/Ülke	Açılış/Kapanış Tarihleri	Katılımcı Ülkeler
1851	Londra, İngiltere	1 Mayıs-11Ekim	28
1853	New York, Amerika		
	Dublin, İrlanda		
1855	Paris, Fransa	15 Mayıs-15 Kasım	34
1862	Londra, İngiltere		
1867	Paris, Fransa	1 Nisan-31 Ekim	42
1873	Viyana, Avusturya	1 Mayıs-1 Kasım	
1874	Dublin, İrlanda		
1876	Philadelphia, Amerika	10 Mayıs-10 Kasım	35
1878	Paris, Fransa	5 Mayıs-10 Kasım	36
1884	New Orleans, Amerika		
1885	Anvers, Belçika		
1886	Londra, İngiltere		
	Melbourne, Avustralya		
1888	Glasgow, İskoçya		
1889	Paris, Fransa	6 Mayıs-31 Ekim	
1893	Chicago, Amerika	1 Mayıs-31 Ekim	50
1894	San Francisco, Amerika		
1895	Atlanta, Amerika		
1897	Brüksel, Belçika		
1900	Paris, Fransa	15 Nisan-12 Kasım	58
1901	Buffalo, Amerika	1 Mayıs- 2 Kasım	
1904	Saint Louis, Amerika	30 Nisan-1 Aralık	
1905	Liyej, Belçika		
1906	Milano, İtalya		
1907	Dublin, İrlanda		
	Hampton Roads, Amerika		
1909	Seattle, Amerika		
1910	Brüksel, Belçika	23 Nisan-7Kasım	
1911	Torino,İtalya		
1913	Ghent, Belçika		
1915	San Francisco, Amerika	20 Mart-4 Aralık	24
	San Diego, Amerika		
1916			
1922	Rio de Janiero, Brezilya		

¹⁰ <http://expomuseum.com> verilerinden üretilmiştir, Şubat 2008

1923			
1924	Wembley, İngiltere		
1925	Paris, Fransa		
1926	Philadelphia, Amerika		
1929	Barselona, İspanya		
1930	Sevilya, İspanya		
	Anvers, Belçika		
	Liyej, Belçika		
1931	Paris, Fransa		
1933	Chicago, Amerika	27 Mayıs-12 Kasım	21
1934			
1935	Brüksel, Belçika		
1937	Paris, Fransa	25 Mayıs-25 Kasım	44
1939	New York, Amerika	30 Nisan-31 Ekim	
1940	San Francisco, Amerika	11 Mayıs-27 Ekim	33
1958	Brüksel, Belçika		
1962	Seattle, Amerika	21 Nisan-21 Ekim	24
1964	New York, Amerika	22 Nisan-18 Ekim	24
1965	New York, Amerika	21 Nisan-17 Ekim	24
1967	Montreal, Kanada		
1968	San Antonio, Amerika		
1970	Osaka, Japonya	15 Mart-13 Eylül	
1974	Spokane, Amerika	4 Mayıs-3 Kasım	
1975	Okinawa, Japonya		
1982	Knoxville, Amerika	1 Mayıs-31 Ekim	22
1984	New Orleans, Amerika	12 Mayıs-11 Kasım	26
1985	Tsukuba, Japonya	17 Mart-16 Ekim	111
1986	Vancouver, Kanada	2 Mayıs-13 Ekim	54
1988	Brisbane, Avustralya	30 Nisan-30 Ekim	37
1992	Sevilya, İspanya	20 Nisan-12 Ekim	108
1992	Cenova, İtalya	Mayıs-Ağustos	
1993	Taejon, Güney Kore	7 Ağustos-7 Kasım	
1998	Lizbon, Portekiz	22 Mayıs-30 Eylül	115
2000	Hanover, Almanya	1 Haziran-31 Ekim	187
2005	Aichi Prefecture, Japonya	25 Mart-25 Eylül	
2008	Zaragoza, İspanya	14 Haziran-14 Eylül	83
2010	Shanghai, Çin		
2012	Yeosu, Kore	12 Mayıs-12 Ağustos	
2015	Milano, İtalya	1 Mayıs-31 Ekim	

Expo fuarlarında yukarıdaki tablo verilerine göre en çok katılımcı 2000 Hanover Expo'sunda olmuştur. 187 katılımcı ülkeyle yapılan Almanya Exposu'nu, 1998 Lizbon Expo'su 115 katılımcı ülke ile takip etmektedir. Tsukuba-Japonya ve Sevilya-İspanya örnekleri de 1980'li yılların ikinci yarısında bu tip organizasyonların eskiye oranla daha fazla ilgi çektiklerinin kanıtlayıcısı olmuştur.

20.yy.'ın ikinci yarısında Expo Sergilerinin hedef kitlelerini büyütme hedefiyle, sergilere çeşitli temalar verilmeye başlanmıştır. Böylelikle Expo sergilerinin etkisinin büyütülmesi istenmiş, ürün odaklı ticarete ek olarak kentlerinde pazarlanma stratejileri geliştirilmiştir. Bir temaya sahip fuarlar daha fazla katılımcı, daha fazla

yerli-yabancı turist çekerken, temayla birlikte kent sesini daha fazla duyurur olmuştur. Örneğin 1962 Seattle Expo'sunun teması "İnsanoğlu ve Uzayçağı", 1984 New Orleans Expo'sunun teması "Nehirlerin Dünyası: Su ve Hayat Kaynağı", 2000 Hanover Expo'sunun teması "İnsan, Doğa ve Teknoloji" konuludur. Temalar, kentleri etkileyen ve o temayla ilgili yan projeler üretmesine, temalarda dile getirilen bazı konulara kent mekânında vurgu yapılmasına yol açmaktadır.

2.1.3. Avrupa Kültür Başkentliği

Avrupa Kültür Başkenti fikri ilk kez 1985 yılında dönemin Yunanistan Kültür Bakanı Melina Mercouri tarafından ortaya atılmıştır. Bu tarihten itibaren her yıl bir Avrupa Ülkesinin bir şehri Kültür Başkenti olmuştur. 1985'ten itibaren Atina, Floransa, Amsterdam, Paris, Lüksemburg gibi kentler Avrupa Kültür Başkenti unvanını almışlardır. Avrupa Kültür Başkenti olan şehirler bir sene boyunca çeşitli aktiviteler ile birlikte kentlerin yerel özgünlüklerini ortaya koymakta, kültür ve sanat etkinlikleri sergilemekte, yeni şehircilik ve mimari projeler üreterek kentlerini yeniden gözden geçirebilme fırsatı bulmaktadır.

Her sene farklı temalarla yapılan Avrupa Kültür Başkenti projesinin temel amacı kentin hemen hemen her kesiminin içinde olduğu sosyal ve kültürel aktivitelerle kentin, uluslararası anlamda farklı kültürlerin buluşmasıdır. Bu sayede kentler için oldukça önemli fırsatlar taşır. Kentlerin bir takım temel sorunlarına çözüm odaklı yaklaşımlarla avantaj hakline dönüştürülmektedir. Günümüzde Avrupa Kültür Başkentliği projesine ev sahipliği yapmak ta ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan önemli olduğundan kentler bu büyük projeyi çekebilmek adına yarışma içerisindedirler.

Aşağıda senelere göre Avrupa Kültür Başkentliği'ne ev sahipliği yapan ülkeler verilmiştir.

- 1985 Atina –Yunanistan
- 1986 Floransa –İtalya
- 1987 Amsterdam –Hollanda
- 1988 Berlin –Almanya
- 1989 Paris -Fransa1990
- Glasgow –İskoçya
- 1991 Dublin –İrlanda

- 1992 Madrid –İspanya
- 1993 Anvers –Belçika
- 1994 Lizbon –Portekiz
- 1995 Lüksemburg
- 1996 Kopenhag –Danimarka
- 1997 Selanik –Yunanistan
- 1998 Stockholm –İsveç
- 1999 Weimar –Almanya
- 2000 Avignon -Fransa, Bergen -Norveç, Bologna -İtalya, Brüksel -Belçika, Helsinki -Finlandiya, Krakov -Polonya, Reykjavik -İzlanda, Prag -Çek Cumhuriyeti, Santiago de Compostela –İspanya
- 2001 Porto -Portekiz, Rotterdam –Holanda
- 2002 Bruges –Belçika
- 2003 Salamanca -İspanya, Graz –Avusturya
- 2004 Genova -İtalya, Lille –Fransa
- 2005 Cork –İrlanda
- 2006 Patras –Yunanistan
- 2007 Lüksemburg, Sibiu –Romanya başkent olmuştur. 2008 yılından itibaren şu şehirler Kültür Başkenti olacaklardır¹¹
- 2008 Liverpool -İngiltere, Stavanger –Norveç
- 2009 Linz –Avusturya
- 2010 Essen -Almanya, Peç -Macaristan, İstanbul –Türkiye
- 2011 Turku -Finlandiya, Tallinn –Estonya
- 2012 Guimarães -Portekiz, Slovenya
- 2013 Fransa, Slovakya
- 2014 İsveç, Latvia

¹¹ www.istanbul2010.org, Ağustos 2007

- 2015 Belçika, Çek Cumhuriyeti
- 2016 İspanya, Polonya
- 2017 Danimarka, Kıbrıs
- 2018 Hollanda, Malta
- 2019 İtalya

2.1.4. Dünya Kupası ve Avrupa Şampiyonlar Ligi Organizasyonları

Dünya Kupası, Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA)'nin Dünya'da 4 senede bir düzenlenen futbol organizasyonudur. 1863 yılında İngiltere'de oynanmaya başlayan futbol oyunu, İngiltere'de Futbol Birliği'nin kurulmasıyla ilk kurumsal yapıya kavuşmuştur. FIFA ise 1904 yılında Paris'te kurulmuştur. İlk Dünya Kupası organizasyonu 1930 yılında yapılmaya başlanmış, 1942 ve 1946 yılında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yapılamamıştır. Dünya Kupası'na Dünya üzerindeki 200 milli takım Dünya Kupası'na gitmek için 2 sene boyunca mücadele vermektedir. Her Dünya Kupası organizasyonu için bir ülke ev sahipliği yapmaktadır. FIFA Komitesi, 2000 yılında Dünya Kupası turnuvalarının altı kıtanın konfederasyonlarının dönüşümlü olarak ev sahipliği yapması kararı almış ancak bu karardan 2008 yılında vazgeçmiştir. Bundan böyle, tüm dünyadan tekliflerin alınması ve değerlendirilmesi beklenmektedir¹².

Avrupa Şampiyonlar Ligi ise UEFA (Avrupa Futbol Birliği Topluluğu) tarafından düzenlenen Avrupa'nın en büyük futbol organizasyonudur. 4 senede bir yapılan organizasyon, her oyun döneminde farklı bir ülkede gerçekleşmektedir. UEFA'nın organize ettiği oyunlar klüp bazında, milli düzeyde ve genç amaörleri kapsayan organizasyonlar olarak ayrılmaktadır.¹³

¹² <http://www.bbc.co.uk/turkish/>, Şubat 2008

¹³ <http://www.uefa.com>, Haziran 2008

Tablo 2.3.Yıllara Göre Dünya Kupası ve Avrupa Şampiyonlar Ligi'ne Ev Sahipliği Yapan Ülkeler¹⁴

Dünya Kupası	
Yıl	Evsahibi
1930	Uruguay
1934	İtalya
1938	Fransa
1950	Brezilya
1954	İsviçre
1958	İsveç
1962	Şili
1966	İngiltere
1970	Meksika
1974	Almanya
1978	Arjantin
1982	İspanya
1986	Meksika
1990	İtalya
1994	ABD
1998	Fransa
2002	Güney Kore-Japonya
2006	Almanya
2010	Güney Afrika
2014	Brezilya

Avrupa Şampiyonlar Ligi	
Yıl	Ev Sahibi
1960	Fransa
1964	İspanya
1968	İtalya
1972	Belçika
1976	Yugoslavya
1980	İtalya (2)
1984	Fransa (2)
1988	Almanya
1992	İsveç
1996	İngiltere
2000	Belçika (2) ve Hollanda
2004	Portekiz

Dünya kupası ve Avrupa Şampiyonlar Ligi organizasyonları, diğer projelere göre daha farklı yer seçimi kararlarını içermektedir. Bu organizasyonun getirdiği etkiler de, kentlerin belirli alanlarının oyun dönemleri yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Büyük

¹⁴ www.fifa.com ve www.uefa.com verilerinden üretilmiştir, Mart 2008

izleyici grupları, kentler arasındaki dinamik geçişler, organizasyonun yapıldığı kente “pulsar” effect etkisi yaratmaktadır.

2.2. ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER AVRUPA ÖRNEKLERİ

Avrupa ülkelerinden İtalya, Atina ve Lizbon ev sahipliği yapmış oldukları projelerle birlikte kentlerinde büyük projeler uygulamışlardır. Kentin çehresini değiştiren bu projelerin en önemlileri kentin imajını değiştiren restorasyon çalışmaları olarak değerlendirilebilir. Örnekler, tarih sıralamasına göre incelenmiştir.

2.2.1.Cenova/İtalya Expo 1992

Cenova İtalya'nın kuzeyinde bulunan, nüfusu 620.000 kişilik eski bir endüstri kentidir. 1990 yılına kadar kentteki bir takım problemler ile karşı karşıya olan kent büyük kentsel projeler ve önemli kentsel kararlar ile başka bir kimliğe bürünmüştür. Cenova artık endüstri kenti kimliğinden turizm kentine doğru kaymıştır.

Şekil 2.1. Cenova'nın Konumu¹⁵

¹⁵ www.pickatrail.com/.../italy/map/genova.gif. Mayıs 2008

Kentte yapısal değişikliğe yol açan iki önemli üst ölçekli projeler yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi 1992 yılında yapılan Expo projesi ve diğeri 2004 yılında Avrupa Kültür Başkenti olma projeleridir. 1992 Dünya Fuarının öncesinde, kentte bazı bölgeler kentsel çürüme ile karşı karşıya kalmıştır. II. Dünya Savaşı Öncesi ve sonrası İtalya'da önemli bir endüstri kenti olan Genova, büyük şirketlerin karargâhı, gemi ve çelik inşaatının merkezi iken 1960 ve 1970'li yıllarda kentsel ekonomi parçalanmaya başlamış, ticari şirketlerin bir kısmı Roma'ya taşınmış ve kent ekonomisi durgunlaşmıştır (Bisio, Bobbio, 2002).

Deniz ulaşımındaki liman işlevinin hafiflemesi, altyapı ve donanım yetersizlikleri, yarışabilirlik özelliğinin azalması, çağdışı işlevlerin kentte çok fazla olması ve yüksek maliyetler tutması kente olumsuz etkilerde bulunmuştur. 1980'li yıllarda ise nüfus azalmış, iş alanları etkinliklerini kaybetmeye başlamışlardır. 80'li yılların sonlarına doğru Liman Yönetimi'nin çalışma sisteminin yeniden biçimlenmesi, Akdeniz'deki önemini yavaş yavaş geri kazanmaya başlamıştır. Ticari ve endüstri iş alanları tekrar gelişmeye başlamış ve büyük şirketler canlanmaya başlamıştır (Bisio, Bobbio, 2002). Genova bu değişimle birlikte 1992 Expo'sunu kente çekmeyi başarmış ve aynı yıl İspanya'nın Sevilla kentiyile Expo'ya ev sahipliği yapmıştır.

1992 Fuar'ı uluslararası anlamda kentin imajını arttırmak için olumlu bir araç olarak görülmüştür. Genova, artık endüstri kenti imajından turistleri çeken bir kent imajına bürünmeye başlamıştır. 1882 yılında yaşanan fuardan farklı olarak bu fuar, kente yeni kamusal mekânlar ve olanaklar yaratmak, kentsel yenileme için bir canlanma sağlamıştır¹⁶.

Kentin çürümeye yüz tutması, bir fırsat arayışını getirmiştir. Kültürel miras göz önünde tutularak şu kararlara varılmıştır;

- Büyük restorasyon programı ve yeniden canlandırma projeleri hazırlanması,
- Kentsel kaliteyi geliştirme, iş ve yaşam alanlarında daha canlı ve etkili alanların sağlanması,
- Avrupa ağına uymak, sanat şehirleri ve turizm geliştirici olmak gibi hedefler belirlenmiş ve Expo 1992'ye gerekli atılımlar yapılmaya başlanmıştır.

Expo 1992 için birbirinden farklı senaryolar, temalar ve alanlar hazırlanmıştır. Deniz Arenası, Festival Meydanı, Yüzme Havuzu-Tiyatro Alanı (Gün içinde havuz olarak

¹⁶ www.portoantico.it, Mart 2008

kullanılan, gösteri olduğunda Tiyatro Sahnesine dönüştürülebilen bir alan), Porta Sibera alanı her türlü etkinliğin yapıldığı alan bu alanlardan bir kaçıdır¹⁷.

Resim 2.1.Cenova Liman Alanı

Expo 1992, kentsel yeniden gelişme için hem başlangıç yılı itibariyle hem de yapısıyla çok önemli bir organizasyon olmuştur. Kentte yerel yönetimler (bölge, üst bölge yönetimi), Liman Yönetimi, Ticaret Odası, Yaratıcı Ajans organizasyonu üstlenmiştir.

Resim 2.2.Piscina Teatro Alanının İnşaat Öncesi ve Sonrası Görüntüsü¹⁸

Renzo Piano'nun eski limanı dönüştürme projesinin temel amacı, denizi tekrar Cenova'ya kazandırmak söylemi ile geliştirilmiştir. Bu bölgenin kente geri

¹⁷ http://www.globeholidays.net/Europe/Italy/Liguria/Genova/Genova_Expo1.htm, Mart 2008

¹⁸ http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?sezione=visita&idpage=piscinateatro_eng,
http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?idpage=storia_eng&sezione=chiamo Mart 2008

kazandırılacağı düşünülmüş ve hedef limanı, gün içinde kullanılabilen sürekli canlı ve aktif bir alan haline getirmektedir¹⁹.

Resim 2.3. Cenova Expo Alanı (Güngörürler, Öktem, 2008)

Renzo Piano'nun yaptığı projede, ilk olarak, orta çağ ürünü olan Molo (The Whorf)'un rehabilitasyon projesi ile başlanmıştır. Proje hiç tamamlanamamış, ancak yeni araçlar ortaya konarak ilerlemesi sağlanmıştır. 17 yy. antrepo alanlarından elde edilen Expo alanı, Eski Liman'ın iç kısmında 13 ha lık bir alandır. . Akvaryum, uzun fabrika ve iş alanı aksı bu alanda yer almaktadır. 370 metreye uzanan depolar, çoklu holler, 1800 koltuklu kongre salonu Expo alanı dahilindedir (Bisio, Bobbio, 2002).

Resim 2.4.Cenova Liman Alanı Kamusal Alanlar²⁰

Eski kent merkezini rehabilite etmek, fuarın ana hedeflerinden biri olmuştur. Kentte turist sayısının artışı piyasaları canlandırmış, 1994 yılında Ticaret Odası Eski Liman'da yeni kullanımlar bulmak için bir birliktelik kurmasını sağlamıştır. Bu birliğin

¹⁹http://www.corriere.it/cronache/08_aprile_06/piano_sull_expo_sto_con_celentano_9f518194-03ad-11dd-bca3-00144f486ba6.shtml, Mart 2008

²⁰ http://www.globeholidays.net/Europe/Italy/Liguria/Genova/Genova_Expo1.htm, Mart 2008

yardımıyla, eski antrepoları kiraya vererek o bölgede canlılık sağlamayı amaçlamıştır. Eski Liman böylece, önemli, temiz ve muntazam bir alan haline gelmiştir (Bisio, Bobbio, 2002).

Porto Antico olarak anılan eski liman bölgesi 130.000 m²'lik bir alan olup, Cenova'nın öncelikle Expo 1992 için dönüştürdüğü, daha sonraları ise Avrupa Kültür Başkenti 2004 projesiyle evelden kalan eksiklerini tamamladığı bölgedir. Bugün turizmin kalbi olarak anılan bölgede, kültürel aktiviteler, konferans alanları, yeni iş merkezleri ve yönetim merkezleri yer almaktadır²¹.

Her yıl ortalama 1.250.000 kişi tarafından ziyaret edilen Akvaryum ve yine her yıl ortalama 350.000 ziyaretçinin katıldığı boat show gibi önemli etkinliklerinde yapıldığı Cenova'nın uluslararası fuar alanı da bu limanda yer almaktadır. Böylece yeniden hayat bulan eski limana her yıl çeşitli ülkelerden turistler akın etmekte, kültürel ve ticari bir canlılık gündeme gelmektedir (Güngörürler, Öktem, 2008).

Tablo 2.4. Cenova Expo 1992 Değerlendirme Tablosu²²

Etkiler	Cenova Expo 1992	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	Kentsel kaliteyi geliştirme, iş ve yaşam alanlarının daha etkili hale getirme en önemli mekânsal hedeflerdir.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyumu, Koruma Planlarıyla Uyumu	Kentin batısındaki eski limanın dönüştürülmesi, büyük restorasyon programı, Avrupa Ağına katılma koruma ve gelişme stratejilerinin başında gelmektedir. Bu açıdan planlarla uyumludur.
	Çevresel Etkiler	Eski liman bölgesi rehabilite edilmiş, eski depolama, atık ve çöp alanları temizlenmiştir.
	Yeni Fonksiyonlar	Müze ve Sanat merkezlerinin geliştirilmesi ve yeniden kurulması, Liman bölgesi'ni düzenleyici müdahaleler, yeni yürüyüş yolları, antrepo ve Akvaryum alanının düzenlenmesi yeni fonksiyonlardır.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Eski Liman bölgesinde, Ticaret Odası gibi birliklerin kararıyla yeni kullanımlar getirilmiş, yerel ekonomiyi canlandırıcı teşvikler yaratılmıştır

²¹ http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?idpage=chisiamo_eng&sezione=chisiamo, Nisan 2008

²² Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur.

	Turizme etkileri	Kente gelen turist sayısı artmış, önemli ölçüde kentteki turizm altyapısı gelişmiştir. Otel, restaurant..vb sayılarında artış olmuştur.
	Katılım Boyutu	Projenin oluşum sürecinde örgütlü bir halk katılımı yoktur.
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Kentin büyük projelere ev sahipliği yapmasının en güçlü ögesi yerel ve merkezi yönetimin organizasyon kapasitesidir.
	Diğer Etkiler	Endüstri kentinden turizm kentine geçiş, ekonomik olarak bir gerileme döneminden sonra tekrar canlanma dönemi olarak tanımlanmıştır.
Kültürel Etkiler	Eğitim	Projenin eğitim konusunda önemli bir etkisi bulunmamaktadır
	Kültürel Organizasyon	1992 Expo'su ticaret ağırlıklıdır. Üst karar vericilerin ağırlıklı aktör olduğu modelde kültürel açıdan bir organizasyon göze çarpmamaktadır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Kültürel projeler "deniz" üzerine yapılmış, Cenovanın bir liman kenti olma özelliğini pekiştirir nitelikte olmuştur. Deniz endüstrisinden deniz turizmine geçiş yaşanmıştır.

Expo sonrası, eski kenti yeniden canlandırmak için yeni bir kuvvet etkisi G8 Toplantısı sayesinde gelmiştir. Bölgenin tarihi alanlarında soylulaştırma projesi yapılmaya başlanmış, yeniden canlandırma uygun kamusal giderlerle desteklenmiştir. Çeşitli konut projeleri ve plan müdahaleleri bu alanın merkez etkisini güçlendirmiştir. Üniversite gibi bir aktör planlama müdahalelerinde görev aldı. Opera House'un yenilenmesi ve Palazzo Ducale'nin dönüşümüne yardım etmiştir. Bazı müdahaleler ise kent merkezi dışında yer edinmiştir. "Laterna" adlı yürüyüş yolunun açılması güçlü bir sembol, yıllar yılı kullanılabilir önemli bir alan olmuştur. Diğer önemli müdahale, kıyıdaki Pegli'nin yeniden tasarımı olmuştur (Bisio, Bobbio, 2002).

Eski limanın dönüştürülmesiyle, bu bölge kentin yeni merkezi olmuştur. Kent, konferans, sergi, spor, medya ve televizyon, ticaret, konser, sanat aktiviteleri, ürün tanıtım alanları gibi aktivite merkezi kazanmıştır.

2.2.2. Lizbon/Portekiz: Expo 1998 ve Avrupa Futbol Şampiyonlar Ligi 2004

Lizbon şehri, Portekiz'in başkenti olup 2.5 milyonluk nüfusuyla Lizbon Metropolitan Alanı 312.158 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Sınırları içinde 18 belediye

bulunmaktadır. Kentsel alanlar Tagus nehrinin kuzey ve güney kıyılarında değişik yapı ve yoğunlukta yer almaktadır. Lizbon belediyesinin de bulunduğu kuzey bölgesi daha yüksek bir yoğunluğa ve nüfusa sahiptir.

Şekil 2.2. Lizbon'un konumu²³

Lizbon'un gelişimini etkileyen üç önemli üst ölçekli proje kentte gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 1994 yılında Avrupa Kültür Başkentliği projesi, ikincisi 1998 yılında yapılan Expo projesi, üçüncüsü ise 2004 yılında gerçekleşen Avrupa Şampiyonlar Ligi'dir²⁴.

İlk olarak 1994 yılında Avrupa Kültür Başkenti olan kent, üst ölçekli bu projede isteklerini yeterli derecede gerçekleştirme fırsatı bulamamıştır. 4 sene sonra gelen Expo projesi ile 1994 yılında tamamlayamadıklarını yapmaya çalışmıştır.

Milenyumun son uluslararası sergisi olan EXPO 98 Lizbon,

- Yeni bir şehir merkezinin geliştirilmesi,
- Şehrin yeniden canlandırılması,
- Yeni bir yaşam tarzı projesinin geliştirilmesi,
- Kusursuz kalitede bir şehir ortaya çıkarmak, amaçlarına yönelik olarak planlanmıştır (IGEME, 2008).

²³ goeurope.about.com, Mayıs 2008

²⁴ <http://www.parquedasnaco.es.pt>, Nisan 2008

Şekil 2.3. Lizbon Expo Projesi'nin Logosu

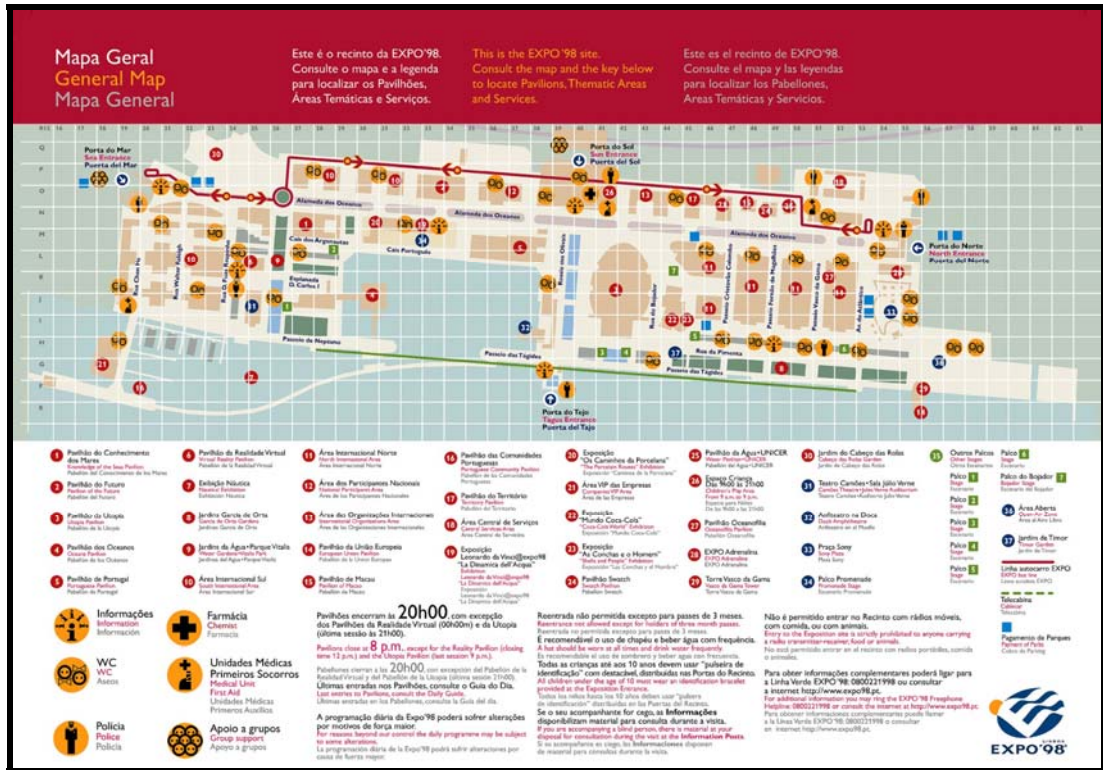
Expo 1998 Logosu projenin tanıtımında önemli bir etki yaratmıştır. Tasarlanan bu logo, sergi boyunca tüm etkinliklerde ve sergi öncesi tüm tanıtım broşürlerinde yer almıştır.

Lizbon'un Expo sergisi sürecinde içinde ülkenin ekonomik ve demografik büyümesi, başkentte ekonomik aktivitelerin yer seçimlerini ve kentsel alan kullanımını da etkilemiş, bu kapsamda geliştirilen birtakım kentsel gelişim politikalarıyla kent merkezinde fonksiyonların mekansal dağılımı yeniden tanımlanmıştır (Kaygusuz, 2005).

Bu politikaların temelde 3 uygulama alanı vardır:

- Özel mülkiyete veya kamu şirketlerine ait geniş alanlara yayılmış terkedilmiş sanayi bölgeleri.
- Kentin kuzey ve doğusundaki belediye arazileri (sosyal konut projelerinin, kamu eliyle konut geliştirmelerinin ve planların gerçekleştirildiği alanlar)
- Tarihi alanlar, çeşitli problemleri içinde barındıran yoksul iç-kent yerleşimleri (fiziksel çürüme, düşük kira getirili eski yerleşim alanları, marjinal grupların ve uyuşturucu bağımlılarının yaşam alanları, göçmenler ve gecekonduculardan oluşan işsiz grupların yaşam alanları)

Projenin hedefleri arasında, kentsel kalitenin yüksek olduğu bir merkez oluşturmak ve tüm kentin etkilenebileceği mekansal, sosyal ve ekonomik bir dönüşüm için itici güç olma gibi hedeflerdir. Projede karar verici olarak üç farklı aktör rol almıştır. Bunlar Avrupa Birliği Komisyonu, Portekiz Merkezi Hükümeti ve Lizbon Metropolitan Belediyesidir (Erden, 2003).

Resim 2.5. Lizbon Expo Alanı'nın Şematik Haritası²⁵

Expo98 projesi, Lizbon liman idaresinin sahip olduğu 350 hektarlık bir sanayi alanında, kentin doğu yakasında, hiçbir gelişim plan veya perspektifinin olmadığı bir alanda planlanmıştır. Proje, çevresel kirliliği olan eski bir sanayi alanında yapılmıştır. Fuar'ın yapılmasıyla birlikte bu alan, kentlilerin kullandığı açık ve kapalı kamusal mekânlara dönüşmüştür (Erden, 2003).

EXPO alanı, 1994'te, kullanılmayan, eskimiş bir sanayi bölgesi olarak gecekondular, silah dükkânları ve atıklarla doluyken bugün, yılda yaklaşık 20 milyon ziyaretçi kabul edilen bir parka dönüştürülmüştür. Teması; "Geleceğin Mirası Okyanuslar" olan EXPO 98, 22 Mayıs'tan 30 Eylül'e dek sürmüştür. Sergiyi 10.128.204 kişi ziyaret etmiştir. 160 katılımcı ile bir rekora imza atılmıştır. Katılımcı sayısı, tasarımıyla, mimarisiyle ve turizmde yarattığı büyümeyle büyük bir başarı yakalanmıştır. EXPO 98'in bitiminden 2 hafta sonra, 16 Ekim 1998 'de, 330 hektarlık alan, Parque das Nações olarak halka açılmıştır. Böylece, EXPO 98 için yapılmış çalışmalar şehirde yeni bir yaşam alanı oluşmasına ve yaşam standartlarının yükselmesine yol açmıştır. (IGEME, 2008)

²⁵ www.parquedasnações.pt/en/expo98/recinto.asp, Mayıs 2008

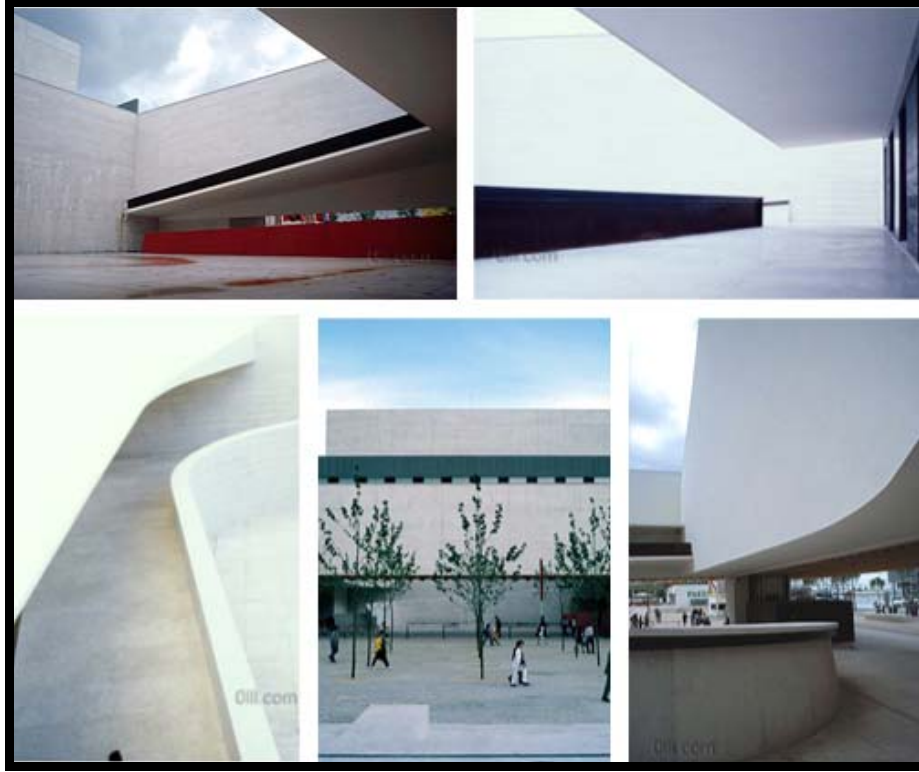
Resim 2.6. Lizbon Expo Alanı ²⁶

Lizbon Exposu ile aşağıdaki alanlar kente dahil edilmiştir.

- 20.000 kişi kapasiteli Atlantik Pavyonu'nda çeşitli şovlar, konserler, kongreler, spor aktiviteleri gerçekleştirilmiştir. Atlantik Pavyonu daha sonra 2001 Dünya Atletizm fiampiyonasına ev sahipliği yapmış, ardından bu pavyon Euro 2004 Medya merkezi haline getirilmiştir.
- "Oceanarium" akvaryumu, Avrupa'nın en büyük akvaryumu olmuştur. Barındırdığı binlerce çeşit deniz canlısıyla halen yılda 1.000.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir.
- EXPO 98'in diğer bir getirisi de her gün binlerce yolcunun geçtiği Interchange İstasyonu'dur.
- Lizbon Sergi Merkezi'nin oluşması ile yeni fuarlar kentte yapılmaktadır. Toplam alanı 80.000 metrekare olan alan, yılda 30 fuara ev sahipliği yapmaktadır. Her yıl 800.000 ziyaretçi'ye ev sahipliği yapar.
- Vasco De Gama Kulesi, Portekiz'in en yüksek binası (145 m) olup, panoramik görüğe sahip restoran ve alışveriş merkezleri ile ofisler bulunmaktadır.
- 1450 yat kapasiteli Marina'da, yelken kulüpleri, restoranlar, alışveriş merkezleri yer almaktadır.
- Bilgi Pavyonu - Bilim Merkezi, interaktif bir bilim ve teknoloji merkezidir, bünyesinde çok çeşitli bilim ve teknoloji deneyleri yapılmaktadır.
- Camoes Tiyatrosu, halen dans ve müzik organizasyonlarına sahne olmaktadır ve 900 kişilik izleyici kapasitesine sahiptir.

²⁶www.travel-earth.com, Mayıs 2008

- Teleferik, 1,2 km uzunluğunda olup, panoramik bir görüşe sahiptir. 1998 EXPO'da yapılan yatırımın tamamını geri kazandırmıştır.
- Altyapı konusunda ise su, elektrik, ısıtma ve soğutma sistemleri, katı atıkların toplanması ve kamu hizmetleri alanlarında çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Pek çok park ve bahçeler kurulmuştur, örneğin su parkları, Tejo Park, Cabeço Das Rolas Park, Garcia de Orta Gardens, toplam EXPO alanının 1/3'ünü yani 110 hektarlık bir alanı kaplamaktadır (IGEME,2008).

Resim 2.7. Lizbon Pavilion Alanı²⁷

EXPO '98 projesi için kullanılabilecek üç temel kavram; çok fonksiyonluluk, merkezilik ve çevresel kalitedir. Modelin en önemli özelliği ise; projenin, uluslararası ölçekte bir finans kaynağının kente aktarımı ile oluşturulmasıdır. Avrupa Birliği'nden aktarılan kaynak projenin büyük maliyetli olan altyapısının oluşturulması için kullanılmıştır.

Modern bir altyapıya sahip, ulusal ve uluslararası ölçekte prestij kazandıracak bu tür bir organizasyonun köhnemiş liman alanının rehabilitasyonu için itici bir güç oluşturacağı düşünülmüştür. Bu durum, Lizbon Metropolitan Alanı'nın modernizasyonu ve pazarlanması üzerine kurulu bölgesel plan kararlarıyla da

²⁷ www.soa.utexas.edu, Mayıs 2008

örtüşmekte, aynı zamanda liman alanını kentin mekansal ve ekonomik büyüme sınırları içinde değerlendiren Lizbon stratejik ve master planlarıyla da bütünleşmiştir. Yeni bir köprü, yeni bir taşıt yolu, metro ve tren sisteminin uzatılması, vb gibi yine ulusal ve bölgesel yatırım planlarında programa alınan kentin bu bölgesinde yoğunlaşan ulaşım altyapılarından da yararlanılacaktı. Sonuç olarak, bu liman alanının uzun dönemli sorunlarını çözmeye ve çevresel olarak tehlike yaratan sanayi yapılarının kapatılması veya yer değiştirmesinde böylesine geniş kapsamlı bir kamu yatırımının en verimli yol olacağına karar verilmiştir (Kaygusuz, 2005).

Lizbon Expo projesinin en önemli olumsuz sonuçları hızlı nüfus artışının sağlanması, kentte yeni gecekonduların oluşması ve arsa-bina fiyatlarındaki hızlı artış olarak değerlendirilebilir (Erden, 2003). Lizbon'un 2004 yılında Avrupa Şampiyonlar Ligi organizasyonuna ev sahipliği yapması, değişen kent imajına olumlu yönde pekiştirmiştir. Böylelikle kent küresel yarışta güçlü bir dünya kenti imajı çizmeye başlamıştır.

Lizbon'da özel ve kamusal yatırım eksikliklerinin, kamusal hizmetler konusundaki problemlerin, bununla birlikte altyapı ve kentsel donatı yetersizliklerine rağmen, kentte güçlü ve dinamik yerel bir gelişme söz konusudur. Lizbon kuzey çevresinde Benfica ve Alvalade adında iki önemli stadyum barındırmaktadır. Bu, iki yeni stadyumun inşası, yeni kentsel kimlik oluşturmuştur. Kentsel bir bakış açısıyla bu iki stadyum, spor olanakları açısından ve kent için "geniş" olmuştur. Bu iki yapı, modern kent vizyonu vermekte, bu teşebbüs eski kültürü korurken aynı zamanda ilerleyen bir imaj kazandırmıştır (Magalhães, Serdoura, Xavier, 2002).

Stadyumlarla birlikte gelen altyapı ve donatılar, kentsel bağlamda bir önem (çekim gücü) vermektedir. Lizbon'un uluslararası sermayedeki gücünü arttırmaktadır. Tıpkı turizm gibi, bunu yerel aktivite kutupları, hizmetler ve ticaret gelişimi ve yeni kullanımlar izlemektedir.

Resim 2.8. Benfica ve Alvalade Stadyumu

Yeni stadyumlar Lizbon'un kentsel yapısını modernize etmeye yardımcı olmaktadır. Özellikle kentsel çürümenin yaşandığı alanlarda yenilemenin olması kentin diğer alanlarıyla bütünleşmelerini ve erişimin kolaylaşmasını sağlamaktadır.

Yeni stadyumlar ve bitişik kentsel kompleksler, estetik bakışın ve kentteki kasabaların değişimine katkı sağlamıştır. Kişisel yapılaşma/yapılaşmış alanlardan izole olma eğilim, estetik örnekler ve yeni imaj değerleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni estetik değerler, yeni yapıları geride kalan kentten, ayırma eğilimindedir. Sosyal açıdan ise, bu yenilik ve modern imaj duygusal anlamda sosyal bütünleşmeye neden olmuştur. Bu alanlar merkezdeki güçlü-ekonomik aktivite kutuplaşmasını dengede tutmak için ikinci bir merkez olmuştur. Aynı zamanda, servis ve ticaretin, ekonomik gelişmeyi kent çeperlerine kaydırmış, ancak, trafik ve park etme sorunu baş göstermiştir.

Tablo 2.5. Lizbon Expo 1998 Değerlendirme Tablosu²⁸

Etkiler	Lizbon Expo 1998	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	Kentin imajının değiştirilmesi ve kentsel kalitenin artırılması, alınması en önemli hedeflerdir.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyum, Koruma Planlarıyla Uyum	Kentin doğusunda olan Expo projesi için kent planı hazırlanmıştır ve kentin gelişimi kuzeye yönlendirilmiştir. tarihi kent merkezindeki çöküntü alanların yenilenmesi koruma konusunda yapılan en önemli müdahaledir. Bu açıdan gelişme stratejileri ile uyumludur
	Çevresel Etkiler	Eski sanayi alanı ve atık bölgesi temizlenmiştir. Yeni altyapılarla kentsel çevre kaliteli bir hale getirilmiştir.
	Yeni Fonksiyonlar	Eski sanayi alanında yeni konut, iş ve ticaret alanları geliştirilmiştir. Yeni ulaşım aksları oluşturulmuştur. İki yeni stadyum ile yeni donatılar kentte yerini almışlardır.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Fuar sayesinde istihdam artmıştır.
	Turizme Etkileri	Expo ve Şampiyonlar ligi sayesinde turist sayısı artmış ve yeni turistik alanlar oluşturulmuştur.
	Katılım Boyutu	Projenin oluşum sürecinde örgütlü bir halk katılımı yoktur.
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Projeler yerel ve merkezi yönetimin teşebbüsleriyle gerçekleşmiştir. Yeni yapılan stadyumlarla beraber gelen donatılar sosyal bütünleşmeye neden olmuştur.
	Diğer Etkiler	Kentte önemli bir nüfus artışı gözlenmektedir
Kültürel Etkiler	Eğitim	Projenin eğitim konusunda bir etkisi bulunmamaktadır
	Kültürel Organizasyon	Proje kent yönetimi ve bir takım birliklerle örgütlenme modelini oluşturmuştur.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Kentin sergi ve şampiyonlar ligi gibi önemli projelere ev sahipliği yapması, imajını değiştirmiş ve kentliler tarafından sahiplenme bilincinin artmasına neden olmuştur.

²⁸ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur.

Lizbon Expo 1998 ve Avrupa Şampiyonlar Ligi 2004 ile birlikte Avrupa ağında yeni bir yer edinmiş, kentin imajı değişmiştir. Lizbon'un bu projelerle ekolojik, ekonomik ve toplumsal açıdan olumlu sayılabilecek bir etkide olduğu söylenebilir.

2.2.3. Atina/Yunanistan: 2004 Olimpiyatları

Atina 2004 yılı olimpiyatları 201 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiştir. Atina 2004 Olimpiyat Oyunları için, Attika Bölgesi'nin güney kısmında kalan Faliron Kıyısı adlı alan, en önemli bölge olarak seçilmiştir. Aynı zamanda, Faliron adlı geniş alan, Atina'da kalan gelişme potansiyeli olan yeşil bir bölgedir. Faliron körfezi, Atina kenti için kıyının ve Piraeus köprüsünün ana erişim noktasıdır. 1930 lu yıllardan bu yana, turistik bir alan olan bu bölge otel ve yüzme donanımlarıyla çevrilidir. 1970 öncesinde bu caddeye paralel bir cadde daha yapılmıştır.

Şekil 2.4. Atina'nın Konumu²⁹

Cadde, bu bölgeyi kentsel alandan izole etmekle kalmamış, bu alanın çöküntü haline gelmesini sağlamıştır. Diğer yandan, bu cadde alanı Atina için önemli bir dört yol haline getirmiştir.

²⁹ www.edgate.com, Mayıs 2008

Olimpiyat oyunları, üretilen logolarla hem yerel halkın hem de yabancıların ilgisini çekmek ve projenin tanıtımını yapmak amacıyla kenti süslemiştir. İnternet arama motoru Google 2004 yılında yukarıdaki logoları kullanarak Atina Olimpiyatlarını duyurmuştur..

Şekil 2.5. Atina Olimpiyat Logoları

Şekil 2.6. 2004 yılında Google Arama Motoru'nun Atina Temalı Olimpiyat Logoları³⁰

Atina Olimpiyatlarının projesi 6 ana bölümden oluşmaktadır.

- 1.Ekolojik Park: Olimpiyat Oyunları esnasında, park ve ulaşım için kullanılmıştır.
- 2.Açık Yüzme Havuzu: Atletik ve rekreasyon aktiviteleri için Post-Olimpic aşamada kullanılmıştır.
- 3.Açık Tiyatro: Olimpiyat alanında Plaj Voleybolu için 10.000 kişilik bir spor donatısı yapılmış ve 4000 kişilik tiyatro salonu Post Olympic için açılmıştır.
- 4.Gemicilik Merkezi: 500 bot ve çeşitli aktiviteleri olan yerel spor klübü açılmıştır.
- 5:Esplanade: Kent ve deniz arasında bağlantıyı sağlayan yeşil bir şerit açılmıştır. 50 metrelik bu alan trafik dışında kalmayı ve yürüyüş yolu olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Olimpik ve post olimpik fazda kullanılmıştır.

³⁰ www.seroundtable.com, Mayıs 2008

Resim 2.9. Atina 2004 Olimpiyat Görüntüleri (Peter Meecham)

6.Kent Parkı: Tekvando, handbol ve Box yapılabilecek atletik spor aktiviteleri olan bir donatıdır. Post olimpik fazda, gymnasium, havacılık müzesi ve yeni Marina Müzesi kültürel ve spor alanları alanın içindedir (Mentos, 2002).

Bu altı alan birbirine yürüyüş yoluyla bağlıdır. Böylece bölgeyi gezmek isteyenler bir alandan diğerine kolaylıkla geçebilmektedirler. Bu deniz kenarı Metropolitan park, rekreasyon, spor, kültür ve diğer sosyal doğal olayların olduğu alandır.

Olimpiyat Projesinin yürütülmesi için 7 ana yapıt kentin olimpiyat bölgesinde yer almıştır. Bunlar;

Sahne Arkası Binası: Yunan Parlamento binası olup, olimpiyat organizasyonunun, oyunların, medya ile ilgili birimlerin, kent ile ilgili birimlerin bulunduğu ve yürütüldüğü alandır.

Şekil 2.7. Atina Olimpiyat Alanı

Olimpiyat Binası, Akropolise karşı olimpiyat komitesinin ve yönetimin bulunduğu binadır. Üçüncü yapı, Oyunların Galerisi adı verilen ilk olimpiyat oyunları için inşa edilen Panathinaiko Stadyumudur.

Kentte Onassis Hospital adı verilen hastane binası olimpiyat oyunları esnasında Doping Kontrol Merkezi olmuştur. Sporcular için testler burada yapılmaktadır. Eski Odeon Tiyatrosu VIP Club adıyla olimpiyat organizasyonunda görüşmelerin ve bir takım yayınların yapıldığı merkez olarak seçilmiştir. Olimpiyat Stadyumu kentin kuzeyinde 2004 yılı olimpiyatları için yapılmıştır.

İnfobase Son olarak, Medya Binası yaklaşık 22.000 gazeteciye ev sahipliği yapmış olimpiyat serüveninin dünyaya aktarıldığı yapıdır. Bu 7 yapı kentte kıyının kuzey bölgesinde dağınık ancak birbiriyle ilişki içerisinde olabilecek yakınlıkta yer edinmişlerdir³¹.

Atina kent merkezinde, tarihi binalar olimpiyat için kullanılmıştır. Eski tiyatro, parlamento binası gibi yapılar Olimpiyat Projesi'nin merkez yapıları olmuştur. Bu

³¹ www.olympic.org, Mayıs 2008

durum, kentin merkezinde mesafe açısından yakın ve birbiriyle iletişimi kolay olabilecek bir proje merkezinin oluşmasını sağlamıştır.

Faliron Kıyısı, Olimpiyat için en önemli kıyı şerididir. Bu alanının seçiminde ve olimpiyat projesini hazırlanmasında aşağıdaki parametreler göz önüne alınmıştır:

- Projenin sürdürülebilirliği
- Çevresel sonuçların azalması
- Mimari ve tarihi kültürel mirasın korunması
- Faliron körfezinde temel elemanların korunması
- İnsani çevrenin sonuçlarını azaltmak (alan kullanımı, ekonomik ve sosyal karakteristik, olanaklar, hizmetler altyapı/donanım) fiziksel çevrenin korunması (arazi, deniz, ekosistem)
- Faliron körfezinin estetik değerlerinin iyileşmesi (kent imajı, yaşam kalitesi)
- Post olimpik ve limpik periyotlar arasında uyumlu geçişin yaşanması
- Lineer çizgide rehabilitasyonun sağlanması ve kentsel alanla temasın artması
- Kıyı alanında yeni yapılaşmanın olması (Mentos, 2002).

Faliron körfezi günümüzde, kolay görülemeyen, renksiz terk edilmiş ve döküntülerle doğal ekosistemin tehlikede olduğu bir alandır. Projenin amacı öncelikle bu durumu değiştirmek olmuştur.

Proje bağlamında konseptlerin altının çizilmesi, çevresel yönetimi kesin müdahalelerden koruma ve ana trafik arterlerinin dönüşümünü yeşil koridorlar ve park alanları ile yapmayı hedeflemiştir.

Bu yeşil alanlar, kişilere birliktelik alanı, sosyal ve kültürel aktiviteleri sağlayarak bir işlev kazanmaktadır (Mentos, 2002).

Tablo 2.6. Atina Olimpiyatları Değerlendirme Tablosu³²

Etkiler	Atina Olimpiyatları 2004	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	En büyük hedef sürdürülebilirlik, ekolojik anlamda olumsuzlukların ortadan kaldırılması, tarihi alanların korunmasının sağlanması ve kentsel kaliteyi iyileştirmektir.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyumu, Koruma Planlarıyla Uyumu	Kentin gelişimi kuzeye yönlendirilmiş, tarihi kent merkezindeki yapılar olimpiyat için kullanılmıştır. Bu anlamda eski planlar ile uyumu söz konusudur.
	Çevresel Etkiler	Ekolojik park ve olimpiyat alanları arasında rekreatif geçişler sağlanmıştır.
	Yeni Fonksiyonlar	Kent, yeşil koridorlar, kentsel donatılar açısından yenilenmiştir.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Atina 2004 Olimpiyatları Kent merkezinde yerel ekonominin canlanmasına neden olmuştur.
	Turizme Etkileri	Hizmet sektöründe sağlanan yenilikler ve kentte turist sayısının artması
	Katılım Boyutu	Halk projenin yapım ve uygulama aşamasında katılmamıştır. Ancak aktivitelere katılım büyük ölçüde sağlanmıştır.
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Proje Olimpiyat Komitesi, Atina yerel yönetim ve merkezi yönetimin desteğiyle gerçekleşmiştir.
	Diğer Etkiler	
Kültürel Etkiler	Eğitim	Olimpiyat döneminde kısa dönemlik spor kursları yapılmıştır.
	Kültürel Organizasyon	Kültürel geçmişe dayanan olimpiyatların ortaya çıktığı yer Yunanıstandır. Bu açıdan olimpiyat senesi içerisinde kültürel bir birliktelik sağlanmıştır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Atina 2004 halka tekrar Olimpiyat oyunları birlikteliğini, kültürel bilinci aşılamıştır.

Yunanistan Olimpiyatların ilk yapıldığı ve Avrupa Kültür Başkenti projelerinin ilk ev sahibi ülkesidir. Bu açıdan üst ölçekli projelere kolay uyum sağlayan bir yapısı vardır. Hem kentleri hem de yerel halkın bu tip projelere entegrasyonu, diğer ülkelere oranla daha kolay olduğu söylenebilir.

³² Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur.

2.3. KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTLİĞİ PROJELERİ

Kültür geniş anlamlar içeren bir kavramdır. Kentsel koruma ve üst ölçekli projeler açısından değerlendirilecek olan bu kavram genel olarak toplumların, kişilerin, somut ve soyut tüm varlıkların edindikleri birikim olarak değerlendirilmektedir. Koruma açısından, değerli miras anlamını taşımaktadır. Üst ölçekli projeler de son yıllarda kültür kavramına odaklanarak kentlerde kültürel aktiviteler yaratmak ve bu aktivitelerle kültürel miras alanları arasında bağ kurmak istemektedir.

2.3.1. Kültür Ve Kültürel Miras

Kültür kelimesi Latince “cultura”dan gelir. Cultura inşa etmek, işlemek, süslemek anlamını taşımaktadır. Kültür en basit tanımıyla, herkes gibi olmak için bilmemiz gerekenlerdir. Maddi kültür ise insanların bildiklerini kullanarak ortaya koyduklarıdır (Kyvig,Marthy, 2003).

Kültür kelimesinin günümüzdeki anlamı ile ilk kez 17 yy.da Samuel Pufendorf kullanmıştır. Ona göre kültür doğaya karşıt olan ve belli bir toplumsal bağlam içinde ortaya çıkan tüm insan esaslarıdır. Kültür 18. yy.'da, sosyal yapının değişimine bir reaksiyon olarak tanımlanmıştır (Chris, Jenks 1993).

Daha da nitelikli bir anlatımla kültür kavramına açıklık kazandıran kişi Herder'dir. Aydınlanma çağında bunu dile getiren Herder, kültürü bir ulusun, bir halkın ya da bir topluluğun yaşam biçimi olarak tasarlamakla bu kavrama tarihsel bir boyut kazandırmıştır. Kültürün tanımı genel olarak iki kutupta verilir. Bunlardan bir tanesi, artistik ve entelektüel yaklaşımla açıklanan kültür kavramıdır. Bununla beraber, bu dar görüşle birlikte, kültürün sınırları çağımızı ayağa kaldıracı niteliktedir (Pontier, Ricci,Bourdon, 1996).

Kültür nesilden nesile aktarılan, gelenek, yaşama tarzı, düşünce, davranış, ekonomik ve sosyal yaşantı kalıpları olarak tanımlanmıştır (Dağ, 2004).

Kültürün toplumdaki yeri her zaman çok geniştir. Bu gelecek nesillere aktarılan bir değer olarak nitelendirilir. Zaman içerisinde yeni kültür kavramları ortaya çıkmıştır. Bunlar kültürlüleşme, kültürü benimseme gibi alt kavramlarıdır. Farklı kültür gruplarının karşılaşması ve paylaşmasıyla ortaya çıkan bu yeni kavramlar, genel olarak kuzey Amerika ve gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir.

Kültür diğer bir tanımla mirasla bütünleşmektedir. Kültür atalardan kalan miras olan birikimin ifade edilmesidir. Bu durumda üzerinde durulması gereken nokta bir milletin, ülkenin ve ya kentin kültürünün nasıl bir anlam içerdiğidir.

Kültür hayatın tam ortasında, çağdaş yaşantının kaynaklarıyla besleniyorsa, bir grupta varlığını ve varlığının olmadığı süreçleri sorgulamak gerekmektedir. Birbirlerine bağlanmış kişilerin oluşturduğu büyük tarihi birikimde bu soruyu hızlıca cevaplandırmak gerekmektedir. Bir milletin insanların, ülkenin ya da bir kentin geçmişte yaşadığı bir hayat, bir hikaye varsa, oyunları, sanatıyla, canlılıkları ve cansızlıklarıyla, dünden bugüne işaret eden bir geçmiş varsa o milletin kültürünün olduğu ifade edilmektedir (Pontier,Ricci,Bourdon, 1996). Örneğin Fransız Kültürü üzerine düşünürsek, tüm kültürlerde olduğu gibi, Fransız kültüründe geçmişten gelmiş ve başka miraslarla birçok etkilerle karakterize edilmiştir. Tarihi referanslar Fransa için her zaman önemli olmuştur. Fransız külüründen nasıl bahsedildiği, edebiyat, resim gibi sanatın diğer alanlarında neler içerdiği düşünölmüş ve buna bağlı olarak kültürel simgeleri yaratılmıştır. Fransızların kültür simgesi 4 tanedir;

Dil: Fransız kültüründe dilin büyük önemi vardır. Dil, Fransız kültürünü geliştirmek için bir araç olarak kullanılmıştır.

İncelik: Fransızların ince imajı, zamanla yabancıların Fransızlara yüklediği bir misyondur. Böylelikle diğer etkilerin kültüre müdahale edebildikleri görölmektedir.

Sıkılganlık: Tüm sanatlarda bulunan utanma duygusu Fransız kültürünü oluşturan öğelerden biridir.

Paris: Paris Fransızların en önemli kültür öğelerinden biridir. Eiffel kulesiyle bir imajı olan Paris sokakları geçmişlerinde var olan kültürü gözler önüne sermektedir. (Pontier,Ricci,Bourdon, 1996) Kent bir milletin en önemli kültürel öğesi olarak sayılabilmektedir.

Kültür simgesel bir biçimde de kullanılabilmektedir. Fransızların ülkelerinde Fransızcadan başka dil konuşmak istemeyişleri bu kültürel ifadenin bir sonucudur. Bununla beraber en önemli nokta şudur ki, kültürlerini kentleriyle bütünleştirmişlerdir. Eiffel kulesi, Notre-Dame Kilisesi, Sacre-Coeur Kilisesi gibi önemli yapıları ve şehirdeki sokak kullanımlarıyla, kafeleri ve yiyecekleriyle, müzikleriyle kültür öğelerini simgeleştirmiş ve kent içi ekonomilerini de neredeyse bu kültür üzerinden döndürmektedirler. Dolayısıyla, kültür şehri şehir kültürü yaratır. Kent ruh halinin, alışkanlıkların bütünü, törelerin, geleneklerin çeşididir. Fiziksel bir mekanizma ve ya yapay bir yapı değildir.

Kültürün diğer anlamı ise en basit tanımıyla kişinin çevresinde gördükleridir. Bu gördükleri ise alışılagelmiş olandır. Yani o kişi daha doğmadan var olan, sürekli kendini tekrar eden, ara ara dış etkenlerle değişime uğrayabilendir. Dolayısıyla kültür kavramı önceden kalanla ilişkilidir. Kişi doğmadan öncede olan, kişinin ailesinin ya da çevresinin kişiye verdikleridir. Yani geçmişten gelen, kişiye bırakılan mirastır. Kültürün mirasla ilişkisi geçmişe bağlı olmasıyla ilgilidir.

Kültür açıklamasının yanı sıra, bu kelimeyle birlikte kullanılan miras kelimesini biraz açmak gerekmektedir. “Kültürel miras” kentsel koruma yaklaşımına 20.yy. itibariyle girmiş bir kavramdır. Bu kavramın tarihsel geçmişi şu açıklamalara dayanmaktadır;

- Anne ve babadan kalan, onlarında anne ve babasından kalmış mal (Coignard,1694).
- Bazen başka çeşit malı ifade etsede, gerçek ifade anlamında; aileden gelen, bazen nereden geldiği duyulmayan bir başarı ve ya çeyizle direk olarak gelen mal (Diderot, Alembert,1765).
- Yasalarla anneden ve babadan çocuklara geçen mal mirasıdır (Litré, 1886).
- Anneden ve babadan gelen miras ve miras sayesinde sahip olduğumuz aileden gelen malların bütünüdür (Augé, 1923).

Kültürel miras ise atalardan milletlere kalmış kültür içerikli maddi ve manevi mirası ifade eden geniş bir mal varlığı anlamına gelmektedir. Kültürel miras tüm dünyada ortak sayılmaktadır. Bir kültür varlığı, bulunduğu ülkenin coğrafi sınırları dışında tüm dünyaya aittir.

“Ortak miras” kavramı, Rönesans döneminde ortaya çıktığı zannedilmektedir. Geçmişte nostaljik bakış İtalya’da 14. yy. ve 15 yy. da ortaya çıkmış ve yavaş yavaş Avrupa’ya yayılmıştır. Fransa’da kavramın gelişimi Fransız İhtilaliyle başlamıştır. Bugün ise ortak miras kavramı daha geniş bir anlamda ele alınmaktadır.

Ortak miras kelimesinin günümüzdeki anlamını Pelerin şöyle ifade eder: “Ortak kültürel miras, kavramı zamanın ötesine yayılmaktadır. Bir başka deyişle, ortak kültürel miras sadece geçmişin bize bıraktığı miras değil, aynı zamanda; şimdiki zamanda devam edendir. Her seferinde eserin işi, kalitesi ve fonksiyonu nesillerin onamasına değerdir. Bugün bizler yarının ortak kültürel miraslarını inşa edenleriz” (Pelerin, 1987).

Günümüzde ortak kültürel mirası koruma konusunda akla ilk gelen isim UNESCO’dur. Atina Kartası ve Venedik Sözleşmesi’nin imzalanması ardından 1972 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı çevre korunmasının

bir insan hakkı olduğunu vurgulaması 20. yy'ın son çeyreğinde koruma adına atılmış en önemli adımlardan olmuştur. 1972 yılı Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme”yi ülkelere imzalatarak koruma bilincini yaygınlaştırmıştır.

UNESCO, dünyada kültürel kimliğin, doğal mirasın ve insani değerlerin korunmasını ve saklanmasını amaç edinen bir kurumdur. 1972 yılından itibaren “Doğal ve Kültürel Miras”ı koruma başlığıyla bu görevi sürdürmektedir. Kurum misyonunu şu şekilde özetlemektedir³³;

- Ülkeleri bu sözleşmeyi imzalamak, kültürel ve doğal miraslarını korumalarını garantiye almak için cesaretlendirmek,
- Özellikle bölgeleri Dünya Mirası Listesi'ne aday göstermek üzere cesaretlendirmek,
- Kültür mirasını koruyabilmek için ülkelerde yönetim planları oluşturmak ve sistem raporlarını kurmak için cesaretlendirmek,
- Profesyonel müdahale ve teknik yardımlar sağlayarak ülkelerin Dünya Mirası özelliklerini korumalarına yardım etmek,
- Ani tehlikelerde Dünya Mirası alanlarına acil yardımlar sağlamak
- Dünya Miraslarını korumak için kamu bilinci ve binalar için uygulanacak aktivitelerin yapılmasında ülkeleri desteklemek,
- Yerel nüfusu bu doğal ve kültür varlıkların korunmasında katılımını sağlamak,
- Dünyamızın doğal ve kültürel mirasını korumakta uluslararası örgütleri ve birliktelikleri cesaretlendirmektir.

1972'de imzalanan bu sözleşme iki konuya eğilerek bu konuları birleştirmiştir. Bunlardan birincisi kültürel bölgelerde korumaya odaklanmak ikincisi ise doğal öğeleri korumak olmuştur. Bu kapsamda belirli kriterlere sahip olan fiziksel ve manevi değerler UNESCO'nun korunması altına girmiştir. Bu kriterler;

- İnsan aklının ürettiği başyapıtlar,
- Önemli insan dönüşümleri, bir dönemi, dünyadaki bir kültürel bölgeyi, mimari ve teknolojinin gelişimini, sanat eserlerini, çevre planlarıyla arazi kullanım tasarımlarının sergilendiği alanlar,

³³ <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>
URL_ID=34323&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. Mayıs 2008

- Tek ve ya çok az kalmış özel bir kültürel geleneğe veya yaşayan sivil topluluklara şahitlik etmiş alanlar,
- Önemli yapı tipleri, mimarinin ve teknolojinin yarattığı eserler, önemli bölgeler ve resimsel anlatımların olduğu insan yerleşimleri,
- Özellikli insan yerleşimi alanları, arazi ve su kullanımı örneklerinin olduğu, kolay incinebilir ve her an değişebilir olan alanlar,
- Direk olarak yaşanmış olaylarla, geleneklerle, düşüncelerle, inançlarla, sanatsal ve edebi çalışmalarla ilgili önemli ve özellikli evrensel bölgeler,(Komite bu kriterin diğer kriterlere bağlı olduğuna ve gelişebileceğine inanmaktadır)
- Önemli doğal fenomenlere veya istisnai güzellikteki ve estetikteki doğal alanları kapsayan alanlar,
- Dünya tarihine şahit olan büyük bölgeler, coğrafi gelişme içerisinde olan, jeomorfolojik veya fiziksel geleceği olan özellikli alanlar,
- Evrim sürecinde ekolojik ve biyolojik gelişme, yüzeydeki gelişme, doğal su alanları, kıyı ve marine ekosistem ve özellikli flora-fauna birlikteliklerini içine alan alanlar,
- Biyolojik çeşitlilik içeren, özel habitatları koruyan, koruma ve bilimin bakış açısında evrensel özelliği olup ta tehdit altında olan türlerin korunduğu alanları kapsamaktadır.

Dolayısıyla ortak miras, sadece fiziksel eşyanın ya da eserlerin birikimi değil, duygusal birikimleri, zekâyı, uygarlığın girişimlerinin birikimidir. Kendi çevresinde tarihiyle, birlikteliklerinin bağlılıklarının anlatış şeklidir (Jauze, 1998).

Ortak kültürel mirasın neleri kapsamına aldığı, tanımlamaları içerisinde ifade edilmektedir. Ancak, ortak kültürel mirasın nasıl korunması gerektiği ya da günümüze kadar nasıl korunduğu bizi kentsel koruma kavramını açmaya zorlamaktadır.

Fransa'da "ortak miras" varlıklarının keşfedilmesi ve korumaya almaları politik tarihlere rastlamaktadır. İlki 1794'te Fransız Tarihi Eserleri Müzesi'nin kurulmasına denk gelir. 1810'da ihtilal sonrası yıkılmaktan kurtulan eserlerin listeleri yapılmıştır. Böylece yeni bir kavram ortaya çıkmaktadır. "Ortak Miras" düşüncesi modern bir anlayışla, eser ile orijinal fiziksel çerçeve zincirini bilme düşüncesi ortaya çıkar. (Jauze, 1998). Kültür, miras ve koruma kavramların bu derin ilişkisiyle birlikte, günümüzde tarihi alanların kültürel miras alanları olarak değerlendirilmesi ve "ortak"

bir anlayışta kabul edilmesi kaçınılmazdır. Bu durum hem kültürel mirası koruma anlamı hem de küreselleşmenin getirdiği “tek” olma anlayışını taşımaktadır.

Kentleri etkileyen üst ölçekli projeler, ortaya çıktıkları ilk günden itibaren kültür kavramına dayanmıştır. Olimpiyatların kültürel birer aktivite olması, expo sergilerinin kültür üzerinden ticaret ile anılması her birinin ortaya çıktığı topluma göre biçimlendiğini göstermektedir. Bu projelere ev sahipliği yapan ülkeler ve kentler, kendi kültürleriyle projeleri zenginleştirmişlerdir. Böylelikle geniş kültürel bir yelpaze oluşmuştur.

1980’li yılların ikinci yarısında “Kültür” kavramını içerisine alan “Avrupa Kültür Başkenti” projesi, kültürel ve sanatsal aktivitelerin önemini vurgulayan ve bu etkinlikleri, kentlerdeki kültürel miras alanlarıyla bütünleştirme hedefinde olan bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan Avrupa Kültür Başkenti projesi, kültürel değerlerin ve kültür kavramının gelişmesine neden olan bir proje olarak sayılabilir.

2.3.2. Üst Ölçekli Kültürel Projeler: Avrupa Kültür Başkenti Projesi ve Geçmişte AKB Olmuş Kentler

Üst ölçekli büyük projeler kentlerin ekonomik anlamda kalkınmalarını ve turizm açısından gelişmelerini sağlamaktadır. Üst ölçekli bu tip projelerin kültür ayağı, özellikle son yıllarda vurgulanan noktadır. Kültür odaklı projelerin başında, 1980’li yılların ikinci yarısında başlayan Avrupa Kültür Başkenti Projesi gelmektedir.

Avrupa Kültür Başkenti Projesi, kültür kavramını içine alan, kültürel değer ve öğeleri işleme ve turizm odaklı bir şehircilik projesidir (Rae, 2004). Bu açıdan bakıldığında, kutlandığı yıl boyunca binlerce turisti kente çeken olimpiyatlar, Formula ya da geniş çaplı kongrelerden tek farkı “kültür” kelimesinin içinin doldurmasıdır. İçindeki kültür kelimesini genellikle tarihi alanların kullanımıyla açıklanmaktadır Koruma anlayışının kültürle bütünleşmesi batı ve dünyanın diğer ülkelerinde bir değişim sürecini getirmiştir.

Avrupa Kültür Başkenti 1985 yılında ortaya çıkmış, aynı yıl Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi projenin kapsamını belirlemiş ve uygulamaya koymuştur. 1985’ten 2000 yılına kadar Avrupa Birliği’ne üye olan ülkelerin kentlerinden biri Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiş, 2000 yılına gelindiğinde, yeni binyıl nedeniyle Avrupa Kültür Başkenti unvanı hem birden fazla kente, hem de AB Adayı olan ülkelerin kentlerine verilmeye başlanmıştır. 1985’ten itibaren Atina, Floransa, Amsterdam,

Paris, Lüksemburg gibi kentler Avrupa Kültür Başkenti olmuşlardır. Uygarlıklar başkenti İstanbul 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmaya hak kazanmıştır.

Avrupa Kültür Başkenti olan şehirler bir sene boyunca çeşitli aktiviteler ile birlikte kentlerin yerel özgünlüklerini ortaya koymakta, kültür ve sanat etkinlikleri sergilemekte, yeni şehircilik ve mimari projeler üreterek kentlerini yeniden gözden geçirebilme fırsatı bulmaktadır.

Şehirlerden Kültür Başkentliği'ne aday olurken planlamaları beklenen bir takım unsurlar vardır. Bunlar (Beyazıt, Tosun, 2006);

- Avrupalılar tarafından paylaşılan, ilham veren ya da belirgin bir katkıda bulunan sanatsal hareket ve stilleri vurgulama
- Uzun süreli kültürel ilişkilere ön ayak olma
- Yaratıcı çalışmalarını destekleme ve geliştirme
- Mümkün olduğunca çok kişinin ulaşımını ve katılımını sağlama ve bu katılım organizasyon sonrası devamını garanti etme
- Avrupa Birliği vatandaşlarının ziyaretini cesaretlendirme ve mümkün olduğu kadar çok izleyiciye ulaşma
- Avrupa Kültürüyle dünyanın diğer toplumları arasındaki diyalogu artırma
- Tarihi mirası, kentsel mimarlığı ve şehirdeki yaşam kalitesini yükseltme bunlardan bir kaçıdır.

Avrupa Birliği'nin aynı zamanda projeleri değerlendirirken bir takım sorulara cevap aramaktadır. Bu sorulardan bazıları (Beyazıt, Tosun, 2006);

- Yapılan etniklerle ilgili taraflar açıkça belirtilmiş ve stratejik bir yaklaşımla seçilmiş midir?
- Hedef kitleler ve nihai faydalananların proje içerisindeki mevcudiyeti ve katılım düzeyi yeterli midir?
- Proje net ve uygulanabilir midir?
- Projenin hedef kitleler üzerinde somut bir etkisi olma ihtimali bulunmakta mıdır?
- Sunulan projelerin beklenen sonuçları sürdürülebilir midir? Sorularıdır.

Avrupa Kültür Başkentleri'nin en önemli amaç ve hedefleri şöyle sıralanmaktadır;

Turizm: Genelde ulusal ve uluslararası turizmi, özel olarak kültürel turizmi geliştirmek, yeni kültür yapıları inşa etmek ve mevcutları geliştirmek, kültürel etkinlikler için pazarı genişletmek, genel kültürel çevreyi geliştirmek,

İmaj: Dış imajı ve algılanmayı güçlendirmek, yerel iş çevrelerinin güvenlerini ve onların kendi şehirlerine olan inançlarını desteklemek,

Kentsel Yeniden Canlandırma: Kültürel bölgeler yaratmak, kamusal bölgelerde ve temel altyapı gelişimleri konusunda yatırım yapmak

Endüstri ve işler: Yaratıcı endüstrileri geliştirmek, yaratıcı programlarda özel işler yaratmak (Dinçer, 2007).

Geçmişteki Avrupa Kültür Başkentleri'nin yaptıkları etkinlikler incelendiğinde bu unsurları göz önünde bulundurarak üretilen projelerde büyük ölçüde projelerin sürdürülebilirliğini sağladığını görmekteyiz. Kentlerde yapılan yeni projeler, yenileme çalışmaları ve üretilen kültürel projelerle sürece dâhil olmaktadır.

Kültürel mirasın korunması bağlamında, üst ölçekli diğer projelere ev sahipliği yapmasına ek olarak Atina, Lizbon ve Cenova kentlerinin Avrupa Kültür Başkentliği süreci ele alınmıştır. Lille AKB örneği ise, Fransa'nın koruma politikaları doğrultusunda yeni bir metropol yaratma hedefli önemli bir örnek sayılmaktadır

2.3.2.1. Atina Avrupa Kültür Başkenti 1985

Atina'nın kültür başkenti olması sürecinin üzerinden tam olarak 22 yıl geçmiştir. İlk kültür başkenti olan kentte, kültürel program günümüzdeki başkentlere oranla daha hafif ve şehirle ilgili projeler küçük ölçekli projeler olarak dikkat çekmektedir.

Atina 1985 Projesi kapsamında hazırlanan kültürel program o senenin 7 ayında uygulanabilecek projeleri içermektedir. Bunlardan en önemli aktiviteler, gezici sergilerin oluşturulması ve yerel kültürel öğelerin programda yer almasıdır. Bu anlamda Avrupa sanatsal stillerini vurgulayıcı bir özelliği olduğu söylenebilir.

Kültür anlayışının eğlenceden eğitim'e doğru genişlemesi Atina 1985'in kalıcı özelliklerinden biridir. Bu sene yerel halkın kültürel bilincinin arttığı söylenebilir (Rae, 2004).

Kentsel kararlar açısından, arkeolojik alanların bütünleşmesi fikri ve yeni donatıların oluşturulması proje kapsamında sağlanmıştır. Atina'nın tarihsel mirasının yenilenmesi, restorasyon çalışmaları koruma alanları için verilen kararların başında gelmektedir. Liman bölgesindeki sergi salonu, Milli Arkeolojik Müzedeki 5 odanın modernizasyonu ve yenilenmesi, Kyrenia Shipyard, Atina'da birçok tiyatrunun yenilenmesi, belediyeye ait Atina'yı çevreleyen bakanlıklar ve AKB girişim grubunca finanse edilen birçok kültürel yapının restorasyonu projeleri olmuştur. Bu projelerden doğu belediyelerince yenilenen tiyatro "kültürel desantrilizasyon" yaklaşımının

başlangıç noktası olmuştur. Bununla beraber belediyelerdeki kültürel politikaların gelişmesine yol açmıştır (Rae,2004).

Atina 1985 projesinde, Avrupa okullarını öğrencileri arasında “Avrupa Kültür Çeşitliliği” başlıklı deneme yarışmaları düzenmiş, 2006 Kültür Başkenti Patras'ta Atina'nın bu deneyimlerinden yararlanarak bir proje yapmıştır. Bununla beraber projede Avrupa kültürünün yaygınlaşması ve kendini Avrupalı hissetmek konulu çalışmalar yapılmıştır. 1985 AKB Atina, Yunanistan'ın şu anki politik ve kültürel ilişkilerini yükselttiği bir olay olarak yaşanmıştır (Rae, 2004).

1990 yılından önce Avrupa Kültür Başkenti sadece sembolik bir anlam taşıyordu. Atina, Floransa, Amsterdam, Berlin ve Paris'te durum bu şekildeydi. Bu yıllarda “kenti gösteriye çıkarmak” yeterli görülmekteydi³⁴.

³⁴ <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova-2004.html?year=2004&aID=64>, Mart 2008

Tablo 2.7. Atina AKB 1985 Değerlendirme Tablosu³⁵

Etkiler	ATINA AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ 1985	Açıklama
Mekânsal Etkiler	Hedefleri	Ana hedef kenti göstermeye çıkarmaktır.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyum, Koruma Planlarıyla Uyum	1985 yılında üst ölçekli planlarla Avrupa Kültür Başkentliği'nin uyumuna dair bir ize rastlanmamıştır. Avrupa Kültür Başkentliği kenti etkileyen bir proje olarak değil bir festival olarak tasarlanmıştır. Arkeolojik alanlar için özel kararlar alınmıştır.
	Çevresel Etkiler	Ekolojik boyutta özel bir girişimde bulunulmamıştır.
	Yeni Fonksiyonlar	Özellikle sergi salonlarının yenilenmesi, tarihi binalarda restorasyon ve yenileme yapılmıştır. Yeni ticari aktiviteler ile kent merkezi canlanmıştır
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Ekonomik açıdan kentin merkez bölgesinde hareketlenmeler sağlamış ancak büyük bir etkisi olmamıştır.
	Turizme Etkileri	Kente gelen turist sayısı artmıştır.
	Katılım Boyutu	Kültürel faaliyetlere katılım konusunda kent bir hareketlenme geçirmiştir.
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Proje Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle gerçekleştirilmiştir.
	Diğer Etkiler	Kültürel bilinç bu sene ile birlikte artmıştır.
Kültürel Etkiler	Eğitim	Kültürel anlamdaki aktiviteler eğlence anlayışından eğitim anlayışına değişmiştir.
	Kültürel Organizasyon	Kültür anlamında sorumluluklar farklı birimlere dağıtma anlayışı yayılmaya başlamıştır. Bununla birlikte bu yıl için oluşturulan kültürel program zayıf kalmıştır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Kültürel ve sanatsal gelişme özellikle sergi alanında gelişmiştir.

Avrupa Kültür Başkentliği projeleri ilk 5 yıl, Avrupa'nın kalbinde sanatsal, artistik ve kültürel merkezlere verilmiştir. Yani en gözde Avrupa ülkelerinin başkentleri bu unvanı almıştır. Bu kentler odağı güzel sanatlara koyarak ufak bütçeli limitli bir

³⁵ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur

planlama, uzun süre etkisi olamayacak aktivitelerde bulunmuşlardır (Griffiths, 2006). 1985 yılında kararın alınmasıyla hemen Avrupa Kültür Başkenti olan kent için, yeterli düzeyde kentsel projeler ve yeterli bir kültürel program hazırlanamamıştır.

2.3.2.2. Lizbon Avrupa Kültür Başkenti 1994

Lizbon'un Avrupa Kültür Başkenti olması üzerinden 14 yıl geçmiştir. Bu yıllar içerisinde kent, Expo 1998 ve Avrupa Şampiyonlar Ligi 2004 projelerine ev sahipliği yapmıştır. Avrupa Kültür Başkenti projesiyle kentin imajını yenilemeyi amaçlayan kent yönetimi, kalan eksikliklerini diğer üst ölçekli projelerle tamamlamaya çalışmıştır.

Lizbon kültürel programın yanı sıra kültürel binaların yenilenme çalışmalarıyla dikkat çekmiştir. Kentte, Restore edilecek ve yenilenecek bina sayısı çok fazlaydı. Coliseum, Ancient Art'ıda kapsayan birçok müze, Çini Müzesi, Antropoloji Müzesi, yeniden açılan Chiado müzesi, Arkeoloji Müzesindeki çalışmalar ve yeni tiyatro ve müzik müzeleri, görsel sanatlar mekânları Belem Kültür Merkezi ve Culturgest gibi yapılar yenilenmiştir.

Lizbon 1994 projesinin en önemli sonuçlarından birisi kentin Avrupa ve dünya ağında tanınabilirliğinin yükselmesi olmuştur. Şehrin konferans alanı ve temel turizm gelişme platformu olarak kullanımıyla, bu anlamda gelişen dinamik bir yapısı ortaya çıkmıştır (Rae,2004).

Tablo 2.8. Lizbon AKB 1994 Değerlendirme Tablosu³⁶

Etkiler	LİZBON AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ 1994	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	Bu yılın ana hedefi kenti yenilemedir. Restorasyon projeleri çok uzun bir liste oluşturmaktadır.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyum, Koruma Planlarıyla Uyum	Koruma planlarında restorasyon kararları dikkat çekicidir. Bu açıdan uyumlu sayılabilir.
	Çevresel Etkiler	Yeni fonksiyonların peyzaj düzenlemesi dışında, proje kapsamında önemli bir çevresel etki bulunmamaktadır.
	Yeni Fonksiyonlar	Sanat, konferans alanları ve restore edilen binalar 1994 Kültür Başkenti'nin en yeni öğeleridir.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Kent uluslararası pazarda kendi yerini almaya çalışmıştır.
	Turizme Etkileri	1994 yılının en büyük etkisi turizmin gelişimidir
	Katılım Boyutu	Projenin katılım boyutu birkaç sosyal proje için gerçekleşmiştir
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Yerel Yönetim ve merkezi yönetimin örgütlenmesiyle proje gerçekleştirilmiştir.
	Diğer Etkiler	Avrupa Ağı'nın bir parçası olma sosyo-ekonomik anlamda değişimin başlangıcı olmuştur.
Kültürel Etkiler	Eğitim	Kültürel açıdan eğitime bir katkı bulunmamaktadır.
	Kültürel Organizasyon	Kültürel organizasyon olarak bir etki bulunmamaktadır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Kent imajının ününü arttırmak adına kültürel projeler kullanılmıştır.

Lizbon'un 1990 öncesi Avrupa Kültür Başkentlerinden farkı, bu projenin etkilerinin dünya çapında olabileceğinin farkına varması ve kentin gelişimi için bir fırsat olarak görmesidir. Ancak bu fırsatı 1994 yılında iyi değerlendiremeyen kent, umudunu 1998 Expo'su ile gerçekleştirmeyi başarmıştır.

³⁶ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur

2.3.2.3. Cenova, Avrupa Kültür Başkenti 2004

1992 Expo'su ile atağa kalkan kent, 2004 Avrupa Kültür Başkenti olmasıyla yükselişine devam etmiştir. Cenova bu başkentliği Fransa'nın Lille kenti ile paylaşmıştır. 2004 yılının bu iki önemli başkenti, projeleriyle diğer Avrupa Kültür Başkentleri'ne örnek olabilecek niteliktedir. Bu iki proje küreselleşen dünya düzeninin getirdiği yarışabilirlik ve kentlerin pazarlanması kavramlarını içeren ve bu durumu kültürel mirasın korunması ile birlikte ele alan projeler sayılabilir. Cenova, tarihsel mirası odağına almış ve 2004 yılının gelişimini bu bağlamda sağlamıştır (Sacco, Blessi, 2004).

Avrupa Kültür Başkenti Cenova programının teması "seyahat" idi ve 3 alt başlıktan oluşmaktaydı. Cenova Sanat Kenti-Mirası Çoğaltmak, Cenova Denizler Başkenti-Gelişen Bilgi, Cenova Çağdaş Kent-Kentin İçindeki Uyum bu başlıklardı³⁷.

Ana objektif kentin imajını yenilemek ve uluslararası ağda yeni bir profil elde etmektir. Bu anlamda Cenova'nın kültürel kimliği geliştirici en önemli adımı, farklı yüzlerle yeni yapılanmalarla, endüstri alanı, turizm alanı ve kültürel alanların birlikte bulunarak gelişmeye eğilimli olmasıdır. Kültürel altyapı, kentsel yenileme ile kuvvetlenmiştir (Rae,2004).

Cenova, Avrupa Kültür Başkenti projesiyle, geçmişten gelen eksiklerini kentte yeni bir pulsar effect (kalp atışı) yaratarak tamamlamayı hedeflemekteydi. İtalyan Kültür Bakanlığı ile yapılan anlaşmaya göre, Kent Müzeleri ağının güçlenmesi kararı alınmış ve projenin ana omurgası olan bu öge ile Avrupa Kültür Başkentliği projesi buradan yürütülmüştür (Bisio, Bobbio, 2002).

Resmi kültürel program kent sınırları dâhilini içermekteydi. Seyahat teması, kentin kültürel geçmişini, değerlerini ve zenginliğini özetler nitelikteydi. Cenova'nın denizciliğinden ilham alınarak oluşturulan tema, Avrupa-Akdeniz Hattı, köprü, göç, turizm, ticaret merkezi'ni fiziksel anlamda, bilinç, merak, değişim ve keşfi ise mecazi anlamda taşımaktadır. Birçok kültürel sektör programda yer almış, yaklaşık 130 sosyal proje ve çocuk gelişimi, okul ve eğitim ile ilgili özel projeler yapılmıştır.

³⁷ <http://www.genova-2004.it/>, Şubat 2008

Resim 2.10. 2004 yılı Cenova Limanı'ndan bir görünüş

Kültürel program dahilinde oluşturulan yeni kültürel donatılar, restorasyon programları, kamusal alanlar yaratımı, kente yeni aydınlatmalar, tabelalar ve ulaşım ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Garibaldi müzesinin restorasyonu, Denizcilik Müzesi'nin yapımı ve Darsena ağının oluşumu bunlardan bazılarıdır (Rae, 2004). Kent yönetimi 4 objektifle bu eylemleri tasarlamıştır

Klasik Sanat Merkezi, Eski Kent Merkezi (Tarihi Merkez): Bu çeşitli sanat müzelerinden meydana gelen ve sanat koleksiyonuyla övünen (heykel, resim, mobilya, özellikle Rönesans ve Barok eserler) çok önemli kalitede eski bir mimari binadan oluşmaktadır. Bu alan, kentle bütünleşmiş bir sistem içerisine girip, müzelerin Eski Kent de uluslararası turistlere kolayca ulaşabilirliğinin sağlamaktadır.

Doğal Deniz Macera Merkezi, Eski Liman: 1992 Exposu için yapılan Akvaryum Merkezini kapsamaktadır. Akvaryum , Antartika Müzesi, Gemi Müzesi ve yeni Deniz Müzesi. Buradaki olumlu durum, deniz kenarı uluslararası düzeyde seçkin bir alan olmuş, Cenova'nın özel geleneklerini içine alan bütünleşmiş bir alan olmuştur.

Pegli ve Voltri Müze Merkezi. Pegli iki küçük müzeye sahiptir. (arkeoloji ve deniz müzesi) bu müzeler, parklarla çevrelenmiş tarihi yapılardan oluşmaktadır. Voltri, eski bir fabrikanın içerisinde olan, Deneysel Sanat Prodüksiyon Merkezine sahip tasarlanmış bir alandır. Bu iki alan batı banliyölerinde, son yıllarda ağır endüstri ve fakir yamaç evlerinin harap ettiği bir alandır. Ancak bu alan, yeniden kurtarılmaya

şansı olan, kentsel kalitenin geniş dönüşüm projeleri ile arttığı bir alanda kültür merkezi özelliğine sahiptir.

Nevri Modern Sanatlar Müzesi: Tek eski İtalyan deniz kenarında bulunan bir yerdir. Kentin doğuda bulunan en ünlü peyzaj alanıdır. Bitişik villaların bulunduğu alanda 19. ve 20. yüzyılı temsil eden, 3 müzenin olduğu alandır. Projenin amacı kamuya, çok çekici olan sanat parçalarının değerini artırma imkânını vermektir. Egzotik bahçe ve parkların ve etkili kayalık deniz kıyısı hattı olan bu alan kentsel çevre açısından kentte önemli bir alandır (Bisio, Bobbio, 2002).

Şekil 2.8. Cenova 2004 AKB Logosu

Tüm bu projelerin ışığında kentte, mekânsal, sosyo-ekonomik ve kültürel değerler etkilenmiş ve değişmiştir. Cenova Expo ve Avrupa Kültür Başkentliği projeleri, kentin gelişim planıyla entegre olan, kente mekânsal açıdan yeni fonksiyonlar kazandıran projelerdir. Kültürel açıdan, yerel kültürel değerlerin öne çıkarıldığı projeler bütünüdür. 1980 yılı itibariyle kentin fonksiyonunun değişimi bilinçli adımlar ve öngörüler doğrultusunda adım adım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır

Genova 2004 Yönetimi projenin en önemli hedefinin, tüm şehrin düzenli bir organizasyonu sağlamak ve kentin daha yaşanır ve davetkâr kılınması için sanatsal ve mimari zenginliklerini ortaya çıkarmak olduğunu belirtmiştir³⁸.

³⁸ <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova-2004.html?year=&aID=62>, Mart 2008

Tablo 2.9. Cenova AKB 2004 Değerlendirme Tablosu³⁹

Etkiler	CENOVA AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ 2004	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	"Yeni Cenova" olarak hedeflenen projenin ana odağı kültürel miras ve tarihi kent merkezidir.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyumu, Koruma Planlarıyla Uyumu	Üst projelerle ve kentin gelişim stratejileriyle uyumludur.
	Çevresel Etkiler	Modern Sanatlar Müzesi ile önemli bir peyzaj alanı, egzotik park ve bahçeler yaratılmıştır
	Yeni Fonksiyonlar	Kültürel donatılar, limanın dönüşmesi yeni fonksiyonları beraberinde getirmiştir.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Ekonominin temel dayanağı kent imajının gelişimi ve kültürel gelişime bağlıdır.
	Turizm Etkileri	Kente 2 milyon turist çekmiştir.
	Katılım Boyutu	Projede katılım boyutu önde tutulmaya çalışılmıştır
	Örgütlenme Boyutu	İtalyan Kültür Bakanlığı ve Yerel Yönetimi Projenin temel aktörüdür, oluşturulan Müze proje yönetim merkezi olmuştur.
	Diğer Etkiler	
Kültürel Etkiler	Eğitim	Çocuk gelişimi, okullar ve eğitim, engelli kişiler ile ilgili özel projeler yapılmıştır.
	Kültürel Organizasyon	Kültürel organizasyon konusunda bir etki bulunmamaktadır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Yerel kültürel kimlik kültürel programda yer alan projeler ile gelişmiş, toplumun kültür bilinci artmıştır. Bu, yönetimce desteklenmiştir.

Cenova 2004 iki belli başlı amaca ve onlara ulaşmak için de iki stratejik yaklaşıma sahiptir. Bunlardan biri; kültürel kimliğini pek çok işi olan, bir liman, endüstri, turistik ve kültürel aktivitelerin birarada var olduğu bir kent olarak yeniden tanımlamak;

³⁹ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur.

diğeri ise Cenova'nın ulusal, uluslararası ve en önemlisi de yerel seviyede pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak ve sonuçların 2004 yılı içinde sürekliliğini sağlamak için her yurttaşın ve kurumun katılımını sağlamanın şart olduğu düşünölmektedir⁴⁰.

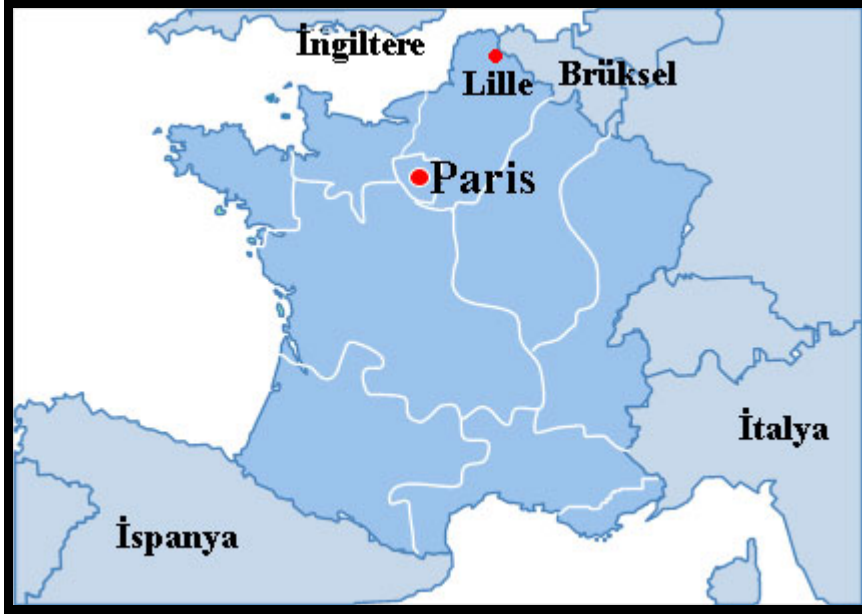
Projenin Avrupa Boyutu, aynı sene içerisinde Lille'in Avrupa Kültür Başkentiği, Atina'nın Olimpiyat oyunları, Barselona'da Uluslararası Kültür Forumu'nun olması ile pekişmiş, güçlü bir Avrupa ağını ve paralel gelişmeyi sağlamıştır.

Kentin imajı üzerine yapılan aktiviteler ile kentin pazarlama stratejileri gerçekleşmiştir. Yerel, bölgesel ve milli dinleyici/izleyiciler, Avrupa ve Uluslararası yayınların hedefi olmuştur. Oluşturulan resmi internet adresi, online bilet satışı, etkinin ölçölmesi bakımından olumludur. Kente bu yılda, 2 milyon ziyaretçi gelmiş, ekonomik gelişme turizmin gelişimi ile paralellik göstermiştir.

2.3.2.4. Lille Avrupa Kültür Başkenti 2004

Lille Fransa'nın Paris 1989 ve Avignon 2000'den sonra üçüncü Avrupa Kültür Başkenti'dir. Nüfusu 1,2 milyon kişi olan kent, genç bir metropoldür, nüfusun %42'si 25 yaşın altındadır Lille 1970–1980 yıllarında tekstil sektörü ve kömür madenleriyle post endüstri dönemini yaşamıştır. Bugün ise endüstri kentinden dünyanın büyük metropollerini birleştirci yeni bir metropol olma özelliğine sahiptir. Lille son 15 yıllık kentsel ve bölgesel gelişimini Avrupa Kültür Başkenti olma unvanıyla önemli bir biçimde yüklenmiştir.

⁴⁰ <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova-2004.html?year=&aID=64>, Mart 2008

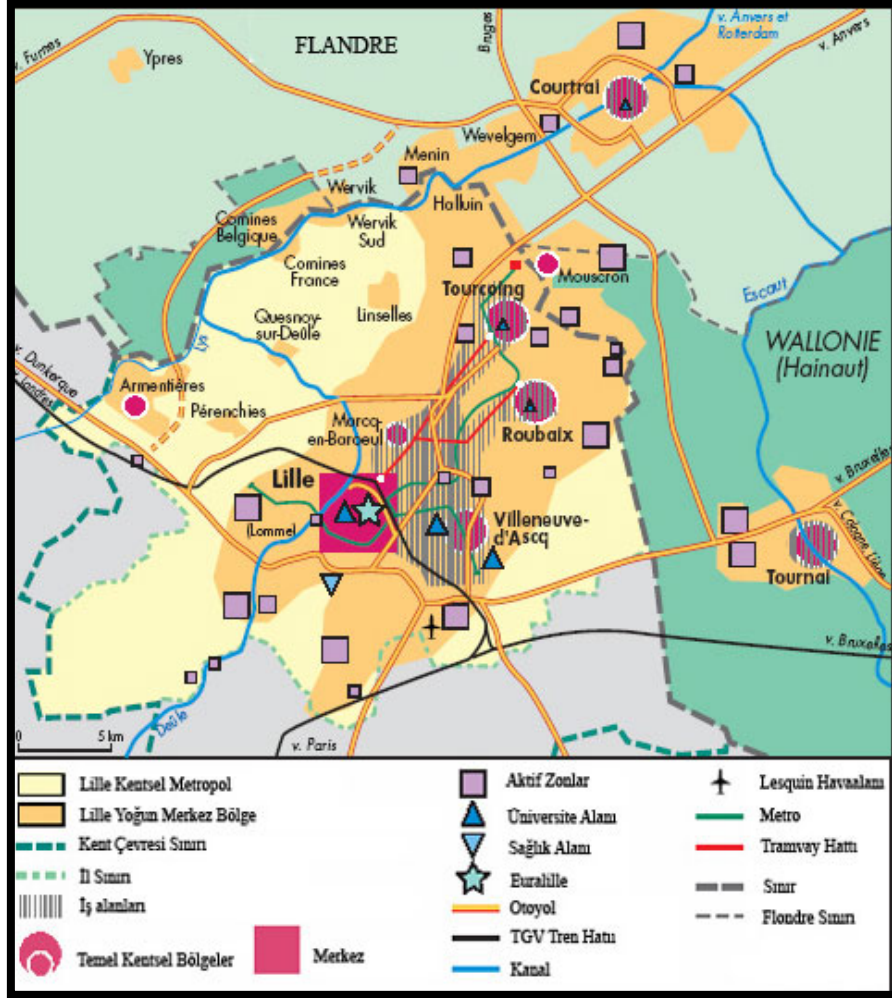

Şekil 2.9. Lille'in konumu⁴¹

Kente ana motivasyon Avrupa Kültür Başkenti olma unvanıyla gelmiş ve kentin imajı değişmiştir. Söylem Lille'in kendi renklerinin geri dönmesini zorlama üzerine yoğunlaşmıştır ve böylece kentin ve kuzey bölgenin geleneksel renkleri siyah ve beyaz renkleri dönüştürülmüştür. Esaslı hedef, yaratıcılığı arttırmak ve bölgeyi baştan başa değiştirmek ve bölge ve kentin nüfusunu dönüştürme gerekliliğidir. Anahtar kelime 'değişim'dir. (metamorphosis) ve uzun süreli değişim sürecini ifade eder. Anahtar objektifler sosyal uyumu arttırmak ve kültürel deneyim/yaratıcılık konusunda kişilerin kendine güvenini arttırmaktır. Sokaklarda sanata zorlamak, popüler sokak festivalleri organize etmek ve kamunun ve sanatçıların karşılaşmalarını cesaretlendirmek stratejilerin büyük bir kısmıdır.

Avrupa'nın ve Fransa'nın stratejik noktası Lille 19 yy. ticaret merkezi iken 20yy. tekstil sektörünün merkezi olmuştur. Opera Salonu, Lille Milli Senfoni Orkestrası, Fransa Güzel Sanatlar Müzesi, Lille Büyük Saray'ı, kongre salonu, sergi merkezi ve tiyatro ile 2002 yılında 1 milyon ziyaretçi ve 250 kültürel aktiviteye ev sahipliği yapmıştır (Sacco, Blessi, 2004).

⁴¹ www.bluedog-france-hotels.co.uk, Mayıs 2008

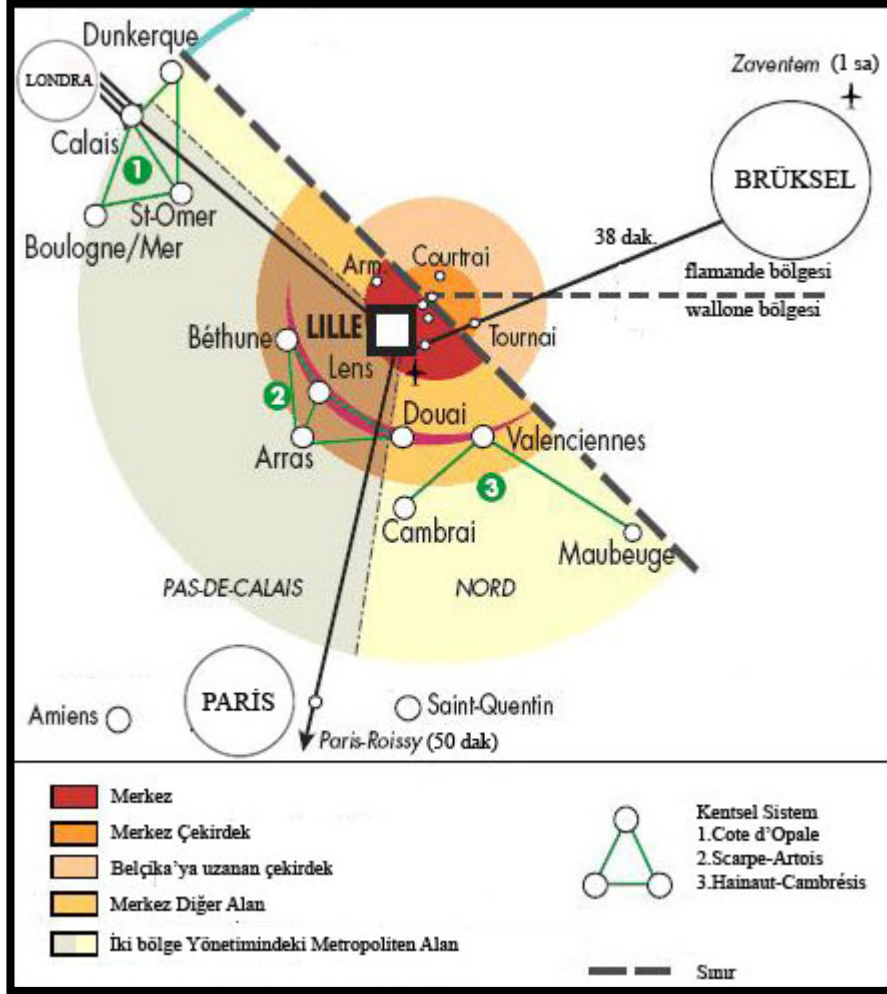
Şekil 2.10. Lille ve Çevresi Metropolitan Kararları (Didier, 2002)

Şekil 2.11. Lille'in logosu

Lille'in 2004 yılında Avrupa Kültür Başkenti olması ile kent, Belçika komşuluklarının ve tüm kuzey Pas de Calais bölgesinin etkilenmesini hedefliyordu. Projenin kurumsal ortakları, devleti, farklı bakanlıkları Lille Metropolü, Kuzey Pas de Calais Bölgesi'ni, Kuzey bölgesi Genel Meclis'i, Pas-de-Calais departmanı Genel Meclis'i, Roubaix, Tourcoing, Villeneuve d'Ascq, Courtrai, Tournai, Mouscron ve Belçika Fransızca Konuşan Birliği içine alıyordu. (Rae,2004)Lille'in diğer Avrupa Kültür Başkentlerinden farkı, yeni bir metropol olma isteğidir. Bunun için tüm komşuluk ve bölge yönetimleri projeye dâhil edilmiş, ortak projeler üretilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, Lille'in logosu AKB Projesinin tanıtımında çok önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu araç, proje hazırlık sürecinde kentin her alanında kullanılmıştır.

2000’de kent Didier Fusillier’i Müdür olarak ve Laurent Dreano’yu Genel Koordinatör olarak Lille 2004’e atadı. Bu 2 yönetim üyesinin yanında 13 kişi program ekibi, 9 yönetim ekibi, 7 teknik ekip, 17 halkla ilişkiler ve iletişim ekibi, 3 özel ortaklarla iletişim ekibi eklendi. 14 kişi bilet ve turizm ofisinde, 13 stajer ve 19 ek personel bu grupla çalışmıştır.

Şekil 2.12. Lille Metropolitan Alan Şeması, Bağlantı Hatları (Didier, 2002)

Lille'in konumu Belçika-Brüksel, Paris ve İngiltere-Londra hattının tam ortasında bulunmakta olan ve bu üç kenti birleştirici bir noktadadır.

Lille Cenova örneğine göre daha metropoliten alan merkezli bir proje çıkarmıştır. ((Pier Luigi Sacco, Giorgio Tavano Blessi,) Kenti bu güçlü metropol haline getiren en önemli proje Euralille projesidir.

Avrupa Kültür Başkenti projesi kapsamında "Avrupalı kentlerin büyük projelerle değişimi" başlıklı çalışma içerisinde, eski tren garının dönüştürülmesiyle oluşan Euralille, kentin en önemli kültürel ve metropol odağı olmuştur. Bu tren garı,

içerisinde sergi salonları, gösteri salonları, alışveriş merkezi bulunduran yeni bir merkeze dönüşmüştür⁴².

Resim 2.11. Lille AKB Proje Örnekleri⁴³

Lille AKB Projeleri'nden günümüze kadar kalan en önemli proje, Lille'in metropol olması bağlamında hazırlanmış bir proje olan Euralille Tren Garı uygulamasıdır. Bu sürdürülebilir bir plan kararı olarak değerlendirilmektedir. Diğer projeler ise, Lille'in 2004 yılında tüm dikkatleri üzerine çekmesini sağlayan, güçlü kültürel aktivitelerdir. Maison Folie adlı yapıtlar Lille AKB projelerinin akıllarda kalan sanat mekânları olmuştur.

⁴² <http://www.lille2004.com/>, Mayıs 2008

⁴³ <http://www.lille2004.com/>, Mayıs 2008

Resim 2.12. Euralille Tren Garı'ndan Görüntüler⁴⁴

Euralille'in oluşması, Lille'in kuzeyden metropol olma gücünü artırıcı olmuştur. Uluslararası gar, iş alanları, konutlar, ticaret ve kamusal alanlar yeni Lille'in sembolleri olmuşlardır. İlk etap 6000 iş alanının oluşmasıyla tamamlanmıştır. İkinci etap ise büroların, konutların, sergi ve kongre merkezlerinin oluşmasından ibarettir. Euralille ile birlikte Lille, Paris'in, Londra'nın, Brüksel ve Lüksemburg'u birbiriyle bağlayan önemli bir merkez ve geçiş noktası olmuştur (Paris, Didier, 2002).

Lille'in kültürel programı içerisinde, sınır ötesi bölgede (Lille ve metropoliten alanda, Belçika'nın bazı kasabalarında, Kuzey Pas de Calais Bölgesi'nde) 160'tan fazla kasaba bu etkinliğe katılmıştır.

Kültürel programın dikkat çekici bir etkinliği, 12 eski fabrika ve kültürel miras alanları "Maisons Folie" adı verilen kültürel alanlara dönüştürülmüştür. Bu alanların en büyük özelliği sanatçıların ve kişilerin kendilerini evlerinde hissetmeleridir. Her biri özel olanaklar sunmaktadır. Performans alanları, sergi mekânları, sanatçı atölye, mutfak, yemek odaları ve multimedya odaları vardır.

Kültürel program, geçmiş Güzel Sanatlar izlerini, Çağdaş Afrika Sanatları'nı, elektronik Oyunlar Tarihi, Tekstil ile ilgili sergileri, sanatsal performansları, müzikal aktiviteler ve sirk gösterilerini, çocuk şovlarını, çocuklara yönelik ideal kent konulu yaratıcılık aktivitelerini, gen yaratıcı kişiler için tasarım, moda, fotoğraf ve mimarlık dallarında geniş bir yelpaze sunmaktaydı.

⁴⁴ www.trekearth.com/.../France/photo56888.htm,
www.nordmag.fr/.../lille_histoire_monuments.htm

Lille 2004 beklenilenden çok daha fazla turist çekmiştir. Euralille, 2004 senesi sonrasında da turist çekici ve Lille'in metropol etkisini güçlendirici bir özelliğe sahip olmuştur. Bununla birlikte Lille'in tarihi alanları restore edilmiştir. Bunlardan en önemlileri Lille kiliseleri, Hospice Comtesse ve Rihour ile Rameau Saraylarıydı. Lille Opera'sının ve kentin kaldırımları yenilenmiştir.

Tablo 2.10. Lille Avrupa Kültür Başkenti Değerlendirme Tablosu⁴⁵

Etkiler	LILLE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ 2004	Açıklama
Mekansal Etkiler	Hedefleri	Kent renklerinin geri dönüşü temasıyla, değişim hedefi konulmuştur. Lille'in metropol olma özelliği vurgulanmak istenmiştir.
	Koruma ve Gelişme Stratejileri, Üst Ölçekli Planlarla Uyum, Koruma Planlarıyla Uyum	Metropoliten kentsel planla uyumlu bir projedir.
	Çevresel Etkiler	Lille Tren Garı'nın ve çevresinin temilenmesi, yeni rekreatif kamusal alanların yaratılması söz konusudur.
	Yeni Fonksiyonlar	Restorasyon çalışmaları, Euralille tren garı, Maison Folie ve yeni donatılar kentte yer edinmiştir.
Sosyo-Ekonomik Etkiler	Yerel Ekonomiye Etkileri	Ekonomik gelişim kültüre dayandırılmıştır.
	Turizm Etkileri	Kentte o sene turist sayısı artmış, "euralille" tren garını görmek için 2004 sonrası da turist sayısı geçmiş yıllara göre artış göstermiştir.
	Katılım Boyutu	Projeye gönüllü katılım olmuştur.
	Örgütlenme Boyutu/Aktörler	Lille Yönetimi, Kuzey Pas de Calais Bölgesi Yönetimi ve Brüksel kenti projede en önemli aktör olmuşlardır.
	Diğer Etkiler	Halkın projeye dahil olma isteği önemli bir etkide bulunmuştur.
Kültürel Etkiler	Eğitim	Kültürel açıdan eğitime bir katkı bulunmamaktadır.
	Kültürel Organizasyon	Güçlü bir kültürel programla Avrupa Kültür Başkenti Lille yaşanmıştır.
	Yerel Kültürün Gelişmesi	Kültürel program yerel kültür öğelerinin kullanıldığı metropoliten kent hedefi doğrultusunda oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği'nin Lille'in Kültür Başkenti olmasıyla birlikte en fazla önem verdiği konu, kültürel mirasın korunması ve Avrupa Kültürü'nün yayılmasını istemesidir.

⁴⁵ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur

Kültürel turizm, Avrupa sanatçılarının kültürel programda yer alması, diğer Avrupa ülkeleri ile etkileşim içerisinde olma çok önemli sayılmaktadır. Konferans, seminerler ve Avrupa konulu/temalı tartışmalar, Avrupa dilleri ile ilgili konular programda yer almıştır. Sadece Avrupa değil uluslararası boyut Japonya, Çin, Amerika, Kanada, Meksika ve bazı Afrika ülkeleri ile sanatsal ilişkiler Lille 2004 için önemli olmuştur. (Rae,2004b)

Kentin pazarlama stratejisinin başında, iletişim ve promosyon gelmektedir. Bu da Kültürel Programın promosyonu ile sağlamaktır. Lille 2004'ün iletişim stratejisi 16.000'lik elçi ağını kapsayan: hayatın tüm yaş ve tüm iş alanlarındaki gönüllüleri, siyasi partileri içine alan bir biçimde genişlemektir. Lille 2004 için kullanılan Logo tasarımı 160 ortak kent ve kasabanın ilanlarında tüm aktivitelerde kullanılmıştır. Gazetelerde, yazılı basında, aylık programlarda bireysel proje el ilanlarında kullanılmıştır. Hazırlanan web site, elektronik posta sistemi, online konferanslar, internet ortamı tartışmaları kullanılmıştır.

Lille durağan bir post endüstri kentinden hareketli, canlı, dinamik ve renkli bir kent imajına bürünmüştür. Katılım önemli bir objektif olmuş, kültürel programın büyük bir kısmı kamusal alanda gerçekleşmiştir. 2003 yılında Lille'in toplam ziyaretçisi 357.000 iken, 6.12.2003–29.03.2004 arasında 220.000 ziyaretçi kente gelmiştir. (Rae, 2004b)

Lille 2004, bölge ve kent için yararları en uzun vadede kullanmak ve uzun süreli kalıcı, olumlu etkiler yaratmak istemektedir. Kültürel program, uzun süreli kültürel gelişim ve önemli politik desteği içermektedir. Maison Folie'ler kültürel senenin en fazla ilgi gören öğeleridir. Lille 2004 projesinin toplam bütçesi 74 milyon eurodur. bunun 19 milyon euro'su restorasyon programı için harcanmıştır.

Kente gelen 9 milyon ziyaretçinin, 4.780 milyon kişi tematik aktivitelere, 2.3 milyon görsel sanatlar için, 0.824 performans sanatlarına, 0,3 Maison Folie aktivitelerine katılmıştır. (Sacco, Blessi,2004)

2.4. BÖLÜM SONUCU

Küreselleşme sürecinin bir sonucu olan üst ölçekli büyük projelerin en önemli özelliği sürdürülebilir olmaları, diğer kentsel projelerle uyumlu olmaları ve tüm diğer projelere pozitif önde etki verebilen, onlara katalizör etkisi göstermeleridir. Bu tip projeler, kente farklı yönlerde etkilerde bulunur. Üst ölçekli projelerin ortak özellikleri

yeni yapılanmalar, kente getirdiği yeni karar ve uygulamalar, yeni kentsel donatılar ve kamusal alanlardır.

Yeni yapıların ve donatıların yer seçimi, projenin odak alanının konumlanmasına göre değişmektedir. Genel olarak üst ölçekli projeler, uygulandıkları kentin, tarihi merkezlerinde ya da çok yakınında yer edinirler. Lille merkez bölgesi, Cenova tarihi liman alanı, Atina kent merkezi bunlara örnektir. Projelendirme aşamasında oluşturulan programın en önemli uygulama merkezi ve ögesi koruma alanlarıdır. Genel olarak buradaki olumsuzluklar giderilmeye çalışılmakta, tarihi kent merkezi kullanılabilir, korunmuş ve ekolojik açıdan da temiz kentsel mekanlara dönüştürülmektedir.

Proje programlarının en başında restorasyon ve yenileme projeleri gelmektedir. Kent büyük projeye ev sahipliği yapmadan önce, gerekli görüldüğünde soylulaştırma projelerinin de mekânı olabilmektedir. Tarihi alanlarda yapılan bu müdahaleler genel olarak o kentin koruma planları ve gelişim stratejileriyle uygundur. Restorasyon kararları bir ana odak üzerinden alınmakta ve o alanın dönüşümü gerçekleştirilmektedir. Örneğin Lille merkezde tren garının dönüşmesi ile “eurailille” tren garı oluşturulmuş ve o bölge projenin merkezi sayılmıştır. Cenova’da tarihi liman odağından gelişen Expo 1992, Lizbon’da yine sanayi alanı odağından gelişmiştir.

Expo ve olimpiyat projelerinin tarihsel kökenleri belirli kültürlere aittir. Özellikle olimpiyat eski inanışların, geleneklerin kutlandığı ve yıllar yılı sporun konu edinildiği kültürel bir projedir. Expo yine ticari değerlerin ve ticaret öğelerinin her ülkenin kendi üretiminin sergilendiği kültüre dayanan bir organizasyondur. Ancak son yıllarda kültürü içerisine birebir alan proje, Avrupa Kültür Başkentliği projesidir. Hedefi kültürel, ülkeseli bölgesel ve ekonomik gelişim olan bu projede asıl araç kültürdür.

Kültürün bir birikim, geçmiş deneyimleri ve babadan-anneden kalan miras olarak değerlendirilmektedir. Tarihi alanlar ve bölgeler ile bu anlamda benzeşmektedir. Tarihi anıtlar, yapılar, sokak dokuları, alanlar, bölgeler de geçmişten günümüze gelmiş, anneden babadan gelecek kuşaklara aktarılmış öğelerdir. Kendi içlerinde geçmişleri vardır ve her birinin dayandığı tarihsel kökenlere göre kültürel birikimleri vardır. Tarih ile kültürün iç içe olması, kültür odaklı projelerin tarihi alanlar üzerinden yürümesini sağlamış, daha büyük kitlelere ulaşımı sağlamıştır.

Avrupa Kültür Başkenti’nin ortak parametreleri arasında Avrupacılık, uluslararasılık, yaratıcılık, katılım ve kentsel kalite kavramları vardır. Projenin ana dayanağı Avrupa kültürü ile kentlerin gelişimi, kentsel kaliteyi arttırmadır. Lizbon ve Atina örneği Avrupa Kültür Başkenti’nin uygulandığı ilk örnekler olma açısından,

yeterli derecede gelişme gösterememiş, kültürel programları zayıf, yaratıcılıkları düşük projeler olarak Başkent olma senelerini bitirmişlerdir. Özellikle 2000 yılından itibaren Avrupa Kültür Başkenti olmak kentler arasında bir yarış haline gelmiştir. Bu tarihten sonra başkent olan kentler güçlü kültürel programları, kentin gelişme stratejilerine uygun hedefleri, yaratıcı ve etkileşimi kuvvetli uygulamalarıyla kentsel gelişmeye katkı sağlamışlardır.

Avrupa kültür başkenti olmaya hak kazanan kentler, genel olarak eski imajından ya da eski kentsel görevinden kurtulmak, kente dinamik ve etkin bir canlılık getirmek amacıyla yepyeni bir kentsel vizyona sahip olmak istemişlerdir. Lille ve Cenova örneği bunu başarmış örneklerdendir. Lille artık Fransa'nın kuzey metropolü, Brüksel'in Fransa ile en yakın ve güçlü ilişkilerde bulunduğu komşusu, Londra'nın da durağı olmuştur. Cenova, endüstri kentinden turizm kentine hızlı sayılabilecek bir geçiş yaşamıştır. Denizin yeniden kullanımı, kentliyle olan etkileşimi kentin ekonomisinden, sosyal yapısına kadar değişimde bulunmuştur.

3.KÜRESEL KENT VE AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ İSTANBUL'DA KENTSEL KORUMA, FATİH ÖRNEĞİ

Küreselleşme süreci, oluşan dünya kentleri ve bu kentlerin pazarlanmasında üst ölçekli projeler önemli rollere sahiptir. Kentin gelişimini sağlamak için fırsat görülen projeler, küresel sisteme entegrasyon için önemli araçlardır. Tarihi kent merkezleri, büyük projelerin ana merkezleri sayılmaktadır. Küreselleşmenin ve koruma ilişkisinin yüzyüze geldiği bu projeler ile bu iki kavram arasındaki denge kurulmaya çalışılmaktadır.

Kavramsal arka planı küreselleşme ve dünya kenti olabilme stratejilerine bağlanan üst ölçekli projeler, 1980'li yıllar sonrasında "kültür" kavramı odağında gelişmektedir. Üst ölçekli projeler içerisinde direkt olarak kültürle ilişkisi belirtilmiş proje olan Avrupa Kültür Başkenti projesi her sene farklı bir kentte uygulanmaktadır. Planlanan kültürel programlarla, kent o sene içerisinde yeni projelere ev sahipliği yapmaktadır. Bu projelerin çeşitliliği ve niteliği Başkent olan kente göre değişmektedir.

Bu bölümde İstanbul kentinin mekansal gelişim geçmişi, küresel kent ağına entegrasyon süreci ve bu bağlamda üstlenmek istediği kentsel projeler irdelenecek, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olma yolunda geçirdiği süreçler incelenecektir. Uygulanacak projeler doğrultusunda kentsel koruma alanlarının nasıl etkilenebileceği tartışılacak ve Fatih örneği ile projeler değerlendirilecektir.

3.1. İSTANBUL'DA KENTSEL PLANLAMA VE KORUMA'NIN TARİHSEL GEÇMİŞİ

İstanbul tarihte, çevresini saran surlar içerisinde gelişen bir kent olmuştur. Tarihi Yarımada geçmişte İstanbul'u ifade etmekte iken, günümüzde İstanbul'un çok küçük bir parçasını oluşturmaktadır. Kent bugün mekânsal büyümesine hızla devam etmektedir. Osmanlı Döneminde lineer ve kuzeyde görülebilecek bir gelişmeye sahip olan kent, yüzyıllar boyunca taşıdığı başkentlik misyonu ile hem ticaretin gelişmesini sağlamış hem de coğrafi öneminin üzerine jeopolitik bir artı kazandırmıştır.

İstanbul'un planlama ve koruma geçmişi Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar uzanmaktadır. 18 ve 19. yy'da kentin geleneksel dokudan yeni ızgara sistemli mahallelere kavuşması, yerleşim alanları dışında kurulan kışlaların kentin yeni gelişme alanlarını belirlemesi söz konusudur (Kuban, 2004). Kent büyük dönüşümünü, 1860'lı yıllarda yaşamıştır. Kent merkezinin değişmesi, Osmanlı'nın kapitalist ilişkiler sistemine eklemlenme çabaları, toplu taşıt ulaşımı ve iletişim uygulamaları, toplumsal kesimin değişikliği ve kentin banliyöleşmeye başlaması İstanbul'un büyümesine neden olmuştur (Tekeli, 2000). Bu dönemde, modernizasyon projesinin baskınlığı ve kentin gelişme amaçlı büyümesi odaktaki konu olmuş, korumaya dair bir bilincinin ve faaliyetlerin eksikliği göze çarpmamıştır. 1900'lü yıllarda Batı'lılaşma eğilimleri ile Avrupa Kentleri örnek alınmış, 1923 yılında Başkent'in Ankara'ya taşınması ile kent bir süreliğine durağan bir dönem geçirmiştir. Kentsel yeni politikalar, ilk planlama müdahaleleri ile 1950'li yıllar aşılmış İstanbul büyümekte olan sorunlu bir metropol haline gelmiştir. 1980 sonrası küreselleşme süreciyle İstanbul'da koruma ve planlama yaklaşımları da küreselleşmeye başlamış, yeni eğilimler ve yeni sorunlar Türkiye'nin ekonomik ve kültürel başkentinde yerini almıştır.

3.1.1. İstanbul'da 1980 Öncesi Planlama ve Koruma Yaklaşımları

1980 öncesi Osmanlı Devleti ile başlayan koruma ve planlama gelişmeleri ilk olarak, 1848 yılında Batı şehirciliğinin bazı temel ilkelerini getiren ve Osmanlılar'ın ilk imar yasası olan birinci Ebniye Nizamnamesi başlamıştır. Bu nizamname ile İstanbul ve diğer Osmanlı kentlerini Batılı kent modeli görüntüsüne göre ve kabul edilmiş usulleri içermiştir (Yerasimos,1992). 1882 yılında kararlılık kazanan bu nizamname kentin dönüşümünün, kent mekânında mozaikler halinde yer alan mevzi planlara uygun olarak gerçekleşmesini sağlamaya çalışan bir pratik geliştirmiştir (Tekeli, 2000).

20. yy'ın ilk yıllarında kent, geleneksel dokunun ötesinde modern bir başkent olma yolunda ilerlemeye başlamıştır. Modernitenin getirdiği yeni ulaşım yolları, mimarideki yeni yapı malzemelerin kullanımı bu dönemin özelliklerindedir. Ancak modernite projesi bu dönemde parçacı bir yaklaşımla ele alınmış, kentin yangınlar gibi olağan akışı yeni kentsel dokuyu belirlemiştir (Tekeli,2000). Günümüzde de planlamanın en önemli eleştirilerinden sayılan sorunları ve gelişimi bütünsel yaklaşımla ele almayan, parçacı bir biçimde çözüm arayan yaklaşımın temelleri 20.yy.'ın başlarına dayandırılabilir.

Kentte, Cumhuriyetin ilanıyla planlama adına müdahalelerde bulunulmuştur. 19 yy. ortalarından Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte, Osmanlı'nın yeni politikaları doğrultusunda; yasal ve yönetsel yapının dinamikleriyle birlikte, kent değişmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, Roma İmparatorluğu'nun ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul, başkentlik görevini Ankara'ya devretmiştir. Bununla birlikte, ekonomik ve sosyal gerileme sürecine girdiği söylenilebilen dünya başkenti, hızlı bir büyüme sürecine, yeni kentsel sorunlara ev sahipliği yapmıştır.

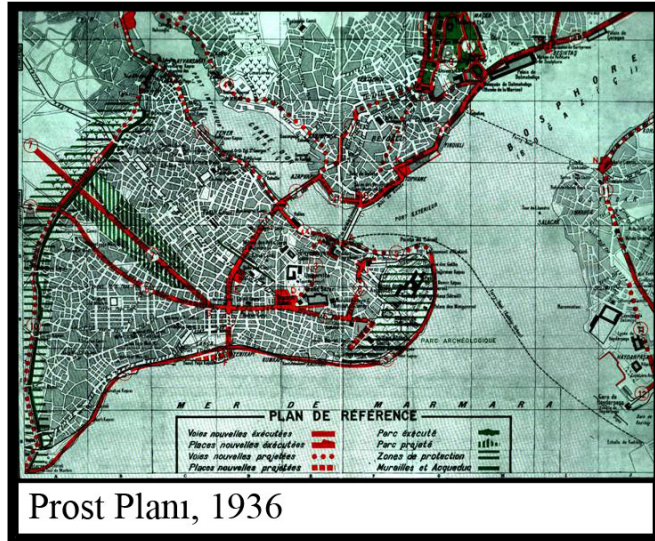
1930'lu yıllara kadar yapılan tüm etkinlikler sokakların iyileştirilmesi, küçük parkların yapılması ve tramvay hattındaki düzenlemelerden ibarettir (Kuban, 2000). 1930 yılında yeni belediye yasasının çıkarılması yeni yönetim yapısının oluşmasına yol açmıştır. Yeni kentin yeni problemlerini çözmek ve gelişimini belirlemek amacıyla yabancı uzmanların kente çağrılmış ve İstanbul için ilk planlama adımları atılmıştır.

Bu uzmanların arasından Hermann Elgoetz, Essen Planı'nı yapmış ve İstanbul'un tarihsel mirasını gelişimine yansıtması gerektiğinin altını çizmiştir. Elgoetz, kentin tarihi mirasını vurgulayabilmek için önemli anıtların çevresinde, ana trafik arterlerinden uzak, ikincil sokakların önem kazandığı bir koruma alanı bırakmıştır.

Endüstri bölgelerinin surların dışına çıkması, demiryolu iyileştirmeleri, deniz yolu kullanımı, deniz kenarında yürüyüş yollarının açılmasını önermiştir (Kuban, 2000).

Paris'in şehircilik konusunda uzman danışmanı olan, Paris Île-de-France Düzenleme ve Genel Organizasyon Komitesi'nin planlama müdürü Fransız mimar Henri Prost 1936 yılında, İstanbul'un ilk nazım planını ve kentsel tasarımını gerçekleştirmiştir. Bu plan;

- Galata Limanı'nın güzel sanatlar akademisine kadar genişlemesini, Yenikapı'da yeni bir yük limanının yapılmasını bunu takiben Sarayburnu limanının çevresindeki antrepoların yıkılmasını, Sirkeci garın yükünün hafifletilerek yeni demiryolları kurulmasını, Anadolu yakası ve Yenikapı arasında tren bağlantısının kurulmasını
- Haliç kıyısının ulusal ticaret ve yerel sanayi rolünü üstlenmesi
- Mevcut iş merkezinin güçlendirilmesi, Atatürk Bulvarı batısının tıp merkezi olması, Atatürk Caddesi ve Fatih Bulvarı arasında kalan bölgenin yerel yönetim merkezi olması, Beyazıt'taki üniversitenin geliştirilerek çevresinin öğrenciler için düzenlenmesi
- Kent surları çevresinde 500 m'lik bir alanda inşaata izin verilmemesi, sur içerisinde mevcut mahallelerin koşullarına uygun olarak ruhsat verilmesi, Tarihi Yarımada'da +40 rakım üzerinde 9,50 m. Den daha yüksek yapılmaya izin verilmemesi Tarihi Yarımada'yı etkileyen kararlardır (Tekeli, 1994).

Harita 3.1. Prost Planı, Tarihi Yarımada

Planın Tarihi Yarımadayı etkileyen en önemli olumsuz kararı, sanayinin Haliç kıyılarına taşınması kararı olarak nitelendirilmektedir. Plan, kentsel koruma açısından zayıf bulunmuş, anıt koruması mantığında gelişmiş bir plan olarak değerlendirilmiştir. Plan doğrultusunda 1937–1947 yılları arasında, önemli imar planı müdahaleleri yaşanmıştır. Dönemin valisi ve belediye reisi olan Lütfü Kırdar, bugün adıyla anılan operasyonlarla, güzel kent anlayışı çerçevesinde yeni ulaşım aksları ve meydan düzenlemeleri getirmiştir (Yıldırım, 2004). Tarihi Yarımada'da Eminönü Meydanı'nın genişletilmesi, Mısır Çarşısı cephe düzenlemesi, Sirkeci Meydanı'nın iyileştirilmesi, Cağaloğlu-Ayasofya yolunun açılması, Yedikule-Eyüp'ün asfalt bir yolla birleşmesi çalışmaların bazılarıdır.

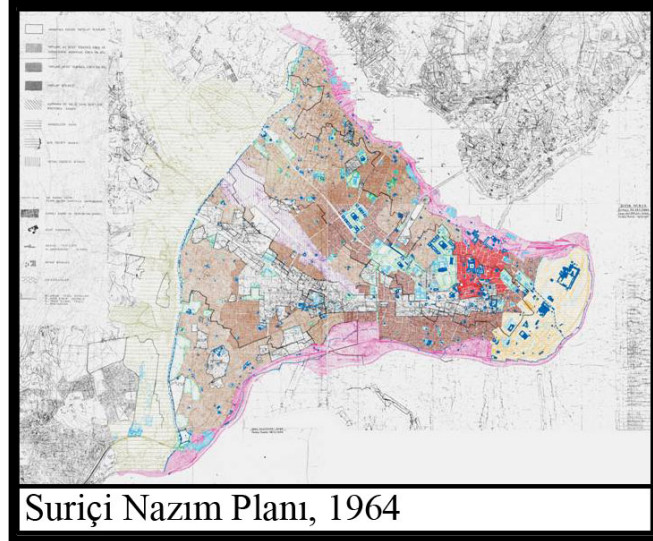
Dönemin en önemli gelişmelerinden bir tanesi 1950 yılındaki seçimler sonucunda siyasal iktidarın güç kaybetmesi ve değişen yönetimle, tarımda modernizasyonun gelmesi, serbest ekonomik sistemin benimsenmeye başlanması kırdan kente göçe neden olmuştur. Göç, fiziksel açıdan kentte yeni bir konut yapısı olan gecekondulaşmaya, sosyal açıdan ise farklı grupların kentte yer almasına neden olmuştur.

1950–1960 döneminde iktidara gelen Menderes; yeni kentin yeni sosyal yapısının temsilcisi, kent gelişiminin öncüsü olmuştur. Kentlinin yaşamakta olduğu sorunlar çözmek adına yeni imar faaliyetleri gerçekleştiren Menderes geniş bulvarlar, yeni meydanlar, yeni yollar açarak, Tarihi Yarımadayı etkileyen çok önemli yıkım kararları almıştır. Bunlardan en önemlileri Fevzipaşa Caddesi'nin Beyazıt Meydanı'na uzatılması, Sirkeci ve Florya arasında surlara paralel sahil yolunun açılması, Yeniçeri ve Divanyolu Caddeleri'nin gelişimi, Aksaray-Yenikapı yolunun genişletilmesi sayılabilir (Tekeli, 1994).

1923'te başkent fonksiyonunun Ankara'ya aktarılması ile İstanbul yüz yıllar boyunca yönetim merkezi olma özelliğini yitirmiş, 1960'lara kadar süren bir durgunluk dönemi geçirmiş ve bunun sonucunda küçülen bir kentin problemlerini yaşamıştır. (Uzun, 2000) 1960'lı yıllarda kent, gecekondulaşmaya kucak açmış, planlama açısından eksik, koruma konusunda ise ila edilen yasalarda bahsedilmesi dışında bir adım atamamıştır. 1952 yılında 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilî ve Vazifelerine Göre Kanun ile koruma ilkeleri belirlenmiş, bunu takiben 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu'nda koruma konuları ile ilgili açıklamalar getirilmiştir. 1961 anayasası ile Tarihi ve Kültürel Değeri olan eserler ve anıtları koruma zorunluluğu getirilmiştir.

1964 yılında Suriçi Nazım Planı'nın onanması ile Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzii imar planlarının birleştirilerek tek bir plan altında uygulanması ve konut alanlarının teşekkülünün belirtilmesi amaçlanmıştır. Bu planda;

- Konut alanları eski dokusunu muhafaza eden az yoğunluklu konut alanları ve yüksek yoğunlukta gelişen konut alanları olarak ikiye ayrılmıştır.
- Haliç ve Marmara Sahil Şeridi protokol alanı olarak düzenlenmiştir.
- Vatan ve Millet Caddelerinin etrafı gelişme alanları olarak gösterilmiştir.
- Ulaşım açısından yeni bir öneri bulunmamaktadır. Mevcut doku korunarak, ulaşım ışınsal olarak Vatan ve Millet Caddeleri üzerinden sağlanmıştır.
- Eski eserler için fonksiyonel kullanıma yönelik bir öneri getirilmemiş, ancak eserlerin aynen korunacağı belirtilmiştir.

Harita 3.2. Tarihi Yarımada Suriçi Nazım Planı (İBB)

Bu planda, Prost'un önermiş olduğu koruma kotu korunmuş, kat yükseklikleriyle ilgili yeni kararlar alınarak İstanbul Kat nizamları planı yürürlüğe konarak uygulanmıştır. 1965 yılında Venedik Sözleşmesi'ne imza atan ülkenin eski başkentinde, 1966 yılında hızlı kentleşme sorunlarının çözümüne yönelik olarak Nazım İmar Planı Bürosu kurulmuş, böylelikle kent planı için ilk defa plan üretimi gündeme gelmiştir. (Yıldırım, 2004) 1965 kat Mülkiyeti Kanunu ile kent genelinde kat yükseklikleri artmış, sanayi daha fazla yer ihtiyacıyla şehir dışına gitmiştir. 1970'li yılların başında Boğaz Köprüsü'nün inşası kentin kuzeye gelişmesinin önünün açacağını, kent trafiğini arttıracığı yönündeki endişeleri beraberinde getirmiştir (Kuban, 2004).

Bu endişeler, çok kısa bir sürede gerçeğe dönüşmüş, kenti 1985'te yapımına başlanan ve 1988 yılında trafiğe açılan ikinci boğaz köprüsü ile kuzey yönünde

plansız gelişimine devam etmiştir. 1973 Boğaz Köprüsü ile Mecidiyeköy çevresi (Büyükdere Caddesi örneği) yeni bir iş aksına sahip olmuştur (Uzun, 2000).

1980'lerin başı kentsel değişim sürecinde İstanbul için bir dönüm noktası olmuştur. Bu durumda iki önemli etken söz konusudur. Öncelikle merkezi yönetimin büyük kentlerin bağımsızlıkları yönündeki politika değişimi, ikinci olarak İstanbul'daki yerel yönetimin dünya sistemindeki değişimlerle bağlantılı olarak elde ettiği girişimci potansiyel etkili olmuştur. Bir yandan kent yapısını etkileyecek mega-projeler dönemi başlarken, bir yandan da yerel yönetimin politikaları sonucunda orta ve alt-orta gelir gruplarına yönelik konut projeleri hız kazanmış, uluslararası makalar, büyük alışveriş merkezleri: tüketim kalıplarının değişmesi, servis sektöründeki değişimleri beraberinde getirmiş bu durum ise İstanbul'u yatırımcılar için çekici bir hale gelmesine sebep olmuştur (Uzun, 2000).

1980'li yılların Merkezi İş Alanları'nın (MİA) değişimi ve gelişmesi ile İstanbul'da yeni ticaret aksı buna bağlı yeni ulaşım stratejileri geliştirilmiştir. 1980 yılında onaylanan İstanbul Metropolitan Nazım Planı'nın hedefleri aşağıdaki gibidir.

- Bölgesel desantralizasyonun sağlanması ve kentsel kademelenmenin yönlendirilerek kentsel sistemlerin oluşturulması yoluyla İstanbul Metropolitan ile Marmara Bölgesi gelişmesinin ülke kalkınma düzeni içinde bütünleştirilmesi
- Doğal, tarihi kültürel değerlerin aktif koruma yoluyla korunması
- Mevcut kentsel dokudaki problemlili alanların sıhileştirme yoluyla öncelikli olarak düzenlenmesi;
- Konut üretim ihtiyaç ve taleplerinin özelliklerine göre programlanması ve toplu konutun özendirilmesi;
- Sanayi alanlarının metropolden desantralizasyonunun sağlanması ve sanayi alanlarının planlanması;
- Metropolitan kent bütününde merkezi iş alanlarının ana merkez olarak gelişmesi ve kademeli alt merkezlerin geliştirilmesi;
- Toplu taşıma ile bireysel ulaşım dengesinin, toplu taşımaya ağırlık verilerek sağlanması (Keskin ve Diren, 1992 aktaran Yıldırım, 2004)

1980 öncesi kentin planlama ve koruma anlamındaki gelişimi genel olarak yeni kentleşme çabalarıyla değerlendirilebilir. Koruma konusunda planlamadan bir adım daha geri kalındığı, planlamanın da kentin gelişmesine yönelik yeni kararların alınması doğrultusunda ilerlediği söylenebilir. Yeni yerleşim alanları ve yeni ulaşım akslarının oluşması ilk planlarda dikkati çekerken, koruma ile ilgili adımlar koruma

başlığı altında yine konut alanları ve yeni ulaşım aksları düzenleme çalışmasıdır. Koruma adına atılmış uluslararası adımlar ve dünyanın geçirdiği süreçlerle, 1980 sonrası gelişim daha aktif izlenebilmektedir.

3.1.2.1980 Sonrası İstanbul'da Planlama ve Koruma Yaklaşımları

Dünyadaki tüm yeni gelişmeler Türkiye kentlerini özellikle de İstanbul'u yeni bir yapılaşmaya, yeni dünya sistemine entegre olmaya itmiştir. 1980'ler kentin, sanayi kenti görevinden uzaklaşarak yeni bir yapılanma sürecine girmesini zorunlu kılmıştır. Buna yönelik olarak, yerel yönetimler kentin küreselleşme doğrultusunda dünya kenti olması için yeni politikalar, yeni projeler üretmeye başlamış, sermaye ve güç odaklarını kente çekmeye başlamıştır. Gecekonduların imar aflarıyla affedilerek apartmanlaşmalarına geçiş, kentte yeni fırsatçı grupların türemesi ve rant elde etmesi, arazi spekülasyonları fiziksel açıdan, yeni sosyal tabakaların oluşması, eski kentlinin kendini kent dışındaki prestij konut alanlarına yönlendirmesi sosyal açıdan farklılaşmalara neden olmuştur. Keyder bu dönemi şu şekilde açıklamıştır:

“1980'e kadarki dönemde İstanbul tabii ki ekonomik pozisyonunu tamamen kaybetmemişti fakat son tahlilde edilgen bir konumdaydı. 19 yy.dan kalan birikimi yüzünden burjuvaziyi barındırıyor, servis üretmekte başatlığını koruyor ve kırların kapitalist ekonomiyle bütünleşmesine paralel olarak aktif rol oynamak, kendi kaderine sahip çıkmak olanağı yoktu, çünkü ulusal devletin öne çıktığı bir tarihsel dönemde şehir otonomisi zaten düşünülmezdi” (Keyder, 1992).

1982 yasasıyla Büyükşehirler için ayrı bir yönetim sistemi oluşturulması 1984 yılında ilk Büyükşehir belediye başkanını kente tanıştırmıştır. Dönemin en önemli özelliği, gecekondu yapılaşmasının sürekli affedilerek o bölgelerin sağlıklı apartmanlaşmalarına ve yeni gecekondu tiplerinin oluşmasıdır. 1985 yılında çıkan İmar Kanunu ile kentsel gelişme kriterleri belirlenmiş ve yönetim yetkileri değişmiştir. Bu süreç, İstanbul dinamiklerine göre yeni yasaların olduğu, yeni yasalara göre yeni İstanbul'un olduğu dönem olarak nitelendirilebilir.

3030 sayılı yasa ve 1985 yasalarıyla birlikte Büyükşehir belediyelerinin güçlenmesi, yetkilerin merkezden yerele kaymasına imkân verirken, küresel sermayeyi çekebilecek büyük projelerin kentte yer almasını kolaylaştırıcı olmuştur (Yıldırım, 2004). Böylelikle İstanbul küresel ekonomiye ve dünya kenti ağına daha kolay eklenebilecek yeni fiziksel yapılara kavuşmuştur. Gökdelenler, plazalar, alışveriş merkezleri, dünyada ün yapmış otel zincirleri yüksek katlılarıyla kent makroformunda yerini almıştır.

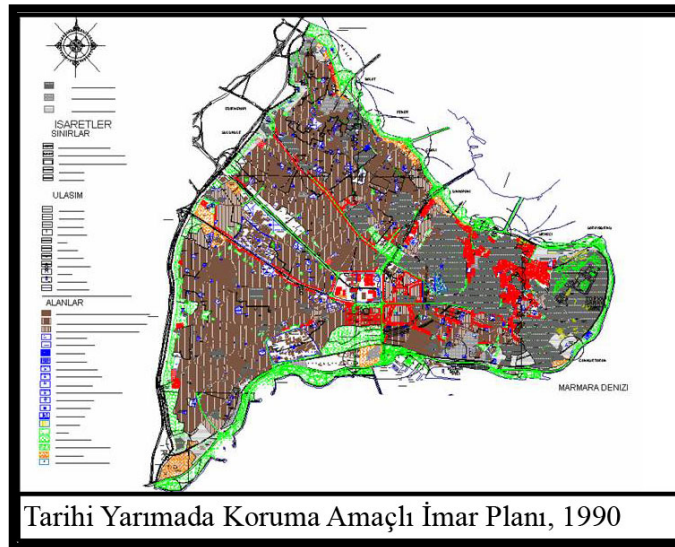
21.07.1983 tarihinde 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla beraber Tarihi Yarımada'nın koruma bölgeleri belirlenmiştir. 1.derece Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel–Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel–Tarihi Sit Alanı sınırları ve kapladıkları alanlar, Tarihi Yarımada'da bulunan yapılar için almış oldukları tescil kararları ve yeraltı bulgusuyla ilgili kararlar, Arazi tespitlerinde elde edilen bölge–mahalle–sokak–ada–parsel bazındaki korunmaya değer doku özellikleri, Tarihi Yarımada'nın Sit Alanı ilanı öncesi, geçmiş planlama sürecinde ortaya çıkmış olan tüm planlama ve koruma ilkeleri, +40 ve +50 rakım ile hattı bala sınırları ve Tarihi Yarımada'nın bugüne kadar mümkün olduğunca korunmuş olan eşsiz silüetinin ortaya konduğu Tarihi Yarımada Topografik Silüet çalışması, Kaynaklarla Mevcut ve Kayıp Eski Eser Araştırmasıyla tespit edilen ve kısmen de olsa korunarak bugüne kadar ulaşılmış olan alanlar, Geleneksel tarihi ve kültürel özelliklerini tamamlayan çok yakın komşu bölgelerin sınırları, koruma prensipleri içinde dikkate alınmıştır.

İstanbul Tarihi Yarımadası 1986'da Dünya Mirası Listesi'ne girmesiyle birlikte koruma konusunda zorunlu adımlar ve yeni atılımlar gerçekleşmiştir. 2.11.1990 Tasdik Tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nın amacı; “Tarihi Yarımada'nın eşsiz tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel alan olarak, gelecekteki gelişmesinin, tarihi ve kültürel yönden var olan potansiyelini olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde düzenlenerek, bu eşsiz yerin, İstanbul, Türkiye hatta dünya insanının yararına sunulması” olarak ortaya konmuştur. Plan, bu amacı genel olarak ortaya koyarken sorunun yalnızca “koruma” olmadığını, Yarımada'nın yaşayan bir şehir olarak da ele alınması gerektiğini ve buna göre düzenlenmesini savunmaktadır. Mekânı “koruma-geliştirme-yaşatma” çerçevesi içinde ele almaktadır. Belirlenen bu hedefler çerçevesinde oluşturulmuş olan plan kararları şunlardır:

- Tarihi eserler ve sit kapsamına giren tüm yapı, sokak ve dokuların geniş çevreleri ile birlikte korunarak ve iyileştirilerek kültür, konaklama ve özgün konut yerleşme alanları olarak yaşatılması.
- Tarihi Yarımada'nın yapı ve potansiyeli ile uyumlu olmayan (İmalat, Depolama gibi) fonksiyonlardan arındırılarak tarihi kesimlerinde (Hanlar Bölgesi, Haliç) kültür, turizm, rekreasyon ve ilgili ticaret kullanışlarının ağırlık kazanacağı canlı kent merkezleri ve odakların oluşturulması; Aksaray'da var olan merkez potansiyelinin, kültür fonksiyonları ile bütünleştirilerek geliştirilmesi.

- Fatih ve Eminönü kesimlerindeki mevcut konut stokunun yerleşik nüfusu arttırmaksızın korunarak, yerleşik nüfus için gerekli donatım ve altyapı sağlanmış sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşturulması.
- Haliç ve Marmara kıyılarının kültür, turizm, rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesi ve Tarihi Yarımada'da su-kıyı ilişkisinin güçlendirilmesi.
- Surların ve çevrelerinin, öncelikle yerleşik nüfusun spor ve yeşil alan gereksinimleri gözetilmek üzere kültür, turizm ve rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesi.
- Tarihi Yarımada'nın silüetinin korunması ve genel mekanın iyileştirilmesi, tarihi eserlerin etrafının açılarak değil doku karakteri ile bütünleştirilerek düzenlenmesi gibi fiziksel mekana yönelik kararlar olduğu gibi, mevcut nüfus yığılmasını azaltacak düzenlemelerin yapılması ve koruma-geliştirme-yaşatma zincirinin oluşturulmasına yönelik mekansal olmayan kararlar da bulunmaktadır

Plan kararları ile sit etkileşimi çerçevesinde, plan içinde koruma alanları belirlenmiştir. Bunlar koruma öncelikli yapıların önemi ve yoğunluklarına bağlı olarak; 1.derece koruma bölgeleri, 2.derece koruma bölgeleri, 3.derece koruma bölgeleri olarak belirlenmiştir. Bu alanların her birine farklı kullanım ve yapılanma koşulları getirilmiştir. Buna bağlı olarak özel proje alanları belirlenmiştir (İBB, 1990).

Harita 3.3.1990 Tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı, (İBB)

1990'lı yılların sonlarına doğru, kenti nasıl dünya kenti yapabiliriz ve bunun için hangi adımları atmak gerektiği soruları sorulurken, uluslararası gelişmeler tarihi ve kültürel varlıkların korunmasının önemine vurgu yapmış ve dünya başkenti İstanbul'dan, bunu yapmasını zorunlu kılmıştır. 1984–1989 yılları arasında İstanbul

Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin DALAN ile yeni bir Buldozer akımı gelmiş, 2864 sayılı Koruma Yasası'na aykırı bir biçimde yıkımlar gerçekleştirilmiştir. Bu sefer amaç, kentin küresel sisteme dâhil olması ve yeni bir dünya kenti olmasıdır. Bu noktada, küreselleşmek için "eski" den kurtulmak, dünya kenti olmak için "yeni"lenmek yolu seçilmiştir. Koruma, küreselleşmeyi engelleyici olarak görülmüştür.

15. 11.1995 Onanlı, 1/50 000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Altbölge Nazım Planı'nın temel hedefi "İstanbul, tarihi, kültürel ve doğal değerlerine sahip çıkılarak korunan, milli kalkınma stratejileri iyi belirlenmiş bölge kalkınma planları çerçevesinde, sanayi ve ticaret arasında optimum dengenin sağlandığı, tarihi kimliği ile bilim, siyaset ve kültür alanlarında bölgesel fırsatlarını iyi kullanarak öncü rol üstlenen, küresel rekabette saygın ve önemli bir uluslararası metropolitan kent olmalıdır" olarak belirlenmiştir (İBB,1995).

1/50.000 Nazım İmar Planı'nda tarihi sur içindeki Eminönü Bölgesi ve Eminönü'nün Fatih-Aksaray ucuna sarkan alt bölgesini kapsayan alan ile, Beyoğlu (Tarihi Pera) ve Galata bölgesini içine alan "Tarihi ve kültürel dokuya bağlı ticaret, hizmet ve turizm alanları"; Şişli ve Şişli'nin Beşiktaş ucuna sarkan alt bölge ile Levent-Maslak aksı "Sihhileştirilecek hizmet alanları"; Topkapı-Maltepe ve Rami bölgesi "Sanayiden dönüşümlü merkezi iş alanı"; Topkapı-Esenler aksı "Ticaret gelişme alanları" ve medya yönetim fonksiyonlarının yer aldığı Yenibosna aksı ve uzantısı "Prestij hizmet alanları"ni içine alan bölge "Metropolitan Merkez Alanı" olarak belirtilmiştir. Metropolitan Merkez Alanı tarihi, kültürel ve fiziksel değerlerin korunacağı alanlar olarak da tanımlanmıştır. Bu bölgedeki çöküntü alanların ıslah edilmesi ve tarihi alanlarda tarihi yapıların özgeçmişine uygun fonksiyonların getirilmesi kararı alınmıştır (İBB, 1995).

Eminönü bölgesi içindeki tarihi konut alanlarının MİA fonksiyonlarının sur dışına kaydırılması ile bu baskıdan korunarak tahrip ve yok olması önlenme ve Fatih-Aksaray uç bölgesinde, Merkezi İş Alanı fonksiyonlarının ulaşım aksları boyunca surlara kadar gelişmesine izin verilmeme kararı alınmıştır. Bu alanların tarihsel ve kültürel potansiyeli değerlendirilerek, kültür ve turizm işlevleri verilmesi kararlaştırılmıştır.

Tarihi ve kültürel çevrenin denizle olan ilişkisi kent ölçeğinde güçlendirilmesi, deniz taşımacılığında azami derecede istifade edilmesi plan kararlarından başka bir tanesidir böylece tarihsel merkezlerdeki ulaşım baskısının azaltılacağı öngörülmüştür. Aynı zamanda tarihi mekânların korunup geliştirilebilmesi için tarihi

alanlarda konut, konaklama, hizmet, kültür, eğitim, sanat ağırlıklı fonksiyonlar geliştirilmesi kararlar arasındadır.

İstanbul'un önemli kentsel mekanlarından Haliç'te koruma anlayışı planlama ve tasarlama yaklaşımı açısından bütüncül bir nitelik taşıyacak olup, eski kent dokusuna sahip Cibali-Ayvansaray-Eyüp aksı ve Sadabad gibi tarihi rekreasyon alanları alt ölçekli planlarla mevcut dokuları sıhhileştirilerek korunacak alanlar olarak belirlenmiştir (İBB,1995). Nazım Plan Raporu'nda tarihi alanlar ile ilgili genel koruma kuralları konulmuş ve bu alanların metropoliten gelişme baskılarından kurtularak, sanayi, imalat, depolama gibi mekanlara zarar veren fonksiyonların desantralize olması kararlaştırılmıştır.

1995 yılında İstanbul 1 No'lu K. ve T.V.K. Kurulu'nun 12.7.1995 gün ve 6848 no'lu kararı ile Tarihi Yarımada Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit ve Sur-u Sultani'nin içi 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Kurulun 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlediği bölge, içinde Topkapı Sarayı, Darphane, Arkeoloji Müzesi, Aya-irini Kilisesi, Gülhane Askeri Hastanesi'nin de bulunduğu Sur-u Sultani ile çevrelenen alandır. Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarında bu bölgede yeni yapılanmaya izin verilmemiş, kültür ve rekreasyon işlevlerine yer verilebileceği belirtilmiştir. Kurulca sınırları belirlenen Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı'nın geçtiği caddeler: Batıda; Küçük Ayasofya Sokak, Küçük Ayasofya Medresesi Sokak, Kadırga Caddesi, Dizdariye Yokuşu, Üçler Sokak, Claude Ferrer Caddesi, kuzeyde; Divanyolu Caddesi, Bestekâr Osman Sokak, Çeşme Sokak, Çatal Çeşme Sokak, Alay Köşkü Sokak, Soğuk Çeşme Sokak, doğuda; İshakpaşa Caddesi, güneyde Kennedy Caddesidir. Ayasofya Camii Müzesi, III. Ahmet Çeşmesi, Yerebatan Sarnıcı, Sultan Ahmet Camii, Küçük Ayasofya Camii, Sokullu Mehmetpaşa Camii, İbrahimpaşa Sarayı bu bölgedeki tarihi eserlerden birkaçıdır.

Tarihi Yarımada'nın sit ilan edilmesinden sonra, 1/5000 Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmıştır. Tarihi Yarımada için en önemli getirilerinden biri yarımadaı koruma bölgelerine ayırarak bu bölgeleri kendi özelliklerine göre koruma yöntemleri geliştirme gereğidir. Koruma Bölgeleri, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası kapsamında belirlenmiş çeşitli koruma öncelikli yapı ve çevrelerini içeren alanlardır.

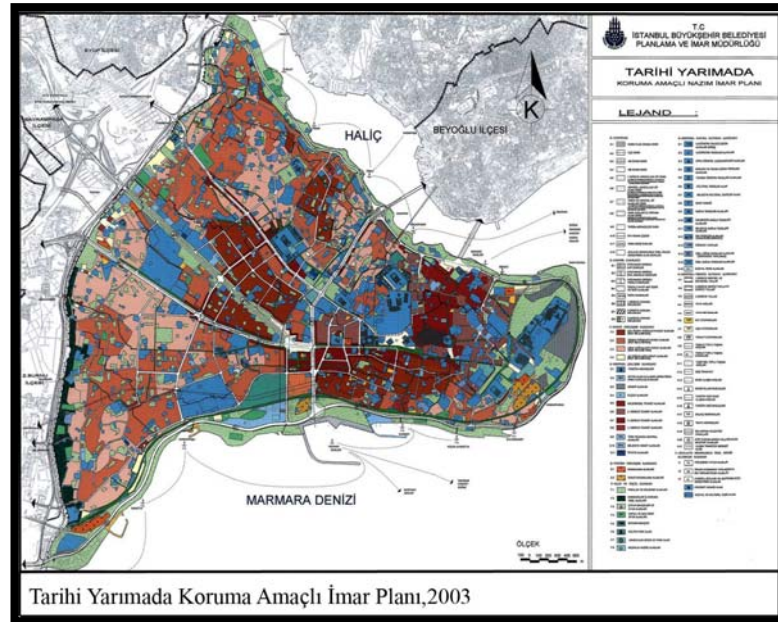
1.Derece Koruma Bölgeleri: Tarihi Yarımada genelinde 99,5 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Bu alanlar :

- Arkeolojik Alanlar
- Külliye ve yakın çevreleri

- Geleneksel yol dokusu, mimari karakteri ve kültürel özellikleri günümüze kadar değişmeden korunmuş kentsel alanlar
- Kara ve Marmara Surları
- Tarihsel öneme sahip meydanlar
- Tarihi Ana Arterler olarak belirlenmiştir

2. Derece Koruma Bölgeleri: 149,58 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Bu alanlar:

- Geleneksel yol dokusu, mimari karakteri ve kültürel özellikleri günümüze kadar kısmen korumuş alanlar,
- Kara Surları İç Koruma Alanındaki doğal niteliğini korumuş bostan alanları,
- Genellikle 1.derece Koruma Bölgeleri yakın çevreleri,
- Önemli anıt eserlerin yakın çevreleri,
- Meydanlar olarak belirlenmiştir.

Harita 3.4.1/5000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı (İBB)

3. Derece Koruma Bölgeleri: 3.derece Koruma Bölgeleri kendi aralarında 3.A. Derece Koruma Bölgeleri (kısa vadeli dönüşüm alanları) ve 3.B. Derece Koruma Bölgeleri (uzun vadeli dönüşüm alanları) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

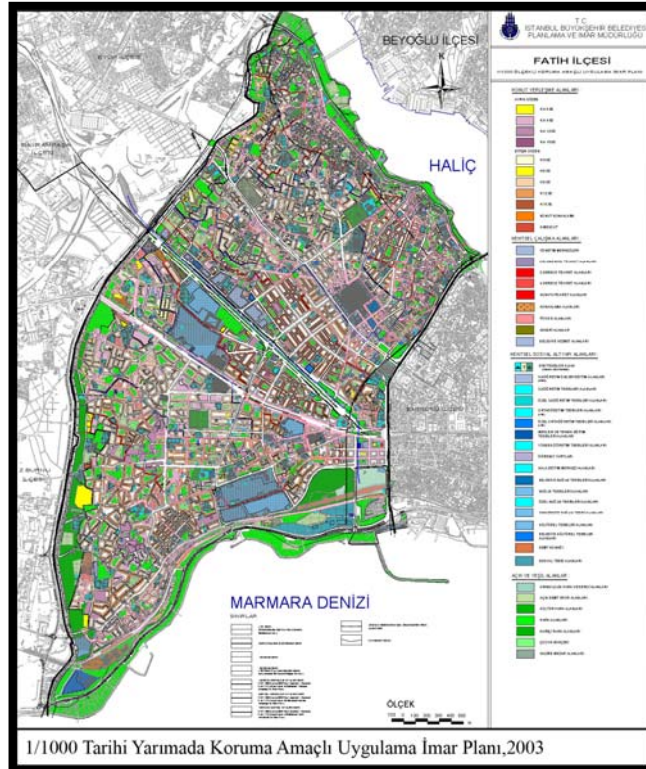
3.A. Derece Koruma Bölgeleri (Kısa Vadeli Dönüşüm Alanları) :331,32 hektarlık bir alanı kaplamaktadır.

- Yapılaşması büyük ölçüde yenilenmiş olmakla beraber sivil mimarlık örneği ile anıt eserlerin seyrek olarak bulunduğu alanlar
- Kara Surları iç koruma alanındaki doğal niteliğini kaybetmiş ancak yeni bir düzenlemeyle korunabilecek alanlar ve bostan alanları

- Kara Surları iç koruma alanında doku özelliğini kısmen korumuş kentsel alanlar
- Tarihi Yarımada silüetini etkileyen 1. ve 2. derece koruma bölgeleri arasındaki alanlar
- Haliç ve Marmara kıyı alanları
- +50 rakım üzerindeki alanlar
- Meydanlar olarak belirlenmiştir.

3.B. Derece Koruma Bölgeleri (Uzun Vadeli Dönüşüm Alanları)

Bu alanlar 470,62 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. 1, 2 ve 3.A. Koruma Bölgeleri dışında kalan alanlardır. Bu alanlardaki yapılaşma, fonksiyon ve ulaşım ana kararları Tarihi Yarımada'nın tümünün Sit Alanı olma özelliği dikkate alınarak, bu hassasiyette verilmiştir. Tarihi Yarımada kültür ve tabiat varlıkları yer altı ve yerüstü envanteri ile mevcut ve kayıp eski eser envanteri doğrultusunda irtifa ve yapılaşma belirlemesi yapılmıştır (İBB,2003). 1/1000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ile 1/5000 ölçeğindeki Koruma Planı uygulamaya geçmiştir.

Harita 3.5. 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı (Fatih) 2006 tarihli 1/100.000 çevre düzeni planı ana hedefi “değişen dünya koşulları ve kentlerin değişen rolleri ile birlikte İstanbul’u bir dünya metropolüne dönüştürme

hedefi ile Türkiye'nin kalkınma politikası kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun planlama ilkeleri çerçevesinde, koruma-kullanma dengesinin sağlanarak gelişme hedeflerinin belirlenmesi ve ekolojik dengenin korunarak yaşanabilir bir çevre yaratılmasını amaçlamaktadır."Tarihi Yarımada"yı etkileyen kararları şu şekildedir;

Mevcutta Tarihi Yarımada'dan başlamak üzere, Büyükdere aksı boyunca Maslak'a kadar uzanan ve tek merkezli çekim noktası olarak gelişmiş İstanbul Merkezi İş Alanı ve bu aksta odaklanmış olan finans merkezi, kentin daha kuzeye, narin coğrafyasına doğru gelişmesini desteklediği gibi, iki kıta arası kentsel trafiğin de yoğunluğunu arttırmaktadır. MİA'nın Maslak aksından kuzeye doğru ilerlemesi kuzeydeki orman alanlarını tehdit ederek sürdürülebilirlik ilkesi ile ters düşmektedir. Bu çerçevede planda, bu merkezin rahatlatılması, merkezi kentsel dokulardaki fonksiyonların yer seçim süreçlerinin yeniden tanımlanması ve köprü geçişlerinin en aza indirilmesi politikası benimsenmiştir. Bu nedenle planda MİA gelişimi ve bağlantılı yol ağı tarihi merkezden, daha batıya, coğrafi merkeze ve yoğunluk merkezine çekilmektedir. Bu karar ormanların korunması yönünde temel bir araç olduğu gibi, MİA'nın rahatlatılması, Tarihi Yarımada'nın ve Boğaziçi üzerindeki baskının azaltılması ve tarihi dokunun korunması hedefini de destekleyici olduğu belirtilmektedir.

Planda Haliç'in tamamı kültür, turizm, rekreasyon alanları olarak belirlenmiştir. Önerilen kültür aktivite aksı ve yeşil koridor, Haliç'ten başlayarak kuzeye doğru Cendere ve Alibeyköy aksları olmak üzere iki kola ayrılarak, kuzeydeki Cebeci taş ocakları ve orman alanlarına kadar ulaşmaktadır. Planın temel kararları;

- Zeyrek ve Kara Surları Dünya Miras Listesi kapsamında ele alınması,
- Marmara ve Haliç sahili ile Kara Surları bandı yeşil Alanlar ve rekreasyon alanları olarak ayrılması,
- Cerrahpaşa Hastanesi sağlık tesisi alanı olarak ele alınması,
- Atatürk Bulvarı boyunca ilerleyen ve Eminönü'ne doğru giren bölge MİA,
- Fevzipaşa Caddesi ile Millet Caddesi 1/25.000'de merkez uzantısı olarak ele alınacak bölge,
- Diğer alanlar mevcut konut alanları,
- Marmara ve Haliç Sahil Yolları, Sur Bandı Yolu, Atatürk Bulvarı, Vatan Caddesi, Millet Caddesi ve Fevzipaşa Caddesi 2. kademe yol,
- Vatan Caddesi mevcut metro hattı,

- Marmara Sahili'nde iki adet Mevcut Demiryolu Hattı(Ancak bugün bunlardan sahil-Sirkeci Hattı mevcut, Yedikule-Yenikapı-Süleymaniye-Sirkeci Hattı mevcut değil),
- Surdışı-Cerrahpaşa-Yenikapı-Süleymaniye-Azapkapı Hattı Öneri Metro Hattı olarak ele alınması kararlaştırılmıştır (İBB, 2003).

2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndan 11 sene sonra, 5226 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Tarihi alanlarda yapılacak Kentsel Dönüşüm Proje uygulamaları için idari ve mali alanda yasal düzenlemeleri içeren ve 27.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunun amacı; korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etme olarak belirlenmiştir. Bu kanunla birlikte, 2863 sayılı kanundan yeni tanım ve kısaltmalar, korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hükümler, izinsiz müdahale ve kullanma yasağı ile ilgili maddeler, yetki ve yöntem konusu, hak ve sorumluluk kapsamı tekrar ele alınmıştır.

16.06.2005 tarihinde 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Bu kanunla kentsel yenileme kavramı ele alınmış; bu alanların, çeşitli nedenlerle eskimiş, köhnemiş, çöküntüye uğramış ya da bozulma süreci yaşamakta olan kentin önemli bir bölgesine yeniden yaşama kazandırılması süreci olup, bu süreç kentin tarihi dokuları, terk edilmiş sanayi ve depolama alanları, kullanılmayan tersane, liman alanları ve konut alanlarını içermekte oldukları belirtilmiştir. Kanunun amacı kamu, özel sektör ve katılımcı olarak halkı bir araya getiren müdahaleci bir yaklaşım olan ve şehirsiz mekânın gelişmesi için değişen sosyal, ekonomik, çevresel ve politik durumlara karşı örgütlenmeyi, gerekli politika ve eylemleri belirleyip hayata geçirmek olarak belirtilmiştir.

Bu kanunun en büyük eleştirisi, özellikle tarihi alanlarda kentsel dönüşüm ve yenileme alanlarının belirlenerek bu yasaya dayanılması, koruma alanlarında eksik ve yanlış müdahalelerde bulunulması endişeleri yönündedir.

1980 sonrası yaşanan gelişmelerle İstanbul, küreselleşme ve dünya kenti olma yarışının içerisinde bulunmaktadır. İstanbul'da yeni planlar ve kanunlar dünya kenti olabilme yolunda ilerlemesi adına uygulanan en önemli araçlardır. Koruma, dünya kenti yarışının atında kalmıştır. Dünya güçlerinin baskısıyla bir zorunluluk haline gelmiştir. Milli ve ulusal bir bilinç dışında korunmaya çalışılan yapılar,

içselleştirilmemiş kararlar ve uygulaması güç müdahaleler getirmektedir. Koruma, kentteki bazı grup ve aktörlerin kar amacı güden istekleri doğrultusunda yapılmaya çalışılmıştır. Kent ekonomisinin iyileştirilmesi ve yarışabilir dünya kenti başlığının altında değinilen tarihi çevre, kültürel miras gibi kavramlar genellikle yanlış müdahaleleri getirmiştir. İstanbul'da kentsel koruma, geç kalınmış bir müdahale olarak değerlendirilebilir. Bugün kentte tarihi alanların bir çoğu, çöküntü bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koruma çabaları planlarda kalan İstanbul'un, bir anlamda tahribi söz konusu iken, diğer yandan uluslararası ölçekte yükselen değeri, yatırımcıları çekme kabiliyeti, büyük projelerin ev sahibi olma durumu ve Avrupa-Asya arasındaki köprü özelliği gündem güne ilgi çekmektedir. Tarihten gelen "dünya kenti" olma özelliği yeni yüzyılda tekrar canlanma umudunu taşımaktadır.

3.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSTANBUL VE DÜNYA KENTİ KİMLİĞİ

Konstantinopolis, kurulduktan sonra sürekli büyüyen bir kent olmuştur. Bizans iken yirmi bine yakın insan barındıran kent nüfusunun, Konstantinopolis olduktan 150 sene sonra beş yüz bini geçmekte olduğu ve dünyanın en kalabalık şehirlerinden biri olduğu sanılmaktadır. Nüfusun hızla artması sonucu daha 4. yüzyıl sonunda Haliç ve Marmara kıyılarında yeni mahalleler oluşmaya başlamış, 395'de İmparator Teodosyus'un ölümünden sonra Roma ikiye ayrılıp, Konstantinopolis tam özgürlüğüne kavuşmuş ve büyüme hızı giderek artmıştır

Kent nüfus olarak büyümesinin yanında, Antik Çağ'da giderek Dünyanın en güçlü politik merkezlerinden biri olmuş ve bunun sonucunda ekonomik ve kültürel alanda da dünyayı etkileyecek şekilde gelişmiştir.

Konstantinopolis'in bir İslam imparatorluğu olan Osmanlılar tarafından fethedilmesi yeniçağın başlangıcı sayılmıştır. Kentin isminin İstanbul olarak değiştirilmesi ve fethinden dört sene sonra, 1457 yılında Osmanlı Devleti'nin başkentinin Edirne'den buraya taşınması ile kent, Doğu Akdeniz ve Avrupa topraklarını egemenliği altına almış güçlü bir Türk(Osmanlı)-İslam İmparatorluğu'nun merkezi olarak jeopolitik konumu ve kültürel yapısı ile dünyayı etkilemeye devam etmiştir.

Konstantinopolis bir sur içi yerleşmesidir. İstanbul ise Osmanlı döneminde sur dışına yayılan bir kent olarak gelişmiştir. Fetihden önce nüfusun 40.000–50.000'e düştüğü tahmin edilmektedir. Fatih dönemi sonunda ise surlar dışında yaşayanlar ile birlikte

kentin nüfusunun 120.000'i bulduğu tahmin edilmektedir. Sultan II. Beyazid döneminde 16. yüzyılın başlarında ise nüfus 200.000'e yaklaşmıştır. (Kuban, 1970)

Kent, Osmanlılar tarafından fethedilerek bir İslam kenti olduktan sonra jeopolitik konumu itibariyle Konstantinopolis'in politik, idari, ekonomik yerini almıştır. Ancak 15. ve 16. yüzyıllarda Rönesans Avrupası karşısında İstanbul, ekonomik ve kültür merkezi olma rolü azalmış ve kent Osmanlı İmparatorluğu ortamında İslam'a bağlı kültürel değişmelerin merkezi olmuştur (Kuban, 1982).

16. yüzyılda İstanbul; Avrupalı gezginler tarafından da, kentin sağlam surlarıyla, sur dışında ayrı bir yerleşme olan Galata ile, büyük liman ve kentin silüetine hakim kubbe ve minarelerin verdiği imaj ile dünyanın en anıtsal kentlerinden biri olarak anılmakta, Avrupa ve Akdeniz ülkelerindeki en kalabalık kent olduğu tahmin edilmektedir. Kanuni dönemi ve bunu takip eden yıllarda 16.yy içinde sur içinin ana çizgileri artık ortaya çıkmış ve 19.yy'a kadar değişmemiştir (Kuban, 1970).

17. yy'da kent büyümekte ve kalabalıklaşmakta devam etmiştir. Haliç'te yerleşme alanları genişlemiş, Eyüp kara surlarına yaklaşmıştır. Nüfus 17. ve 18. yüzyıllar boyunca sürekli artmamasına rağmen 19.yy sonunda 900.000 'i geçmemiştir ve şehir sur dışına deniz kıyıları boyunca yayılmaya başlamıştır (Kuban, 1970).

19.yy'da Tanzimat'la birlikte batıdan getirilen yeni fikir ve uygulamalar ile köklü değişimler meydana getiren bir yeniden yapılanma sürecine girilmiş ve bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte Osmanlı döneminden kalan İstanbul'un fiziksel, kültürel, sosyal yapısı yavaş yavaş tahrip ve yok olmaya başlamıştır. (Kuban, 1970) Kentlerin gelişimine müdahale edilmesi gerektiği fikri ile birlikte imar planları adı altında kentin eski dokusunun korunması bilincinden uzak, yolların ve meydanların açılması biçiminde yeni gelişim eğilimleri başlamıştır. Batı anlayışı ile getirilen düzenleme teklifleri; orduda yapılan ıslahat hareketleri paralelinde kentin çevresine ve yeni yerleşme alanlarının silüetine hakim noktalarda kurulan büyük kışlalar; Sarayburnu'ndaki sahil sarayını ortadan kaldırarak ve Teodosyüs zamanından beri bütünlüğünü koruyan dış sur çizgisini parçalanması ve üzerinden geçirilen tren yolu bu yenilemeye örnektir.

İmparatorluğun idari açıdan yeniden örgütlenmesi; hukuk, eğitim, sanayi ve ekonomi konularında getirilen yenilikler ve kurumsal yapılanmalar, eski sarayın yerini alan Dolmabahçe ve daha sonra yapılan Yıldız Saray Kompleksleri; liman, demiryolu tesisleri ve diğer altyapı tesislerinin kurulması; şehrin sanayi bölgelerinin teşekkülü, yangın yerlerinde gridiron sisteme uygun olarak getirilen sokak düzenlemeleri; belediye teşkilatının kurulması gibi gerek kurumsal yapılanma

gerekse stil ve ölçüleriyle fiziksel yapılanmada temelde getirilen batı tarzı yenilikler; İstanbul'un Osmanlı Döneminden kalan fiziksel, kültürel, sosyal yapısının da yavaş yavaş değişimlere maruz kalarak tahrip ve yok olmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet ile birlikte, planlı yerleşmeyi sağlamak için yurt dışından getirilen yabancı uzmanlar tarafından kent düzenlenmeye çalışılmıştır İstanbul, kuruluşundan bugüne kadar yaklaşık 2600 yıllık tarihsel süreç içinde politik, ekonomik, kültürel ilişkileri, fiziksel yapısı ve boyutları ile dünyayı etkilemiş bir kenttir. Tarihsel koşulların değişkenliği içinde zaman zaman en etkin dönemlerini yaşamış, hinterlandı genişlemiş; zaman zaman kısmen etkinliği azalmış, hinterlandı küçülmüş; Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlatılan Cumhuriyet döneminde devam ettirilen Batılılaşma hareketleri, bunu takip eden dönemlerdeki hızlı kentleşme olgusu ve beraberinde gelen sorunlar ile birlikte kültürel, doğal, fiziksel yapısı tahrip olmuştur. Ancak her şeye rağmen; tarihselliğinden gelen özgün ve evrensel kültürel değerlerinin varlığı ve sürekliliği, İstanbul'u bir dünya kenti olarak değerlendirmemizin en önemli verileridir (Kuban, 1982).

Konstantinopolis fiziksel boyutlarıyla da bir "dünya kenti" olmuştur. Ortaçağ'da dünyanın en büyük kentlerinden biri sayılmakta, 17. yüzyılda ise 700.000' e varan nüfusu ve sur dışında Haliç, Boğaz, Üsküdar'a yayılan alanı ile Avrupa ve Yakın Doğu'nun da en büyük kenti kabul edilmekteydi (Kuban, 1982).

Ancak İstanbul, tarihsel süreç içinde yarattığı "dünya tarihinin genel gelişmesine katkı olan bir fiziksel ve insani ortam olarak" da dünya kenti olmuştur (Kuban, 1982). Coğrafyacılar ise, İstanbul'u belirli ölçüler ile günümüzde bir dünya kenti olarak kabul etmektedirler (Kuban, 1982).

İstanbul'un tarihsel perspektif içinde, belki de dünya tarihi içinde tek olan kimliği, Çok Tanrılı dünyanın Hıristiyan dünyasına dönüşümü bu merkezden idare edilmiş, kent ilk büyük Hıristiyan İmparatorluğu'nun ve uygarlığının merkezi olmasından kaynaklanmıştır. Yeniçağın başlangıcından bu yana da İslam dünyasının en büyük kentlerinden biri olarak bugüne ulaşmıştır.

İstanbul kültürel yaratmaları özendiren eski bir kültür ortamı olarak, yine dünya çapında bir işlev sahibi olabilecektir. İstanbul, tarihe bağlı bir kültür ortamını yaşatacak yoğunlukta uygarlık ürünlerine sahiptir. Doğal sitin eşsiz güzelliğine büyük artistik ve kültürel değerleri olan anıtlar katılmaktadır. Bunlar özellikle geç Roma çağının en güçlü sur çizgisiyle sınırlanan "tarihi çekirdek" içinde oluşmuştur.

İstanbul geçmişte fiziksel boyutlarıyla da bir dünya kenti idi. Teodosyus surları, yapıldıkları zaman için, doldurulamayacak bir alanı sınırlıyordu. Konstantinopolis

Ortaçağda dünyanın en büyük kentlerinden biriydi. 17. yüzyılda 700 000'e vardığı öne sürülen nüfusu ve Haliç, Boğaz ve Üsküdar'a yayılan alanı ile İstanbul, yine Avrupa'nın ve Yakın Doğu'nun en büyük kenti sayılabilir. Coğrafyacılar günümüzde de İstanbul'u, başka ölçütler ile dünya kenti olarak kabul ediyorlar (Kuban, 1982). Bugün İstanbul'un; alt yapı, idari organizasyon, ekonomik ve kültürel standartlar açısından dünya kentleri ile kıyaslandığında, büyük kent niteliğine sahip olmadığı ileri sürülebilir. Ancak bugünkü dünya kenti ölçütlerine ulaşmanın, bir büyük kent yaşama bilincinin varlığıyla ortaya çıkacağını kabul edersek, İstanbul'un geçmiş büyüklüğünün bu açıdan olumlu bir etkisi olabileceği varsayılabilir (Kuban, 1982).

Dünya kenti İstanbul: Küreselleşme; ekonomik, politik, sosyal ve kültürel anlamda sınırları ortadan kaldırmayı, dünyayı tek bir mekân haline getirmeyi hedefleyen bir dünya düzeni olarak tanımlanmaktadır. Küresel kent ya da dünya kenti olarak tanımlanan kentler özetle, küreselleşme sürecine eklemlenmiş, küresel sermaye güçlerini barındıran, yönetim olarak güçlü ve kendi başına yetebilen kentlerdir.

Küresel şehirler işaretler ve semboller, reklâmlar ve olayların sunumu ile kendilerini tanıtmakta diğer dünya kentleri ile yarışmaktadır. Dünya kentlerinin diğer adı da yarışan kentler olarak anılmaktadır. Kent bu anlamda kendi reklâmını yaparken, ekonomik avantajlarını ve yaşam unsurlarının kalitesi konularının ön plana çıkarmaktadır. Küresel şehirler, finansal ekonomi kadar kültürel ekonomi tarafından da tanımlanırlar. Bunların yanı sıra, önemli ve büyük olaylar ve dünyaca tanınmış sanatçıların bu kenti ziyaretleri, Olimpik Oyunlar, önemli spor faaliyetleri, kültürel projeler, müzik ve sanat festivalleri vs küresel kent tanımına giren kentlerdeki bazı önemli sosyal faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra;

Küresel kentler;

- Dünya ekonomisi ve gelişmiş iletişim faaliyetleri organizasyonlarına hâkim noktalarda konumlanmış,
- Önemli finans merkezleri ve servis hizmetlerine sahip,
- Yeni üretim ve endüstri ağının içinde,
- Yenilikçi ve yaratıcı piyasa koşulları içerisinde bulunan kentlerdir.

1960 ve 1970'ler boyunca devam eden metropolitenleşme süreci 1980'lerle birlikte, küreselleşme gündemiyle yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren kentin temel gündemlerinden biri "küresel kent/dünya kenti olma" şeklinde tanımlanırken, kent kaynaklarından önemli paylar bu amaca aktarılmış ve küresel kent olma, kent formunun da hakim belirleyicisi haline gelmiştir. Günümüze dek devam eden bu

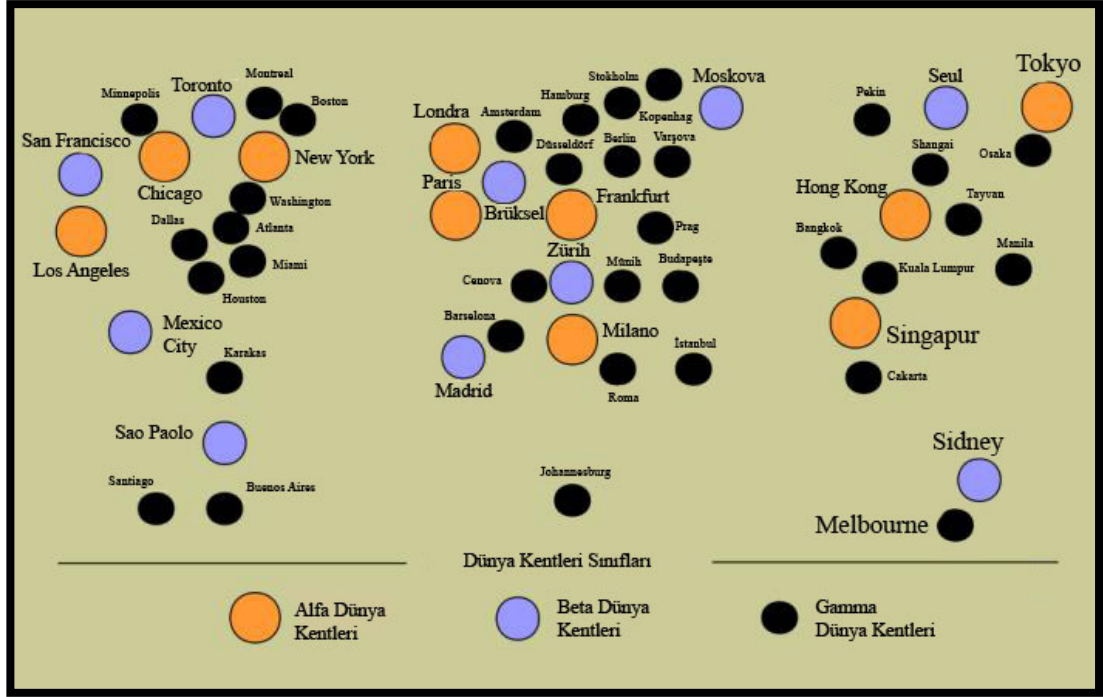
süreç merkezi iş alanını yeniden yapılandırırken, kentte ulusüstü bir mekânın da oluşumuna zemin oluşturmaktadır (Çadircı, 2006). 1970'lerden sonra, uluslararası metropoliten alanlarda yaşanan temel dönüşüm sanayi sektöründeki istihdam daralması olmasına karşılık, hizmet sektörü ve özellikle finans sektöründe görülen artış olmuştur (Özdemir, 2000).

İstanbul'da 1980 sonrası, küreselleşme etkisiyle tıpkı diğer üçüncü dünya ülkeleri gibi sanayileşmesi hızlanmış ve küresel ağların içinde yer almıştır. Dünya metropolleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda İstanbul'un "Gamma Metropol" olarak sınıflandırılmasının bir nedeni de budur.

İstanbul'un bir dünya kenti olarak adlandırılması 1996 yılında HABİTAT Zirvesinde olmuştur. Zirvenin raporuna göre, küreselleşmenin yalnız kaçınılmaz bir son değil aynı zamanda arzu edilmesi gereken bir olgu olduğu görüşü öne sürülmüştür.

Küreselleşen dünya sistemi içinde İstanbul; "dünya metropoller kademelenmesi içinde yerini alarak dünya ve bölge ülkelerinin ekonomik yapıları ile bütünleşen, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve bu yapılanmada öncü rol üstlenen tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulması" amacını öngörmüştür.

Dünya kentleri kademelenmesinde Londra, New York ve Tokyo finansal güç bakımından birinci sırada yer almaktadır. İkinci kademedede Paris, Los Angeles, Frankfurt, Chicago, Singapur, Sao-Paulo ve Hong Kong, üçüncü kademedede Brüksel, Madrid, Milano, Mexico City, ve Brüksel gibi kentler yer almaktadır. İstanbul gamma grubu kentlerle birlikte bu sırlamada yerini almaktadır.

Şekil 3.1. Dünya Kentleri Grupları⁴⁶

Dünya ekonomisi giderek küresel bir nitelik kazanmakta ve buna bağlı olarak yeniden yapılanma sürecine girilmiş olması şehirlerin kazandığı yeni önemi arttırmaktadır. Bu çerçevede, uluslararası ekonomik yarışta önemli yerleri olan metropollerin hemen tamamının, aşağıdaki temel özellikleri taşıdıkları gözlenmektedir;

- Düşünce, karar ve örgütlenmede önemli bir merkez olmak.
- Belli bir ölçekte de olsa metropollerin uluslararası bir alanda üretim ve dağıtımını örgütleyecek bir kapasitede olmak.
- Bunun gerektirdiği, servis ve hizmetler alanındaki alt yapıya sahip olmak.
- Söz konusu kapasitede mal ve hizmetler üretimi arzını gerçekleştirecek nitelikte, çok-uzmanlaşmış ve çok-çeşitlenmiş bir ekonomiye ve yetişmiş insan kaynaklarına sahip bulunmak.
- Haberleşme, iletişim ve bilhassa ulaşımda, uluslararası kesişme noktalarında bulunmak.
- Uluslararası bankacılık, sigortacılık ve finans hizmetlerinin sunulduğu iş merkezlerine sahip olmak.
- Bu hareketli iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek, uluslararası kalitede hizmet sunan konaklama ve dinlenme imkânlarına sahip bulunmak.

⁴⁶ www.lboro.ac.uk

İstanbul'un küresel anlamda bir metropol olabilmesini sağlayacak önemli potansiyellere, fırsatlara sahip olduğu görülmektedir. Ancak, bu fırsatların avantajlar haline dönüşmesi, İstanbul'un yönetimi ile doğrudan ilgili olmayan ulusal düzeyde makro politik ve ekonomik karar ve tercihlere bağlı olduğu ileri sürülmektedir. Mevcut potansiyelleri ve konumu dikkate alındığında, İstanbul küresel cazibe merkezlerinden biri ve uluslararası alanda önemli bir metropol olmaya aday bir kenttir.

İstanbul Türkiye'nin ekonomik ve kültürel başkentidir. Türkiye'nin en büyük 100 sanayi kuruluşundan 42'si ve en büyük 500 kuruluşun 250'si İstanbul'dadır. Ayrıca 2001 yılında Türkiye ihracatının %42'si, ithalatının %52'si İstanbul'dan sağlanmıştır (Karakurt, 2004).

İstanbul küreselleşme sürecinin etkileriyle, planlamada stratejik planlama anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Stratejik planlamanın projeler için getirdiği; vizyon, hedef ve ana amaç öğeleri temel parametrelerdir. İstanbul için düşünülen yeni vizyon projeleriyle kente yeni bir imaj ve yeni hedefler getirilmeye çalışılmıştır. Vizyon projelerinin başlıcaları, Tubitak 2023 Vizyon Projesi, İstanbul Arama Konferansı, TÜSSİDE çalışma raporu, APK Daire Başkanlığı Vizyon Çalışması, İstanbul Şehir Planlama Müdürlüğü Vizyon Çalışması, OECD Metropolitan Alan Yerel Temas Grubu Vizyon Projesi ve İstanbul Valiliği Vizyon Projesidir.

Bu çalışmalardan, TÜBİTAK Vizyon 2023 Projesi, Cumhuriyetin 100.yılında Atatürk'ün işaret ettiği muasır medeniyet seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda;

- Bilim ve teknolojiye hakim,
- Teknolojiyi bilinçli kullanan ve yeni teknolojiler üretebilen,
- Teknolojik gelişmeleri toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürme yeteneği kazanmış, bir "refah toplumu" yaratmak olarak belirlenmiştir.
- Projede aşağıdaki çalışmaların kapsanması planlanmıştır:
- Türkiye'nin, bilim ve teknoloji alanında mevcut konumunun saptanması,
- Dünyada bilim ve teknoloji alanındaki uzun dönemli gelişmelerin saptanması,
- Türkiye'nin 2023 hedefleri bağlamında, bilim ve teknoloji taleplerinin belirlenmesi,
- Bu hedeflere ulaşılabilmesi için gerekli stratejik teknolojilerin saptanması,

Bu teknolojilerin geliştirilmesi ve/veya edinilmesine yönelik politikaların önerilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁷

OECD Metropolitan Alan Çalışması Yerel Temas Grubu Önerisi, 21. yüzyılın başında global ve bölgesel gelişmeler ile Türkiye'nin ve İstanbul'un iç dinamikleri İstanbul için yeni bir vizyon oluşturulmasını ve bu vizyona bağlı strateji ve politikaların geliştirilmesini gerekli kılmakta olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda oluşturulacak vizyon, strateji ve politikalar İstanbul'a global alanda rekabet gücü kazandırmalı ve İstanbul için dünya kentler hiyerarşisi içinde yeni bir konum kazandırması gerektiği düşünülmüştür. İstanbul Valiliği Vizyon'unun ana hedefi "Demokratik, Etkin ve İnsanca Yaşanabilen Bir Dünya Kenti İstanbul"dur. Bu çalışmanın amaçları;

- İstanbul'un "Dünya Kenti Niteliğini Kazanması,
- Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesi, İnsanca Yaşanır Bir Kent Olması,
- Demokratik ve Etkin bir Yerel Yönetimin Gerçekleştirilmesi'dir.

Bu tanımlarla ifade edilen vizyonla, İstanbul'un:

- Özellikle sahip olunan tarih ve kültür mirasının değerlendirileceği dünyanın en önemli turizm merkezlerinden biri haline gelme,
- Bilim ve yüksek teknoloji yatırımlarının, yüksek katma değer sağlayacak hizmet sektörlerinin öne çıkarıldığı bir merkez haline gelme,
- Bütün bu hedeflere ulaşabilmek için, bir dünya kenti olmanın gereklerini yerine getirme, uluslararası rekabet üstünlüğünü sağlama
- Bunu da, sürdürülebilirliği göz önüne alarak yapma hedeflerine yönelmesi gerekmektedir (İBB, 2003).

İstanbul'un dünya kenti olabilmesi açısından sahip olduğu avantajlar şunlardır:

- İstanbul'un tarihi ve kültürel kimliği,
- Coğrafi avantajları; Karadeniz ve boğazlar yolu ile bölgesel bir ticaret gücüne, Ege ve Akdeniz yolu ile uluslararası bir ulaşım imkânına sahip olması,
- Siyasi ve jeo-kültürel avantajları; komşu ülkeleri ile var olan ilişkilerin etkin bir şekilde genişlemesine müsait bir kültürel zeminin ve çeşitli alanlarda birçok üstünlüğünün mevcut bulunması,

⁴⁷ <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=472&pid=468>

- Altyapıda son yıllarda sağlanan gelişmelerle, söz konusu yeni açılım alanlarında avantajlı bir konuma gelinmiş olması.

1980 sonrası kentte özellikle finansal konularda uluslararası sermaye akımının kısa sürelerde kentin içinden geçmesine yol açmıştır. Uluslararası finansal sermayenin en büyükleri olan bir dizi banka, 1980'li yıllardan itibaren kentte şube açmaya başlamışlardır. Günümüzde gelişerek devam eden dünya kenti olma özelliği, finansla birlikte gelişen yan sektörlerle kent dünya kenti olma özelliğini güçlendirmektedir. Ancak yabancı bankaların İstanbul'da şube açmasının kontrolün İstanbul'da toplanması anlamına gelmemekte, daha çok gücün kentsel mekan üzerinde yaratılan değerlere para biçiminde el koyması anlamına gelmektedir (Ercan, 1996).

1980'li yılların bir başka fiziksel kent mekânını etkileyen konusu da, Merkezi İş Alanlarıdır (MİA). Sanayi kenti döneminde kent merkezinin MİA'sı hem kentin hem de hinterlandının idare ve kontrol merkezi olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte MİA'nın etki alanı daha da genişlemiş, diğer ülke kentlerinin idare ve kontrol görevini üstlenmiştir. Bu noktada dikkat çeken, küresel kent MİA'sı ile diğer kentler arasındaki ilişkidir. 1980 sonrası uluslararası bağlantılı merkezleri oluşmakta ve küresel ekonominin kalbi burada atmaktadır. İstanbul'da Levent-Maslak hattı küresel İstanbul'un MİA'sıdır. Bütün küresel kentlerde olduğu gibi İstanbul MİA'sında da köklü bir dönüşüm ve yeniden yapılanma yaşanmakta; MİA'daki gelişim çok merkezli bir alan açığa çıkarırken, yeni ortaya çıkan ve ulusüstü alana dönüşen yeni MİA ile eski MİA arasında da önemli farklılıklar yaratmaktadır (Bademli, 2000).

İstanbul'da da başlayan küreselleşme olgusuyla birlikte 1980'lerden sonra en hızlı gelişen sektör finans sektörü olmuş; bu tarihten sonra örgütlü sanayi kenti terk ederken, hizmet sektörü kente hakim bir pozisyona yükselmiştir. 1970 yılında İstanbul'da hizmet sektöründeki istihdam, toplam istihdamın %46,4'ünü ve 1990'da ise %50,7'sini oluşturmuştur (Aksoy, 2005). Hizmet sektöründeki istihdamın payı 2000 yılında ise %56,7'ye yükselmiştir (DİE, 2004). İstanbul kenti hizmet sektöründe merkezileşirken bünyesindeki örgütlü sanayiye çevresine doğru desantralize etmiştir. Bunun sonucu olarak Marmara bölgesi kentleri ve özellikle İstanbul'un çevresindeki kentler sanayi sektöründe önemli bir büyüme yaşamaktadır. İstanbul kenti hizmet sektöründe merkezileşirken bünyesindeki örgütlü sanayiye çevresine doğru desantralize etmiştir. Bunun sonucu olarak Marmara bölgesi kentleri ve özellikle İstanbul'un çevresindeki kentler sanayi sektöründe önemli bir büyüme yaşamaktadır (Çadırcı, 2006).

1980'lerden sonra İstanbul'da "dünya kenti" olma iddiası ile kent yenileme projeleri yaygınlaştırılmıştır. Eski ahşap yapıların bulunduğu arka sokaklar, yeniden inşa edilerek, restorasyon, otel, hediyelik eşya butikleri ile bezenmiş yollara dönüştürülmüştür (Kaygalak, 2001). Haliç bölgesindeki 30.000'e yakın imalathane ve eski yapı yıkılarak sahil şeridi ağaçlandırılmış, çok sayıda gökdelen, plaza, çok yıldızlı otel inşa edilmiştir. Ayrıca Olimpiyat oyunları gibi üst ölçekli projeler kente çekilmeye çalışılmıştır. Formula I ve Avrupa Kültür Başkentliği gibi uluslararası dev organizasyonlar da kentin küresel bir görünüme kavuşmasının önemli araçları olarak görülmektedir.

Dünya istatistiklerine bakıldığında İstanbul, yüksek yapılaşma açısından ön plana çıkan kentler arasında yer almaktadır. 2002 yılı verilerine göre, İstanbul'un bu kuldarda yedinci sırada yer alması, yüksek yapılaşma açısından kentin aldığı ivmeyi göstermektedir. İstanbul'da yüksek yapılaşma son yıllarda daha çok kentin iş merkezi haline gelen Büyükdere Caddesi'nde görülmekle birlikte, holdinglerin, bankaların, iş ve turizm merkezlerinin kendilerine ofis arayan orta ölçekli ve ya uluslararası şirketlerin çekim merkezi haline gelen Büyükdere Caddesi "finans bulvarı" olarak nitelendirilmektedir (Şenlier, Eryılmaz, 2004).

1980'lerdeki ekonomik değişim ve küreselleşmenin, merkezlerin kontrollerini zayıflatmasıyla birlikte Ankara'nın İstanbul üzerindeki denetiminin azalması, Ortadoğu'daki olumsuz koşullar ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle İstanbul önemli fırsatlar yakalamıştır. Bu dönemde küreselleşme ile ilgili önemli projeler de üretilmiş; kent ekonomik, sosyal, kültürel bir çekim merkezi haline gelmiş, özellikle bankacılık ve finans sektörü hızla büyürken, hizmet sektörü, sanayiye çevreye doğru desantralize ederek, kent merkezinde hakim pozisyona ulaşmıştır. Bütün bunlar İstanbul'un küresel bir kent olma sürecinde karşısına çıkan önemli avantajlar, ancak Keyder bu süreci aşmaya hazır olan İstanbul'un, karar alıcılara yönelik yaptığı yanlış tercihlerden dolayı bu avantajı kullanamadığını vurgulamaktadır. İstanbul, birçok olumlu duruma karşı, önemli bir pozisyona ulaşmamıştır. Keyder'e göre bunun nedeni fırsat yokluğu değil, politik alandan gelen tehditlerdir (Keyder, 2000).

İstanbul'un küresel kent olup olmaması tartışmaları birkaç bakış açısını barındırmaktadır. Bunlardan en önemlisi İstanbul'un kendi özgünlüklerini kullanarak küresel ağda yer edinmesi gerektiği, diğeri ise İstanbul'un bir dünya kenti olmadığı yönündedir. Öncü, İstanbul'un küreselleşmeyi benimsemesinin Londra, New York, Tokyo, Paris gibi küresel kentleri taklit etmesinden geçmediğini; tersine, kendi adına

var olabilmesi ve kendi özgünlüklerini yaratabilmesinden geçtiğini belirtmektedir (Öncü, 1992).

Keyder ise İstanbul'un 1980'lerden sonra önemli değişimler yaşadığını, İstanbul'un küresel kent olma yolunda önemli fırsatlara sahip olduğunu ve küreselleşme dinamiklerini bünyesinde barındırmasına rağmen henüz bir küresel kent olmadığını; bununla birlikte küresel akışların ve etkileşimin toplumsal ve mekânsal değişim üzerindeki kültürel, sosyal, politik etkilerinin sürekli devam ettiğini belirtmektedir.

Keyder ile Öncü'nün alternatif bir ele alışı ise "üçüncü dünya metropolü" olarak kavramsallaştırmadır. Keyder ve Öncü'ye göre İstanbul hiçbir zaman üçüncü bir dünya kenti gibi keskin çatışma ve kırılmalar yaşamamıştır. Birçok üçüncü dünya kenti ile benzerlikler taşıyabilir ancak bu kentler arasındaki temel fark çarpık kentleşmenin yaşadığı sorunların derecesidir. Örneğin, Kahire ve Sao Paulo gibi yüksek bir nüfus artışına sahip olmamış; Mumbai (Bombay) ve Cakarta gibi gecekondulaşmanın yarattığı aşırı yoksulluğu yaşamamış; çocuk suçlarının yüksek olduğu Mexico City gibi veya Kalküta ve Rio de Janerio gibi gelir dağılımının aşırı dengesiz olduğu bir üçüncü dünya kenti olmamıştır (Keyder-Öncü,1993).

Fuat Ercan ise İstanbul'un bir küresel kent olmaktan çok uluslararasılaşan bir kent olduğunu savunmaktadır

İstanbul'un dünya kenti olma stratejilerini Tekeli şöyle açıklamıştır;

a. Dünyadaki küreselleşme, Avrupa'daki eski sosyalist bloktaki yeniden yapılanma düşünüldüğünde, böyle bir amacın benimsenmesi çok önemli bir gerekliliktir. Bu konuda elde edilecek başarı ülkenin kaderini değiştirebilir. Kazanılmış bir dünya kenti vizyonu, kentin sorunlarının nasıl ve ne yolla çözülmesi konusundaki görüşlerin değişmesine neden olacaktır.

b. İstanbul için geliştirilecek stratejinin temel amacı, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve insanca yaşanabilir bir duruma getirilmesidir.

c. Üçüncü strateji, ilk iki amacın gerçekleştirilmesi doğrultusunda çoğulcu, katılımcı bir demokratik yaklaşımla etkinlik kaybına uğramadan sağlanmasıdır (Tekeli, 2000).

İstanbul'un bir dünya kenti olduğu, ya da olma yolunda olduğu pek çok ortamda dile getirilmektedir. İstanbul metropolündeki gelişmelerde bunun birçok izini görmek olasıdır. Ancak; İstanbul'u bir "dünya kenti" olmaktan çok uluslararası nitelik kazanmış bir kent" olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Çünkü İstanbul küresel ölçekte ekonomik, politik ve ideolojik ilişkilerin belirlenip yönetildiği merkez

durumuna gelemeyip, yalnızca bu tür ilişkilerin geçişini sağlayan bir kenttir. Bir başka anlatımla, kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin yaygınlaşmasında ara nokta durumundadır. Bundan dolayı, New York, Londra ve Tokyo kentlerinden ayrılmaktadır (Çınar, 1998). Dünya kenti, etkisi altında bulunan uluslararası bir alandaki üretim ve dağıtım örgütlemekte, bunların gerektirdiği uluslararası hizmetleri üretmekte, uluslararası iş bölümünü yeniden belirleyici etkiler yaratmaktadır. Bunun için çok uzmanlaşmış, çok farklılaşmış ve çok çeşitlenmiş bir ekonomiye sahip olması gerekmektedir (Tekeli, 2000). İstanbul küresel ekonomik sisteme; finansın, hizmetin merkezi olma eğilimiyle, kültür gücünü kullanarak erişmeye çalışmaktadır. Ekonomik anlamda küreselleşmeyi yerel atılımlar ve merkezi sistemin desteği ile yaparken, daha fazla yatırımcı çekmek içinde başka bir yöntem olarak üst ölçekli büyük projeleri kente çekmeye çalışmakta ve küresel sistemin dikkatini kendine yönlendirmek istemektedir.

3.3. İSTANBUL'DA ÜST ÖLÇEKLİ PROJELER

Küreselleşme sürecinde dünya kenti olma çabasını gösteren İstanbul 1990'lı yıllarda üst ölçekli projeleri çekme çabası içerisine girmiştir. İstanbul için son yıllarda bu anlamda 3 proje önem taşımaktadır. Kentin dünyaya etkin biçimde tanıtılması ve büyük kitleleri ağırladığı ilk örnek, 1996 yılında İstanbul'da yapılan HABITAT konferansıdır. Bu proje ile kente, dünya ülkelerinin önemli STK temsilcileri, bu kişilerle birlikte büyük gruplar, medya ve turistler kente gelmiştir. Bu proje kentin dünya kentleri arasında tanıtıldığı ilk proje olarak görülmektedir.

İstanbul ikinci önemli adımını 2000 yılı için Olimpiyat Kenti olma isteğiyle sürdürmüştür. Plan aşamasında olan Olimpiyat Kenti projesi ile 2000 yılı Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmak isteyen ülke, çalışmaları yetersiz bulunmuş ve reddedilmiştir. Akabinde bu proje için 2004 yılında tekrar başvuru olan proje için yeterli gelişim sağlanamadığından olumsuz cevap gelmiştir.

Kent, uzun çalışmalar sonucunda 2005 yılında Formula 1 yarışlarına ev sahipliği yaparak büyük grupları kente çekmeyi başarmıştır. 2005 yılı itibariyle her sene Formula 1 yarışları İstanbul'da yapılmaktadır. İstanbul son yıllarda büyük projelere ev sahipliği yaparak adını dünya kentleri arasında sıkça duyurmaya başlamıştır.

3.3.1. HABİTAT II Konferansı 1996

İlk olarak 1976 yılında gerçekleşen HABİTAT Konferansı, 1996 yılında İstanbul'da gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler Yerleşme Merkezi'nin adını taşıyan konferansa ev sahipliği yapmak için aday olan Türkiye bu yarışta kazanmıştır. 1996 yılında "Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı HABİTAT II İstanbul Deklerasyonu" başlığıyla 3-14 Haziran'da İstanbul'da gerçekleşmiştir. Konferans, "herkes için yeterli konut temin etme ve insan yerleşimlerini daha güvenli, daha sağlıklı ve yaşanabilir, hakça, sürdürülebilir ve üretken yapma evrensel hedeflerini onaylama fırsatı sunmak" konusu amacıyla toplanmıştır.

Şekil 3.2. HABİTAT II Kongferansı'nın Logosu

Habitat II Konferansı'nın hazırlık ve uygulama çalışmalarının yürütülmesi, bu konuda gereken finansal kaynakların temini ve harcamaların gerçekleştirilmesi görevi Başbakanlık Toplu Konut İdaresi'ne verilmiştir. Birleşmiş Milletler Habitat II Sekretaryası'ndan alınan bilgiye göre, katılımcı ülke olarak Türkiye'de sürdürülmüş organizasyon faaliyetleri, katılımın geniş ve hazırlık sürecinin çok yönlülüğü kriterleriyle dünyaya özel bir örnek olduğu belirtilmiştir (Gülöksüz, 1995). 1995 yılı itibarıyla 2000 Olimpiyatlarına hazırlık yapmaya başlayan kentte, HABİTAT II Konferansı hem organizasyon kapasitesi konusunda güven vermiş hem de kenti tanıtımı açısından olumlu değerlendirilmiştir.

İstanbul'da yaklaşık 4000 kişinin katıldığı toplantı, Taksim, Maçka ve Harbiye'de yapılmıştır. Harbiye Kültür Merkezi, Muhsin Ertuğrul Sahnesi, Basın Merkezi, Hilton Convention Center, Açık Hava Tiyatrosu ve İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla kampüsünde gerçekleşmiştir (Gezici, 1995). Bu konferans ile ilk kez sergilenen kentte, konferans öncesi İstanbul Büyükşehir tarafından kamusal alanlar ve kaldırımlar düzenlenmiştir. Sınırlı bir müdahale ile konferansın gerçekleştiği alanlar ele alınmıştır.

Darphane binaları, 1996'da Habitat Zirvesi kapsamında "Dünya Kenti İstanbul" ve "Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut" sergileri ile akıllarda kalmıştır. Sergiler İstanbul'un geçmişini anlatan tarihi belgeler olarak nitelendirilmiştir (Batur, 1996). Bu sergiyi binlerce kişi ziyaret etmiş ve İstanbul'un kentleşmesiyle ilgili önemli verileri elde etmişlerdir.

Konferansın içeriğinde ana etkinlikler, bunlara paralel etkinlikler ve kamuya açık etkinlikler yer almıştır. "Daha İyi Kentler Daha İyi Fikirler" adlı kamuya açık serginin alt projeler, diğer özel sergiler, ödül törenleri yer almıştır. Ana etkinlikleri; "Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı", "Bilimler Akademileri Forumu", "Özel Sektör Forumu", "Sivil Toplum Kuruluşları Forumu", "Sendikalar Forumu", "İnsan Dayanışma Forumu" gibi forumlar oluşturmaktadır (Gülöksüz, 1996).

Konferans'ın tanıtımı, televizyon ve diğer medya organları tarafından yapılmıştır. "6 milyar insan İstanbul'a geliyor" sloganıyla tanıtılan HABİTAT II konferansının İstanbul'da yapılmasının istenmesi bu tip projeleri kente çekme isteğiyle açıklanırken, konferansın kararları küreselleşme ve koruma arasındaki ilişkiyi ortaya koyar niteliktedir. "Kentler çağı" olarak ilan edilen 21. yüzyılın, eğer önlem alınmazsa "kent uygarlığının sonu" olacağı vurgulanmış ve "kent" in tarihten gelen kültür ve yaşam zenginliklerinin yok olmaması için "kentlere hak ettikleri değerin verildiği" evrensel bir politikanın daha fazla geç kalınmadan belirlenmesi önerilmiştir. Bu konferans ile İstanbul Kongre Turizmi'ne adım attığı söylenebilir. HABİTAT II'nin ardından, NATO Devlet Başkanları toplantısındaki ev sahipliği ile takdirleri üzerinde toplarken, akabinde Asya Kalkınma Bankası toplantısı ve uluslararası finans zirveleri gibi organizasyonlar ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Küreselleşme sürecinde İstanbul'un adının dünya çapında duyulduğu bu konferansla, özellikle herkes için yeterli konut üretimi konusu tekrar ele alınmıştır.

3.3.2. İstanbul Olimpiyat Adaylığı (2000–2004)

İstanbul diğer dünya kentleri gibi, küreselleşme sürecinde üst ölçekli projeleri kendine çekerek kendi tanıtımını yapmak, ekonomik anlamda küresel sermaye güçlerini çekmek istemiştir. Bunun için ilk fırsat 1995 yılında gerçekleşen HABİTAT konferans'ının İstanbul'da toplanılması olmuştur. Bu sayede kente dünyanın çeşitli yerlerinden gelen misafirler, dünya insanlarını temsil eden liderler İstanbul'a gelmiştir.

Olimpiyat oyunları, 25 kadar spor dalının dünya şampiyonların 15 gün içerisinde kentte ağırlamak anlamına gelmektedir. Bununla beraber, projeye ev sahipliği yapan

kentler başvuru dosyalarında Olimpiyat Alanları'nın plan ve projelerini stratejik hedeflerini belirtmektedir. Projenin hangi kentte yapılacağını uluslararası Olimpiyat Komitesi karar vermektedir. (IOC) Bu birlik, aday kentlerden 23 ayrı konuyu bulundurması gereken bir adaylık dosyası istemektedir. Kentin fiziki yapısını doğrudan ilgilendiren ve aday kentin gelişme yönünü etkileyecek maddeler Konaklama, Tesisler, Ulaşım, Sağlık, Güvenlik, Medya başlıkları altında ele alınmıştır. Olimpiyat Komitesi aday kentlerden aşağıdaki ölçütleri beklemiştir

Konaklama konusunda;

- 15 bin sporcunun ve yöneticinin kalacağı olimpiyat köyü
- Sporcular dışındaki "Olimpiyat Ailesi" konaklama ihtiyacı için
- IOC ve misafirleri için 1680 oda (4 ve 5 yıldızlı otellerde)
- Medya için %80'i tek kişilik %20'si iki kişilik odalar olmak üzere medya köyü ve otellerde 7600 oda
- IF'ler için 1000 oda (4 ve 5 yıldızlı otellerde)
- Sponsor, VIP, vb 5000 (5 yıldızlı)
- 15 bin kadar gönüllü için gerekli konaklama tesisleri
- Seyirci konaklamasına dair oteller ve pansiyonların düzenlenmesi istenmektedir.

Oyun konusunda, müsabakalar için gerekli tesisler :

- Atletizm, Okçuluk, Badminton, Basebol, Basketbol, Box, Kürek/kano, Bisiklet, Binicilik, Eskrim, Çim hokeyi, Futbol, Jimnastik, Hentbol, Judo, Atıcılık, Yüzme, Masa tenisi, Tenis, Voleybol, Halter, Güreş, Yelken alanları,
- Antrenman için gerekli tesisler: Her spor dalı için değişen sayıda ve müsabakanın yapılacağı alan koşullarında antrenman sahası gerekmektedir.

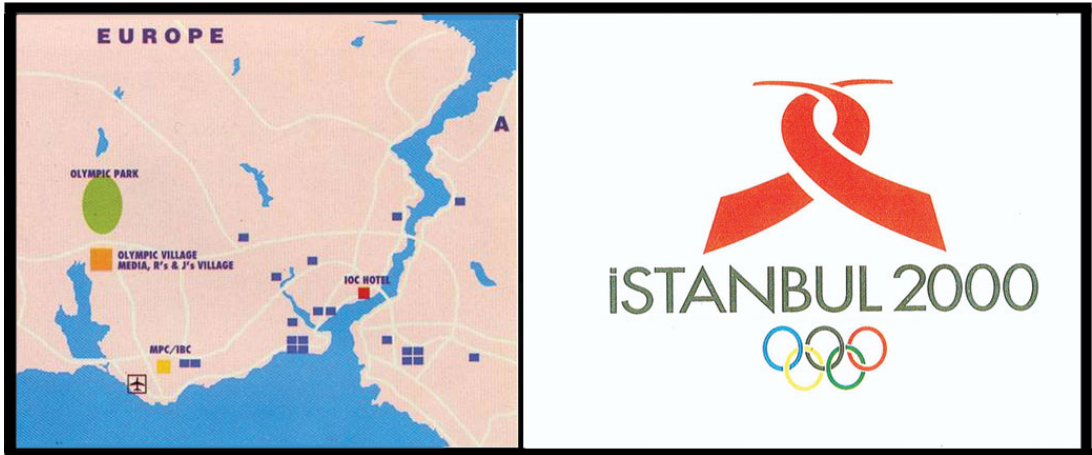
Kente ve kent içi ulaşım konusunda detaylı incelemeler yapan komite kentlerden şu kriterleri beklemektedir;

- Kente ulaşım: Olimpiyat oyunları sırasında 2-3 gün içinde kente 35000 kişinin geleceği varsayılarak bir karşılama, yerleştirme planı yapılmak zorundadır.
- Transferler: Olimpiyat oyunları için kente gelenlerin kalacakları otel, köy ve konaklama tesislerine ulaşımı
- Olimpik merkezler arasında ulaşım: Olimpik merkezler ve antrenman alanları arasındaki ulaşım ilişkilerine önem verilmelidir. (Atalay, 2005)

Komitenin detaylı incelediği diğer konu ise sağlık konusudur. Sporcuların sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak, sporculara sağlık konusunda hizmet verecek tam teşekküllü hastane ve olimpiyat köyü dispenseri belirlenmesi ana kurallardandır. Bir diğer gereklilik ise ICO ve olimpiyat ailesinin sağlık ihtiyaçlarını nerede ve nasıl karşılayacağı belirlenmesi konusudur. Doğal afet veya benzeri bir felaket karşısında uygulanacak acil bir sağlık programı belirlenmesi gerekmektedir. Basın ve yayın merkezlerinin hem müsabaka alanları ile hem de yayın kuruluşları ile bağlantısı sağlanmalıdır. Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmak isteyen kentleri nasıl bir hazırlık yapması gerektiği IOC ye sunulan dosyalarda bu şekilde görülmektedir.

İstanbul'un 1990'lı yılların sonuna doğru yakaladığı Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapma şansı sadece adaylıkla sınırlı kalmıştır. İstanbul 2000 adıyla Olimpiyatlara hazırlanılmaya başlanmış ve Olimpiyat Köyü Projesi hazırlanmıştır. 1892 ha'lık alana kurulması hedeflenen Olimpiyat köyü oyunlara katılması beklenen 15.000 sporcu ve görevlinin güvenli, huzurlu ve konforlu bir ortamda kalmaları hedeflenerek projelendirilmiştir (Tasarım dergisi, 1993).

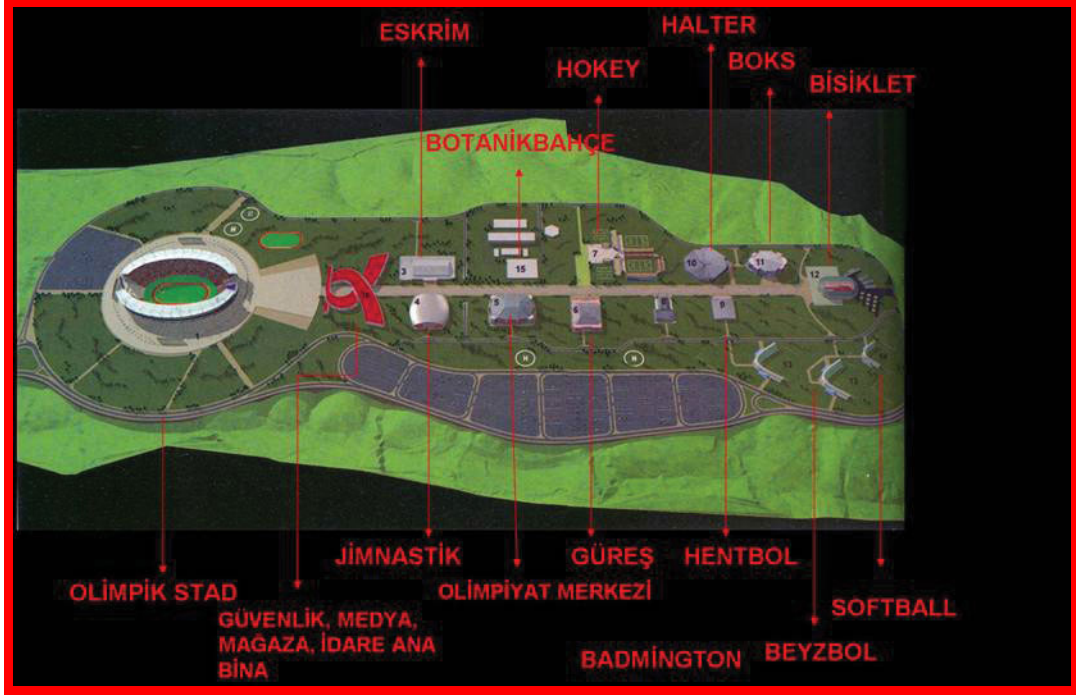
Olimpik park İstanbul'un batısında Küçükçekmece sınırları içindeki Mahmutbey TEM kavşağının kuzeyinde bulunana 584 ha. lık arazi üzerine kurulacaktır. TEM yolu üzerinde iktelli toplu konut alanı ve Altınşehir yerleşim bölgesiyle çevrili alanda yer alan olimpik park 584 ha alanda 13 spor tesisi ve 80000 kişilik bir stadyumun yer alması planlanmıştır. Olimpiyat parkı halkalıda oluşturulacak olimpiyat köyünden 3 km uzaklıkta, havalanından ise 12 km uzaklıktadır.

Şekil 3.3. Olimpiyat Köyü'nün ve İstanbul 2000 İçin Hazırlanan Olimpiyat Logo⁴⁸

⁴⁸ <http://www.olympist.org/>, Mayıs 2006

TMOK, İstanbul olimpiyat oyunları hazırlık ve düzenleme kurulunun, ve Türk spor vakfının merkezi olan olimpiyat evi, 5000 kitap kapasiteli kütüphanesi, 400 kişilik konferans salonu, 3 adet toplantı ve 1 adet sunum odasına sahiptir. Olimpiyat güney kompleksi, olimpiyat evinin yanında bulunan Ataköy spor kompleksi, Yeşilyurt spor salonu, Abdi ipekçi spor salonu ve kazlı çeşme spor salonundan oluşmaktadır. Küçükçekmece gölünün kıyısında inşaa edilecek kürek ve kano merkezi durgun su ve kano yarışları için düşünülmüştür.

Şekil 3.4. İstanbul Olimpiyat Köyü Planı⁴⁹

1994 yılı Aralık ayında İstanbul Belediyesinden “Olimpik Park” yapmak için 584 hektar arazi alınmıştır. Dokuz ana spor dalı için 33 spor tesisinin planlan projeleri hazırlanmıştır. İteltide Toplu Konut Alanı ile Altın şehir yerleşim bölgesiyle çevrili 5 milyon 849 bin 414 metrekarelik “ Olimpik Park” arazisinde yükselecek tesisler, 85.000 kişilik Olimpik Stadyum, 5.000 kişilik Bedmington Salonu, 10.000 kişilik Boks Salonu, 15000 kişilik Hentbol ve Taekwon Do Salonu, 15.000 kişilik Güreş ve Judo Salonu, 5.000 kişilik Halter Salonu bu komplekslerdir. Bunların dışında 15.000 kişilik Beyzbol Sahası, 3.000 kişilik KanoSlalom sahası, 5.000 kişilik Çim Hokeyi Salonu ve tesislerin idari ve güvenlik binaları bu alanın içinde belirlenmiştir. Olimpiyat evinin yanındaki 25.000 seyirci kapasiteli olimpik yüzme havuzu ve yanındaki 20.000 seyirci kapasiteli salon bitmiş durumdadır (Atabeyoğlu, 1997).

⁴⁹ <http://www.olympist.org/>, Mayıs 2006

İstanbul, olimpiyatlar için spor alanlarını planlarken mevcut revize edilen spor kompleksleri ve yeni inşa edilen spor kompleksleri arasındaki ulaşım ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sydney ve Barcelona olimpiyat oyunlarında belirlenen stratejileri göz önüne alarak hem kentin gelişimini hem de sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak şekilde planlamanın yapılması gelecek yıllarda ev sahipliği yapma şansını elde etmesini kolaylaştıracaktır. Çünkü yukarıdaki örnek olimpiyat oyunlarında da görüldüğü gibi olimpiyat oyunları sadece spor faaliyeti değildir. Aynı zamanda kentin gelişimine yön veren ve gelişim sürecini içinde bulunduran, kentin sıhhileşmesinde önemli bir yer tutan aktivitedir.

İstanbul 2000 Olimpiyatları için IOC'un karşısına olimpiyat planı ile çıkmıştır ve hazırlanışı yetersiz bulunmuş, seçilmemiştir. 2004 yılında tekrar aday olan kent, bir sonraki sene tamamlanacak olan tesisleri ile komitenin karşısına tekrar çıkmış ve projeyi Atina'ya kaptırmıştır. (Koryürek, 2001) İstanbul'un üçüncü adaylığı 2008 yılı olmuş ancak bu senede Olimpiyat Oyunları'nın Pekin'de yapılmasına karar verilmiştir.

Bu projede kent ilk kez, büyük bir hedef kitlesine seslenmeyi amaçlamış, kenti geliştirme konusunda plan ve programların hazırlanması gerekliliğini öğrenmiştir. Bir anlamda bu proje kentin dünya kenti olabilme kapasitesinin ölçüldüğü ve bunun sonucunda çeşitli dersler aldığı bir proje hazırlığı olarak değerlendirilebilir. İstanbul'un bu deneyimden çıkardığı en önemli sonuç daha stratejik adımlarla ilerleyerek planlarını hazırlaması gerektiği olmuştur.

3.3.3. Formula 1 İstanbul Park

Uluslararası Otomobil Federasyonu (FIA)'nın düzenlediği açık tekerlekli otomobil yarışlarının en yüksek düzeyini oluşturan yarışlar dizisi olan Formula 1 yarışları 2005 yılından itibaren dünyanın diğer kentleriyle birlikte İstanbul'da da yapılmaktadır.

İstanbul Kurtköy'de T.C. Başbakanlık Genel Müdürlüğü'ne ait arsa üzerinde yapılan İstanbul Park adı verilen Formula 1 pisti, toplam 2,215,000 m²'lik bir alanda yer almaktadır. 2 adet çevre yolu ile iç yolları tribün alanlarına bağlayan, 1 adet medya ve 1 adet elektrik tüneli olmak üzere 4 alt geçit ve yaya ulaşımı için 3 adet üst geçit bulunana İstanbul Park'ta 12,700 m²'lik alana oturan ana tribün, 26.250 kişi kapasiteye sahiptir. 50.000 kişi kapasiteli geçici tribünler, 50.000 kişilik doğal tribünler ve 5000 kişi kapasiteli VIP locaları toplamda yaklaşık 130.000 kişinin

yarışları aynı anda seyretmesine imkan verecek biçimde tasarlanmıştır. ⁵⁰ Projenin eksik kalan bölümleri hala yapılmaya devam edilmektedir.

Resim 3.1. Formula 1 İstanbul Park Alanı İnşaat Görüntüleri

Formula 1'in Türkiye'de yapılması kararı ile Sivil Toplum Örgütleri ve kurumlar kente çok fazla turist çekeceği yönünde açıklamalar yapmıştır. Gelecek olanların belli bir ekonomik seviyenin üstünde oldukları için birim başına Türkiye ekonomisine yapacakları katkının oldukça fazla olacağını, İstanbul'a 40 bin turistin gelmesinin beklendiğini belirtmiştir. Bununla beraber, turistlerin yarışları seyretmek dışında İstanbul'da kalmayı planladıklarını ve bunun İstanbul'un turizm açısından gelişeceğini vurgulamıştır.⁵¹ (Projenin yeri, İstanbul'un içme suyunun %40'dan fazlasını veren ve 18.08.1994 tarihinde Bayındırlık Bakanlığı'nca onaylanmış Özel İçme Suyu Havzası Çevre Düzeni Koruma Planı'na tabi olan bir alandır. İstanbul'un orman alanlarından da biri olan bu bölgede yer alan, İstanbul Park yer seçimi açısından eleştirilere maruz kalmıştır (Erden, Üstündağ, şahin, 2004). Bu proje, koruma planları ve diğer üst ölçek planlar ile uyumsuz, kentin pazarlanması konusunda tepeden inme bir karar olarak değerlendirilmektedir. Kentlilerin ihtiyacı olan içme suyu, küresel baskılar ışığında önemsiz sayılmış, proje yer seçimi ile kaynaklar yok edilmiştir.

Küreselleşme ve koruma arasındaki denge bu proje ile sağlanamadığı söylenebilir. Bir yandan, kente çekilmek istenen büyük ilgi, diğer yandan kentlinin doğal kaynakları karşı karşıya gelmiştir. Sonuç olarak, Formula 1 İstanbul Park, Kurtköy'de yerini almıştır.

⁵⁰ <http://www.formula1-istanbul.com/f1/?Proje>

⁵¹ <http://www.arkitera.com/h2153-formula-1-ile-istanbula-turist-yagacak.html>

Formula 1, 2005 yılı içerisinde önemli bir “pulsar” effect etkisi yaratmıştır. Kente uluslararası ilgi çekilmiş, yerli ve yabancı turistler bu yıl itibariyle yarışları seyretmek

Şekil 3.5. Formula 1 İstanbul Park'ın Konumu⁵²

amacıyla gelmişlerdir. Kentin tanıtımı açısından çok önemli bir yere sahip olmuştur. 2005 yılından itibaren devam eden yarışlar, kentin dünya kentleri arasında yer almasını pozitif yönde etkilemiş, ancak küresel güçlerin koruma konusunda etkilerini bir kez daha düşünmeye yol açmıştır.

3.4. İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ PROJESİ

Avrupa Kültür Başkenti, 1980'li yılların ikinci yarısında ortaya çıkan, kentlerin kültürel birikimlerini öne çıkarmayı, kentsel gelişmeyi yönlendirmeyi hedefleyen projeler bütünüdür. 1985 yılından itibaren her sene bir Avrupa kenti Avrupa Kültür Başkenti olmuş, 2000 yılına gelindiğinde ise, Avrupa Birliği üyesi olmayan kentlere de bu fırsat sunulmuştur. Milenyum sebebiyle 2000 yılında 9 ülkenin 9 kenti Avrupa Kültür Başkenti olmuştur. İstanbul 2010 yılı için aday olmuş ve Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi tarafından Macaristan'ın Peç, Almanya'nın Essen kentleriyle birlikte bu unvanı hak etmiştir.

Avrupa Birliği Parlamentosu'nun 1999 yılında Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerin kültür başkenti olmalarına olanak sağlamasının ardından 2000 yılında Türkiye Avrupa Kültür Başkenti olabilmek için çalışmalara başlamıştır. Çalışmalar, 13 Sivil

⁵² <http://www.formula1-istanbul.com/f1/?Proje>

Toplum Kuruluşu'nun çabalarıyla, Dış İşleri Bakanlığı Yurt Dışı Tanıtım ve Kültür İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Şule Soysal önderliğinde 2003 yılında AB Komisyonu'na gönderilen mektupla resmîyet kazanmış, 3 Mart 2005 yılında yapılan Brüksel toplantısında hız kazanmıştır (Hamsici, 2005).

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubu adıyla çalışan proje ekibi, 15 Aralık 2005 yılında Resmi Gazete ilanı ile resmen kurulmuştur. 11 Nisan 2006'da uluslararası seçici kurul İstanbul'un, Macar Peç ve Alman Essen kentleriyle birlikte 2010 Avrupa Kültür Başkenti olmasını Avrupa Parlamentosunun görüşüne ve Avrupa Birliği Konseyi'nin son onayına sunmuştur. İlk olarak Danışma ve Yönetim Kuruluyla işe başlayan organizasyon bugün bu birimlere ek olarak koordinasyon kurulu, artistik danışma kurulu, iletişim danışma kurulu ile birlikte projeyi sürdürmektedir.

Avrupa Kültür Başkenti girişimi, 02.11.2007 tarihli "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Yasası" Meclis'te kabul edilmiştir. Avrupa Birliği tarafından 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti (AKB) ilan edilen İstanbul'u, "AKB olarak hazırlamak, 2010 yılında yapılacak etkinlikleri planlamak ve yönetmek, kamu kurum ve kuruluşlarının bu amaçla yapacakları çalışmalarda koordinasyonu sağlamak üzere İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansının kurulması ile görev ve yetkilerini düzenlemek" amacıyla hazırlanmıştır.

Resim 3.2. İstanbul 2010 AKB Projesi'ni Tanıtıcı Resimler

AKB İstanbul 2010 projesi Girişim Grubu'nun hazırladığı "İstanbul: 4 Elementin Kenti" adlı proje dosyasında, İstanbul 2010 yılı için 4 döneme ayrılmış ve bu dönemler 4 farklı sezonu temsil etmektedir. Aristoteles'in elementler teorisinden yola çıkılarak düşünülen sezonlar Toprak: 1 Ocak–20 Mart, Hava: 21 Mart–21 Haziran, Su: 22 Haziran–22 Eylül ve Ateş: 23 Eylül- 31 Aralık günlerindedir.

İstanbul 2010 AKB projesi, üst ölçekli projeler açısından kentin son yıllarda üstlendiği en özellikli projelerden bir tanesidir. Kentin uluslararası bir platformda kendini gösterebileceği, kültürel ve sanatsal öğeleri sunabileceği, yerli ve yabancı turistlere ev sahipliği yapabileceği bu senede, yapılması hedeflenen projelerin önemli bir kısmı Girişim Grubu tarafından açıklanmıştır. Kamuoyunun sergilemek istediği projeler ise Girişim Grubu tarafından değerlendirilmekte ve kabul edilmeye devam edilmektedir.

3.4.1. 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul için Oluşturulan Projeler

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti için ön görülen projeler; kültürel, sanatsal aktiviteler, insan kaynakları ve halkla ilişkiler projeleri, kentsel dönüşüm, restorasyon, yenileme ve kente yeni fonksiyonlar kazandıracak projeler olarak ayrılmaktadır. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti aday kitapçığında açıklanan projeler aşağıda incelenmiştir.

4 elementin kenti İstanbul adlı proje dosyasında kültür-sanat aktiviteleri projenin amacı, içeriği, zamanı, uygulama alanı, katılımcıları gibi başlıklarla incelenmiştir. Buna göre, projeler ağırlıklı olarak Avrupa Kıta'sında yapılacaktır. Tarihi Yarımada, Beyoğlu-Galata ve Haliç öne çıkan proje mekânlarıdır. Anadolu tarafında ise Kadıköy en aktif proje alanı olarak ortaya çıkmaktadır. 4 elementin kenti toprak, hava, su ve ateş dönemlerinden oluşmaktadır.

Toprak: 1 Ocak–20 Mart 2010 tarihleri arasını alan bu sezon, "Gelenekler ve Dönüşüm" temasıyla geçmişin değerlerini bugüne taşımayı, gelenekler ve görenekleri yaşatmayı amaçlamaktadır. İstanbul'un kültürel zenginliğini yansıtan tarihi eserlerini temsil etmektedir. Bu sezonda;

1. Büyük Açılış: Avrupa Kültür Başkenti İstanbul'un açılışının yapılacağı büyük bir gala ve konser projesidir.

2. Farklı mekânlarda farklı sergiler ve konserler gerçekleştirilecektir;

Analar, Tanrıçalar ve Hanımsultanlar: 2003 yılında Brüksel’de yapılan serginin genişletilmiş halinin ev sahibi Topkapı Sarayı ve Sakıp Sabancı Müzesi’dir.

Yüce Tutkular: Osmanlı Sultanlarının güzel sanatlardaki yeteneklerini gösterecek sergide; Fatih’in çizimleri, Abdülhamit’in doğramaları, Abdüllaziz’in tasarımları, Selim’in müziği ve Süleyman’ın şairliği Aynalıkavak Konağı’nda anlatılacaktır. Serginin ev sahibi Sakıp Sabancı Müzesi’dir.

İstanbul İlhamları - 3 Opera: Avrupalı bestecilerin Osmanlı Sultanları üzerindeki çalışmaları olan Vivaldi-Bajazed, Aya İrini’de, Rossini-Maometto II Rumeli Hisar’ında; Krauss-Soliman Topkapı Sarayı Müzesi’nde gerçekleştirilecektir.

Türk Makam Müziği “geçmiş ve gelecek arasında” konseriyle Türk Müziğinin klasik ve modern eserleri bir seri halinde sunulacaktır. Bu konserlerin ev sahibi, Şale Köşkü, Dolmabahçe Sarayı, Galata Mevlevihane’si, Yıldız Sarayı, Aya İrini ve Topkapı Sarayı Müzesidir.

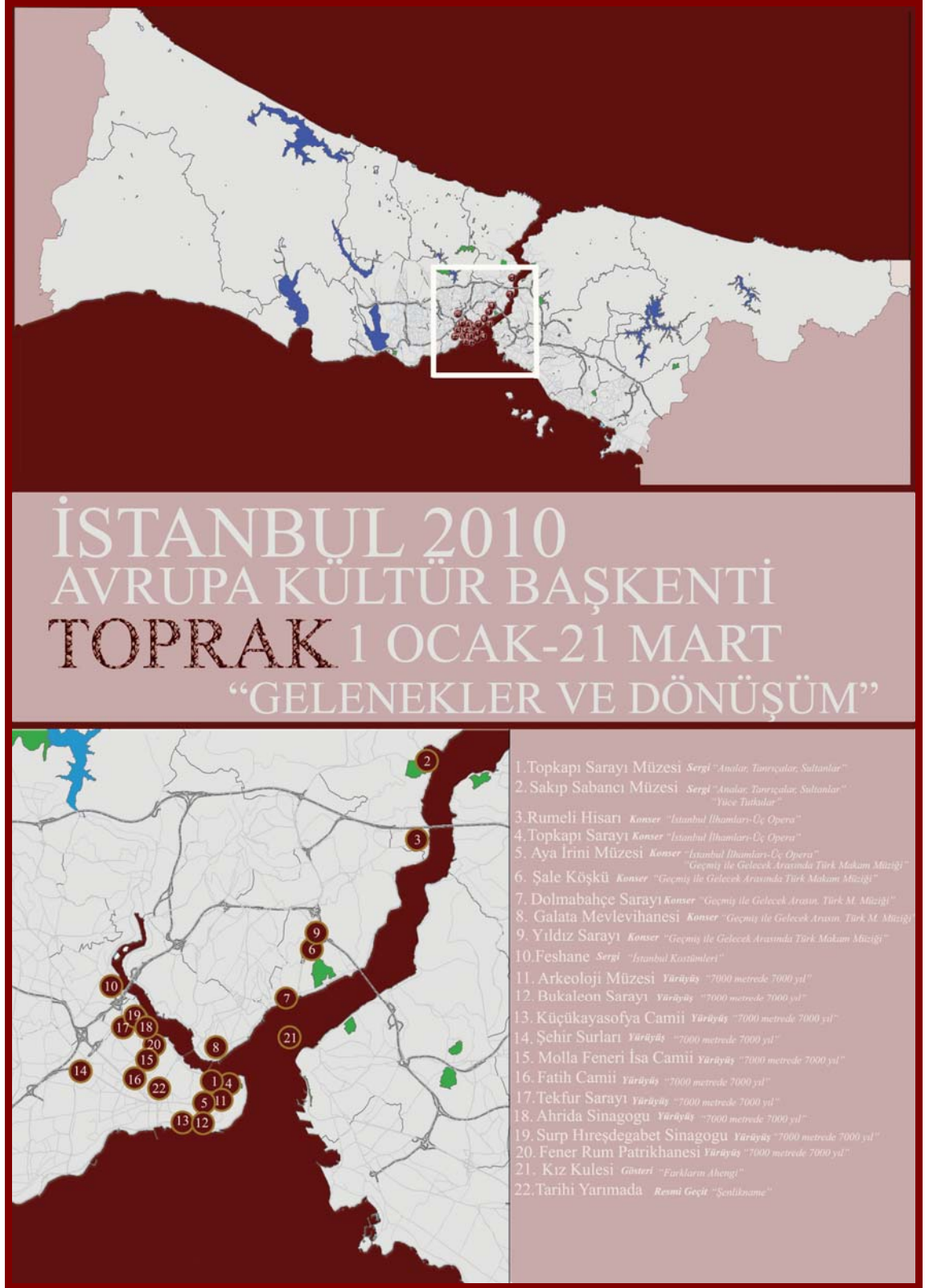
İstanbul Kostümleri sergisi, İstanbul’da yaşamış çeşitli uygarlıkların kostümleri tarihsel verilere uygun şekilde detaylandırılarak sunulacak olan bir sergi aktivitesidir. Bu projenin mekânı Feshane olarak seçilmiştir.

3. Topkapı Sarayı- Siber Müze: Bu alan İstanbul’un en önemli yerlerinden birisidir ve bu proje sarayı bütün dünyanın erişimine açmayı hedeflemektedir. Sahip olduğu kültürel değerler açısından İstanbul’un en önemli mekânlarından olan Topkapı Sarayı’nı dünyaya açmayı planlayan projede İstanbul’a gelemeyen meraklıların da sarayı içinde imiş gibi gezebilme imkânını sunmayı amaçlamaktadır. Topkapı Sarayı hazineleri web sitesi hazırlanacak ve dünyaya açılacaktır.

4. “Sadece İstanbul’da” adlı Modern Batı müziği konserlerini kapsayan bu etkinliğin yeri tam olarak belirlenmemiştir. Konser salonları ve tarihi mekânlar ev sahipliği yapacaktır.

5.Uluslararası Kukla Tiyatrosu Festivali, müzik ve tiyatroyu kukla sahnesinde bir araya getirecektir. Gerçekleşme mekanı henüz belli değildir.

6.7000 metrede 7000 yıl: Farklı temalarda yürüyüş yolları düzenlenerek İstanbul’da kültürel turizm zenginleştirileceği ön görülen projede, son zamanlarda yenilenen tarihi alanlar yürüyüş yoluna dâhil edilecektir. Arkeoloji Müzesi, Bukaleon Sarayı, Küçük Ayasofya, Kara Surları, Molla Feneri İsa Camii, Tekfur Sarayı ve Fener Rum Patrikhanesi bu projenin yürüyüş güzergâhı arasındadır.

Şekil 3.6. İstanbul 2010 AKB Toprak Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler⁵³

⁵³ www.istanbul2010.org verilerinden oluşturulmuştur.

7.Fraklılıkların Ahengi: İstanbul'u temel alan polifonik bir müzik macerası olan bu proje, lirik tarihe iyi bir örnek olacak görsel ve işitsel bir etkinliktir. Anadolu Yakası sahili ve Kız Kulesi proje alanıdır.

8.Şenlikname-Resmi Geçit: Sokaklarda bir karnaval havası yaratılacağı hedeflenen projede, Million taşından Sultanahmet meydanına tarihi kent merkezinde 300 yıllık bir tünel yaratılacaktır. Projenin ev sahibi yol kenarlarıdır.

Kente Avrupa Kültür Başkenti'ni tanıtabak ilk dönem, sempozyum, konser ve sergilerin ağırlıklı geçtiği dönemdir. Bu sezonun en fazla kullanılacak mekânı, Topkapı Sarayı'dır.

Hava: 21 Mart- 21 Haziran tarihleri arasını alan bu dönemin teması "Göklerden Gelen"dir ve ağırlıklı olarak sempozyum etkinliklerini içermektedir. Minare ve çan kuleleriyle dini zenginlik ve hoşgörü ortamını temsil etmektedir. İnancın ve dinlerin odak noktası olduğu bu dönemde kenti etkileyen projeler şu şekilde açıklanmıştır;

1.Birlikte Yaşamak: Birlikte yaşamak teması birkaç sempozyum ve sergiyi kapsamaktadır.

Asırlar Boyunca Aya Sofya: Bu anıtsal yapının tarihine dair ilk bilimsel sempozyum olması hedeflenmektedir.

İslam ve İnsanlık: Bu proje sergi ve sempozyum projesidir.

Aya İrini atriyumundaki ikonlar ve kutsal yazılar: Ruhani dünyayı konu alacak bir sergidir. Ayasofya, Sultan Ahmet Camii, Topkapı Sarayı, Türk ve İslam Eserleri Müzesi ve Arkeoloji Müzesi projeye ev sahipliği yapacak mekanlardır.

2. İnanç Günleri: Farklı kültürler ve inançlardaki insanların bilgi paylaşımını sağlamak için bir platform hazırlanması projesidir. Uygulama mekânı net bir biçimde açıklanmamıştır.

3. Hıdırellez, baharın gelişinin kutlandığı dönemde çeşitli projeler yapılacaktır.

40 Gün 40 Konser: 40 gün boyunca sokak konserleri yapılacaktır.

Babylon Turns İstanbul On: Yerel ve yabancı müzisyenleri biraraya getirecek bir dizi konser organizasyonudur.

Ana Karşılaşmalar: Bu proje, uluslararası alanda ün yapmış grupların konserlerini içermektedir.

Yeni Avrupa'da Müziğin Yeni Dili: Beş modern bestecinin Avrupalı müzisyenlerle Anadolu ve İstanbul müziğini bir araya getirdiği projedir. Bu projeler Lütfi Kırdar

Kongre ve Sergi Salonu, Yeni Melek Gösteri Merkezi, Sultanahmet, Galata, Beyoğlu, Esenler Otobüs Terminal alanlarında gerçekleştirilecektir.

4.Tango: 3 Kent, 3 Kültür ve bir tutku: Buenos Aires, Paris ve İstanbul kentlerini konu alan tango gösterilerinin olacağı projede Taksim Gezi Parkı ve Kadıköy-Moda hattı ev sahibi seçilmiştir.

5.İstanbul-Gönüllü Sürgün Kenti: İspanyol Yahudileri, Macarlar ve Polonyalılar üzerine tarihi mekânlarda yapılacak müzik etkinlikleri projesidir. Konser mekânı Darphane, Aya İrini'dir.

6.Cennete Doğru Yürüyüşü: Hava bölümünün yürüyüş turunu oluşturan proje, kentin minarelerini, kulelerini ve sütunlarını kapsayacaktır. Beşiktaş Conrad Oteli önünde başlayan Yürüyüş Eyüp'te son bulacaktır.

7.Sokak Tiyatrolarının Buluşması: Uluslararası birçok tiyatro grubunun gerçekleştireceği karnaval niteliğindedir. Taksim – Tünel yaya yolu güzergâhı, The Marmara ve AKM binaları arasındaki alan, Gezi parkı, Rumeli Hisarı kordonu ve Ortaköy Meydanı, Antrepo çevresi ve Boğaz vapurları, Bağdat Caddesi ve Göztepe Parkı sokak gösterileri için belirlenen açık alanlardır.

8.2010 Semt Etkinlikleri: Projeyi içine alan semtlere ait çok özel kentsel dokuyu ve kültürel çeşitliliği, çağdaş sanatla birleştirerek su etkileri yaratmayı hedeflemektedir. Modern sanat performansları gerçekleştirilecektir. Ev sahibi semtler Eyüp, Balat ve Tarlabası'dır.

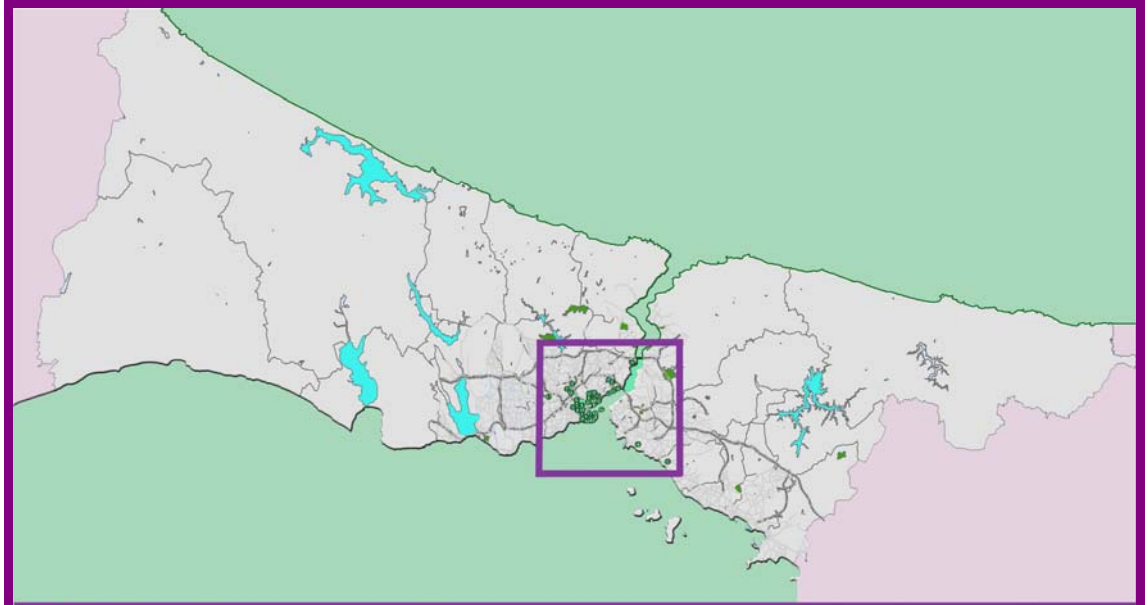
9.3 Kadın/ 3 İstanbul-Vücutlar ve Kent: Belçika, Fransa ve Türkiye'den 3 kadın koreografin İstanbul'la ilgili performanslarını içeren projenin ev sahibi mekân net olarak belirlenmemiştir.

10.Kamusal projeler üzerine birlikte düşünmek: YTÜ tarafından izleyicinin sanat etkinliklerinde aktif katılımcı haline gelmesine yönelik çalışmadır. Ev sahibi Yıldız Teknik Üniversitesi'dir.

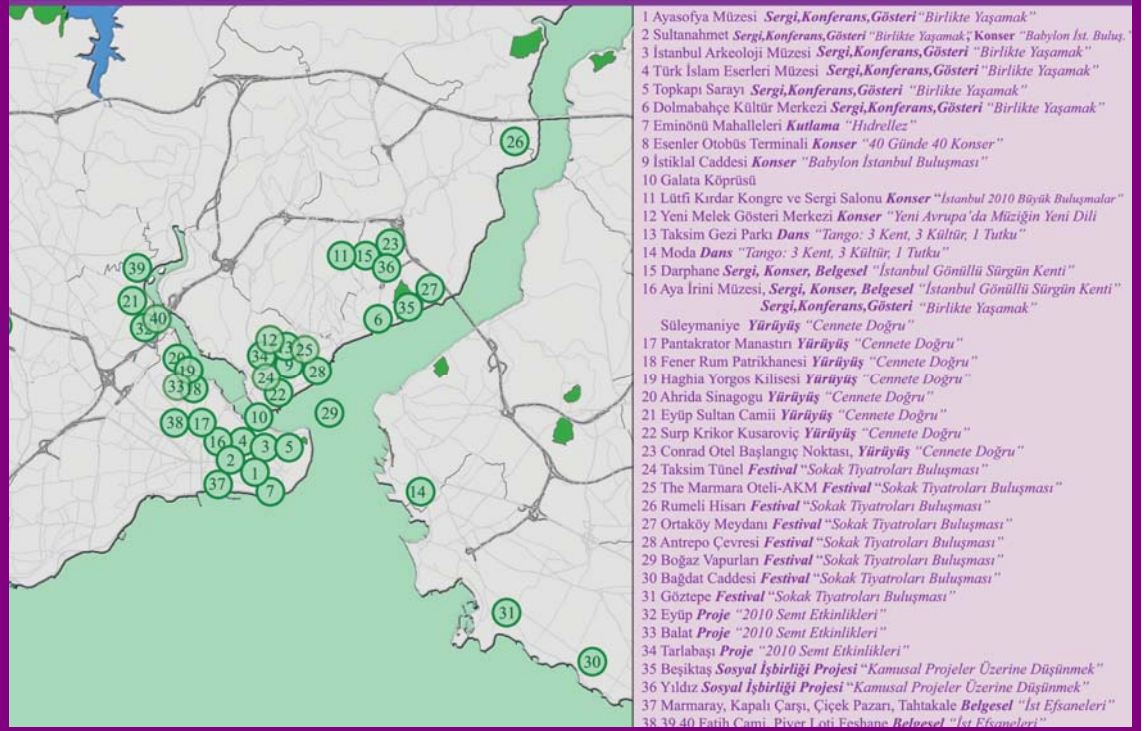
11.Uluslararası Tiyatro Festivali

12. Film Projeleri

Uluslararası İstanbul Film Festivali

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ HAVA 21 MART-21 HAZİRAN “GÖKLERDEN GELEN”

Şekil 3.7. İstanbul 2010 AKB Hava Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler⁵⁴

⁵⁴ www.istanbul2010.org verilerinden oluşturulmuştur.

10 İstanbul Film Projesi: Kentin farklı yerlerine dair 10 belgesel tarzı film oluşturulmasını hedefleyen projenin ana amacı, dünya sinema izleyicilerine, İstanbul'un güzelliklerini tanıtmak, şehrin tarihi zenginliğini, renkli ve çeşitli yaşam tarzlarını, sıradışı yönetmenlerin bakış açılarıyla görsel bir dille sunmaktır.

İstanbul, bir şehrin senfonisi: Berlin için yapılan aynı adlı belgeselden esinlenilmiş bir belgesel film oluşturma projesidir.

İstanbul efsaneleri: İstanbul'un arkeolojik katmanları üzerine bir başka belgesel film projesidir. Ev sahibi mekanlar Marmaray tüneli yanı sıra, Beyazıt, Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı, Çiçek pazarı, Polonya pazarı, Tahtakale, Yeraltı Geçidi, Fatih, Fener, İslami okul ve medreseler, Külliye kütüphaneleri, Balat ve Cibali, Eyüp Sultan, Piyer Loti, Feshane'dir.

Göçmenler-Ortak bir Geleceğe Doğru: Avrupa'ya göç edenlerle ilgili bir belgesel projesidir.

Su: 22 Haziran–22 Eylül arasındaki dönemin ana teması “Kent ve Deniz”dir. Su, İstanbul Boğazı ve Haliç'i temsil etmektedir. Projeler aşağıdaki gibidir;

1.Köprüyü Geçmek: Mitolojiden esinlenerek Boğaz üzerinde bir dizi etkinliği içeren projenin ev sahibi, Haliç ve Boğaz'dır.

2.İstanbul Tarih ve Deniz Şenliği: İstanbul'un deniz ile olan yakın ilişkisinin farkındalığını arttırmak ve iki yılda bir gerçekleşecek sürdürülebilir bir festival yerleştirmek bu projenin temel hedefleridir.

3.Boğaziçi'ni Maviye Boyamak: Filiz Çağman'ın küratörlüğünde Batılı ressamlar tarafından yapılmış Boğaz resimleri sergisinin ev sahibi mekân Boğaz kıyısındaki tarihi saraylardan biri, Beylerbeyi Sarayı veya Küçüksu Kasrı olarak belirlenmiştir.

4.40 Hamam Hikâyesi: Türk hamamının farklı niteliklerini anlatan sergi ve bir kitabın oluşturulacağı projede, serginin mekânı Tophane-i Amire Binası'dır.

5. Tuna Köprüsü: Haziran'da Almanya'dan ayrılacak bir geminin; Alman, Macar ve Türk sanatçılarının eserlerinin olduğu bir sergiyle İstanbul'a getirilmesi projesidir.

6.Geçmişten Geleceğe: İstanbul ve kardeş AKB: İstanbul AKB projesinde farklı kültürleri biraraya getirecek bir projenin amacı öğrenme ve paylaşım olarak belirlenmiştir.

7. Avrupa Kültür Başkentleri İstanbul Buluşması: Proje, İstanbul ve Avrupa Kültür Başkentleri üzerine bir konferansı içermektedir. Etkinliğin esas amacı kültürel miras ve yaşam, kültürel miras yönetimi gibi konulardır.

8.Europ-İST 2010: Bütün katılımcıların benzer projelerde yer almalarına yönelik oluşturulacak bir ağ projesidir. Forumlar, konferanslar, toplantılar ve benzer etkinlikler düzenlenerek Avrupalı kültür yöneticileri ve diğer sektörlerdeki ilgili kişileri bir araya getirip uluslararası düzeydeki kültür ilişkilerinin üretken bir biçimde kurulması sağlanırken genç kültür-sanat yöneticilerinin kapasitelerini geliştirme sansı da tanınmış olacaktır.

9.Suyun İzinde Yürüyüşü: Suyolları, kaynaklar, hamamlar ve sarnıçlar çevresinde yapılacak yürüyüşleri, konserleri ve performansları kapsamaktadır. Güzergâh, Beşiktaş Conrad Otel'den başlayacak, İstanbul'un suyunu sağlayan Kırkçeşme Suyollarından, Mağlova kemeri, Bozdoğan kemeri ve tarihte şehre gelen suyun toplandığı dev sarnıç Yere batan sarnıcı ile devam eder. Ayrıca, şehir suyunun dağıtıldığı Taksim Maskem, halkın çeşitli ihtiyaçlarının karşılamak üzere yapılmış Saliha Sultan Maskem, Saliha Sultan çeşmesi, Tophane çeşmesi, III. Ahmet çeşmesi, Alman çeşmesi, Haseki Hürrem Sultan hamamı, Cağaloğlu hamamı ve Çinili hamam güzergâhtaki duraklardır.

10.Gençlik IntegrART: Avrupa'dan çeşitli üniversitelerin İstanbul'daki üniversitelerle biraraya gelerek Taksim meydanında düzenleyecekleri tiyatro ve klasik, pop ve caz konserlerini kapsayan kültürel değişim programıdır.

11. Müzik Projeleri

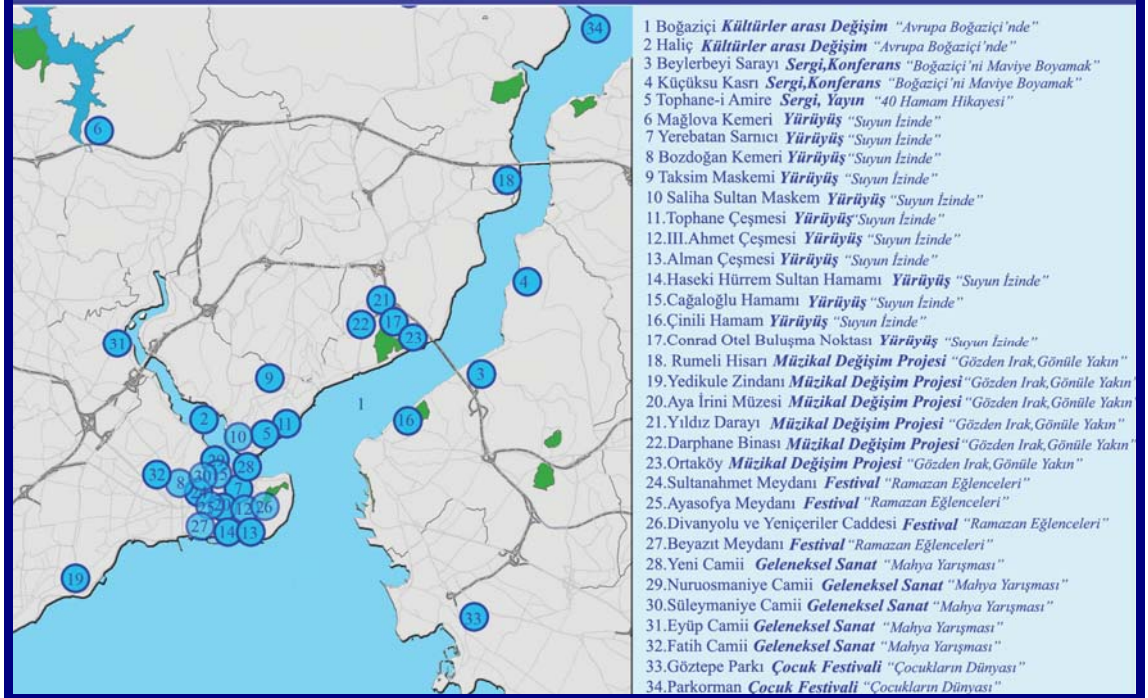
Üç Ülke, Üç Besteci, Üç Konser: Alman, Türk ve Macar müzisyenlerden oluşan bir orkestranın vereceği konserler.

- Uluslararası İstanbul Müzik Festivali
- Uluslararası İstanbul Caz Festivali
- Gözden Irak, Gönüle Yakın Çok kültürlü bir müzik etkinliğidir.
- Heybeliada Sound Project ve Uluslararası Adalar Festivali müzikteki diğer etkinlikleri destekleyecek iki organizasyonu içermektedir.

12.Uluslararası Adalar Festivali Adaların tarihi, doğal ve kültürel değerlerini tanıtmak, Adalar'ın, İstanbul ve Türkiye'nin en önemli kültür ve sanat merkezi olarak öne çıkmasını sağlamaktır. Festivalde konserler, belgesel gösterimleri, tiyatro, sergi ve su sporları etkinlikleri yer almaktadır.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ SU 22 HAZİRAN-22 EYLÜL “KENT VE DENİZ”

Şekil 3.8. İstanbul 2010 AKB Su Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler⁵⁵

⁵⁵ www.istanbul2010.org verilerinden oluşturulmuştur.

13.Ramazan Eğlenceleri 2010: Geleneksel Ramazan eğlencelerinin yapılacağı projede, etkinlik alanları şöyledir: Sultanahmet meydanı ve Ayasofya meydanı; Divanyolu ve Yeniçeriler caddesi; Beyazıt meydanı

14.Mahya Yarışması: 17. bazı yabancı yazar-gezginlere göre 16. yüzyıldan itibaren Ramazan ayları boyunca, dini bayramlar ve “kandil” gecelerinde camilerde iki minare arasına kurulan bir “ışıklı yazı düzeneği”, sadece İstanbul kültüründe var olan bir “iletişim ve süsleme sanatı”dır. İstanbul’a özgü bu teknik ve sanatın, gerek günümüz sanatçılara, gerekse İstanbullu hemşeriler basta olmak üzere günümüz sanatseverlerine benimsetilmesini amaçlamaktadır. Sultanahmet, Süleymaniye, Eyüp, Fatih, Beyazıt, Yeni Camii (Eminönü), Nuruosmaniye Camileri proje alanıdır.

15.Çocuk Festivali-Çocuk Dünyası: Kukla tiyatrosu, sirk, plastik sanatlar, arkeoloji ve hareketli heykel workshoplarının olacağı projenin mekânı Park Orman’dır.

Deniz ve suyun kullanıldığı bu sezonunun dikkat çeken proje alanları arasında İstanbul’un deniz kenarları ve adalardır. Sezonlar arasında, Tarihi Yarımada dışında İstanbul’un geneline hitap eden projeler bu dönemdedir.

Ateş: 23 Eylül-31 Aralık tarihleri arasında İstanbul 2010’un en son dönemi olan ateş sezonu yaşanacaktır. Bu sezonun ana teması “Geleceği Şekillendirmek” olarak belirtilmiştir. Bu dönem; kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir kültürel varlıklar yaratmaya yönelik projelerin buluştuğu geleceği simgelemektedir. Sezon, modern sanatlar, gençlik ve teknolojiyi temsil etmektedir.

1.11. Uluslararası İstanbul Bienali: Bu sene bienalin konusu “İstanbul Avrupa Kültür Başkenti” olacaktır.

2.Uluslararası İstanbul Mimarlık Bienali: Uluslararası ve yerel mimarlık merkezlerinin, projelerinden oluşan büyük bir sergidir. Konferanslar, tartışma panelleri, çalıştaylar, uluslararası teorisyenlerin konuşmaları, disiplinler arası toplantılar, mimari kişilere yönelik geziler ve film çekimlerini içermektedir.

3.Hareket Halindeki İstanbul Yürüyüşü: Sivil mimariye odaklanılacak ve kentin 20.-21.yy’lardaki sosyal yapısı incelenecektir. Projenin amacı “çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü” İstanbul’un 7,000 yıllık geçmişini ve modern görünümünün yürüyüş, müze ve sergiler aracılığıyla tanıtılmasıdır. Unkapanı SKK binası, İstanbul Manifaturacılar Alışveriş Merkezi, İstanbul Üniversitesi binası, Ramada Otel binası, Karaköy Palas, Bankalar Caddesi, İnönü Stadyumu ve Kongre Merkezi, Radyoevi, Lütfi Kırdar Kongre Merkezi, Abide-i Hürriyet, Darülaceze, Akmerkez, Beyoğlu ve Etiler arasında yer alan sanat galerileri projeye ev sahipliği yapacaktır.

4.Dizayn 2010: Kentteki tasarımlara odaklanılacak atölye çalışmaları, sergiler, fuar organizasyonları, panelleri içeren projedir. Eski Galata Köprüsü (Balat-Hasköy), Haliç tersaneleri, Santral İstanbul (Silahtarağa) projeye ev sahibi yapacak mekânlardır.

5.Uluslararası Öğrenci Trienali: Avrupa gençliğine İstanbul'un çekici hale getirilmesi için Marmara Üniversitesi tarafından organize edilen trienalin açılış projesidir. Mekan olarak, Fakültenin tamamı ile sanat galerileri, Üsküdar'daki sergi alanları (Valide-i Atik Külliyesi), İstanbul'daki bazı galeriler seçilmiştir.

6.İstanbul: Kapısı ya da Penceresi Olmayan Yer: İstanbul'dan önce birçok Avrupa kentine uğrayacak sanata etkinlikleri projesidir.

7. Geleceği Biçimlendirmek, Kültürü Biçimlendirmek: Çocukların temel sanat etkinliklerine katılmasını sağlamak üzere Sabancı Üniversite'sinde gerçekleştirilecek etkinlikler bütünüdür. Kartal, Pendik, Sultanbeyli, Orhanlı, Tuzla, Gebze, İzmit çevre belediyeleri de projeye dâhil edilmiştir. Projenin ev sahibi mekânı Sabancı Gösteri Merkezidir.

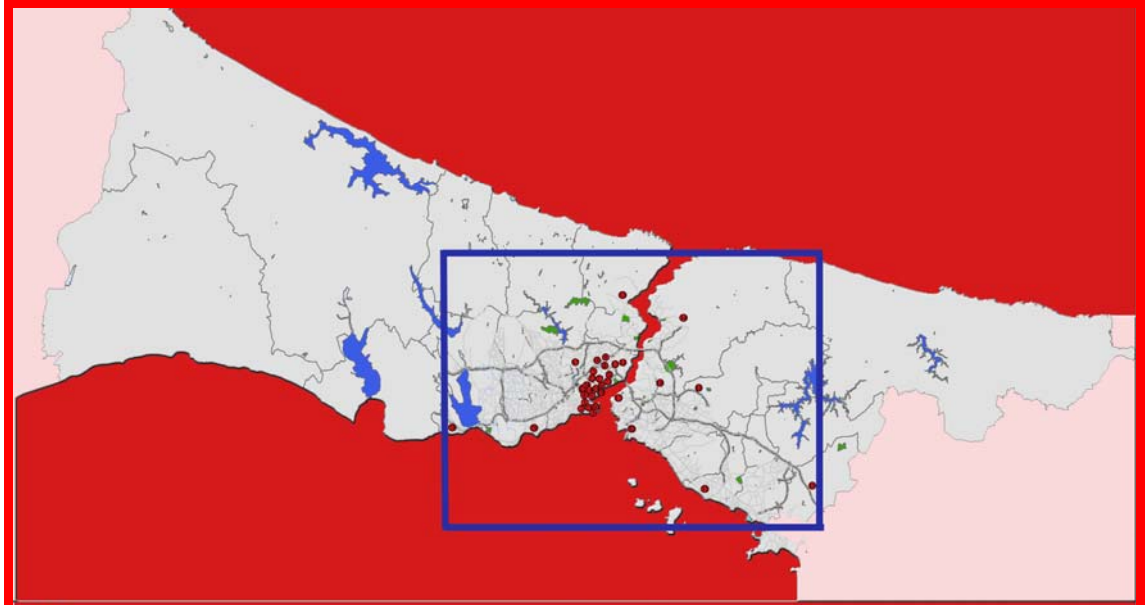
8.Fotoğraf Köprüsü: AKB kentlerinin fotoğraflarının gösterilecek. Bu sırada iki STK öncülüğünde Uluslararası İstanbul Fotoğraf Festivali hazırlanacak.

9.Dem(ART)cracy Köyü: Modern sanatı kentin çeperlerine taşımak üzere yapılacak etkinlikler. Projeye ev sahipliği yapacak alan Ümraniye semtinin seçilecek bir bölgesidir.

10. Uluslararası İstanbul Fotoğraf Festivali: Beyoğlu merkez olmak üzere, Avcılar, Bakırköy, Beykoz, Eminönü, Kartal, Kadıköy ve Sarıyer ilçelerinde gerçekleştirilecektir

11.4+1 "Toprak, Hava,Su, Ateş + Sonsuzluk: Tasarımcıların yeni İstanbul üzerine izlenimlerini konu alan projedir. Tophane-i Amire projenin mekânı olarak seçilmiştir.

12.Müzik Etkinlikleri, 20. Akbank Caz Festivali'nin mekânı Darphane-i Amire Binaları, Aya İrini ve Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Babylon'dur. Bir diğer proje olan Akdeniz Modern Müzik Festivali'ne ev sahibi olacak mekânlar arasında İtalyan Kültür Merkezi ve Borusan Kültür Sanat yer almaktadır. Pera Fest konserler, performanslar, film gösterimleri, sergiler, edebiyat toplantıları, panelleri içeren Beyoğlu merkezli bir projedir. Festivalin ana teması "çok kültürlü yaşam" olarak belirlenmiştir.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ ATEŞ “GELECEĞİ ŞENLENDİRMEK” 23 EYLÜL-31 ARALIK

- 1.Unkapanı-İMC Çarşısı **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 2.İstanbul Üniversitesi **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 3.Ramada Otel **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 4.Karaköy Palas **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 5.Bankalar Caddesi **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 6.İnönü Stadyumu **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 7.Radyoevi Binası **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 8.Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Salonu **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 9.Abide-i Hürriyet Caddesi **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 10.Darülaceze Binası **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 11.Akmerkez **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
- 12.Beyoğlu-Etiler Bölgesi **Yürüyüş** "Hareket Halindeki İstanbul"
13. Eski Galata Köprüsü **Proje** "Design 2010"
- 14.Haliç Tershanesi **Proje** "Design 2010"
- 15.Santral İstanbul **Proje** "Design 2010"
- 16.Marmara Üni. Güzel Sanatlar **Sergi,Sempozyum** "Uluslararası İst.Öğrenci Trienali"
- 17.Valide-i Atik Külliyesi **Sergi,Sempozyum** "Uluslararası İst.Öğrenci Trienali"
- 18.Ümraniye **Proje** "Dem(ART)racy Köyü"
- 19.Darphane Binası **Festival** "20. yıl Akbank Uluslar arası Caz Festivali"
20. Aya İrini Müzesi **Festival** "20. yıl Akbank Uluslar arası Caz Festivali"
21. Cemal Reşit Rey Salonu **Festival** "20. yıl Akbank Uluslar arası Caz Festivali"
- 22.Babylon **Festival** "20. yıl Akbank Uluslar arası Caz Festivali"
- 23.Aksanat Kültür Merkezi **Festival** "20. yıl Akbank Uluslar arası Caz Festivali"
- 24.İtalyan Kültür Merkezi **Festival** "Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri"
- 25.Borusan Kültür Merkezi **Festival** "Akdeniz Çağdaş Müzik Günleri"
- 26.MIAM Konser Salonu, Kayıt Stüdyoları **Proje**
"MIAM Elektro-Akustik ve İntermedya Platformu"
MIAM Film Müziği,Ses Tasarımı ,Çağdaş Müzik,Etimoloji
- 27.Sabancı Üni., Kartal, Pendik,Sultanbeyli, **Gençlik Projesi**
Orhanlı,Tuzla, Gebze, İzmit "Geleceği Biçimlendirmek, Kültürü Biçimlendirmek"
- 28.Avcılar,Bakırköy **Festival** "Uluslar arası İstanbul Fotoğraf Festivali"
- 29.Eminönü **Festival** "Uluslar arası İstanbul Fotoğraf Festivali"
- 30.Kadıköy **Festival** "Uluslar arası İstanbul Fotoğraf Festivali"
- 31.Sarıyer **Festival** "Uluslar arası İstanbul Fotoğraf Festivali"
- 32.Beykoz **Festival** "Uluslar arası İstanbul Fotoğraf Festivali"

Şekil 3.9. İstanbul 2010 AKB Ateş Dönemi Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler⁵⁶

⁵⁶ www.istanbul2010.org verilerinden oluşturulmuştur.

Batı ve Doğu'dan İki Müzik Dehası: Itri&Bach eserleri Lütfi Kırdar ve Aya İrini Müzesi'nde sergilenecektir. "Elektro-akustik ve İntermedya Platformu", "Film Müzikleri ve Ses Tasarımı" ve "Modern Müzik ve Etno Müzik" projesi MİAM konser salonu ve kayıt stüdyolarında gerçekleştirilecektir.

12. ImpressiönİST dans projesi, dünyaca ünlü 10 koreografin çalışmalarını içermektedir. Şehirdeki başlıca Tiyatrolar ve Konser Salonları bu projeye ev sahipliği yapacaktır.

13.Bariş Kenti İstanbul Konferansı: Avrupa ülkeleri ve İstanbul'daki kültür merkezlerinin koordinasyonunu sağlamaya yönelik çalışmaları içermektedir.

14.Yerinde- İstanbul'u Yazmak, İstanbul'da Yazmak, İstanbul'a Yazmak: İstanbul üzerine, İstanbul'a, İstanbul'da Yazmak: İstanbul ile ilgili yeni kitapların oluşturulacağı edebiyat projesidir.

15.AKB Kapanış

Toprak, Hava, Su ve Ateş dönemi projeleri genellikle o sene içerisinde yapılan, kültürel ve sanatsal aktiviteleri içeren, kentin kültürle bütünleşmesini sağlayan projeler olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul 2010 AKB Kültürel programının en önemli kısmını oluşturan bu projelerin yer seçimi genel olarak Tarihi Yarımada üzerine yoğunlaşmayı sağlamıştır. Kentsel koruma alanlarının ve anıtsal ölçekteki yapılar, İstanbul 2010 AKB projesinin ana mekânları olmuştur.

Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları Projeleri ile Kentsel Projeler: Sezon projeleri dışında halkın katılımını sağlamaya yönelik Halkla İlişkiler Projeleri ve kentsel projeler İstanbul 2010'un projeleri arasındadır. Bu projeler şöyle sıralanmaktadır;

1. Fatih Forumu / Fatih Geliştirme Platformu: Kent merkezindeki önemli arkeolojik ve sivil mimarlık eserlerini barındıran platformun katılımcı yöntemlerle geliştirilmesi için genel amaçlı bir danışma kurulunun, özel amaçlı komitelerin ve kurulların oluşturulmasını hedeflenmektedir. Yapılacak is, Arkeolojik ve tarihsel sitin, anıt yapıların, yerleşme alanında bulunan kurumların işbirliğini sağlamak, bu platformun şehircilik, mimarlık ve işlevlendirme açısından bir alan yönetimi uygulamasına kavuşmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Projenin yöneticisi Fatih Belediyesi, proje ortakları İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Arkitera, İnsan yerleşimleri Derneği, Dream Design Factory (ddf) kurum ve kuruluşlarıdır.

2. Sultanahmet Rehabilitasyon Projesi: Proje, yerel halkın ve ziyaretçilerin, 'İstanbul Tarihi Yarımada' coğrafi sınırlarında, yerel tarihe ve kimliklerine karşı ilgisini

uyandırarak toplum bilincini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ilk hedef olarak Eminönü İlçesi, Sultanahmet semtinin güney bölgesinden ve ikinci ana hedef olarak bu bölgeyi, Sultanahmet'in kuzey bölgesine ve kentin geri kalan bölgelerinde koruma ve sürdürülebilirlik dengesinin kurulması amaçlanmıştır. kültürel turizmin güzergâhlarının gerçekleştirilmesi amacıyla, Haliç'ten Fener Balat'a ve surların kara ve deniz tarafında kalan kısımlarına uzanan, Sirkeci ve Kapalı Çarşı Bölgelerini kapsayan alanlar projenin diğer bölgeleridir. İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eminönü Belediyesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, CNR-ISTEC Araştırma Enstitüsü (Floransa, İtalya), Chieti Üniversitesi (Mimarlık Fakültesi, Pescara) proje ortaklarıdır.

3. İnsan Kaynakları Projeleri: Bu projeler 5 alt projeden oluşmaktadır.

a. Kültürel Mirasın Korunması Sürecinde Kalifiye Uygulama Elemanı Yetiştirme Programı

İstanbul'da kültürel mirasın korunması uygulamalarının yürütüldüğü çalışmalarda, restorasyon konusunda belli bir eğitime sahip kişilerin becerlerini geliştirme ve bunu kullanabilecekleri ortam yaratma projesidir. Bu projenin yürütücüleri KOREFD-Koruma ve Restorasyon Mütahhitleri Derneği, Balat-Fener Kültür ve Güzelleştirme Derneği ve projenin ortakları TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Sıvacı, Boyacı ve İnşaatçılar Esnaf Odası, İstanbul Valiliği Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'dür.

b. Beyoğlu'nda Yapı Ustaları –Kullanıcı Eğitim/Sertifika/Büro Modeli Projesi

Çalışma yapı konusundaki tüm faaliyet gösteren elemanların birbirleriyle etkileşimlerini iyileştiren bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Ana konu deprem riskine karşı tarihi binaları korumak ve yapıların niteliğini arttırmaktır. Proje aynı zamanda, çok taraflı, çok aktörlü bir kent gözlem ve çözüm üretme atölye çalışması olan Risk Azaltma Atölyesi'ni de kapsamaktadır. Proje ortakları İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İtalyan Ticaret Enstitüsü, İtalyan Kültür Merkezi, Art Dekor Dergisi ve İnsan Yerleşim Derneği'dir.

c. Yerel Aktörlerin Kapasitesini Geliştirme Programı

Bu proje; mahalli sivil girişimleri güçlendirmeyi ve kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayarak ilk aşamada, yerel yönetimlere, mahalle derneklerine ve ilgili muhtarlıklara hizmet vermek üzere eğitim ve katılımı güçlendirme çalışması yapılması işidir. Proje ortakları, İnsan Yerleşimleri Derneği, Galata Derneği,

Ayaspaşa Çevre Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği, Cihangir Güzelleştirme Dernekleridir.

d. Kentteki Küçük Üreticiler İçin Tasarım Destek Ağları Projesi

Bu proje yerel kalkınmayı sağlama amaçlı düşünülmüş, küçük esnafı kent içinde farklı bir konuma yerleştirme çabasıdır. Haliç Belediyeler Birliği, Beyoğlu Belediyesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi proje ortaklarıdır.

e. Kültür Karıncaları 2010'a Yürüyor Projesi

Bu proje çocukların bir Avrupa kentinde yaşadıklarını onlara anlatmak, çevresel ve kent bilincini aşılama için tasarlanmıştır. Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın yürüttüğü çalışmanın ortaklarından Toplum Gönüllüleri Vakfı, özel sektör gönüllüleri ve üniversite öğrencileri yer almaktadır.

4. Yeni Müzeler ve Kültür Merkezleri Projeleri

Tasarı aşamasında olan bu projeler kente yeni kültürel donatılar yapma hedefindedir. Bu donatılar yeni kurulabilir donatılar olduğu gibi işlevini yitirmiş eski kent binalarının dönüştürülmeleriyle de olabilir. Eski antrepo binaları, endüstri binaları bunlara örnektir.⁷ alt projeyi içermektedir.

a. Santral İstanbul: Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk elektrik santrali olan Silahtarağa Elektrik Santrali 1983 yılında işlevini yitirmiş, korunarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde gösteri sanatları merkezi olarak kullanılan bu yapının proje ortakları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eyüp Belediyesi ve Haliç Belediyeler Birliği yer almaktadır.

b. İstanbul Müzesi: Topkapı Sarayı Darphane Binası'nda kurulması amaçlanan İstanbul Müzesi'nin, kente yeni gelen tüm misafirler için merkezi bir odak noktası olması hedeflenmektedir. Şehrin gelecekteki problemlerini çözebileceği umulan Müze, kütüphane, arşiv, araştırma merkezi, Sivil Toplum Kuruluşu, kitap ve hediye satış noktası'nı barındırmayı amaçlamaktadır. İmparatorluk Darphanesi'nin inşası 1727'ye dayanmaktadır. İstanbul Müzesinin kuruluş hazırlığının bir ilk adım, Müze projesinin restorasyon ve rehabilitasyon aşamalarının tamamlanması yolunda atılacaktır. Projenin ortakları arasında, Tarih Vakfı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yer almaktadır.

Şekil 3.10. İstanbul 2010 AKB Diğer Projelerin İstanbul'da Uygulanacakları Yerler⁵⁷

⁵⁷ www.istanbul2010.org verilerinden oluşturulmuştur.

c. Hasanpaşa Gazhanesi'nin Dönüşümü: İstanbul'un Kadıköy ilçesi Hasanpaşa semtinde yer alan Tarihi Gazhane Fabrikası'nın korunarak dönüştürülmesi projesidir. Çok işlevli kültür merkezi olarak dönüştürülmesi hedeflenen bu alan 32 dönümde yer almaktadır. Proje ile basta yerel halk olmak üzere mekânın farklı kullanıcılarının katılımını hedefleyen demokratik bir yönetim modelinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Tarihi fabrikanın tanıtılması için bu alana rehber esliğinde gezilerin düzenlenmesi geniş kapsamlı yayın yapan bir web sitesinin hazırlanması projenin tanıtımı açısından konulan hedeflerden bazılarıdır. Proje ortakları arasında İstanbul 2010, İBB, Kadıköy Belediyesi, Gazhane Ortak Girişimi ve ilgili STK'lar bulunmaktadır.

d. Tersane-i Amire Projesi: Girişim grubu bu dönüşüm projesini çok aktifli bir alan yönetimi projesi olarak değerlendirmektedir. Proje öncelikle, İstanbul 2010 bağlamındaki etkinlikler içinde kullanım amaçlarının belirlenmesi, üretim faaliyetlerinin hangi ölçekte ve nasıl bir boyut kazanarak gerçekleşebileceği, mekânların kendilerini sergileyecek ve güncel etkinliklerle bir işletme düzenine kavuşturulması, gerekli onarım ve mimari uygulamaları gerçekleştirecek bir eylem planı hazırlığı ve uygulaması ile ilgili aktörlerin kapasitesini geliştirmeyi hedeflemektedir. Tersane'nin dönüşümü ve işlevlendirilmesi amaçlanmaktadır.

e. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin Yeniden Düzenlenmesi: Proje Avrupalı uzman küratörlerinin destekleriyle müzenin yeniden düzenlenmesini ve 2010'a hazırlanmasını öngörmektedir. Kapatılan salonların tekrar açılması, ek salonların inşa edilmesi, depolanan eski eserlerin yeniden düzenlenerek sergilenmesi diğer amaçlardır.

f. Osmanlı Bankası Müzesi Etkinlikleri: Günümüzde müze görevini sürdüren yapının sergilerinin düzenlenerek ve genişleterek 2010 yılı için hazırlanması projesidir. Projenin uygulayıcısı Osmanlı Bankası Arşivleri Araştırma Merkezidir.

g. Doğa Tarihi Müzesi: Projenin esas amacı, ileride Ulusal Doğa Tarihi Müzesi olma yolunda ilerleyecek, İstanbul merkezli bir Doğa Tarihi Müzesi kurmaktır. Çocuklara ve genç nesillere ekoloji, doğa koruması, biyolojik çeşitlilik gibi konularda bilinç aşılama amacıyla kurulmak istenmektedir. Proje ortakları arasında; resmi ve yerel kurumlar, özel sektör, üniversiteler, jeoloji hizmetleri ve kar amacı gütmeyen vakıflar yer alacaktır.

5. Kentsel Dönüşüm ve Restorasyon Projeleri

Bu projeler, kentsel ve kültürel mirası koruma, kentsel gelişmeyi olumlu yönde etkilemeyi amaçlayan Avrupa Kültür Başkenti projesi'nin önemli projeleri arasında yer almaktadır. Kentsel ve kültürel miras korunmasında zorlu yollardan geçen kent, bu projeler ile bu anlamda gelişmeyi ummaktadır. 8 alt projeden oluşmaktadır.

a. Associazione Palatina / Sultanahmet Rehabilitasyon Projesi: Proje hedefi; Sultanahmet, Cankurtaran ve Küçük Ayasofyada, yerel tarihe ve kimliklerine karşı ilgisini uyandırarak toplum bilincini yükseltmek olarak sunulmuştur. Kültürel turizm durakları olarak belirlenen alanların arasında koruma-kullanım dengesini kurmayı amaçlayan proje, yerel halkın, yerel kültür ve tarihi mirasa dikkat çekilmesini, kentsel kimliğin yaşatılmasını amaçlayan is alanları sağlamak hedeflerini içermektedir. Yerel kimlik öğeleri olarak karşımıza çıkan konutların ve anıtların restore edilmesi proje dâhilindedir. Eminönü, Sultanahmet semtinin güneyi, Haliç-Fener-Balat hattı, kara ve deniz surları alanları, Sirkeci ve Kapalı Çarşı bölgelerini içeren projenin gerçekleşmesiyle "Tarihi Yarımada Gezi Güzergâhı" oluşması ön görülmektedir. Konferans, konser, eğitim gibi programlar bu alanlarda gerçekleştirilecektir.

Proje ortakları; İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eminönü Belediyesi, Tarihi Kentler Birliği, İstanbul Yıldız Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, İtalyan Arkeoloji ve Restorasyon Palatina İstanbul Derneği, UNESCO Bölge Temsilciliği, CNR-ISTEC Araştırma Enstitüsü (Floransa, İtalya), Roma Üniversitesi (Mühendislik Fakültesi, Roma), Chieti Üniversitesi (Mimarlık Fakültesi, Pescara), R.A. Consulting olarak belirlenmiştir.

b. Beyoğlu Rehabilitasyon Projesi: Proje bölgenin deniz tarafında bugün işlevini yitirmiş (kullanılmayan) bina stokunun korunması ve iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin bütünü olarak tanıtılmaktadır. Bölgenin kentsel ve tarihsel dokusunu oluşturan yapıların tespiti, seçilecek belli sayıda pilot yapının restorasyon faaliyetlerine örnek teşkil edecek bir şekilde rehabilite edilmesi; bölgede, mal sahipleri ile kiracıların katılacakları yerleşim rehabilitasyon uygulamalarının oluşturulması; işlevini yitirmiş kamu yapılarının kullanımının yeniden tanımlanması; belediyenin ve bölgedeki yapı denetim faaliyetlerinden sorumlu olan diğer kurum ve kuruluşların bu faaliyetlerini etkin ve farklı kamu yararlarına uygun bir şekilde yerine getirmesinin sağlanması gibi yönetime dair unsurlar programı oluşturmaktadır. Projenin ortakları, zamanlama ile ilgili henüz bilgi verilmemiştir.

c. Fener-Balat Değerlendirme/Örnekleme Projesi: Fener-Balat Projesi Avrupa Birliği desteğiyle gerçekleşen ve İstanbul 2010 AKB öncesinde projesine başlanan ve

tamamlanma aşamasında olan bir projedir. AKB 2010 projesi bu deneyimi tekrar ele alarak, daha geniş bir kapsam ve daha zengin bir içerikle tanımlanıp uygulamaya koymak istemektedir. Projenin hedefleri arasında, mevcut proje sınırını aşarak tarihi yarımada, Haliç ve kent bütünü ile ilişkisi içinde ele almak, Fatih Belediyesinin yönlendiriciliğinde mahalle temsilcilerinin, Büyükşehir Belediyesi'nin, Sivil Toplum Kuruluşlarının, üniversite ve üniversite dışı uzmanlardan oluşan, kurumsal destek alan bir proje yönetim örgütlenmesi sağlamaktır. İstanbul 2010 AKB projesi için bununla birlikte; ekonomik boyutuna ağırlık vererek Balat Çarşısının is hacmini artırmak ve aile ölçeğinde turizm girişimciliğini örgütlemek, finans kaynaklarını örgütlemek, bu bağlamda yasaların sağladığı kamu kredi olanaklarını bölgeye yönlendirecek bir plan yapmak ve uygulamak hedefler arasındadır. Sosyal açıdan, ağırlık verilerek mahalle halkının projeye etkin katılımını ve sosyal merkez etkinliklerinin semt dışına taşınmasını sağlamak, buna ek olarak çarşının, düzenlenen etkinliklerin ve aile ölçeğinde turizm girişimciliğinden elde edilen gelirin bir kısmının mahalleye dönüşümünü sağlamak olarak yeni hedefler tasarlanmıştır.

d. Kadıköy Tarihi Çarşı'yı Canlandırma Projesi: Kadıköy merkez bölgesinin özellikli sit alanı olan Çarşı bölgesi, İstanbul 2010 AKB projesinin kentsel dönüşüm ve restorasyon planlarının içerisinde yer almaktadır. Projenin hedefi, ekonomik, fiziksel ve tarihi değer olarak önemini kaybetmeye başlayan "tarihi çarşının" yeni stratejiler ve yeni bir model çerçevesinde 'canlanmasını' sağlamak olarak belirtilmiştir. Projenin ortakları Kadıköy Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı'dır.

e. Zeyrek Tarihi Evlerin Restorasyonu: UNESCO tarafından desteklenen proje, İstanbul 2010 AKB projeleri oluşmadan başlatılmış ancak çeşitli sebeplerle başarısızlığa uğramıştır. İstanbul 2010 programının içine dâhil edilerek yeniden ele alınması ile projenin geliştirilerek uygulanması hedeflenmektedir. Proje ortakları arasında UNESCO, İstanbul Valiliği, Fatih Belediyesi, Ulusal Ahşap Birliği yer almaktadır.

f. Zeytinburnu Kültür Adası: İstanbul Deprem Master Planı ve JICA raporları doğrultusunda seçilen pilot proje alanı olan ilçe, daha güvenli yaşam alanları oluşturulması hedefiyle İstanbul 2010 AKB programının içerisine dahil edilmiştir. Projenin sorumlusu Zeytinburnu Belediyesi'dir.

g. Kamondo Anıtmezarı ve Masatlık Restorasyon Projesi: Anıtmezar, İstanbul'un gelişimi ve modernleşmesinde Avrupa kültür birliğini oluşturan değerlerle buluşmasında önemli bir rol oynamış bir aileyi tanıtmayı amaçlamaktadır. Kamondo ailesinin epey tahrip olan anıtmezarın restorasyon etütlerine de Kamondoları Anma

Etkinlikleri çerçevesinde başlanmıştır. Proje İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi, Türkiye Bas Hahamlığı ve 500. Yıl Vakfı tarafından gerçekleştirilecektir.

6. Dünyayı İstanbul'a Taşımak

“Dünyayı İstanbul' Taşımak” projesi yaşadığımız coğrafyada, izlerini bırakan veya dış dünyaya açılmasında rol oynayan önemli şahsiyetlerin izlerini takip etmek için projeler uygulanacaktır. 2006 ve 2010 yılları arasında İstanbul'da ve çeşitli ülkelerde gerçekleştirilecek olan disiplinler arası proje, çağdaş sanatlar ve kültürde değişim ve hareketlilik konsepti üzerine kuruludur. Proje, rotalar boyunca farklı mahallerde ana sergilerden ve etkinliklerden (konserler, film ve video gösterimleri, performanslar) bölümler sunarak, ülkelerdeki toplulukları ve sanat seyircilerini de hedeflemektedir.

- 2007 Akdeniz Destanı Piri Resi'in İzinde
- 2008 İpek Yolu Marco Polo'nun İzinde
- 2009 Karadeniz'den Kaçış Jules Verne
- 2010 Tuna Köprüsü Franz Liszt'in İzinde

Bu projenin ortakları, TC Dışişleri Bakanlığı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Yeni Geleneksel Müzik Yaratım Merkezi (Fransa), Avrupa müzik ve dans organizasyonları, Folklor Kurumu, MEDFILM FEST, MEDA, Ağa Han Vakfı, Avrupa Kültür Bakanları'dır.

3.4.2. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesinin Hedefleri

Proje Girişim Grubu, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti ile ilgili İstanbul'un neler kazanacağına dair, neden Avrupa Kültür Başkenti olması gerektiği ve bu senenin İstanbul'a neler katacağı konusunda resmi internet adresinde 3 dosya hazırlamıştır. Bu dosya verilerine göre ilk olarak projenin İstanbul'a faydaları şu şekilde sıralanmaktadır.

- İstanbul'un adı, 2006 yılından başlayarak dünya kültür sanat gündeminin merkezine oturacak.
- Tarihi boyunca farklı kültürleri bir arada yaşatan İstanbul, sahip olduğu dünya kültür mirasını tüm zenginliğiyle Avrupa'yla paylaşacak.
- İstanbul, kültür varlıklarımızın korunacağı ve çağdaş müzecilik anlayışıyla sergileneceği yeni müzeler kazanacak.

- Katılımcı bir yaklaşımla oluşturulacak kentsel dönüşüm projeleri bir yandan kentin çehresini değiştirecek, öte yandan kentlinin yaşam kalitesini yükseltecek.
- İstanbul yeni kültür mekânlarına kavuşacak, kentin kültür altyapısı güçlendirilecek.
- İstanbullular farklı sanat disiplinleriyle kucaklaşacak, İstanbullu gençler sanatsal yaratıcılıkla daha yakın bir ilişki kurma olanağı bulacak.
- İletişimden organizasyona, eğitimden tasarıma pek çok yeni iş sahaları açılacak, Avrupa'yla kültürel ilişkilerin gelişmesinin yanı sıra ekonomik ilişkiler de gelişecek.
- İstanbullu sanatçılar, yaratıcılar uluslararası alana açılacak.
- Uluslararası projeler bir yandan Avrupa ülkelerine Türk kültürünü tanıtacak, öte yandan Avrupalı ve Türk sanatçılar arasında esin paylaşımına olanak sağlayacak.
- İstanbul, 2006 yılından başlayarak, Avrupa ve dünyanın dört bir yanından pek çok kültür sanat insanının yanı sıra pek çok seçkin medya temsilcisini de misafir edecek
- Kent, bir dünya kültür başkenti olarak uluslararası alanda ününü perçinleyecek.
- İstanbul'un Avrupa Kültür Başkentliği'nden en önemli kazanımı, yöneten ve yönetilenlerin İstanbul için birbirlerine dayanarak, güvenerek, bilgi, birikim ve deneyimlerini paylaşarak ortak refahları için el ele çalışıp üretecekleri yepyeni bir yönetim anlayışına kavuşmaları olacak.
- Kentlilik bilinci gelişecek, İstanbullular kentlerinin sahip olduğu değerleri keşfederken böyle bir kentte yaşama şansına sahip oldukları için gurur duyacaklar.
- Bu amaçlar doğrultusunda İstanbul'un 2010 Yılında Avrupa Kültür Başkenti olması kültürel altyapıdan kentin yaşam kalitesi, yönetim ve ekonomik anlamlarda gelişimini sağlayacak ve İstanbul'u uluslararası platforma taşıyacaktır.

Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubu, İstanbul 2010 projesinin ana hedefi "kenti sanat ve kültür yoluyla geliştirmek ve zengin potansiyelini tüm Avrupa ve dünya için

esin kaynağı olacak şekilde değerlendirmek” olarak belirtilmiş ve 5 alt hedef belirlenmiştir. Bunlar;

Kentsel Dönüşüm: Proje hedefinde ilk yeri alan kentsel dönüşüm kavramının katılım ayağından bahsedilmiştir. Öncelikle kentlinin sanat ve kültür ile buluşturulması, etkinliklere katılımlarının sağlanmasıyla, kentsel dönüşüm süreçlerinde isteklerinin yerine getirilmesi şeklinde yapılacağını işaret eder. Kamusal sanat projeleri, sosyal içerikli sanat projeleri ile İstanbul'un kentsel dönüşümünü 2010'un temel konularıdır.

Kültürel Miras: İstanbul'un zengin kültürel ve doğal varlıklarını koruma ve değerlendirme ihtiyacını yaratıcı bir şekilde sanat projeleriyle ele almak ve kentin kültür birikimini öne çıkaran projelerle bunu teşvik edileceği ifade edilmiştir. Özellikle kültürel doğal ve kentsel mirası koruma projeleri arasında koordinasyon sağlanmasına yönelik, korumanın yanısıra yeniden değerlendirme bilinci ile sorumluluğunu geliştirecek bir bilgi birikimine dönüşmesini öngören projelere öncelik vermek ana hedeftir. Kent müzesi, Gazhane'nin dönüşümü bu projelere örnek olarak gösterilmiştir.

Kültür ve Sanat Altyapısı: İstanbul'un zengin kültürel yapısının olmasına rağmen sanatın üretimi ve sanata katılım anlamında yeterince gelişmediğini belirten proje ekibi, kentin küresel yarışta yer almasını sadece kültürel mirası korumakla yapılamayacağını dile getirmiştir. Kentin yeni kütüphanelere, her türlü sanat ve kültür üretim, performans ve sergileme mekânlarına, sanat medyasına, eğitimine ve bütün bu kaynaklara çok sayıda kentlinin etkin katılımını sağlayacak doğrultuda, yatırım yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülerek, yeni projelere destek olunacağı ifade edilmiştir.

Çok kültürlülük: Uygarlıklar başkenti olan kentin, bugün küreselleşme ve onun etkileriyle kültürel anlamda unutkanlık devrine girdiği, bunun için 2010 yılında kentin doğusunu ve batısını değerlendirebilen, kenti farklı dünyalardan gelen sanat ve kültür insanların buluştuğu çekim merkezine dönüştürebilen projelerin geliştirilmesi ve uygulanması için destek olunacağı açıklanmıştır.

Birlikte iş yapmak: Sanatın birlikte disiplinler arası iş yapabilme gücüyle gelişeceği, bunun bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda; İstanbul 2010 kapsamında kamu sektörü-yerel yönetim-sivil toplum-eğitim kuruluşları-bağımsız sanat kuruluşları arasında işbirliği ile gerçekleştirilecek projelere de öncelik verileceği ve kentte karar verme süreçlerinin demokratikleştirilmesi ve proje kültürünün yerleşmesi bakımından bu tür projeler özendirileceği projenin ana hedefleri arasındadır.

İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti Olması İçin On Neden başlıklı dosyada ise şunlar sıralanmaktadır;

Siyasi Boyut: Doğu bölgelerinin kentlerinin artık Avrupa Kültür Başkenti olması, siyasal bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Avrupa kelimesinin anlamının değişeceğine, Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinin başkentlilikle birlikte olumlu anlam kazanacağına işaret etmektedir.

Güzel Sanatlarda Avrupa Etkisi: Avrupa sanatının etkisi,nin tek yönlü olmadığını savunan ekip, dünyaca ünlü sanatçıların İstanbul'dan esinlenerek çalıştıklarını belirtmiştir. Uluslararası sanatsal ortamlarda Türk sanatçıların başarıları vurgulanarak, İstanbul 2010 AKB'nin yeni nesilleri etkileyecek sanatsal aktivitelerinin bulunduğu, sanatta geniş kitlelere ulaşılacağına ve yeni yaratıcılıklara olanak sağlayacağına vurgu yapılmıştır.

Kentin Konumu: Bir Kentten de Öte: Bu başlıkla İstanbul'un coğrafi konumunun önemi vurgulanmıştır. Önemli bir konumda olan kentin AKB projesinde diğer kentlerden çok farklı olması gerektiği, bu tip projelerle kentin yeni hedefler ve görüşler doğrultusunda zenginleşeceği görüşü hâkimdir. İstanbul'un gelecekte Avrupa kültürel platformu rolünü kazanabileceği vurgulanmıştır.

Kentsel Yaşam: 1965 yılında 2 milyon olan İstanbul kenti nüfusunun bugün 12 milyon olması, bu hızlı gelişimin sebep olduğu kentsel sorunlar, küreselleşme sürecinin olumlu olarak vurgulanan olanaklarıyla değişmeye başladığı söylenmektedir. Kentin yeni ulaşım ağlarına kavuşması, yeni merkezlerin oluşturulması, çevre bilinci, sivil toplum hareketleri, uluslararası organizasyonların artması kenti bu bağlamda uluslararası bir merkez haline getirdiği düşünülmektedir.

Modernleşme: bu başlık altında Avrupa kentlerinin sınırlarını olduğu, ancak İstanbul'un AKB projeleriyle tekrar tanınacak bitmeyen bir alan olduğu belirtilmiştir. Yeni tasarım kavramlarının yerel yönetimlerin bakış açısını genişleteceği, kentin modern tarihinde ilk kez yaratıcı özgürlüğün sınırsız bir alanda olacağı vurgulanmıştır. Avrupa Kültür Başkenti, küreselleşme sürecine destek olabilecek gerekli bilgi, güvenlik ve barış için yeni bakış açıları ortaya çıkaracağı savunulmuştur. Bu noktada kent vizyonunun genişliği, kentsel dönüşüm, tarihi ve kültürel varlıkların korunması, depremden ulaşım, turizm planlamasından iş gücüne kadar yaşam kalitesinde iyileşmeler olacağı konusuna işaret edilmiştir.

Yetenek ve Yaratıcılık: yetenek ve yaratıcılık konusunda ülkenin, 2000'li yıllar itibarıyla kültürel alanda pek çok başarı elde ettiği ve sanatçıların uluslararası

platformda kendilerini ifade ettikleri belirtilmektedir. Bu anlamda özellikle İstanbul kültürel anlamda gelişme kaydetmektedir.

Gerçek Dünya Azimle Çalışmak: İstanbul'un çevresinin sanayiyle kuşatıldığını, üretim ve üreticinin gelişmesiyle kalkınma sağlanacağını vurgulayan bu bölüm, Türk markalarının uluslararası platformda yer alabilecek kaliteye sahip olduğunu belirtmektedir.

Ticaret: Kent; Kapalı Çarşı geleneksel ticaret alanlarının yanı sıra Maslak-Levent finans merkezi ile yüzyılların izlerini taşımakta, geçmişte Avrupa'nın tüm liman kentleriyle ilişki içerisinde, gıda endüstrisi konusunda ise iddialı olarak tanımlanmıştır. İş adamlarının örgütlenerek gelişmeyi hedeflemesi vurgulanmıştır.

Tinsellik: İstanbul'un üç kutsal dine inanan insanları barındırması, ibadet alanlarının özgürlüğü ile inanç konusunda farklı bir atmosferinin olduğu ve bunun kente bir zenginlik kattığı belirtilmiştir.

Uygarlıkların Kaynaştığı Yer: Tarihten bu yana 3 imparatorluğun başkenti olan kent, farklı uygarlıkların kültürel izlerini bıraktığı bir kent olmuştur. 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte Türkî dili konuşan komşularıyla yakın ilişkilere girmiştir. Avrupa ve Asya kıtalarını barındıran ülkenin yüzünün Avrupa'ya dönük olduğu vurgulanmıştır.

Kültür ve kentin bir arada düşünüldüğü projede, kültürel altyapı kentlilerin yaratıcılığı ile birleşerek, kent aktörleri ile beraber kültürel mirasın gelişiminin sağlanması hedeflenmektedir. Dünyadaki diğer Avrupa Kültür Başkentleri, tarihi kent merkezlerine yoğunlaşarak projelerini gerçekleştirmiş ve yeni uygulamalar yapmışlardır. Yukarıdaki örnekler göstermiştir ki, nu başarılı sonuçlar ancak yönetimin doğru kararlar alması, organizasyonel yapısı ve kararların o kent ya da bölge ile entegrasyonuna bağlıdır.

Bu küresel proje, şimdiden kent için "pulsar" etkisi yaratmaya başlamıştır. Bu etki 2010 yılında doruğa çıkacaktır. Kültürel mirasın ve tarihi çevre korunması bu "pulsar" etkisiyle potansiyele dönüştürülebileceği gibi yanlış müdahaleler tehlikesini de içinde barındırmaktadır. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubu, İstanbul halkının kültürel projelerle uyumunu, Uluslararası anlamda Avrupa ve İstanbul arasındaki ilişkiyi genişleteceğini, kentin kültürel ve endüstriyel mirası oluştururken önemli bir kapasite yaratacağını öngörmüştür.

3.5.2010 AKB SÜRECİNDE FATİH SURIÇİ

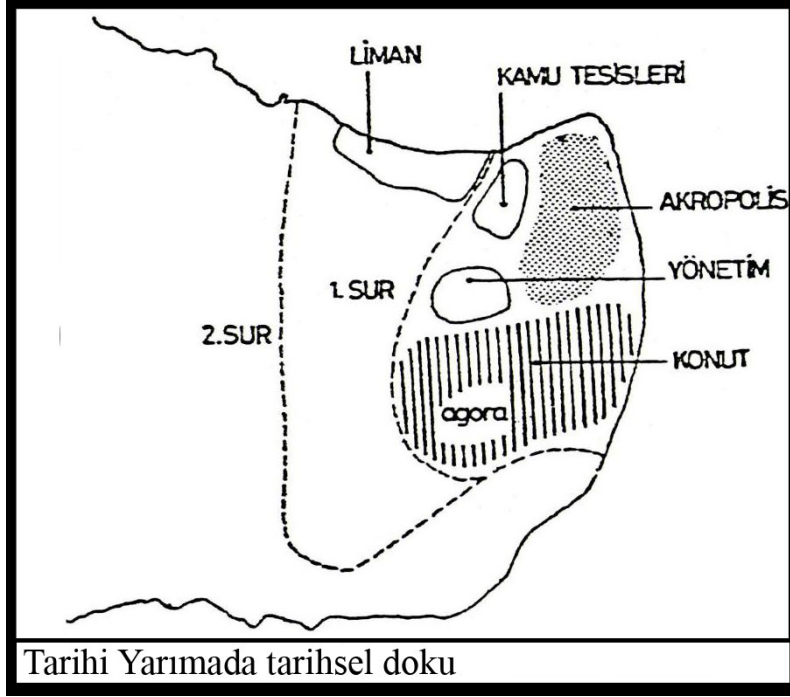
İstanbul'un tarihi kent merkezi olan Fatih, Eminönü ile birlikte İstanbul'un ana omurgasını oluşturmaktadır. kent, Tarihi Yarımada üzerinden gelişmiş ve Fatih tarihte kentin en önemli yerleşim merkezi olmuştur. Günümüzde İlçe'nin konumu, kimliği ve yapısı geçmişten hem farklı yönleri hem de ortak temel karakteristikleri taşımaktadır. Fatih'in küreselleşme sürecinde kentsel koruma alanlarının değerlendirilmesi ve üst ölçekli projelerden ne yönde etkileneceği çalışmanın bu bölümünü oluşturmaktadır. Bu süreci daha iyi anlayabilmek için Fatih'in mekânsal geçmişini irdelemek gerekmektedir.

3.5.1.Tarihsel Gelişim

İlçe Roma İmparatorluğu'nda ilk oluşum evrelerine başlamış, Osmanlı Devleti'nin en önemli yerleşim merkezi olmuş ve Cumhuriyet Dönemi'nin kentsel politikalarının uygulandığı merkez ilçe konumuna oturmuştur. İlçe'Nin mekansal gelişimi bu dönemlerle ele alınmıştır.

3.5.1.1.Roma İmparatorluğu Dönemi

Byzantion'un efsanelere göre kentin adı Byzas'tan gelmektedir ve yerleşme adının filolojisi bakımından da Trak ve Anadolu kültürlerine bağlanmaktadır. Byzantion'un varlığına işaret eden en erken arkeolojik kalıntılar Sarayburnu bölgesinde ve moloz toprağı içinde bulunmuş olan birkaç Protokorint çanak – çömlek kırıklarıdır. Bunlar bugünkü Sarayburnu'nda kurulmuş olan ilk Byzantion'un burada geliştiğinin göstergesidir. Byzantion'lu Dionysios'a göre şehri koruyan surun 27 kalesi vardı ve dışarı ile bağlantı kara tarafına açılan tek bir kapı ile sağlanmaktaydı. Şehrin Akropolis'i sonraları üzerine Osmanlı sarayının yapılmış olduğu tepeyi işgal etmekteydi. Etrafı bir duvarla sınırlanan bu kutsal saha bu şekilde şehrin yerleşme alanlarından ayrılmıştı. Kuzeyde şehrin limanı vardı. Uzun süre şehrin Neorion ve Bosporion denilen iki limanı olduğuna inanılmış ancak son yıllarda bu görüşten uzaklaşarak bugünkü Sirkeci garı ile Sarayburnu arasında tek bir limanın olduğu kabul edilmiştir (Kuban, 2004).

Şekil 3.11. Tarihi Yarımada Tarihi Doku, (Kuban,2004)

Akropolis'in yakınında etrafı revaklarla çevrili dört köşeli bir Agora bulunmaktaydı. Tetrastoon denilen bu meydanın ortasında Apollon Helios'un tunçtan bir heykeli bulunuyordu. Az batıda ise Trak'lara karşı kazanılan bir savaşın hatırasını yaşatmak üzere yapılmış Tropaion ile süslü başka bir meydan vardı.

Byzantion Roma İlyria ordusu komutanı Septimius Severus'a karşı savaşmış; sonuçta iki yıl direndikten sonra teslim olmuştur. Byzantion teslim olduğunda Septimius Severus tarafından cezalandırılmış, surlarının bir kısmı yıktırılarak sitelik hakkı geri alınmış ve köy olarak Marmara kıyısındaki Perinthos'a bağlanmıştır. Fakat bu ceza uzun süreli olmamış, İmparator oğlunun isteği üzerine Byzantion'u yeniden imar ettirerek haklarını tekrar tanımıştır. Septimius Severus şehri ihya ettirirken çok büyük ölçülerde bir Hippodrom'un inşasına başlatmış, yeni mabetler, bir tiyatro ve stadion yapılmış, liman tamir edilmiş, Zeuksippos Hamamı inşa edilmiş yine bu devirde şehrin ana caddesi olan yol iki tarafı direkli bir cadde haline getirilmiştir. Bu şekilde gelişen şehir surlar dışına taşmış ve mezarlığı batıya doğru yayılmıştır (Kuban, 2004).

330 yılında I. Constantinus Roma İmparatorluğu'nun başkentini Roma'dan Bizantion'a taşımıştır. Kentin adı giderek Konstantinopolis (Constantinus'un Şehri) olarak yerleşmiştir. Bu adı Türkler de kullanmış ve 20. yüzyıla kadar Türk paralarında ve belgelerinde "Konstantiniyye" adına sık sık rastlanmıştır.

Constantinus döneminde kentin ana ulaşım çizgisi Aksaray üzerinden Yedikule'ye doğru uzanmaktadır. Bozdoğan Kemerinin varlığına bağlı olarak Constantinus döneminin ve sonrasının önemli sarayları bu bölgede yoğunlaşmıştır. Constantinus bölgesindeki bütün önemli noktaları bugünkü Cibali, Fatih, Altımermer ve Etyemez'in aşağı yukarı mekezi Constantinus Forumu olan daire üzerine düştüğü gözlenir. (Kuban, 1994b).

İmparator I.Constantinus şehrin hemen hemen ortasında kendi adına, etrafı revaklarla çevrili oval biçimde bir forum yani meydan yaptırmış ve bunun ortasında üzerinde kendi heykeli olan porfirden büyük bir anıt diktirmiştir. Heykel, erken Bizans çağında devrilmiş, anıtın kendisi ise yangınlardan çatlamış ve kararmış olarak Türk devrinde onu ayakta tutmak için kaidesine eklenen taştan örme bir desteğin ve gövdesine sarılan demir çemberlerin yardımıyla günümüze kadar Çemberlitaş adıyla gelmiştir. Sonraki İmparatorlar da büyük kiliseler ve kamu yararına binalar yaptırmışlardır. Hıristiyanlığa karşı olan tek idareci İmparator İulianus 362 yılında Marmara kıyısında kendi adıyla tanınan bir liman yaptırmak istemiş ancak bu liman II.İustinus (565-578) tarafından tamamlanarak karısı Sophia'nın adı verilmiştir. Sophia limanı Türk devrinde de Kadırga Limanı adıyla XVI. Yüzyıla kadar kullanılmıştır. İmparator Valens ise 368–378 yılları arasında, Romalıların çok önem verdikleri, şehirlere akarsu getirme politikasının muhteşem bir uygulaması olarak şehrin iki tepesi arasındaki vadiyi aşan bir su kemeri yaptırtmıştır. Bozdoğan Kemerini alan bu yapı bütün Türk devri boyunca yeni su tesislerine de bağlanmak suretiyle şehre hizmetini sürdürmüştür (Kuban, 2004).

II. Theodosius (408–450) devrinde şehrin sınırlarını daha da genişletmek gereği duyulmuştur. Bunun içinde İstanbul Yarımadası'nın daha batısında yeni bir kara tarafı suru yapılmasına karar verilmiştir. İnşaata 412 veya 413 yılında başlanmış olan surlardan sonra, surların dışında kalan Blakhernai Mahallesini de içeri alacak biçimde yeni sur duvarları yapılmıştır. Bu biçimi ile kara tarafı surları Marmara'dan Haliç'e kadar 6670 metre uzunluğa sahiptir.

XI. yüzyıldan sonra Bizans İmparatorları şehrin kuzey-batı köşesinde kurulan başka bir sarayda yaşamayı tercih etmişlerdir. Blakhernai Mahallesinde olduğu için Blakherna Sarayı denilen bu yapılar topluluğu eski Büyük Saray genişliğinde olmamakla beraber Edirnekapı'nın aşağı kısmında Eğrikapı'dan Ayvansaray'a kadar uzanmaktadır. Dik meyilli bir kesimde kara tarafı surlarına bitişik hatta bazı pavyonları bunların üstünde olan ikinci sarayın da Haliç kıyısında bir imparatorluk

iskelesi bulunmaktaydı. Bu sarayın en yukarı ucunda yükselen Tekfur Sarayı denilen bir pavyonu oldukça iyi bir durumda günümüze kadar gelmiştir.

Antik çağda yapılan büyük forum yani meydanlar bütün Bizans devri boyunca oldukları gibi kalmamışlardır. Bunlar bozulmuş hatta bazılarının üzerine binalar inşa edilmiştir. Yalnız Ayasofya ile Büyük Saray arasında uzanan Augusteon Meydanı uzun süre önemini korumuştur.

Orta Bizans devrinin ikinci safhası olan Komnenos'lar devrinde de şehrin bazı yüksek bölgelerinde büyük manastırlar inşa edilmiştir. Kiliseleri Yunan haçı planında olan bu manastırların en önemlisi Haliç'e hâkim bir yerde XIII. yüzyılda Komnenos sülalesi tarafından kurulan Pantokrator İsa Manastırındır. Kilisesi birbirine bitişik üç yapıdan meydana gelmiş olup, burası bugün Zeyrek Kilise Camii olarak kullanılmaktadır.

Fatih Eminönü ile ayrılmaz bir bütün olarak gelişmiştir. İlçelerin günümüzdeki sınırları merkez alınarak saraylar ve kiliseler inşa edilmiştir. 1453 yılına kadar gelişen kent, bu tarihte fetihle birlikte yeni kimliğini kazanmıştır.

3.5.1.2. Osmanlı Dönemi

İstanbul kenti, geleneksel toplumun iş bölümüne ve ilkel teknolojiye dayanan ekonomik yaşamı ve buna bağlı olan tabakalaşmaya bağlı olarak ele alınmalıdır. 19. yüzyıla kadar kentin sosyo-ekonomik yapısındaki yavaş değişme, mekân kalıplarında da yavaş bir değişimin görülmesi sonucunu doğurmuştur. Feodal yapıda olan kentteki, kentsel aktiviteleri ise şu şekilde sınıflandırıp mekâna yansydıklarını söylemek de mümkündür,

Fetihten sonra, İstanbul'un en büyük kilisesi Ayasofya Fatih Sultan Mehmet Vakfı olarak camiye çevrilmiş ayrıca bazı büyük manastırlar da ilk ihtiyaçları karşılamak üzere barınak olarak kullanılmıştır. Bizans devri boyunca şimdiki Atatürk Bulvarı ile surlar arasında kalan arazi üzerinde kiliselerden başka etrafları duvarla çevrili sahalar içinde irili ufaklı manastırlar kurulmuştur. Buradaki kiliselerin en büyük ve en önemlisi Fatih Camii yerinde olduğu bilinen ve IV. yüzyılda yapılmakla beraber, VI. yüzyılda tamamen yeniden inşa olunan On iki Havari kilisesidir. Bu büyük kilisenin yanında I.Constantinus başta kendininki olmak üzere İmparatorların mezarları için büyük bir türbe binası da yaptırmıştır. Marmara'ya yakın bir yerde 461 yılında "Studios" adındaki ileri gelen, sonraları dini bir merkez olan büyük bir manastır ile bir kilise yaptırmıştır. Burası sonraları İmrahor İlyas Bey Camii ve tekkesi olarak değiştirilmiştir. Yenibahçe vadisi içinde, Vatan caddesi kenarında çifte kubbesi ile

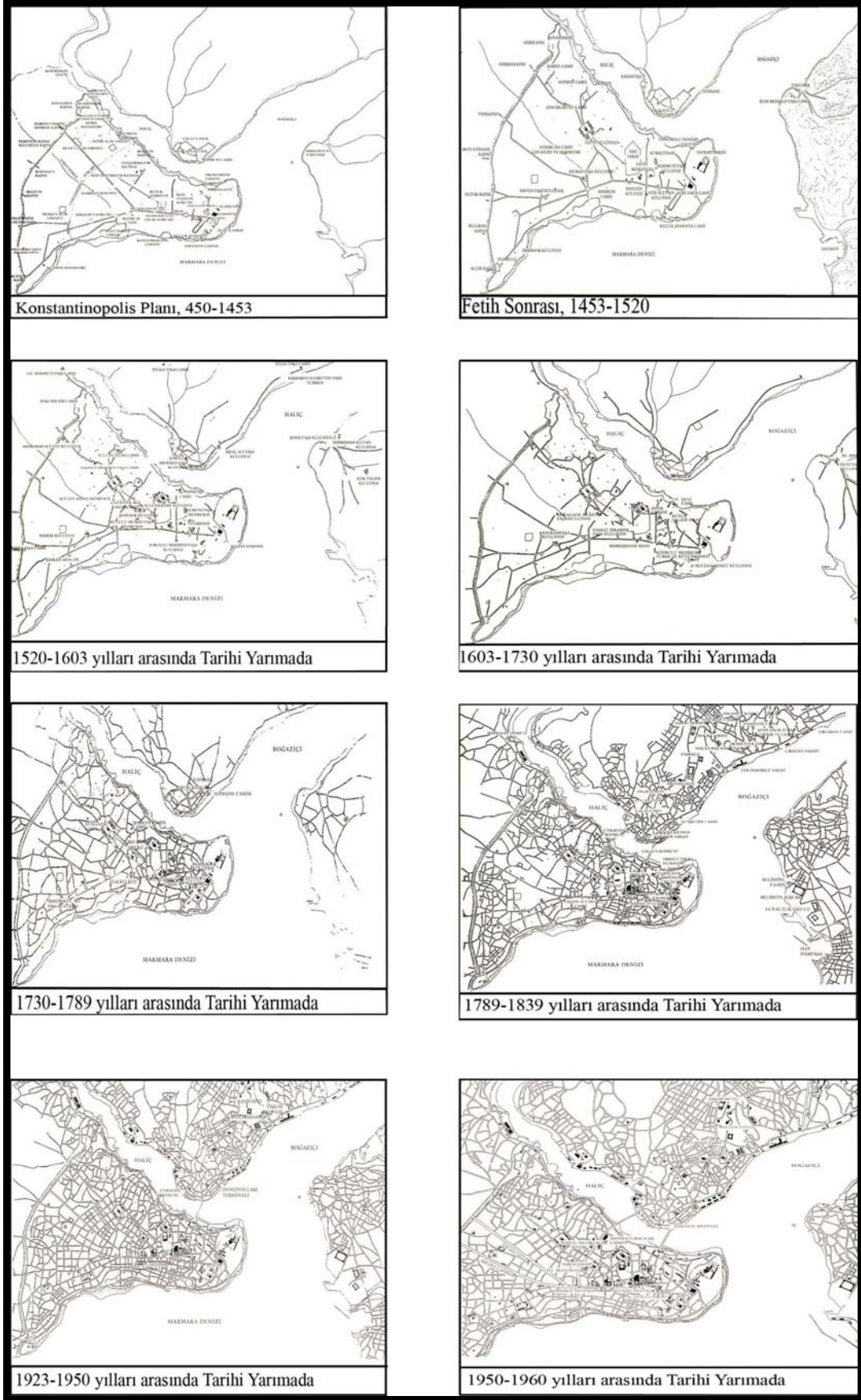
görülen Fenari İsa Kilise cami'i, X.yüzyılın ilk yıllarında kurulan Lips manastırının kilisesidir. XIII. yüzyılda burası genişletilmiş ve son Bizans hanedanı mensuplarının mezar kiliseleri olmuştur. XII. yüzyılda Komnenos hanedanı mensuplarından II. İoannes Komnenos ve karısı Eirene tarafından kurulan ünlü Pantokrator Manastırı Kilisesi ise Zeyrek Kilise Camii olmuştur (Eyice, 2001).

Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te Bizans'a son vermesi ve İstanbul'u fethetmesi ile şehrin tarihinde yeni bir dönem başlamaktadır. Fatih Külliyesi, On iki Havari Kilisesi'nin üzerinde 1463–1470 yılları arasında yapılmıştır. Fatih Külliyesi'nin çevresinde zamanla bir Müslüman Mahallesi ortaya çıkmış, Külliye'nin adıyla anılmaya başlayan bu mahalle günümüzdeki Fatih semtinin ve ilçesinin çekirdeğini oluşturmuştur. (Aksel, 1994) Kentin 15. yüzyıla ilişkin nüfusu sürekli tartışma konusu olmuştur. İlk yıllarda yerleşmelerin pek yoğun olmadığı Fatih, Aksaray, Marmara kıyıları ve kara surlarında, kayıtlara göre 22 mahallede 918 konut bulunmakta, bu evlerden 219 tanesi boş ya da harap olduğu belirtilmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlık döneminin sonlarında sur içi kentte 182, Eyüp'te 8, Kasımpaşa'da 2, Galata'da 61, Boğaziçi'nde 7 ve Üsküdar'da 3 mahalle bulunmaktadır (Ayverdi, 1978).

Fatih, surları tamir ettirerek Altınkapı'nın iç tarafına eklenen burçlu bir duvarla burayı bir iç kale haline getirmiştir, Fatih Yedikule Hisarı bu şekilde oluşmuştur. Ayrıca Bizanslılardan tamamen iki değişik yerde saray komplekslerinin inşaatına başlanmıştır. Bunlardan ilki şehrin ortasında eski Theodosius Forumunun kenarında kuzeyin temiz havasını alan ve Boğaz girişini Haliç'i gören bir yerde kurulan Eski Saray, Saray-ı Atik'tir. Günümüzde bu saraydan hiçbir iz kalmamıştır. İkinci saray için ise, şehrin böyle bir yerleşmeye en uygun yeri seçilerek, Yarımada'nın ucu, Sur-u Sultani denilen bir duvarla bölünmek suretiyle ayrılmış, Yeni Saray (Saray-ı Cedid) adı verilen kompleksin temeli burada atılmıştır.

Buodalmonti'nin İstanbul'la ilgili yazılarında, gezgin rahibin, şehrin bakımsızlığına özellikle işaret etmekte ve nüfusun seyrekliğini belirtmektedir. Bu yüzden şehrin içinde bazı yerlerinin bağ ve bahçe olarak kullanıldığını, açık sarnıç sahalarının bile bağ yapıldığını bildirir. Havariyun Kilisesi'nin harap ve terk edilmiş bulunduğunu, Ayasofya'nın iyi durumda fakat çevresinin harap olduğunu yazmaktadır (Cezar, 2002).

1509 yılında olan büyük bir deprem şehrin yapı karakterinde çok büyük değişikliğe neden olmuştur. 45 gün süren bu depremde surlarda, sarayda, Fatih Camii'nde ve

Şekil 3.12. Tarihi Yarımada'nın Tarihlerle Göre mekânsal Gelişimi, (Kuban,2004)

bu dönemde yapılan yeni Beyazıt Camii'nde, Arcadius sütununda ve daha birçok binada büyük hasarlar olduğu ve binlerce insanın hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Bunun sonucu olarak, halk kâgir binalardan korktuğu için yeniden ahşap malzeme ile konut üretimine gitmiştir.

Mimar Sinan'ın Kanuni Sultan Süleyman (1520–1566) adına yaptığı Süleymaniye Camii ve Külliyesi ile İmparatorluk yeni bir sosyal ve kültür tesisi, şehir silueti için muhteşem bir anıt kazanmıştır. 1550–1557 yılları arasında yapılan cami, medreseler, sıbyan mektebi, hamam, tabhane, darüşşifa, türbe ve aşhane-imaret ile terasının altındaki kervansaray ile arastadan meydana gelen bu sosyal site Osmanlı başkenti için büyük önem taşımaktadır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda şehrin çeşitli yerlerinde, Sultan I.Ahmet Camii (1609–1617) ve Külliyesi, Yeni Valide Camii(1597 ve 1661–1663) gibi büyük eserler, irili ufaklı pek çok cami ve mescit yükselmiş ve bu arada büyük çarşı dışında yerlerde daha ufak bazı çarşılar da doğmuştur. Böylece her semt en azından büyük bir cami etrafında toplanmış, her mahallede bir mescit yükselmiş ve bu arada büyük çarşı dışındaki yerlerde daha ufak bazı çarşılar da doğmuştur.

Kapalıçarşı zanaat ve ticaret bölgesi, Fatih Camii yakınında Saraçlar Çarşısı, Süleymaniye'de Tiryaki Çarşısı, Sultanahmet Camii'nin deniz tarafında Sipahiler Çarşısı, Yeni Valide Camii'nin baharatçılar pazarı olan Mısır Çarşısı dönemin ticari alanlarıdır.

Fatih ilçesinin yüksek yerleri İstanbul'un şiddetli zelzelelerinden de büyük zarar görmüştür. 1509 zelzelesinde pek çok bina ile birlikte camilerin hepsinde de hasar olmuş, 1648 zelzelesi Hadım İbrahim Paşa (Silivrikapısı), Davud Paşa, Hafız Ahmed Paşa (Şeyhresmi mahallesi), Murad Paşa (Murat paşa mahallesi), camilerine önemli zararlar vermiştir. 1766 zelzelesi Fatih camiinde çok büyük ölçüde tahribat yaptığından, III. Mustafa (1757–1774) tarafından tamamen yıktırılarak, şimdiki biçimi ile yeni baştan inşa ettirilmiştir. (Eyice, 2001) 1572'de surlara bitişik ev yapımı yasaklanmış, arada 3m. mesafe bırakılması uygun bulunmuştur. Yangınların artması yüzünden de evlerde saçaklar azaltılmış, yangına karşı her evin merdiven ve su dolu fıçı bulundurması şart koşulmuştur. 1695 ve 1702 tarihlerinde evlerin taş ve tuğladan yapılması istenmiş, hatta bunun için gerekli malzemenin sağlanması hususunda kolaylıklar gösterilmiş ise de yine de ahşap malzemedan vazgeçilmediği için 1918'lere kadar İstanbul yangınları sürmüştür.

17.yüzyılda İstanbul'u betimleyen Evliya Çelebi, 9990 Müslüman, 304 Rum, 657 Yahudi, 27 Ermeni ve 17 Frenk Mahallesi bulunduğunu belirtmektedir.(Mantran,

2005) Mekânsal gelişimde; sarayların, köşklerin ve askeri binaların XIX. yüzyılda yer seçimlerinden, kentin kuzeye doğru bir gelişim içinde olduğu görülmektedir. Önceki dönemlerde farklı yerleşim yapılarına sahip alanlar arasında, ulaşım sistemindeki yenilikler, iç göçler ve nüfus artışına bağlı büyümeler ile kentte bir bütünleşme görülmektedir

Yerleşime dair müdahaleler ilk kez 19. yüzyılda sistematik bir düzene oturmuştur. II. Mahmud'un danışmanlarından sonraki dönemlerin ünlü Prusyalı mareşali Helmuth von Moltke, eski kentin ıslahı için bir geliştirme planı yapmıştır. Bu, İstanbul'da planlama konusunda ilk resmi girişim olarak değerlendirilmiştir. Moltke'nin önerileri, 20. yüzyılın ortalarına değin yapılan bütün İstanbul sur içi iyileştirme planlarının ana ilkelerini özetlemektedir. Moltke'nin planında en geniş sokaklar, kentin eski ana yoluna denk düşen Divan Yolu- Beyazıt- Aksaray- Silivrikapı ile Beyazıt- Edirnekapı yoluyla. Moltke sur içinde Kadırga ile Yedikule arasında, Marmara'ya paralel bir çevre yolu, Sirkeci'den Eyüp'e, Haliç boyunca ikinci bir yol ve Edirnekapı'dan Haliç'e inen, kara surlarına paralel üçüncü bir yol önermiştir.

1857'de İstanbul 14 belediye bölgesine (Daire-i Belediye) ayrılmıştır. Fakat sur içi kentte yalnızca üç bölge vardır: Fatih, Aksaray ve Ayasofya. Kentin 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında yapılan haritalarında eski sokak düzenlerinin yer yer ızgara planlı lekelerle kesildiği görülmektedir. 1856 Aksaray yangınından sonra bu bölge için hazırlanan planla, ünlü Aksaray meydanı bugünkü görünümüne kavuşmuştur.

Tarihi Yarımada'yı etkileyen diğer bir konu ise yangınlardır. 19.yy boyunca çıkan yangınlar, kentin ahşap mimarisini yok etmeye başlamış ve bu yapılar zaman içinde yerlerini kagir binalara bırakmıştır. Zamanla çıkan yangınlar yol dokusunu da değiştirmiş; Aksaray, Kumkapı, Unkapanı, Fener, Balat, Samatya semtlerindeki geleneksel yol dokusu yerini, batı özentisi ile yapılan dik kavşaklı ızgara yol sistemine bırakmış, yeşil alanlar azalmış, konut alanları artan yerleşme yoğunluğu ile küçük parçalara ayrılmıştır. Sultanahmet ve Beyazıt çevresinde yeni öğretim kurumları, yeni yönetim binaları ve meydanlar ortaya çıkmıştır.

Fatih Osmanlı Dönemi'nin en önemli yerleşim bölgesidir. Eminönü'nün kent yönetim merkezi olması Fatih'i yerleşim yeri olmasına neden olmuştur. Bizans'tan kalan eski yapılar ile Osmanlı Dönemi yapılarıyla ilçe İstanbul'un tüm tarihsel geçmişi taşımaktadır. Fatih Camii'nin yapılması bu ilçenin bugünkü sosyal yapısını açıklamaktadır.

3.5.1.3.Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte İstanbul'dan Ankara'ya taşınan başkentlik görevi, kentte kısa süreli bir durgunluğa neden olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında; Fatih ve Eminönü İlçeleri beraber İstanbul'un Merkez İlçesini meydana getirirken, 1928 yılında Fatih ve Eminönü olarak ikiye ayrılmışlardır Cumhuriyet'in ilk yıllarında planlı gelişme hedeflenmiştir. 1933 yılında Elgötz planı, 1936'da Prost Planı ile Tarihi Yarımada Haliç kıyıları sanayi görevini üstlenmiştir.

1950'li yıllarda ülke politikaları sonucunda tarımda makineleşmeyle birlikte, kırdan-kente göç başlamış, kentleşme tahmin edilemeyecek ölçütlerde hızlanmış ve tarihi çekirdek için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde, Menderes yıkımları tarihi dokuyu oldukça zedelediği belirtilmektedir. Fatih'te Vatan, Millet ve Fevzipaşa Caddelerinin oluşması bu döneme rastlamaktadır. Sirkeci-Florya arasında Marmara surlarına paralel olarak açılan sahil yolu bu dönemin eserleridir (Kuban, 1994a).

1963'ten itibaren planlı kalkınma döneminde dengeli kentleşmeyi gerçekleştirmek için dengeli yatırımları sağlamak, plan ilkesi olarak kabul edilmiştir. 1970–80 döneminde MİA Eminönü'nde ve Aksaray'da Vatan ve Millet Caddeleri'nin üzerinde gelişmiştir. Geleneksel MİA'ya erişebilirliğin giderek azalması merkezden belli uzaklıktaki alışveriş merkezlerinin kullanılmaya başlanmasına neden olmuştur.

1963–83 döneminde Tarihi Yarımada da merkez gelişiminin sürmesi, konut alanlarına baskı yapması, imalathane ve toptan ticaret gibi birimlerin Tarihi Yarımada'da ağırlıklı olarak yer alması, Yarımada içindeki konut alanlarında yaşayanların, merkeze dönüşüm sıkıntılarından etkilenmeleri ve yeni prestij konut alanlarını tercih etmeleri ile birleşince, boşalan konut alanları iş bulmak için kente gelenlerin yerleşmek için tercih ettikleri bölgeler konumuna dönüşmüştür. Bu süreçte, Cankurtaran, Süleymaniye gibi konut alanları fonksiyonlarını sürdürmekle birlikte konut kullanıcısının profili değişmiş ve zamanla konut bölgeleri köhnemeye başlamıştır.

Saraçhane'den geçen Atatürk Bulvarı ve Fatih Medreselerinin temellerini ortaya çıkaran Edirnekapı'ya kadar uzanan büyük bulvar olan Fevzipaşa Caddesi açılana kadar, yangın yerleri dışında, Fatih'te eski sokak dokusunu koruyan mahalleler bulunmaktadır. I.Dünya Savaşından önce ortogonal sistemde bir yol dokusuyla planlanan Fatih semtinde ahşap yapılar giderek küçük ölçekli iki-üç katlı apartman

ve evlerle yer değiştirmiştir. Cumhuriyet ile birlikte planlama müdahalelerinin artması, Fatih'i etkilemiş Prost Planı, Sur içi Nazım Planı ile yeni kararlar gelmiştir.

1986 yılında Tarihi Yarımada'nın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir. Bu tarihten itibaren yeni planlama kararlarıyla etkilenen ilçenin tamamı, 1995 yılında sit alanı ilan edilmiştir. Bu tarihten itibaren 1990 tarihli "Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı", 1995 Onanlı, 1/50 000 lekli İstanbul Metropolitan Alan Altbölge Nazım Planı, 1/5000 Koruma Amaçlı İmar Planı, 1/1000 Tarihi Yarımada Uygulama İmar Planı ve 1/100.000 planıyla mekansal gelişimine devam etmektedir.

1950'li yıllar sonrasında yapı yoğunluğu artmaya başlayınca, çok katlı betonarme apartmanlar giderek çoğalmış, eski semt sakinleri yeni nüfus hareketleri karşısında azınlıkta kalmış ve çoğu aile Fatih'i terk etmiştir. Böylece Fatih'in tarihi dokusu ve sivil mimarisinin hemen hemen hiç bir izi kalmadığı gibi, sosyal dokusu da değişime uğramıştır. Bugün Fatih ağırlıklı konut dokusuyla Roma ve Osmanlı İmparatorluklarının izlerini taşımaktadır.

3.5.2.Fatih Suriçi Mekânsal Gelişim ve Sosyal Yapı

Konstantinopolis'ten İstanbul'a kentin ilk yerleşimlerinden olan Fatih, her zaman inanç ve dini merkez rolünü üstlenmiş, bu misyonu günümüzde de sürdürmektedir. Eminönü'nn kent yönetim merkezi olması, Fatih'in ikamet edilen yer olmasını sağlamıştır. Tarih içerisinde büyük camiiler, su kemerleri, medreseler, sinagoglar, kiliseler ve çarşılar gibi halkın ihtiyaç duyduğu donatılara sahip olan İlçe sosyal açıdan farklı etnik grupları ve farklı inanışlara sahip kişileri sınırlarında barındırmıştır.

Fatih,  imparatorluğa ev dahipliği yapmış olan bir ilçe olarak her dönemden farklı etkilenmiştir. Çalışmanın kapsamı içerisinde 1980 yılı öncesi yaşanan mekansal, ekonomik ve sosyal gelişmeler ile 1980 sonrası yaşananlar değerlendirilmiştir.

3.5.2.1.1980 ncesi Fatih Suriçi

Roma İmparatoru Constantinus ilçeye öncelikle büyük kiliseler inşa ettirmiştir. Bunlardan ilk Eminönü sınırları içerisinde olan Ayasofya Kilisesi ve diğerleri Fatih'te bulunan On İki Havari Kilisesi'dir. (Havariyyun Kilisesi) İçinde Constantinus'un mezarı olan On İki Havari Kilisesi ise 15. yüzyılda Fatih Kllyesi'nin oturacağı arsada yapılmıştır.

Dini merkez olma yolunda, 16. yüzyılda yapılan İskender Paşa Camii, Edirnekapı'ya doğru Bayrampaşa yamaçlarındaki Mesih Mehmet Paşa Camii arşamba'daki

Nişancı Mehmet Paşa Camii gibi yapılar semtin dini merkezi konumunu güçlendirirken tarihi çevre açısından anıtsal zenginliklerini geliştirmiştir. 17. yüzyıl saraçhane'deki Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, Bozdoğan Kemeri yanındaki Gazanfer Ağa Medresesi ve Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi yapılmış, böylece Fatih 18. yüzyıla kadar başkent'in sosyal ve kültürel yaşamındaki önemli statüsünü korumuştur.

Sosyo- kültürel gelişim açısından mahallelerde kimlerin yerleştiği önemli bir noktadır. Bu açıdan bakıldığında Fener; Patrikhane ile birlikte bir Rum semti, Balat; sinagogu, zengin evleri ve yahudhane denen ahşap apartmanlarıyla birlikte Musevilerin ikamet ettiği bir semtti. Samatya ve Kumkapı ise yine Ermeni mahalleleriydi.

Farklı etnik kökenleri barındıran bu semtler bugün, eski sakinleri tarafından terk edilmiştir. Yapılan araştırmalarda tarih içerisinde Fatih ilçelerinde yerleşik hayat sürdüren insanlar gibi farklı kültürlerin bulunduğu, başka bir İstanbul semtinin bulunmamakta olduğu belirtilmektedir.

Bugün ki Sulukule sakinleri, tarihte de yer almış ve Fatih'in Ayvansaray Lonca Mahallesi'nden sonra ikinci yerleşik ingene grubunu oluşturmaktadır. Yerleşik Sulukule halkı geçen asırlarda da çalgıcı ve engi olarak oyun kollarında yer almadan aynen günümüzdeki gibi talep üzerine kiralanmaktadır. İstanbul'da en becerikli ve aranan yaşayan ingeneler Ayvansaray Lonca Mahallesi'nden olduğu belirtilmiştir (Özbilge, 2006) Sulukule sakinleri onlara göre daha fakir bir hayat sürermektedirler Yine geçen asırda hatta bu asrın ortalarına kadar İstanbul'da Rum- Ortodoks inançta ingeneler de vardı. Fakat Sulukule tıpkı Ayvansaray Lonca Mahallesi gibi Müslüman ingenelerin yaşadığı mahalle olarak anılmaktadır.

Genellikle eski Fatih semtlerindeki konuşma dili, örnek Türkçe olarak sayılmaktadır. Bunun nedeni kentin merkezi konumunda olan İlçe'de, bürokratların, medrese ulemalarının öğretmen- öğrenci sosyal gruplarının 15–16. yüzyıldan bu yana burada oturmaları sayılmaktadır

Fatih Süleymaniye ile birlikte Bizans devrinden itibaren kentin en kalabalık arasındadır. Bugünkü Fatih bölgesinin Bizans döneminin en şık semtlerinden biri olduğu, Marcinaus Sütunu (Kıztaşı) gibi kalıntılardan da anlaşılmaktadır. Fatih ve arşamba semtleri yakın zaman kadar, zengin ulemanın oturduğu yerler iken Zeyrek ise yine ulema sınıfının yerleşim alanıdır ancak zamanla bu bölge yoksul mahallesine dönüşmüştür.

Fatih sultan Mehmet de İstanbul'u on üç nahiyeeye ayırmıştır. Bunlardan birincisi Ayasofya çevresidir. Diğer on iki nahiye padişahların ve paşaların kentin fethinden

sonraki yetmiş yılda yaptırdıkları külliyelerin çevresinde oluşmuştur. Nahiyelerin alt birimleri olan mahalleler ise vakıflarca desteklenen küçük camilerin, yatırıların veya tekkelerin çevresinde gelişmiştir. Bu bölgeleme içerisinde Fatih İlçesi VII, VIII, IX, X,XI ve XII. Bölgeleri kapsamaktadır. II. Mehmet döneminde düzenlenen kentin yönetim bölgelerinde her bölge, aynı zamanda belediye sorumlulukları da taşıyan bir kadının yönetimi altındadır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Fatih yeni kentin eski merkezi konumunda kalmıştır. Kent öncelikle durağan bir devir geçirmiş kırdan kente göç ile mekansal olarak büyümek zorunda kalmıştır. Fatih'İN tarihi dokusu bu gelişim ve büyüme sürecinden etkilenmiştir.

Planlı gelişme sürecinde İlçe'de yeni ulaşım aksları göze çarpmaktadır. 1980'li yıllara kadar İlçe'ye yeni ulaşım aksları açılarak kentin ticari ve tarihi merkeziyle yeni gelişen kent arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Kenti geliştirme amaçlı bu müdahalelerde tarihi çevreyi koruma ikinci plana atılmıştır.

Haliç'in sanayi fonksiyonu görevini üstlenmesi, Haliç kıyı kenarlarındaki Fener-Balat ve Ayvansaray ilçeleri'nin sosyal yapısının zamanla değişmesine neden olmuştur. Bu alanlar azınlık gruplarının yaşadığı mahallelerden, sanayi işiyle uğraşan kişilerin, kırdan kente göç etmiş kişilerin yeni mahalleleri olmuştur. Eski kent dokuları, sivil mimarlık örnekleri düşük gelirli kentlilerin yeni evleri olmuş ve bakımsızlaşmalarıyla birlikte haraplaşmaya başlamışlardır.

İlçe'nin en önemli gelişimi Vatan-Millet ve Fevzipaşa Caddeleridir. Menderes'in geniş bulvarlar açma amacıyla temellerini attığı bu caddeler, 1964 Suriçi Nazım Planla ulaşım açısından İstanbul geneline hitap eden ana caddeler grubuna girmiştir. 1980'e kadar tarihi çevre ve kültürel mirasın korunmasına dair atılan adımlar söylemlerle sınırlı kalmıştır. Bu tarihten itibaren yapılan planlarda İlçe "kültür-turizm-rekreasyon" alanı olarak belirlenmişse de, Haliç kıyılarındaki sanayinin desantralizasyonu pek kolay olmamıştır. Fatih-Haliç kıyıları günümüzde sanayi işlevi görmese de, etkileri hala devam etmektedir.

3.5.2.2. 1980 Sonrası Fatih Suriçi

İlçe 1980 sonrasında yeni etkiler altında kalmıştır. 1983 yılında 2863 sayılı yasa ile birlikte İlçe'nin gelişimine kültürel miras korunması adı altında yeni bir etki gelmiştir. Böylelikle İlçe koruma bölgelerine ayrılmış, 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel-Arkeolojik Sit alanı ve Kentsel Tarihi Sit alanı gibi kavramlarla karşılaşmıştır. Yeni

planlama ve koruma ilkeleri getiren bu karar, İlçe gelişimi'ni bu tarihten itibaren çeşitli kurullarla yapması gerektiğinin altını çizmiştir.

1986 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne Eminönü İlçesi'yle birlikte giren ilçe, güçlü ulaşım aksları, Haliç kıyısındaki sanayi fonksiyonu, tahrip olmuş kara ve Marmara surlarıyla birlikte tarihi dokusunu tekrar düşünmeye başlamıştır. Böylelikle, küreselleşmenin getirdiği ulaşım ve erişebilirlik açısından merkez olma, dünya kenti İstanbul'un önemli bir parçası olma işlevinin yanı sıra kültürel mirasını koruma çabasında olan bir İlçe karşımıza çıkmaktadır.

1990 tarihinde Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı, Tarihi Yarımada'nın birlikte ele alındığı ilk koruma planıdır. Bu planı üst ölçekli İstanbul planları takip etmektedir. Surların restorasyonu, koruma amaçlı müdahalelerin yaşandığı 1990'lı yıllar Fatih için yeni bir kimlik arayışı olarak nitelendirilebilir. Tarihi çevresi tekrar ele alınan ilçe aynı zamanda üst ölçekli İstanbul planlarıyla küresel kentin yeni ulaşım akslarının güçlendirildiği yeni merkezdir.

UNESCO Dünya Mirası listesi'ne giren Tarihi Yarımada'nın, tehlikeli miras listesine girme ihtimali üzerine 2003 yılında 1/5000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmıştır. Bu planla Fatih, 1., 2. ve 3. (3a ve 3b) olmak üzere koruma alanlarına ayrılmış, konut işlevi ağırlıklı, sağlık ve ticaret fonksiyonu olan bir sit alanına dönüştürülmüştür.

İlçe 1980 öncesi, tarihi dokulu mahallelerinin yok edildiği yerine yeni ulaşım akslarının açıldığı bir kent olmuş, 1980 sonrası ise dış güçlerin baskısıyla yapılan koruma çalışmalarıyla tarihi çevresini koruma yolunda ilerleyen bir İlçe olmuştur. Bugün Fatih; arazi kullanımı yoğun ticaret ve konut+ticaret işlevi yüksek, tarihi dokusu İlçe'nin güney ve kuzeyinde kalmış İstanbul için önemli bir merkez

Kuzeyde Haliç, güneyde Marmara Denizi, batıda Zeytinburnu ve doğusunda Eminönü ile komşu olan ilçenin 69 mahallesi ve 1052 ha alanı bulunmaktadır. Fatih konut alanları ağırlıklı bir yerleşim alanıdır. Kara surları çevreleri, Ayvansaray, Fener, Balat, Yedikule, Millet Caddesi'nin güneyi konut alanları olup Fevzipaşa Caddesi kuzey ve güney çevresi, Vatan ve Millet Caddeleri arasındaki bölgeler konut ve ticaretin bir arada bulunduğu alanlardır. Caddelerin kuzey ve güney cepheleri ise ticaret fonksiyonu ağırlıklıdır.

Vatan, Millet ve Fevzipaşa Caddeleri İlçe'nin en önemli ulaşım akslarıdır. Millet Caddesi İstanbul Üniversitesi Hastanesi ile İstanbul geneline sağlık hizmeti vermektedir. Yenikapı Davutpaşa arasında bulunan Cerrahpaşa Hastanesi'de İlçe'nin sağlık merkezi olma kimliğini pekiştirmektedir.

Harita 3.6. Fatih Suriçi Arazi Kullanımı, (İBB, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü-İŞAT verilerinden üretilmiştir)

Kentleşme hareketlerinin başladığı 1950'ler ile birlikte Fatih, tıpkı İstanbul gibi önemli bir nüfus artışı yaşamıştır. 1950–1960 aralığı iki dönemde incelenecek olursa ilk dönemde çok hızlı bir nüfus artışı ve ikinci dönemde toplam nüfusun artmasına karşın düşme eğiliminde bir nüfus artışı söz konusudur. 1960'lar ile birlikte 10 yıllık bir süreçte düzenli olarak nüfus artışının olduğu görülmektedir. 1975–1980 dönemi arasında Fatih İlçesinde görülen nüfus kaybı bu alanın yeni yapılaşmaya müsait olmaması olarak değerlendirilebilir.

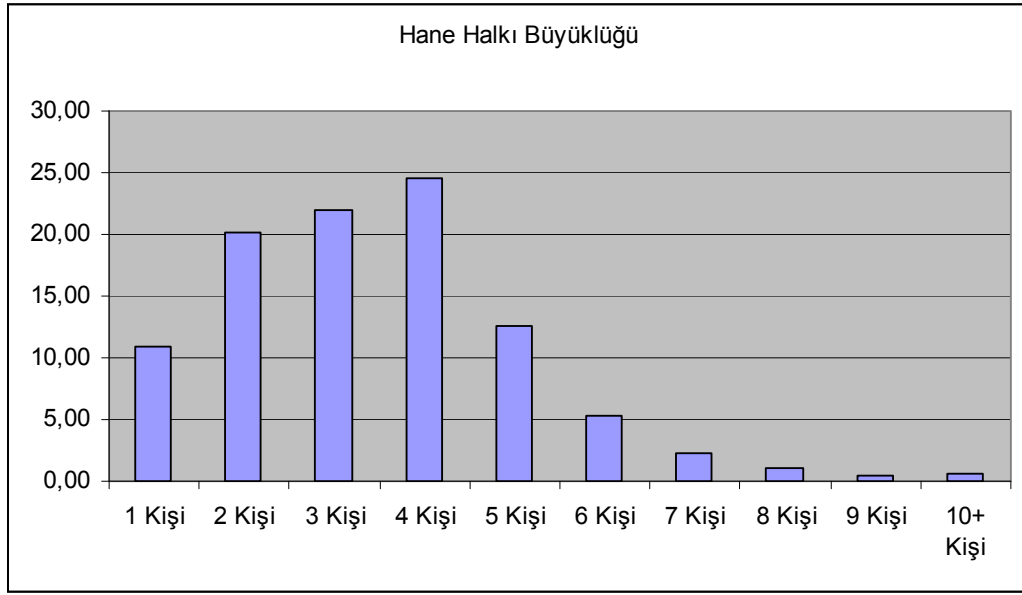
Tablo 3.1. Fatih'in Yıllara Göre Nüfusu (DİE,2000)

Yıllar	Fatih	Nüfus Artış Hızı (‰)
1950	226.853	-
1955	286.733	46,84
1960	300.594	9,44
1965	344.602	27,32
1970	417.662	38,45
1975	504.127	37,63
1980	474.578	-12,08
1985	497.459	9,41
1990	462.464	-14,58
1997	432.590	-9,62
2000	403.508	-19,31

İlçedeki kadın-erkek nüfus oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. 1990 yılında %50,7 olan erkek nüfus oranı, 2000 yılında %49,97'ye gerilemiş ve oranlarda hemen hemen bir eşitlik olmasına neden olmuştur. İlçe'nin ortalama hane büyüklüğü de 4 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.2. Fatih'in Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu (DİE,2000)

Nüfus	Erkek	Oran (%)	Kadın	Oran (%)	Toplam
1990	234323	50,7	228141	49,3	462464
2000	201655	49,97	201853	50,03	403508
2007	170262	49,9	170907	50,1	341169

Grafik 3.1.:Fatih İlçe'sinin Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü

İktisaden faal olan erkek nüfus içerisinde 30-34 yaş grubu %20,15 oranı ile ilk sıradadır. Bunu 25-29 yaş grubu %19,06 ve 35-39 yaş grubu %12,91 oranlarıyla izlemektedir. Kadın nüfusta ise en yüksek payı %24,82 oranı ile 20-24 yaş grubunda çalışanlar oluşturmaktadır. Bu grup erkek nüfustaki bu yaş grubunda çalışanların oranına göre oldukça yüksektir. 25-29 yaş grubunda kadın nüfustaki çalışan oranı %22,71 ve 30-34 yaş grubunda ise %13,83'tür.

DİE verilerine göre İlçe'de çalışanların mesleki dağılımları incelendiğinde ise, el sanatları ve basım işlerinde çalışanlar, kişisel hizmetler ve sağlık hizmetleri meslekleri öne çıkmaktadır. İlçe'nin ekonomik yapısı, hizmet çalışanlarının Merkezi İş Alanında yoğunlaşması dikkat çekmektedir. MİA içinde bulunan ve büyüklük bakımından ilk üç sırada yer alan; Şişli, Kadıköy ve Beşiktaş ilçelerini, büyüklük sıralamasına göre, yine MİA alanında bulunan, Eminönü (76049 çalışan), Beyoğlu (49359 çalışan), Üsküdar (47853 çalışan) ve Fatih (42954 çalışan) ilçeleri takip etmektedir.

1980'i yıllar Fatih'in kentsel gelişme dinamikleri ve koruma arasında kaldığı yıllar olarak nitelendirilebilir. Küresel etkilerin ışığında, büyük otel zincirleri, yeni dönüşüm projeleri İlçe'yi etkilemektedir. Günümüzde geçmişine nazaran sosyal açıdan farklı etnik kökenleri barındırmamakla birlikte ekonomik açınında orta gelir grubunun yerleşim bölgesidir.

3.5.3. Fatih Suriçi'nde Koruma Alanları ve Tescilli Yapılar

1995 yılında İlçe'nin tamamı sit alanı ilan edilmiş, 1/5000 planında ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na dayanarak koruma bölgelerine ayrılmıştır. Bu bölgeler;

- Süleymaniye-Zeyrek-Kumkapı-Fener Kentsel Bölgesi
- Marmara-Haliç ve Kara Surları Bölgesi
- Anıtsal Eserler ve Çevresi I. Derece Koruma Bölgesi koruma kapsamına girmektedir.
- Gedikpaşa-Nişanca-Küçükustafapaşa-Zeyrek-Balat-Ayvansaray-Yalı-Samatya-Yedikule Kentsel Bölgesi II. Derece Koruma Bölgesi kapsamındadır.

5000 Planı'na göre Fatih'in kuzey yerleşmeleri, Ayvansaray-Balat-Fener-Küçükustafa Paşa ile Güney yerleşimleri Yedikule Zindanları ve onu izleyen akslar birinci derece koruma bölgesidir. Bunlar dışında kent içinde tek anıt ölçeğinde bazı yapılar 1. Derece sınıfına girmektedir.

İlçe genel olarak 3A ve 3B koruma sınıfına dahil edilmiştir. Fatih'in merkez bölgeleri olarak sayılan Vatan, Millet ve Fevzipaşa Caddeleri ve çevreleri 3. Derece Koruma Bölgesidir.

Harita 3.7. Fatih Suriçi Koruma Bölgeleri, , (İBB, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü-İŞAT verilerinden üretilmiştir)

Mahallelere göre tescilli eser dağılımına baktığımızda, Haliç kıyısı yerleşmeleri olan Ayvansaray- Balat- Fener bölgeleri tescilli eserleriyle öne çıkmaktadır. Bu alanlarda anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örnekleri günümüze kadar korunmuştur. Yedikule-Samatya ve Yenikapı'da Yalı Mahalleleri tescilli sivil mimarlık örnekleri açısından özellikli alanlardır.

İlçe'de 4000'in üzerinde tescilli yapı vardır. Bunların büyük bir çoğunluğu sivil mimari örnekler olarak değerlendirilmektedir. Avrat Pazarı Dükkânları, Bala Külliyesi, Balat Musevi Hastanesi, Balat Surp Hıraşdegabet Ermeni Kilisesi, Bulgur Palas, Constantinus Kara Surları, Fatih Külliyesi, Fener Hagios Gergios Kilisesi, Fener Rum Lisesi ve Patrikhanesi, Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi, Hırka-i Şerif Camii, Fatih Külliyesi, Mihrimah Sultan Külliyesi, Panagia Rum Ortodoks Kilisesi, Yedikule Zindanı, Anemas Zindanı, Tekfur Sarayı, Pantakrator Kilisesi, çeşitli anıtlar, çeşmeler, molozlar, duvar kalıntıları tescilli eserlerin bazılarıdır.

Mahalleler göre tescilli eserler dağılımı incelendiğinde, güneyde İmrahor, Yalı, Ali Fakih ve Koca Mustafa Paşa mahalleleri, kuzeyde Balat Karabaş, Küçük Mustafa Paşa, Kara Mehmet, Tahta Minare, Hızır Çavuş, Molla Aşk, Atik Mustafa Paşa, Avcıbey ve Kariye Mahalleleri öne çıkmaktadır.

Harita 3.8. Fatih Suriçi Mahalleler Göre Tescilli Eser Dağılımı (İŞAT verilerinden derlenmiştir)

3.5.4. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projeleri ve Fatih

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projeleri büyük oranda tarihi kent merkezlerinde yapılmaktadır. 4 elementin kenti olarak seneyi sezonlara ve temalara bölen Avrupa Kültür Başkenti Proje Girişim Grubu, her sezonda farklı projeler üreterek kentin kültürel ve kentsel zenginliğini ortaya çıkarmak amacındadır.

Proje Girişim Grubu'nun resmi internet adresinde açıkladığı 2010 Projeleri adlı dosyada, o sene kenti etkileyecek 76 proje ortaya çıkmıştır. Bu projeler sanatsal ve kültürel etkinlikler, sergi ve sempozyumlar, semt aktiviteleri, konserler, tasarımlar, kentsel projeler olmak üzere çeşitlendirilmiştir.

İstanbul'un en eski tarihi kent merkezlerinden olan Fatih, bu projelerden sadece 9 tanesine ev sahibi yapacaktır. Bu projeler toprak döneminde 1 yürüyüş projesi, hava döneminde 1 yürüyüş, 1 semt etkinliği, 1 belgesel projesi, su döneminde 1 yürüyüş, 1 müzik etkinliği, 1 yarışma projesi ve halkla ilişkiler/kentsel projeler arasında da 1 halkla ilişkiler, 2 restorasyon projesi yer almaktadır.

Yürüyüş projelerinden "7000 metrede 7000 yıl" adlı yürüyüş Molla Feneri İsa Cami, Fatih Cami, Tekfur Sarayı, Ahrida Sinagogu, Surp Hireşdegabet Ermeni Kilisesi, Fener Rum Patrikhanesi ve kent surları gibi önemli anıtsal yapılar etrafında, İstanbul 2010 projesinin toprak döneminde yapılacaktır. Diğer yürüyüş programı "hava" döneminde yapılacaktır. "Cennete doğru" adını taşıyan etkinlikte; Pantakrator Kilisesi-Zeyrek Camii, Fener Rum Patrikhanesi, Hagia Yorgos Kilisesi, Ahrida Sinagogu yürüyüşe ev sahipliği yapacak mekânlardır. Su döneminde ise kentin su taksim eden kemerleri gezilecektir. Bozdoğan kemeri Eminönü ve Fatih sınırında projeye dahil bir alandır.

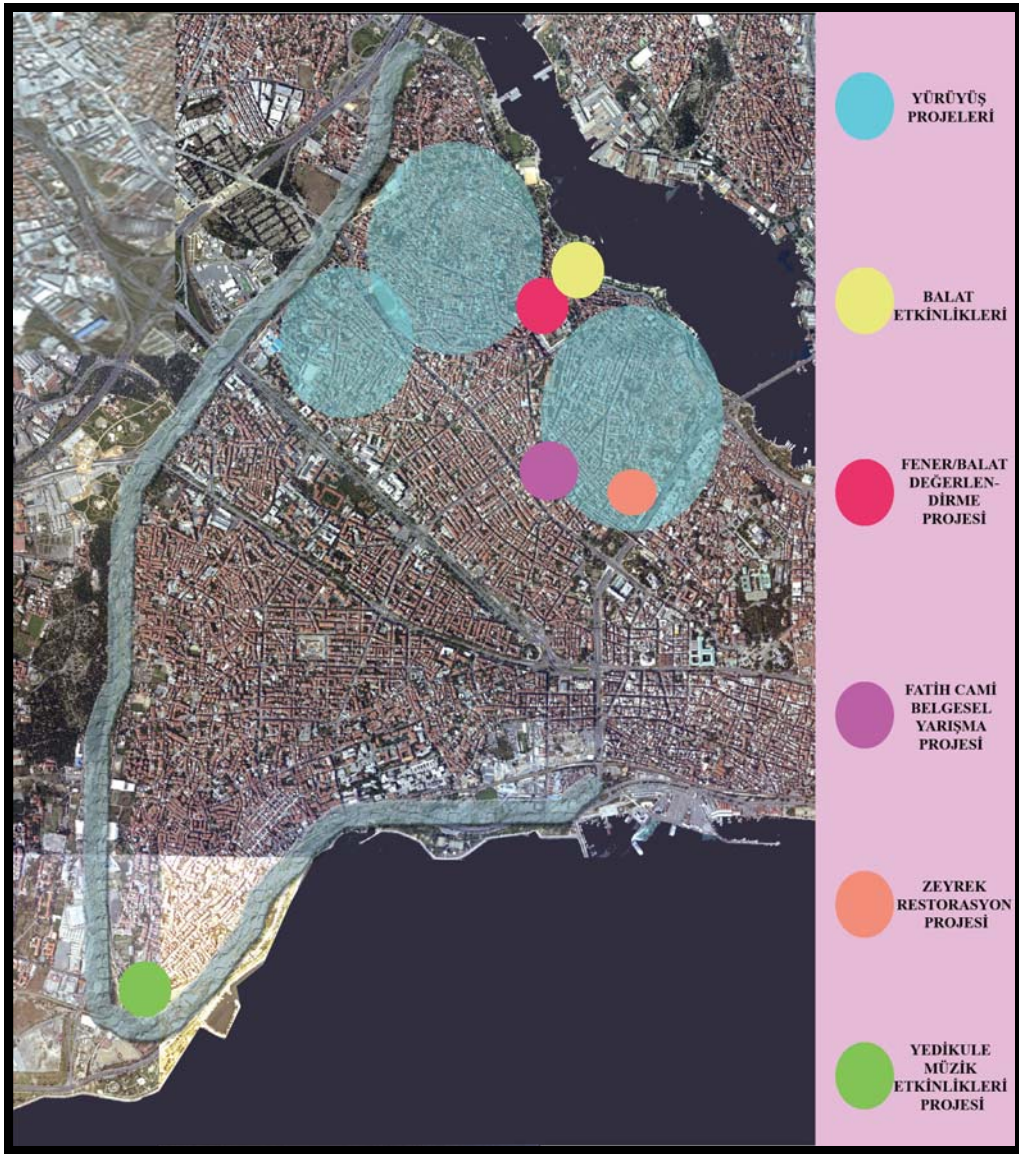
Hava dönemindeki diğer projeler "2010 Semt Etkinlikleri" adı altında Balat'ta yapılacaktır. Bu etkinliğin amacı yerli ve yabancı turistlere bu semti tanıtmak ve kültürel değerlerini sunmak olarak belirtilmiştir. (www.2010.org) proje 3 gün sürecektir.

UNESCO dünya mirası içerisinde yer alması istenen ve buna bağlı olarak 2000 yılında resmi olarak başlayan Fener-Balat Rehabilitasyon çalışması, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti yılına yetiştirilmek istenmektedir. Bu kapsamda proje ele alınmıştır.

Kültür başkentliği senesinde Fatih'te oldukça fazla kullanılacak olan Fatih Camii, bir belgesel çekimine ve mahya yarışmasına ev sahipliği yapacaktır. Bu alan ayrıca, yürüyüş etkinliklerinin en önemli durağıdır.

Zeyrek restorasyon projesi, UNESCO desteğine dayanan bir başka projedir. Daha önce başlayan ancak çeşitli sebeplerle devam edilemeyen proje 2010 yılının kentsel dönüşüm ve restorasyon projeleri arasında yer almaktadır.

Fatih'te uygulanacak son proje su döneminde yapılacak olan "Müzikal Değişim Projesi" Yedikule Zindanları'nda yapılacaktır. 2010 İstanbul AKB projesinin resmi internet adresinde, proje değerlendirmelerin devam ettiği belirtilmiş, ancak Fatih için henüz başka bir proje açıklaması getirilmemiştir.

Şekil 3.13. İstanbul 2010 AKB Projeleri'nin Fatih İlçesi'nde Uygulama Alanları

Yukarıdaki şekil, bize İstanbul 2010 projelerinin hangi alanlarda yapılacağını göstermektedir. İlçe'nin kuzeyinde yoğunlaşan projeler, kent surlarını da içine almaktadır. Projelerin sayıca az olmasının yanı sıra Fatih gibi önemli tarihsel potansiyellere sahip bir yerleşimde, olabilecek aktivitelerin ve projelerin yeterince düşünülmediğinin bir kanıtıdır.

İstanbul 2010 grubunun resmi internet adresinde henüz yayınlanmayan, ancak Fatih'in ve İstanbul'un geleceği açısından oldukça önemli olan bir projede Yenikapı projesidir. Marmaray ulaşım projesinin çalışmaları sonucunda Yenikapı'da bulunan arkeolojik kalıntılar Marmaray Projesini kısmen yavaşlatmış, ancak tarih eyeni bir açılım kazandırmıştır.

Arkeolojik kalıntıların; etkinlik, sergileme ve yeni bir araştırma merkezi olarak düşünülen bir müzede sergilenmesi düşünülmektedir. Henüz kesinleşmeyen proje, 2010 yılına yetiştirilmeye çalışılmakta ve çok aktörlü bir yapıyla geliştirilmesi düşünülmektedir.

Theodosius Limanı olarak bilinen bu bölgede çıkan liman yerleşimi ve gemiler İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti çerçevesinde;

- Arkeolojik alanın korunması,
- Bu alanın sergilenmesi,
- Uluslar arası konferans ve sergilerle tüm kamuoyuna ve dünyaya tanıtılması,

Hedeflenmiştir. Ancak bu proje ile ilgili henüz resmi bir açıklama bulunmamaktadır.

3.6. BÖLÜM SONUCU

İstanbul Roma İmparatorluğu'ndan başlayarak Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. Ekonomik, politik, kültürel ve siyasi başkent görevini sürdüren kent, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte bu görevi Ankara'ya devretmiştir. Bu dönemde İstanbul bir dönem eski başkent olmanın ve geçmişin tarihsel sorumluluğu altında gelişimini göstermiştir.

Ülkenin yeni devlet politikaları, tarımda makineleşmeye, üretim biçiminin değişimine ve yeni ekonomik düzene neden olmuştur. Bu durumun en basit sonucu, kırdaki işini makinelerin yapması sonucu işsiz kalan kır insanının kentlere göç etmesidir. Böylelikle büyük kentler Ankara ve İstanbul, göçlere ev sahipliği yapmışlardır.

Cumhuriyet döneminde yabancı uzmanlar tarafından yapılan ilk resmi kent planları, kentler için avantajlara ve dezavantajlara dönüşmüştür. Doğrular ve yanlışların bir arada bulunduğu bu planlarla şekillenen yeni kentler, 1950 göçleriyle birlikte gelişimine devam etmiştir. Ancak bu gelişim kontrol edilemeyen bir biçimdedir.

Tarihi çevre, 1950'deki yıkımlara yenik düşmüş, bir çok kültürel, somut-soyut değerler yıkılarak yerine yeni ulaşım aksları, yeni yerleşim alanları yapılmıştır. Kente yeni gelen kişiler, bakımsızlıktan harap olmaya yüz tutmuş sivil mimarlık örneklerinde yerleşmiş ve aile ekonomilerinin peşine düşerek, yerleştikleri tarih değerinden habersiz yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Müdahale edilemeyen bu alanlar, zaman içerisinde çöküntü bölgelerine dönüşmüştür. Böylelikle İstanbul'un tarihi değer içeren alanları, çürümeye başlamıştır.

1964, 1990, 1995, 2004 senelerinde İstanbul için kent planları yapılmıştır. Ancak, ortalama 10 senede bir yapılan planların kararları alınırken bile kent kontrol edilemeyen bir gelişme içerisinde kalmıştır. Alınan kararların büyük bir kısmı uygulamaya geçmemiştir. İstanbul kontrolsüz gelişimine devam etmiştir.

Planlama ve koruma açısından müdahale edilmesi güç kent, küresel ağda yerini almak istemektedir. Bir yandan gelişen teknolojiler, bilgi üretimi, dünyayla eşit düzeyde olmaya çalıştığı ekonomik nokta, kültürel bilinç, bilgi ve düşünce üretimi bir yandan çözülemeyen ekonomik bunalım, kent aktörlerinin yanlış kararları ve hızla büyüyen nüfus, kenti kaotik bir ortama sürüklemiştir.

1980 yılları itibarıyla, kent yeni ve güçlü ulaşım akslarına, yeni iş alanlarına, konut üretiminde yeni anlayışlara kayarak küreselleşme sürecini yaşamıştır. Dünya kentleri ekonomik güçlerini üst ölçekli projeleri kendilerine çekerek güçlendirirken

İstanbul bunun hayalini yaşamış, tarihsel birikimiyle bir kültür başkenti olduğunu her fırsatta dile getirmiştir.

İstanbul için ilk büyük sınav 1996 yılında HABİTAT II konferansının yapılması olmuş, ikinci sınav ise 2000 ve 2004 yılı Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmak isteğiyle gelmiştir. Ancak olimpiyatlar konusunda yetersiz hazırlandığı öne sürülen kent, 2005 yılında Formula I yarışlarıyla elde etmek istediği “dünyanın odağı” olma rolünü ele geçirmiştir. 2000 yılında çalışmaları başlayan, İstanbul’un Avrupa Kültür Başkenti olması yolunda atılan adımlar İstanbul’u 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmasını sağlamıştır.

Avrupa Kültür Başkenti olacak kent için hazırlanan projelerin büyük bir kısmı tarihi kent merkezindedir. Bu projelere ev sahipliği yapacak olan Eminönü ve Fatih, 2010 sınavına restorasyon, yenileme ve kültürel etkinlik projeleriyle hazırlanmaktadır. İstanbul’un bu sınavla büyük bir “pulsar” etkisi yaşayacağı gözükmektedir.

Fatih, bu projeden etkilenecek olan Osmanlı Devleti’nin en önemli yerleşim alanıdır. 4000’in üzerinde olan anıt eser ve sivil mimarlık örnekleri, tarihi kent dokusu ve sosyo-kültürel çeşitliliğiyle UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde önemli bir kültürel miras alanıdır. Bu alanda AKB projelerinin yalnızca 9 tanesinin yapılacaktır. Bunlardan 3 tanesi sadece yürüyüş etkinliğidir. Projelerin Fatih Suriçi’nin potansiyelleri ve korunması konusunda eksik olduğu gözlemlenmektedir. Bu tip günlük projeler kültür mirasının korunması konusunda etkisiz olarak değerlendirilebilir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya kentleri küresel ağ içerisinde, yerlerini güçlendirmek için özellikle ekonomik yatırımlar yapmakta ve bunların getirileriyle yeni atılımlar gerçekleştirmektedirler. Küreselleşmenin ekonomik boyutu her zaman öne çıksa da, sosyo-kültürel etkileşimler bu sürecin belirleyicisi olmaktadır. Kent, bu sürecin en fazla etkilendiği ve süreci en fazla etkileyen fiziksel ortamdır. Turizm alanı, MİA, sanayi alanı, tarihi alanı gibi kentlerin farklı anlamlar taşıyan alanları ve azınlık yerleşimleri, tarihi çarşılar, yeni tasarım bölgeleri gibi farklı kimlikler taşıyan bölgeleri küreselleşme sürecinde farklı biçimlerde etkilenmektedirler.

Küresel dünya kentlerinin konumlarını güçlendirmek ve kentlerini daha iyi pazarlamak adına ortaya çıkardığı üst ölçekli projeler, kentin farklı alanlarının yeniden ele alınmasına neden olur. Bu alanlar hem fiziksel, hem çevresel, hem sosyal hem de ekonomik etkiler altında kalmaktadır. Üst ölçekli projeler, kent genelinde ise önemli bir “pulsar” etkisi yaratırlar. Proje sürecinin hazırlık ve uygulama aşamasında kentin nabzı artar, projenin temasına göre kültürel, ticari, sosyal anlamlarda yeni ve yoğun akımlar kente gelirken, büyük misafir grupları ve yeni donatılarla kent bu etkiyi yaşar. Kentte hızlı bir hareketlilik yaşanır.

İstanbul, küresel ağda yerini almaya çalışan, gelişmekte olan bir dünya kentidir. İmparatorlukların başkenti kent, yeni yüzyılda potansiyel fiziksel alanlarını kendini pazarlama konusunda kullanarak dünyanın ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Kentin bu noktada öne çıkan özelliği taşıdığı kültürel ve tarihi mirasın değeridir.

Planlama ve kentsel koruma konusunda son yüzyıla bakıldığında İstanbul’un çok başarılı ve etkin bir süreç geçirdiği söylenemez. Yapılan kent müdahaleleri, planlama konusunda kentin gelişiminden daha yavaş bir süreçte işleyen bürokratik ve prosedür işleri, kentin kendi gelişimini önüne çıkan süreçlerin yaratmasına neden olmuştur.

İstanbul’da uygulanan ilk planlar Batı anlayışıyla yapılmıştır. Fransız Mimar Henri Prost’un İstanbul planının etkileri, günümüz İstanbul’unda hala görülmektedir. Planlama yaklaşımlarını Batı’dan alan İstanbul gibi Paris’de kültürel mirası yoğun bir

dünya kentidir. Kentsel planlama ve kentsel koruma konusunda 1930'lu yıllarda oldukça gelişmiş olan Paris'e göre İstanbul o senelerde ilk planını yapmaktadır. Paris, kentsel koruma anlayışıyla kent planlama anlayışını birbirinden ayırmayan bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. 19.y.y.'ın başında kenti yeni raylı sistemlerle donatan kent, yıkımlarını tarihi ve kültürel alanlarda yapmamaya, kentsel koruma ve gelişme anlayışını bir arada tutmaya çalışmıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde kent, ulaşım ağları güçlü, planlama müdahaleleri uygulanabilir ve üst ölçekli projelere ev sahipliği yapan bir kenttir. Uluslararası fuarlar ve sergiler ile ekonomisini güçlendiren kentin en önemli hedeflerinden bir tanesi, kenti bu tarihi değerlerle pazarlayarak yeni turistler çekmek ve kenti dünya ağında güçlü bir metropol konumuna getirmektir. Paris bu hedefine tarihi ve kültürel değerleri koruyarak ulaşmaya çalışmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinin küreselleşme sürecinin olumsuz etkilerini yaşadığı 1980'li yıllarda Paris, geçmişten gelen kentsel koruma bilinci ve müdahaleleri ile küresel güçlerden olumsuz etkilenen değil bu güçleri yöneten bir dünya kenti konumundadır. Paris, küreselleşme ve koruma anlamında diğer dünya kentlerine örnek bir gelişimde bulunmuştur. Paris'in koruma bilinci 1700'lü yıllara dayanmakta ve son yüzyılda ise merkezi sistem tarafından yönetilmektedir. Paris'in korunmasındaki başarı mevcut koruma yasaları ve bunların etkin yürütülmesinden kaynaklanmaktadır. Paris kentinin korunmasında 3 yasa etkindir.

- Doğal Anıtları ve Sanatsal, Tarihsel, Bilimsel, Efsanevi ya da Görsel Sitleri Koruma Yasası: Anıt korunmasından sit korunması kavramına geçiş yasasıdır.
- Korunacak Alanlar Yasası (Malraux Yasası): Kültür mirası kavramını kentlerin tüm tarihî semtlerini içine alacak biçimde genişlemesini sağlayan yasadır.
- Sorumlulukların Desantrilizasyonu ve Mimari, Kentsel ve Peyzaj Miras Koruma Bölgeleri'nin (ZPPAUP) Kurulması Yasası: Korunacak değerlerin sınıflandırılarak, devletin sorumluluğuna tamamıyla devredilmesini sağlayan yasadır.

Fransa, 1913 yasası olarakda anılan ilk yasaya ekler getirerek koruma anlayışını geliştirmiştir. Bu açıdan koruma sistemlerinin en önemli özelliği yasaların birbirini tamamlayıcı olmasıdır.

Küresel dünya kentleri arasında olan bu kent, küreselleşmenin etkilerini tarihi kent merkezinin dışarısına çıkartarak gelişmeyi sağlamaktadır. Tarihi kent merkezi için

uygulanacak kararları, planlama sistemin uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Paris'te tarihi kent merkezinde uygulanan en aykırı örnek, çelik bir konstrüksiyonuyla 1971 yılında yapılan Georges Pompidou Modern Sanatlar Müzesi'dir. Tarihi kent çekirdeğinin tam merkezine yapılan bu yatırımın hem kültürel anlamda hem de yine tarihi merkezin yenilenmesi adına yapıldığı yönünde savunmalar yapılmıştır.

Paris'te küreselleşme etkileri La Defense gibi yeni iş alanlarının şehrin merkez sınırlarının dışarısında da görülmektedir. Altyapısı ve yeni işlevsel yapılarıyla yaratılan La Defense Bölgesi, Paris içerisinde yer edinmesi olası büyük hizmet ve ticari sektörün bu bölgeye kaymasını sağlamıştır. Böylelikle kent merkezi, kültürel değerleri odağı ve başkentlik misyonunu ön plana çıkararak küreselleşme sürecine eklenmiştir.

İstanbul ise bir yandan küreselleşme etkileri bir yandan kentsel koruma ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. Kent için üretilen koruma planları uygulamadan uzak bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. İstanbul'un hızlı kentleşmesi ve bunun günümüze kadar yansıyan sorunları tarihi kent merkezlerinde; kullanıcı profili, tarihi kente bakış açısı, kent aktörlerinin prestijlerini arttırmak amacıyla önceliklerini tarihi değerler dışındaki alanlara kaydırması gibi faktörler olumsuz etkiler yaratmaktadır.

İstanbul'un kentsel koruma konusundaki diğer problemleri, koruma planlarının yapılış, onaylanış ve uygulama sürelerinin çok uzun zamanlar alması, planlama-uygulama sonrası denetim sorunları, sit alanlarının duyurulması, bu alanların halkı çekici kılan aktivitelerin eksikliği olarak sayılabilir. Koruma konusu için yeterli bütçe ayrılmaması, var olan kaynakların yanlış değerlendirilmesi, finans eksikliği diğer sorunlardır.

Korumanın en önemli boyutu insan boyutudur. Devlet ya da yerel yönetimlerin koruma müdahaleleri tek başına yetmemekte, halkın bilinci ve koruma konusundaki isteği korumanın tam anlamıyla yapılmasını sağlamaktadır. Bu açıdan, koruma konusunda uygulanacak projelerde halkın bilinçli katılımı projelerin uygulanmasında başarı kriteri olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada Paris, İstanbul'un koruma anlayışında koruma planlarının yapım ve uygulama süresi, halkın koruma konusundaki bilinci, merkezi yönetimin bunu öncelikli görev olarak üstlenmesi konusunda örnek bir kenttir. Aynı zamanda küreselleşmenin olumsuz etkilerini kent merkez sınırları dışına atmaya çalışan Paris, kenti kültür ve turizm konularıyla pazarlayarak bir turizm kenti olmayı hedeflemiştir. Bunu 1900'lü yılların başında ev sahipliği yaptığı ilk sergiyle birlikte hedeflemiştir. Ulaşım ağlarını güçlendirmiş, kenti dış dünyaya hazır hale getirmiştir. İstanbul'un

1950'li yıllarda yaşadığı yeni planlama anlayışları ve 1980'li yıllar itibariyle karşılaştığı küreselleşme sürecini Paris 1930–1950 yılları arasında yaşamıştır. Sonrasında da kente çektiği büyük projeler ve turizm programları ile kentin hem gelişimini hem de korunmasını sağlamıştır.

Küresel kentlerin yeni amaçları kentlerine, tüm dünyanın ilgi odağı olacak üst ölçekli projeleri çekmektir. Fransa, Paris'e büyük ölçüde dikkat toplamış bir ülke olarak diğer şehirlerini bu yarışın içerisine sokmaktadır. Lille, Avignon, Cannes, Nice gibi kentleri uluslararası festivallere ve Avrupa Kültür Başkentliği gibi projelere ev sahipliği yapmaktadır.

Bir kültür projesi olan AKB projesi dünya kentleri dışında bu yarışa girmeye çalışan ülkelerin diğer kentlerinin kazanmaya çalıştığı üst ölçekli projedir. 2004 yılında Avrupa Kültür Başkenti olan Fransa'nın Lille ve İtalya'nın Genova kentleri dünya kenti olma istekleriyle, kent adına yeni müdahaleleri bulunmaktadır. Genova ve Lille, iki farklı kent, iki farklı kent kimliklerini içerseler de, üst ölçekli projelere yaklaşımları belli noktalarda aynıdır. Genova ve Lille eski sanayi kentleri, yeni planları ve vizyonlarıyla Genova Turizm Kenti, Lille ise Brüksel, Paris ve Londra'yı birleştiren yeni metropol bir kenttir. Her ikiside Avrupa Kültür Başkentliği Projesi'ne merkez bir odak noktası seçmiştir. Genova'nın Liman Bölgesi, Lille ise kent merkezini dönüştürmüştür.

Genova 1992 Expo Projesiyle sanayi alanı olan Tarihi Limanı, kültürel ve rekratif bir merkeze dönüştürme adımını atmıştır. 2004 yılına hazırlanma sürecinde bu hedefi doğrultusunda ilerlemiştir. Lille ise, Fransa'nın kuzeyinde yer alan bir sanayi kenti olmaktan, ilk ve tek üst ölçekli projesi olan AKB ile yeni bir metropol plan ışığında ülkeler arasında köprü işlevini kazanmış, coğrafi potansiyeline vurgu yapmıştır. Ulaşım konusunda tüm akslarını geliştirmiş ve eski tren garını dönüştürerek kentleri birbirine bağlayıcı bir özellik kazanmıştır. İki kentin üst ölçekli bu projelere yaklaşımı;

- Mekânsal üst bir hedeflerinin olması,
- Değişim vizyonu ile kent bütününde hareketin sağlanması,
- Büyük bir restorasyon programı ile tarihi merkezin değerini vurgulanması,
- Kent aktörlerinin organizasyon kapasitesini güçlendirilmesi,
- Kültürel değerler ve aktivitelere dikkat çekilmesi olmuştur.

Lizbon ve Atina örnekleri de üst ölçekli projelere farklı bir yaklaşımda bulunmuşlardır. Bu iki kent Atina 1985, Lizbon 1994 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmuşlar ve bu

senelerde geniş hedefler koymamış ve bu projeyi festival niteliğinde değerlendirmişlerdir. Bu kentler daha sonraki yıllarda elde ettikleri Expo ve Olimpiyat Projeleri ile gelişimlerini göstermiştir.

1998 yılında Expo Projesine ve 2004 yılında Avrupa Şampiyonlar Ligi organizasyonunu Lizbon'a çeken Portekiz ile 2004 yılında Olimpiyatlara ev sahipliği yapan Atina'nın bu projelere yaklaşımlarındaki ortak nokta şu şekildedir;

- Üst planlarla uyumlu bir proje olması,
- Çevresel açıdan temiz alanların yaratılması,
- Kent merkezinin kullanımında kompakt bir alanda hareketin sağlanması,
- Kentin, vizyonunun ve imajının değiştirilmesi olmuştur.

Lille, Cenova, Atina ve Lizbon önemli projelerle kentlerini farklı biçimlerde dönüşmüşlerdir. Her biri bu dönüşüm için, merkez bir nokta ve üst ölçekli planlarla uyumlu bir karar verme süreci geçirmişlerdir. Bu örneklerden her biri farklı hedefler içerse de, üzerinde durulan temel birkaç nokta vardır. Projelerin kentte uygulandıkları alan genel olarak tarihi kent merkezlerdir. Projelerin alt hedefleri, tarihi kent merkezine ya yeni bir kimlik ve ya imaj kazandırmak, ya var olan kimliğin altını çizmek, ya da kaybolmaya yüz tutmuş kültürel ve tarihi değerleri canlandırmak olmuştur. Projeler buna göre üretilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Sonuçları başarılı olarak değerlendirilebilen bu projeler, ana hedefi olan, kentin üst ölçekli planlarıyla uyumlu, yerel ekonomiye destek veren, kültürel açıdan seçilen bölgeyi geliştirir niteliktedir.

İstanbul 2010 yılında, Avrupa Kültür Başkentliği Projesine ev sahipliği yapacaktır. Kentte bu süreç içerisinde uygulanacak farklı projeler hazırlanmaktadır. İstanbul mevcut planları, düzensiz kentleşmesi ve kontrol edilebilir müdahale biçimlerinden yoksun bir biçimde, sadece elindeki potansiyelleri kullanarak küresel ağ içerisinde girmeye çalışmaktadır. Üst ölçekli projeleri kente çekmeye çalışan kent aktörleri, İstanbul'un kendini pazarlamasını tarihi alanlar ve kültürel değerler üzerinden yapmaktadır. Bu noktada tüm dikkatler Tarihi Yarımada üzerinde toplanmaktadır.

Dünya örneklerinde olduğu gibi, İstanbul 2010 AKB projesinin odak noktası İstanbul'un tarihi çekirdeğini oluşturan Tarihi Yarımada ve Beyoğlu'dur. İstanbul tarihi kent merkezi Tarihi Yarımada Suriçi yerleşmeleri olan Eminönü ve Fatih ilçelerinden oluşmaktadır. Bu iki ilçe Roma İmparatorluğu'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar geçen tüm süreçlerde kentin yönetim merkezi ve en eski yerleşimi olmuştur. Cumhuriyet döneminde başkent Ankara'ya kayması, eski

kentin yönetim alanlarının müzelere çevrilmesi bu alanın yeni turizm alanı olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Fatih ve Eminönü UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde İstanbul'u temsil eden, farklı anlamlar ve farklı kimlikler içeren eski kent merkezlerdir. Eminönü eski siyasi merkez, bugünün turizm bölgesi, Fatih ise eski yerleşim bölgesi bugün ise sağlık donatılarının yer aldığı, önemli ulaşım akslarını içerisine alan yerleşim bölgesidir.

Çalışmanın konusu olan Fatih Suriçi, günümüzde önemli bir kentsel merkez ve İstanbul'un ilçelerini birbirine bağlayan bir köprü durumundadır. Zeytinburnu, Eyüp, Bayrampaşa İlçeleriyle komşu E5 karayolunun bağlantı noktalarını taşıyan ilçe, İstanbul geneline hitap eden sağlık kurumları ile gün içinde yoğun kullanımı olan bir yerleşimdir. Cerrahpaşa ve Çapa Hastaneleri, buna bağlı olarak İstanbul Tıp Fakültesi, Haliç Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi gibi özellikli fonksiyonlar taşımaktadır.

Fatih, Tarihi Yarımada'nın diğer ilçesi olan Eminönü'ne göre tarihi ve kültürel değeri daha az değerlendirilmiş bir yerleşimdir. Eminönü'nün güçlü turizm konumu, taşıdığı tarihsel öğelerin yanında Fatih'in değerleri ikinci planda gözükmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi, İlçe'nin tıpkı günümüzdeki gibi geçmişte de yerleşim bölgesi olduğundan kaynaklanmaktadır. Eminönü önemli kentsel yapıları, yönetim merkezleri, anıtları sınırları içerisinde barındırırken Fatih sivil mimarlık örnekleri, anıt eserler (özellikle dini yapılar), duvar ve sur kalıntılarıyla daha az dikkat çekmiştir. Bir diğer neden, Cumhuriyet Dönemi'nden sonra yapılan planlarda Fatih'i Eminönü'nden ayırıcısına alınan kararlardır. Geleneksel mahalle dokularını taşıyan alanların yıkılması ve yerlerine ulaşım akslarının yapılması, yoğun kullanılan donatıların bu ilçede yer alması, İlçe'nin merkez orta alanının İstanbul'un tarihi değeri olmayan diğer ilçeleriyle benzeşmesine neden olmuştur. Böylelikle Fatih, merkezi yeni İstanbul olan, güney ve kuzeyi ise tarihi bir yerleşim olan bir ilçeye dönüşmüştür.

Dini yapıların yoğunluğu bu alanların geçmişte yerleşim bölgeleri olduğunun kanıtı olarak gösterilmektedir. Fatih geçmişte, kültürel zenginliğin ve bir arada olmanın temsilcisi bir İlçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Manastırlar, Sinagoglar ve Kiliseler günümüzde hala kullanılmakta olan yapılardır. Azınlık grupların İlçe'ye gelerek dini ibadetlerini gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Fatih Suriçi; ilk planlarda yeni işleviyle dönüşmüşken, 1980 yılı itibariyle küresel güçlerin koruma baskısı nedeniyle tekrar tarihi değerleri göz önünde tutulmaya çalışılmıştır. Bu yıllardan sonra üst ölçekli İstanbul planlarında Fatih "Kültürü-Turizm"

alanı Haliç kıyıları “rekreasyon” alanı olarak yer almıştır. Ancak bu Fatih’in tarihi çevresini korumak adına geç bir söylem olarak kalmıştır.

İstanbul 2010 AKB projesinin alt projeleri ağırlıklı olarak Eminönü ve Beyoğlu semtlerinde uygulanacaktır. Fatih bu projelerin sadece 9 tanesine ev sahipliği yapacaktır. Bu projelerin 3 tanesi yürüyüş etkinliği, 1’i konser, 1’i belgesel çekimi, 1’i yarışma, 1’i semt etkinliği ve 2’si daha önceden başlamış ancak çeşitli nedenlerden dolayı tamamlanamamış restorasyon projeleridir.

Kent için “pulsar” etkisi yaratacak bu proje, dünya örneklerinde olduğu gibi tarihi kent merkezi için de birebir aynı etkiyi yaratacaktır. Bu noktada İstanbul 2010 sürecine sadece 7 tane günlük proje ile katılacak olan Fatih bu projelerle pulsar etkiden yararlanacak ancak optimum düzeyde faydalanamayacaktır. Çünkü açıklanan projeler Fatih’in potansiyellerine göre sayıca az ve nitelik bakımından İlçe’nin potansiyellerini vurgulayıcı değildir. Olası Pulsar etki bir fırsat olarak gözükse de, açıklanan bu projelerle henüz Fatih için bir fırsat potansiyeli gözükmemektedir. Projelerin içeriği İlçe’de kalıcı ve sürekli etki yaratacak yapıda değildir. Fatih 2010 için öngörülen projeler;

- İstanbul’un dünya kenti vizyonu çerçevesinde ve üst ölçekli planlarda yer aldığı şekliyle “kültür- turizm” alanı olan Fatih, bu vizyona uyumlu bir İlçe vizyonu hazırlayarak projelerini o yönde üretmelidir. Haliç kıyılarının rekreasyon alanı olarak gösterildiği planlarda, 2010 yılı için özellikli kamusal alanlar yaratılmalı ve sürdürülebilir kullanımı sağlanmalıdır.
- İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesi, üst bir vizyona bağlı olarak değil bir projeler demeti olarak sunulmaktadır. Bu noktada, İstanbul 2010 gurubundan da önce merkezi yönetim ve yerel yönetim organlarının rolü ön plana çıkmalıdır.
- 9 proje içerisinde 2 restorasyon projesi Fatih’in üst ölçekli planlarıyla uyumlu sayılabilir. İlçe sit alanı içerisinde, UNESCO dünya Miras Listesi’ndedir. Restorasyon projelerine ihtiyacı vardır. Diğer 7 proje, üst ölçekli plan kararlarına giremeyecek kadar küçük, etkinlik niteliğindedir.
- Yenikapı’da ortaya çıkan Theodosius Limanı kalıntıları uluslararası düzeyde ele alınması gereken, İstanbul’un tarihini değiştirebilir niteliktedir. Su kenarı kentlerinde olduğu gibi (Cenova, Lizbon), bu alan su potansiyellerine göre değerlendirilmeli ve projeler o yönde hazırlanmalıdır. İstanbul 2010 Avrupa

Kültür Başkenti projesinin gelişimi ve Fatih Suriçi'nin korunması için önemli bir fırsattır.

- Fatih'in vurgulanan bir İlçe vizyonu yoktur. İlçe vizyonu olmayan bir yerleşimin ne yapmak istediği net biçimde anlaşılabilir. Dolayısıyla vizyonsuz bir biçimde, projede etkin olamayacaktır.
- Tarihi değerleri Eminönü'nden sonra değerlendirilmektedir. Oysa İlçe'nin potansiyel değerleri Eminönü kadar eski bir geçmişe dayanmaktadır.
- Kent aktörü olarak en etkin aktör Fatih Belediyesi'dir. İlçe'de bulunan üniversitelerin ve STK'ların İlçe'nin geleceğine ve İstanbul 2010 projesine aktif bir katılımı henüz yoktur.
- İstanbul 2010 projelerinde Fatih'in kültürel değerlerine değinilmiş ancak vurgulanmamış ve bu değerleri artırıcı bir program hazırlanmamıştır.
- Açıklanan projelerle çevresel ve fiziksel yeni bir değer yaratımı söz konusu değildir. Bu projeler Fatih Suriçi'nin korunması konusunda kalıcı çözümler getirmeyebilir.

Dünya örnekleri göz önüne alındığında her birinin AKB olduğu senede büyük bir restorasyon ve yenileme projesi içerisine girdikleri gözükmektedir. Bu projeler ile kentin odak merkezlerinin imajı değiştirilmeye çalışılmıştır.

AKB Projelerinin Kültür Mirasının Korunmasında Etkileri	
Atina 1985	<ul style="list-style-type: none">• Arkeolojik alanlar tekrar ele alınarak değerlendirilmiştir• Restorasyon ve yenileme çalışmaları ile kültürel alanlar oluşturulmuştur
Lizbon 1994	<ul style="list-style-type: none">• Restorasyon ve yenileme ile kentin imajı ele alınmıştır
Cenova 2004	<ul style="list-style-type: none">• Kentsel yenileme ile kent imajı ele alınmıştır• Kültürel kimliği öne çıkaran müdahaleler yapılmıştır• Restorasyon çalışmaları ile kültürel ve tarihi merkezler yaratılmıştır
Lille 2004	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi alanlarda dönüşüm odaklı projeler yapılmıştır• Anıt ölçeğinde restorasyonlarla kültürel merkezler yaratılmıştır

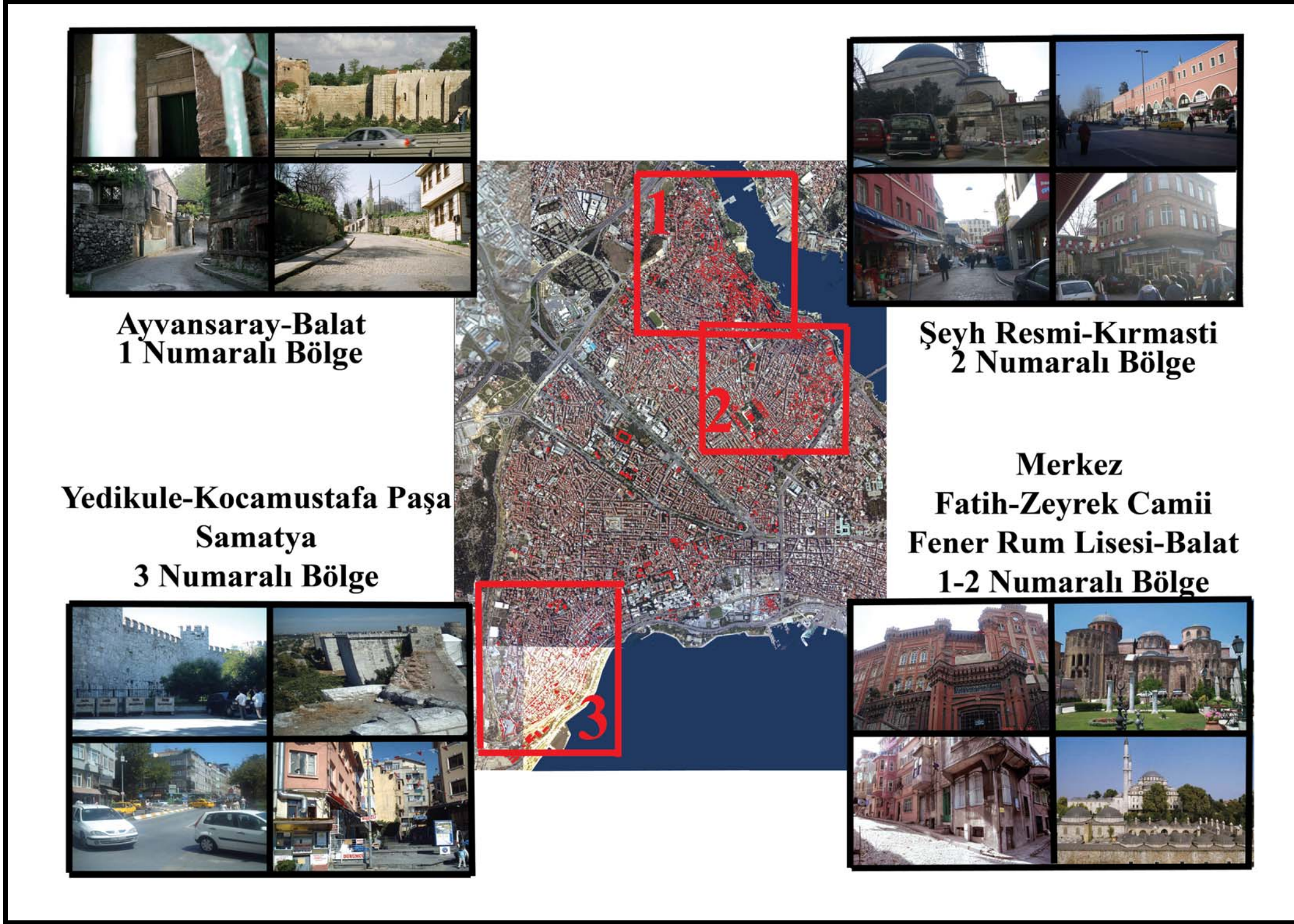
Tablo 4.1. AKB Projelerinin Kültür Mirasının Korunmasında Etkileri⁵⁸

⁵⁸ Okunan kaynaklardan oluşturulmuştur.

Dünya örnekleri göz önünde bulundurularak, retorasyon ve yenileme projeleri tarihi kent merkezinde uygulanabilir. Fatih'in tescilli eserler dağılımına göre potansiyel taşıyan alanları öne çıkmaktadır. Bunlar;

- 1.Bölge: Ayvansaray-Balat
- 2.Bölge: Balat-Fener, Fatih Merkez
- 3.Bölge: Yedikule, Koca Mustafa Paşa ve Samatya olarak belirlenmiştir.

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesinde bu alanlar yürüyüş etkinlikleri içerisinde ele alınmış, farklı bir müdahale yapılacağına açıklaması getirilmemiştir. Ancak, Fatih'in güney ve kuzey bölgeleri hem sivil mimarlık örnekleri açısından hem de anıt eserler açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir.

Harita 4.1. Fatih Suriçi Potansiyel Taşıyan Bölgeler

Bu alanların, sadece tescilli yapılarının çoğunluğuna dikkat edilerek yapılan bir analizde bile öne çıktığı gözükmetedir

Ayvansaray-Balat bölgesini oluşturan ilk alanda Kara surları, Haliç kıyı alanları, Tekfur Sarayı, Anemas Zindanları, Ahrıda Sinagogu, Surp Hıraşdegabet Ermeni Kilisesi, Meryem ana Rum Ortodoks Kilisesi bu alandadır. Ayvansaray, İlçe'nin kuzey ucu, kara surlarının geniş kıvrımlarının bulunduğu, Bizans eserleri açısından zengin bir semttir. Mahalle dokuları günümüze kadar korunmuştur. Aynı zamanda sosyal yapısındaki zenginlikle, kültürel miras alanlarına soyut miras alanı olarak eklenmektedir.

Fatih Merkez, Balat-Fener ikinci alanda ise; Fatih Camii, Haydar Külliyesi, Pantokrator Kilisesi-Zeyrek Camii, Küçük Mustafa Paşa Hamamı, Gül Kilise-Camii gibi anıt eserlerin yanı sıra tarihi ilkokullar ve liseler, Sivil mimarlık öğeleri bulunmaktadır.

Yedikule, Koca Mustafa Paşa ve Samatya Aksında Ali Fakih Sıbyan Mektebi, Anarad Hıgıtyun Ermeni Katolik Kilisesi, Fevziye Küçük Efendi Külliyesi, Marmara Surları ve kalıntıları, Samatya İtalyan Kilisesi, Surp Kevork Ermeni Kilisesi, TCDD binası, Yedikule Gazhanesi, Yedikule Hisarı gibi önemli anıtsal yapılar bulunmaktadır.

Tescilli yapıların çevresinin ulaşım akslarıyla çevrilmiş olması da bu alanlara erişebilirlik açısından artı bir potansiyel katmaktadır. Yedikule Hisarı, ilçe'nin güneyinde ulaşım açısından rahat ve İstanbul'un kültürel etkinliklerine ev sahipliği yapan önemli bir mekândır. Yedikule çevresindeki meydanlar, kamusal mekânlar, tescilli eserler bu alanın olumlu yönlerini arttırmaktadır.

2010 yılına hazırlık sürecinde İlçe'nin potansiyel alanları ve değerleri tekrar ele alınmalıdır. Fatih'in potansiyel taşıyan alanları Ayvansaray, Balat, Fener, Küçükmustafa Paşa, Fatih Camii ve çevresi, Yedikule, Koca Mustafa Paşa, Samatya ve kent surları taşıdıkları kültürel ve tarihi değer bakımından, İlçe'nin kimliğini vurgulayıcı özel projelerle 2010 senesi içerisinde değerlendirilebilir ve sürdürülebilir projelerle kültürel mirasın korunması sağlanabilir.

Kara surları İlçe için çok özel bir potansiyel taşıyan alanlardır. Bu alanların rehabilite edilerek çevrelerinin temizlenmesi, boş alanların kamusal alanlar olarak değerlendirilmesi İstanbul 2010 senesinde tüm dünyanın dikkatini çekecek bir odak yaratılmasını sağlayacaktır.

Fatih surlu alanları, bu bakış ağıları doğrultusunda sürdürülebilir, yerel ekonomiyi canlandırarak, kente yeni fonksiyonlar getirecek, sosyal açıdan bütünleşmeyi sağlayacak, çevresel açıdan ilçeyi rehabilite edecek yeni projeler ışığında, stratejik bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu yaklaşım, uygulanabilecek gerçek hedeflerle mekâna yansımalıdır.

İstanbul 2010 logosunun yanı sıra Fatih için oluşturulacak tanıtım amaçlı tasarımlar uygulanacak projelerin etkinliğini arttıracaktır. Broşür, afiş, reklam kampanyaları, ilçe gazeteleri, muhtarlık büroları, mahallerin ana merkez sokakları gibi alanlar bu logo ve tasarımlarla süslenebilir. Böylelikle halkı görsel ve işitsel açıdan proje ile tanıştıracak ve katılımlarını kolaylaştıracaktır.

Projenin uygulanmasına 2 yıl kala, uygulanacak her adım kentsel koruma bakış açısıyla ele alınmalı ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunma amaçlı yapılmalıdır. Halkın bilinçli katılımını dâhil edilecek projelerle kentte yaratılacak olan Pulsar etkisi, İlçe'ye olumlu bir biçimde yansır ve üst ölçekli bu proje kültürel mirasın korunmasında pozitif bir etki yaratır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adams, D. ,1995. Urban Planning and Development Process, London, UCL pres

Ahunbay, Z., 2004. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Akozan, F., 1971. Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, İstanbul

Aslanoğlu, R., 2000. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Atabeyoğlu, C., 1984. Olimpiyatlar, Dışbank Yayınları

Ayverdi, E., H., 1978, 19. Asırda İstanbul, Haritası, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları,İstanbul

Auge, C., 1923. Larousse, la Culture, Paris

Bauman,Z., 2006. Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Baudrillard, J. 2004. Le Pacte de lucidité ou l’intelligence du mal, Gallilée

Beyazıt, E. Tosun Y. 2006. Evaluating İstanbul in the process of European Capital of Culture 2010, 42th International congress of ISoCaRP İSOCARP Review, Cities Between İntegration and Disintigration, Sitges

Bisio, L., Bobbio, R., 2002. The Pulsar effect in Genoa From big events to urban strategy, The Pulsar Effect. Coping with peaks, troughs and repeats in the demand, Edited by E.Beriatos and J.Colman, University of Thessaly Pres

Castells, M., Borja, J. 1997. Local and Global, Management of the Cities In the Information Age, Eartscan Publications, London

Cezar, M. 2002. Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Aksoy Vakfı Yayınları, İstanbul

- Chris, J.** 1993. London ve New York: Routledge
- Coignard, J.-B.**, 1694. Les dictionnaires de l'Académie française, Paris
- Çelik, Z.**, 2005. Değişen İstanbul, Tarhi Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Dağ, A. E.**, 2004. Uluslararası İlişkilere ve Diplomasi Sözlüğü, Anka Yay, İstanbul
- Diderot, A.**, 1765. Encyclopedie de Diderot et d'Alembert, Paris
- Erkal, E.** 2000. İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, Der Yayınevi, İstanbul
- Eyice S.** 2001. İstanbul'da Semtler ve Hayatlar Bir Semtini Sevmek, İğdaş A.Ş
- Freidmann, J.** 1986. The world city hypothesis. Development and Change, 17
- Friedmann, J.** 1995. "Where We Stand: A Decade of World City Research," in P. Knox and P. Taylor eds. World Cities in a World System, Cambridge: Cambridge University Press,
- G. H Bailly**, 1975. The Architectural Heritage: Local Authorities and the Policy of Integrated Conservation, Ed. Delta Vevey
- Giddens, A.**, 2000. Üçüncü Yol, Birey Yayıncılık, İstanbul
- Goldblatt D.; Perraton, J.**, 1999. Global Transformations: Politics, Economics and Cultures, Cambridge, Polity Press,
- Goodwin, M.**, 1993. The City as a Commodity: The Contested Spaces of Urban Development. G. Kerns and C. Philio (der) Selling Places, The City as a Cultural Capital, Past and Present, Oxford Pergamon Pres
- Gülersoy, N. Z.**, 1991. Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım ve Uygulama Sorunları, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi, İstanbul
- Harvey, D.** 1989. The Urban Experience, Johns Hopkins University Pres

Held,D.;McGrew,A.; 1999. Global Transformations: Politics, Economics, and Culture, Stanford University Press

Held D., 2000. A Globalizing World? Culture, Economics, Politics. London: Routledge

Hirst,P. Thompson, G. 2007. Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Yayınları, 4. Baskı

Kaygalak, S. 2001. Sembolik sermaye, Yoksulluk ve Kent, Cevat Geray'a Armağan, Ankara Mülkiyeliler Birliği Yayınları, no:25

Keleş, R.,1998. Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara

Keleş, R., 2004. Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara

Keyder,Ç. 2000. Arka Plan, İstanbul Küresel ile Yerel Arasında Çağlar Keyder (der), Sungur Savran (çev), Metis Yayınları, İstanbul

Kiper, P.,2006. Küreselleşme sürecinde kentlerin tarihsel-kültürel değerlerinin korunması Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul

Kiper, P., 2007. Küreselleşme sürecinde değişen kentler-yitirilen değerler“, “Antik kentten dünya kentine, Kent ve politika, Editör Ayşegül Mengi,Ruşen Keleş'e Armağan serisi, İmge Kitabevi Ankara

Kuban, D., 1982. Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, Arkeoloji ve Sanat yay., Deneme-Eleştiri Anı Dizisi: 1, İstanbul

Kuban, D., 2004. İstanbul Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı, İstanbul

Kyvig D. E., Marty M. A., 2000. Yanıbaşımızdaki Tarih, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Magalhães, F. ,Serdoura, F., Xaver H. N., 2002. Positive and negative impacts of major events in two cities - the case of Rio Carnival and Lisbon Football Championship, 38th International congress of ISoCaRP, The Pulsar Effect. Coping with peaks, troughs and repeats in the demand

Mantran,R. 2005. 17.ve 18. yüzyıllarda İstanbul, Dünya Kenti İstanbul, Habitat II, Türk Tarih Vakfı.

Mentos, S., 2002. The planning of the Olympic Complex in Faliron Coastal Zone and the Post-Olympic use, 38th International congress of ISoCaRP, The Pulsar Effect. Coping with peaks, troughs and repeats in the demand, Edited by E.Beriatos and J.Colman, University of Thessaly Pres, Atina

Özbilge, A., 2006. Fener, Balat, Ayvansaray, Bağlam Yayınları, İstanbul

Okuyay,İ. 2001. Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Yem Kitabevi,İstanbul

Pontier J.M., Ricci J.-C., 1996. Kültür Hukuku, (Droit de la Culture), Dalloz, ,Droit Public Science Politique

Pelerin, J., 1987. De Artificiali Perspectiva, Jardin de Flore, Paris

Robertson R, 1999. Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, çev Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Bilim Sanat Yay.

Rossemberg, M. 2000. Le Marketing Urbain En Question, Collection Villes, Ed Economica, Paris

Sacco P.L., Blessi G. T., 2004. European Culture Capitals and Local Development Strategies: Comparing the Genoa 2004 and Lille 2004 Cases

Sassen S. 1996. Rebuilding Global City : Economy,, Ethnicity and Space, Representing the City-Ethnicity, Capital and Culture in the 21 st Century Metropolis, Ed. A.D.King, Malesia

Short, J.R. 1999. Globalization and The City, New York, Longman

Steger, M. 2004. Küreselleşme, Kültür Kitaplığı, Dost Yayınları, Ankara

Şenses, F., 2006. Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul

Tekeli, İ., 2001. Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara

Tekeli, İ. 1980. Türkiye’de İmar Planlaması, ODTÜ Yayınları, Ankara

Tekeli, İ., 1994. The Development of the İstanbul Metropolitan Area: Urban Administration and Planning, İstanbul: IULA-EMME,77–88

Yerasimos, S., 1992. Kostantiniye ve Ayasofya Efsaneleri, çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul

Tezler

Ar, K. N., 2007. Küreselleşme Sürecinde Türkiye’deki Ücretlerin Gelişimi, Doktora Tezi , Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Ada, F., 1987. Büyük Ölçekli Projelerin Planlama ve Programlanması: GERT Tekniği Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Ankara

Binan, C., 1999. Mimari Koruma Alanında 1964’ten Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, YTU, MF, İstanbul

Çadırcı, H. 2006. Küresel Kentler ve İstanbul’un Küreselleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Erden, D., 2003. Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, Doktora Tezi, MSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Sarıoğlu, S., 2005, “Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Taner, O., 2004. Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci, Yüksek Lisans Tezi Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla

Tatlıcan, G., 2006. Kentsel Koruma Alanlarının Yaşatılmasında Kültürel Yatırımların Önemi, İstanbul Fener Balat Semtleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü ,İstanbul

Tümer M., 2007. Küreselleşme Kavramı Türkiye Ekonomisine ve Savunma Sanayine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır

Öztürk, H. H. 2007. Tarihi ve Kültürel Çevre Korumasında Sivil Toplumun Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Yıldırım, Ö., 2004. Küreselleşme Sürecinin Kentsel Koruma Alanları İle İlişkisinin İstanbul Tarihi Yarımada Özelinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü , İstanbul

Yılmaz, S., 1999. İstanbul Olimpiyat Oyunları Organizasyon Planlaması ve Tesislerin İncelenmesi 2000-2004 adaylıkları çerçevesinde bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun

Sürelî Dergi Makaleleri

Arel, A., 1997. Koruma Kurulları Hakkında Sözde Aykırı Özde Tutucu, Ahkam, Ege Mimarlık, Sayı:22, No: 97/1, İzmir, s:31

Atabeyoğlu, C. 1997. Olimpiyat İncancımız, Olimpiyat Dünyası, Sayı 6,s:7-8

Bademli,R. 2000. Azgelişmiş Ülkelerde Kent Merkezleri Nasıl Dönüşür, İstanbul Dergisi, Sayı 35, s.86

Batur, A., 1996. Kavramsal Hazırlıklarından Gösterim Tekniklerine: Dünya Kenti İstanbul, İstanbul Dergisi,sayı:17, Tarih Vakfı ,s:39-41

Çınar, T., 1998. Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma, İstanbul Dünya Kenti Olmalı mı? tartışma metinleri, No:12, AÜSBF, Aralık,73-98

Davezies, L. 2005. Les Nouveaux Enjeux de l'Attractivite Urbaine, Renouvellement Urbaine et jeux olympiques, Paris Projet:36/37 ,Urbanisme N:544,s:82-87

Douglass, M., 1999. Mega Urban Regions and World City Formation :Globalisation the Economic Crisis and Urban Policy Issues in Paacific Asia, Urban Studies, 37 (12) s:. 315-335

Ercan, F., 1996. Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde dünya kentleri ve uluslararası kentler: Toplum ve Bilim İstanbul,Kış 1996, s:89

Erden,D.,Üstündağ K., Şahin İ., 2006. "Formula1", Kent Gündemi Dergisi, Ocak, s:06, TMMOB Şehir Plancıları Odası,s:6

Gezici, F. 1995. Planlama Dergisi, "HABITAT II Gündemi", sayı:3-4, s:47

Gülöksüz, Y. 1995. Planlama Dergisi, "HABITAT II Gündemi", sayı:3-4, sayfa:8

Gülöksüz, Y., 1996. Habitat II Kent Zirvesi, İstanbul Dergisi,sayı:17, Tarih Vakfı, 52-57

Griffiths, R., 2006. City/Culture Discourses: Evidence from the Competition to Select the European Capital of Culture 2008, European Planning Studies Vol. 14, No. 4

Hubbart,P., 1996. Urban design and city regeneration,:social representation of entrepreneurial landscapes, Urban Studies, Vol: 33, No:8, s:1441-1461

Işık, O., 1999. Kenti Düşünmek, Kent Üzerine Düşünmek, Toplum ve Bilim, Mayıs-Haziran, Cilt:14, Sayı:3, s:166

Keyder, Ç., 1992. İstanbul'u Nasıl Satmalı, Tarih Vakfı, İstanbul Dergisi Sayı:3 s:82

Keyder, Ç. ve Öncü,A. 1993. İstanbul Yol Ayrımında, İstanbul Dergisi, Sayı 7, Tarih Vakfı ,s. 28

Koryürek, E. C., 2001. Olimpiyat Nasıl Alınır?, Radikal Gazetesi, 10 Temmuz 2001, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=7505>

Köse, Ö., 2003. Küreselleşme sürecinde devletin yapısal ve işlevsel dönüşümü, Sayıştay dergisi, sayı:49, Nisan-Haziran

KUBAN, D., 1970. İstanbul'un Tarihi Yapısı, Mimarlık, TMMOB yay., Sayı 5, İstanbul, , s.35-47

Markusen A ,1999. Debates and Surveys:Fuzzy Concepts, Scanty Evidence, Policy Distance:The Case for Rigour and Policiy Relevance in Critical Regional Studies, Regional Studies 33 (9) s:869-884

Mumcu, A. ,1969. Eski Eserler Hukuku ve Türkiye Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt :XXVI, Sayı 3-4, 1969, s:5

Öncü, A. 1992. İstanbul'u Nasıl Anlamalı, İstanbul Dergisi,Sayı 2, s:71

Öktem, B. 2006. Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası AKP'NİN Küresel kent söylemi ve İstanbul'un kentsel dönüşüm Projeleri, Planlama Dergisi Sayı:2 s:54

Özdemir, A. D. 2000.Yabancı Sermayenin İstanbul Haritası İstanbul Dergisi. Sayı 35, s:105–108.

Paris, D. 2002. Lille, de la metropole a la region urbain, Mapped Monde 66 Dergisi sayı:2, S.6

Park, J. 2005. Les nouveaux enjeux de l'attractivite urbaine, Renouvellement Urbaine et jeux olympiques, Paris Projet:36/37 ,Urbanisme N:544,s:75

Paddison, R., 1993. City Marketing, Image Reconstruction and urban regeneration, Urban Studies Vol:30, No:2 s:339-350

Pustu, Y. ,2006. Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site”den Dünya Kenti’ne, Sayıştay Dergisi Sayı:60, s:146

Şengül, T., 2002. Planlama Paradigmaların Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme, Planlama dergisi 2002/2-3, Ankara, s:8-30

Tağraf, H. , 2002. Küreselleşme Süreci ve çok uluslu Şirketlerin Küreselleşme Sürecine Etkisi, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:2

Tucker, M. The cultural production of cities: Rhetoric or reality?Lessons from Glasgow Journal of Retail & Leisure Property Vol.7 No.1 pp 21–33

Tasarım Dergisi,1993. İstanbul 2000, Eylül,s:58-63

Topfer,K., 2004. Cities in competition:an environmental perspective, Structural Change in Europe, No: 3, s:49-52

Uzun, N. D., 2000. Cihangir ve Kuzguncuk’ta Sosyal ve Mekansal Yenileme, Eski kentte yeni konut dokusu, İstanbul Dergisi Sayı:35,Tarih Vakfı, s:58

Vancutsem, D., 2005. Grands evenements et developpement urbain, Renouveau Urbain et jeux olympiques, Paris Projet:36/37 ,Urbanisme N:544 s:82

Raporlar

Dolvik, J. E.-Torres L. , 2002. “Globalization, Work and Labour Standarts”, Norwegian Ministry ofForeign Affairs, The Globalisation Project, Report No: 9, Oslo

Atina Kartası Raporu, 1933. IV International Congress for Modern Architecture. Athens, Greece, La Charte d’Athens, Paris

Bademli, R., 1997. DPT, Ulusal Çevre Eylem Planı Doğal, Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Korunması Raporu, Ankara

UNESCO 1976. Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler, Paris

DPT, Türkiye-AT Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu raporları, Kamu İhaleleri Alt Komisyon Raporu”

Raporlar

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 1990. 1 /5000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 1995. 1/50.000 İstanbul Metropolitan Alan Altbölge Nazım Planı Raporu

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2003. 1/5000 Tarihi Yarımada Koruma amaçlı imar planı Plan Raporu

İstanbul Metropolitan Planlama 2006.1/100.000 Çevre Düzeni Planı Raporu

Rae, Palmer, 2004a. European Cities and Capitals of Culture Study Prepared for the European Commission PART I

Rae, Palmer, 2004b. European Cities and Capitals of Culture Study Prepared for the European Commission PART II

İGEME, T.C.,Başbakanlık ve Dış İş. Bak. 2008. Expo 2015 İcra Komitesi Raporu, Ezpo 2015 İzmir, 224-225, , İhracatı Geliştirme ve Etüd Merkezi İGEME'den bakış,Sayı:32,http://www.igeme.org.tr/Bakis/Bakis_32/syf222-232.PDF

Bildiriler

Dinçer, İ. 2007. Kültür Politikaları ve Kültür Mirasının Korunması: 2010, AKB İstanbul MSGSÜ, İstanbul, 24 Nisan 2007 Sunuş Bildirisi

Keskin ve Diren, 1992. İBB Planlama Çalışması İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini, 3-8 Kasım Türkiye 16. Şehircilik Kolokiyumu, Bildiri Metni, İstanbul

Karakurt, E., 2004. Dünya Kenti Kavramına Alternatif Bir Bakış, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, C.I., Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara

Konuk, G. 2003, Kentsel Rönesans Uyanış Kentsel Gelişmeyi Yönlendirmede/Planlama İlişkisi içinde /kentsel tasarım bakış açısından/kentsel regenasyonun yeri” Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve uygulamalar Sempozyumu, MSGSÜ, Mayıs 2003

Okuy, İ., 2005. Modernite Karşısında Tarihi Kentler, Mimarlık Kent Buluşması, Bildiri, Edirne,

Şenlier, N. ve Eryılmaz, S.S. 2004. Kentler Arası Rekabette İstanbul'un Yeri, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, C.I., Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, Ankara

Diğer

Atalay, H. 2005. Olimpiyat Projeleri, Yüksek Lisans Ders Ödevi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, 2005-2006 Güz Yarıyılı, Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı, İstanbul

Kaygusuz, A., 2005. Lizbon Expo'98 Dönüşüm Projesi: Küreselleşme ve Kent Merkezlerinin Dönüşümü” Doktora Ders Ödevi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, 2005-2006 Güz Yarıyılı, Doç. Dr. Zeynep Enlil, İstanbul

Olimpiyat Tüzüğü Bölüm 5, 34. Madde,s:70

2863 sayılı kanun 1983. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

1. http://www.avrupakonseji.org.tr/antlasma/aas_121.htm , 5 Şubat 2008
2. World Development Report, 2007,
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/EXTWDR2007/0,,menuPK:1489865~pagePK:64167702~piPK:64167676~theSitePK:1489834,00.html>
3. <http://www.ambafrance-tr.org/>, 8 Mayıs 2008
4. karaman.meb.gov.tr/abdosyalari, 13 Şubat 2008
5. www.olympic.org, 17 Şubat 2008
6. <http://expomuseum.com/history/>, 17 Şubat 2008
7. www.istanbul2010.org, Ağustos 2007
8. <http://www.bbc.co.uk/turkish/>, 16 Şubat 2008
9. <http://www.fifa.com/>, 16 Mart 2008
10. <http://www.uefa.com>, 16 Mart 2008
11. www.pickatrail.com/.../italy/map/genova.gif. 14 Mayıs 2008
12. www.goeurope.about.com, 19 Mayıs 2008
13. www.portoantico.it, 20 Mart 2008
14. http://www.globeholidays.net/Europe/Italy/Liguria/Genova/Genova_Expo1.htm, 20 Mart 2008
15. http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?sezione=visita&idpage=piscinateatro_eng,
http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?idpage=storia_eng&sezione=chisiamo 20 Mart 2008
16. http://www.corriere.it/cronache/08_aprile_06/piano_sull_expo_sto_con_celenano_9f518194-03ad-11dd-bca3-00144f486ba6.shtml, 21 Mart 2008
17. http://www.portoantico.it/interna_eng.asp?idpage=chisiamo_eng&sezione=chisiamo, 3 Nisan 2008
18. <http://www.parquedasnaco.es.pt>, 3 Nisan
19. www.travel-earth.com, 5 Mayıs 2008
20. <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=581031>,
<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=581031> 5 Mayıs 2008
21. www.seroundtable.com, 5 Mayıs 2008
22. www.edgate.com, 19 Mayıs 2008

23. http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=34323&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. 12 Mayıs 2008
24. <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova2004.html?year=2004&aID=64>, 13 Mart 2008
25. <http://www.genova-2004.it/>, 25 Şubat 2008
26. <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova2004.html?year=&aID=62>, 20 Mart 2008
27. <http://www.arkitera.com/g13-avrupa-kultur-baskenti-cenova2004.html?year=&aID=64>, 20 Mart 2008
28. www.bluedog-france-hotels.co.uk, 19 Mayıs 2008
29. <http://www.lille2004.com/>, 4 Mayıs 2008
30. www.trekearth.com/.../France/photo56888.htm, 4 Mayıs 2008
31. www.nordmag.fr/.../lille_histoire_monuments.htm 4 Mayıs 2008
32. <http://www.formula1-istanbul.com/f1/?Proje>

Özel Yayınlar

- Aksel A**, 1994. İstanbul Ansiklopedisi, "Fatih İlçesi" cilt.3, Tarih Vakfı, s.264, İstanbul
- Kuban,D**. 1994a, İstanbul Ansiklopedisi, "Menderes ve İstanbul", cilt: 5,Tarih Vakfı, s:390, İstanbul
- Kuban, D**. 1994b, İstanbul ansiklopedisi, "Fatih",cilt:3, Tarih Vakfı, s.261,İstanbul